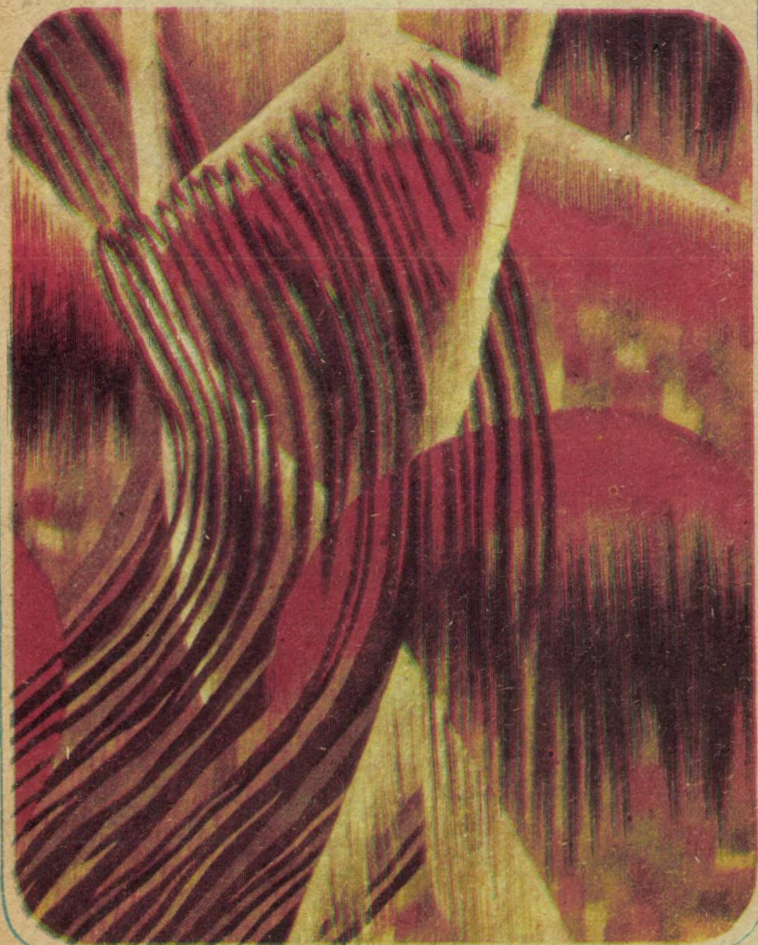
G. CĂLINESCU

ÎNSEMNĂRI ŞI POLEMICI

G. CĂLINESCU

ÎNSEMNĂRI ȘI POLEMICI

Ilustrația copertei I reproduce fragmentar o tapiserie de Cornelia Ionescu.

Coperta a IV-a: fotografie a scriitorului din epoca maturității.

G. CĂLINESCU

ÎNSEMNĂRI ȘI POLEMICI

Antologie
de
ANDREI RUSU

Postfață și bibliografie
de
MIRCEA SCARLAT

EDITURA MINERVA
București — 1988

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

„Ne displace polemica cu orice chip şi pe linie tendenţioasă, numai în scopuri comerciale. De n-ar fi această necesitate de a îndrepta judecata pe toate căile, ne-am mărgini numai la studiul arid. În glumele şi răutăţile noastre trebuie să se vadă un principiu critic aplicat şi dorinţa de a îndrepta un viţiu de conformaţie în viaţa literară". (*Program estiv*, în *Jurnalul literar*, an. I, nr. 25, 18 iunie 1939.)

Am recurs la mărturisirile autorului, care era conştient de maliţiozitatea sa, dar fără ură, pentru a face dintru început delimitările ce i-au fost caracteristice şi pentru că aceste mărturisiri au sugerat constituirea unei antologii tematice în seria „Arcade", antologie care să demonstreze prezenţa diatribei în publicistica lui G. Călinescu şi să reliefeze, editorial, un anumit aspect al universului său. Titlul culegerii noastre apare sporadic drept titlu de rubrică în *Adevărul literar şi artistic*, de unde l-am împrumutat. Desigur că viaţa culturală ocupă locul central în antologie, dar sînt reprezentate, în raport cu frecvenţa lor, şi texte oglindind alte aspecte ale vieţii cotidiene din epocă.

Menţionăm că multe texte din prezenta antologie au mai fost editate de Geo Şerban în *Gîlceava înţeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist*, vol. I, II, Bucureşti, Editura Minerva, 1973, 1974, ediţie din care au şi fost reproduse.

Articolele sînt orînduite în ordinea cronologică a publicării. Datele bibliografice se găsesc la sfîrşitul fiecărui articol în parte. Tot acolo se consemnează, cînd este cazul, şi republicarea, în forma lor ultimă, în volumul *Cronicile optimistului* (1964), volum alcătuit de autor şi luat de noi, în aceste împrejurări, ca text de bază.

Andrei Rusu

CACTUSUL

Era o statuie antică foarte prețuită, din care pricină multe cetăți pusese artiști să le facă cîte o copie. Însă exemplarul cel mai frumos care ne-a rămas e fără cap și lipsit de un braț. A încercat un sculptor modern să împlinească părțile pierdute, prin analogie. Însă rezultatul n-a plăcut. Îi lipsea, cum s-ar zice, „lipsa", acel infinit ce dă fanteziei noastre putința de a visa natura în spiritul aspirațiilor sale. Operele desăvîrșite în care totul este spus sînt brutale și în neconsonanță cu realitatea însăși, care este contradictorie. Femeia perfect frumoasă este monstruos banală ca și manechinul, iar bărbatul impecabil un sediu al stupidității. Femeia se cuvine să aibă pe „vino-ncoace", iar bărbatul un anume mister, să fie dramatic, activ, copleșit de gînduri. Geniul este întîlnirea tipică dintre finit și infinit, virtute și infirmitate, el exemplifică tensiunea continuă spre umanitatea superioară. Îi lipsește capul sau brațul. Și, de fapt, nu-i lipsesc, ci funcțiile lor sînt preluate de restul trupului, gîndirea și forța le e distribuită în ținuta lor. La mulți oameni capul rămîne un detaliu de simetrie arhitectonică.

Pe statuia de care am pomenit (așa glăsuiește un manuscris vechi) prinseseră ciudă muștele și se juraseră pe toți zeii s-o distrugă. O pricină capitală era aceea că statuia, fiind de marmură, nu poate fi ciupită și suptă. Ea n-avea sudori, urdori și alte necurățenii atît de plăcute muștelor. Pentru aceleași motive detestau diamantul, aurul, fildeșul. Dădură năvală asupra ei, disprețuind-o și maculînd-o. Iz-

butiră s-o acopere de excrementele lor ; dar marmura rămînea inatacabilă.

Într-o zi însă veni o furtună grozavă, și trăsnetul, căzînd asupra statuiei, îi reteză capul și un braț, dîndu-i forma sub care o admirăm de peste un mileniu. Muștele jubilară satisfăcute. Noi am distrus-o, ziseră ele, bîzîind.

Nu știu ce e soarele, nu știu ce e luna,
Tomuri groase desfoliez întruna.
Par ale toamnei vîrtejuri colosale,
Lăsînd asupra mea toate frunzele sale.
La soare mă simt trist, de lună nu mă tem,
Poate că nici nu sînt dintru acest sistem,
Sînt descins pe pămînt, nu știu în care scop,
De unde vede negru orice telescop.
În mînă iau țărînă și mărunt o sfărîm
Să văd dacă se-aseamănă cu-al meu obscur tărîm.
Neantul peste tot are egală mireasmă,
Zămislit sînt și eu din aceeași plasmă,
La lună-s voios, la soare-s posac,
Văd pe-ntuneric, presimt cînd toate tac.
Mai ageră celula-mi decît a oricui este,
Am auzit pe cîmp cum grîul încolțește.

Cînd eram foarte tînăr, dădeam judecăți care păreau celor interesați pline de răutate, de o injustiție infernală. Pot să afirm că în toate ipostazele, ca literat sau ca eseist, am fost întîmpinat cu un cor de proteste violente sub care se ascundea și o secretă stimă. De atunci nu s-a schimbat nimic, sînt mereu obiectul aceleiași iritații din partea profesioniștilor, și cînd se întîmplă ca cineva să deroge de la acest stil, lucrul mi se pare suspect și sînt mai degrabă trist.

Și totuși eram plin de candoare și de generozitate, și azi, recitindu-mă, lucrul mi se pare incontestabil. Acum însă simt stînjenire a decreta asupra altora și, exceptînd pe tineri, printre care mă simt bine, evit prezumția oracolelor. Vremea e cel mai bun judecător și găsesc că un publicist pe care e foarte probabil că nu-l va menționa nici

un dicționar este humoral bolnav dacă ține cu orice chip să se ilustreze prin scrîșnirea dinților. E rîndul tinerilor să judece liber orice. Dreptatea ori nedreptatea se bucură la ei de grațiile inocenței. În ordinea presupusei malignități, eram un cactus care înflorește la cîțiva ani o dată.

„Contemporanul", XIX, nr. 47, 20 noiembrie 1964, p. 1, rubrica „Cronica optimistului".

ALĂTURI DE D. RĂDULESCU-MOTRU

Ne-au cercetat de curînd, veniţi din toate unghiurile lumii, gazetari ai ţărilor de limbă şi de spirit latin. Ei au venit, desigur, curioşi să vadă temeiurile cu care cerem un loc alături de ei şi ne-au privit, nu ştim după ce criterii şi sub ce aspecte, dar oricum cu multă cordialitate, dacă e să judecăm după mesagiile cu care au onorat în special ziarul *Universul*. Dar fie că — în ciuda opintirilor pe care le facem de un veac a desfunda un drum pornit, zicem noi, de la Roma şi care ar fi numai al nostru — ne istovim pe îndărătul unei năluci, fie că programul sever al oaspeţilor, redus în genere la supraalimentaţie şi supraveghere, n-a îngăduit acestora să vadă sub coaja lucrurilor, rodul acestei vizite măgulitoare are în miez un sîmbure amar. Nu ne îndoim că d. de Waleffe şi-a exprimat cel mai nobil sentiment de recunoştinţă şi mai ales de protecţie. Ba credem chiar că a încercat, pe cît i-a stat în putinţă, să folosească în această împrejurare însuşirile poporului din care face parte şi care se spune a fi curtoazia şi fineţea. Ideea înfiinţării unei universităţi franceze în România ascunde însă o usturătoare ignorare a năzuinţelor noastre spirituale. D. de Waleffe, gazetar fugitiv, deşi bine intenţionat, n-avea cînd să le vadă. E datoria noastră de a i le lămuri şi a ni le lămuri.

Noi românii cu oarecare ştiinţă de carte citim, şi deseori pricepem, cărţi străine, şi mai cu seamă franţuzeşti. Ba chiar vorbim. Dacă dulcea limbă a lui Racine rămîne, în gura noastră, văduvită de multe din însuşirile exaltate de Rivarol, nu e mai puţin adevărat că pricepem şi

ne putem face în chip mulţumitor pricepuţi. Deşi lucrul s-ar părea dintre cele mai fireşti, el este totuşi neobişnuit. Cu greu vei putea obţine, în Italia, spre pildă, o sală plină cu public burghez la o reprezentaţie în limba franceză. La o conferinţă întîmplătoare ţinută în franţuzeşte într-o universitate italiană, am putut vedea că studenţii luaseră parte într-un număr neînsemnat. Fără să fi avut nici o împotrivire faţă de vorbitor, ei mi-au arătat că n-ar fi putut înţelege mulţumitor. Iar cele cîteva doamne oneste care ieşiră din sală avură pe faţă lumina interioară a bucuriei ce-ar simţi-o un arheolog dezlegînd limba etruscă. Această minunată însuşire a poporului român [...] se poate lămuri astfel : românul este viol şi curios. Putînd să înveţe cu uşurinţă o limbă înrudită cum e acea franceză, se foloseşte de ea, în lipsa unei bibliografii naţionale mai bogate, spre a privi în sala de aur a culturii universale. Cum toţi stîlpii de foc ai culturii omeneşti ard în afară de cuprinsul neamului nostru, siliţi sîntem, spre a nu le pierde lumina, să călcăm pe drumul străin al altei limbi. A te întemeia însă pe această informaţie în cultura apuseană sau pe uşurinţa de a vorbi o limbă străină, în împrejurări care dovedesc din parte-ne mai mult o bună-creştere, şi a crede că sîntem pierduţi pentru cauza unei culturi proprii este o greşală pornită din grabă şi din neputinţa de a se strecura pe sub asprimea unui program întocmit cu mult patriotism şi care se compune în esenţă din supraalimentaţie şi supraveghere.

Nu e locul să dovedim ceea ce este evident, că adică nu vrem să devenim *„18 milioane de fii ai Franţei"*, oricît de măgulitoare ar fi această onoare pentru noi, ci numai să luăm pildă de la o cultură mai bătrînă, pentru promovarea, în firea şi graiul nostru, a gîndirii româneşti. Oaspeţii ar fi putut vedea, din goana vechiculelor care-i purtau vertiginos spre a le mesteca impresiile mai crude, că în locul fiecărei case de banal stil francez care se dărîmă, se ridică aproape pretutindeni locuinţe cu lărgimi şi înlesniri occidentale, da, dar cu stîlpi şi înflorituri româneşti.

La ce ne-ar trebui nouă *universitate franceză* pe pămîntul nostru ? Cîţi nu mergem — cei mai mulţi — din seacă vanitate, căutăm în Franţa biblioteci, pe care ar trebui şi nu le avem aci, profesori iluştri pe care nu-i putem auzi oriunde şi pilda unei vieţi pe care vrem s-o prindem în forma ei cea vie. Cînd bibliotecile noastre vor

fi instituții de vreun folos oarecare, iar celebritățile — cum a început a se obișnui — vor veni să ne viziteze, șederea la studii va putea fi înlocuită cu o călătorie de studii. Profesorii pe care Franța îi are de „exportat“ n-au ce să ne învețe mai bine decît proprii noștri profesori. Cărți străine de specialitate știm și noi consulta și le putem tălmăci fără ajutorul altora. Știința — este drept — e universală, dar tocmai de aceea ne simțim datori să contribuim noi înșine la universalitatea ei. Iar cît privește limba de predare, este neîngăduită și jignitoare ideea unei limbi străine. Dacă în științele mai exacte cuvîntul face loc semnului, în domeniul cugetării nu se pot despărți mijloacele unei limbi de progresul minții. Atîta lumină furăm din afară cîtă putem exprima în graiul nostru. Și orice sistem de gîndire universal și-a avut legămîntul său etnic. Un popor este cu atît mai cult, cu cît, folosindu-se mai puțin de o limbă străină, își face din graiul propriu un instrument mai mlădios de gîndire înaltă. Culturile mari traduc, coloniile importă. Iar profesorii francezi care ar vorbi, în franțuzește, studenților români despre literatura franceză ne-ar spune poate multe lucruri care, pe cei ce nu ne facem o meserie din predarea limbii respective, nu ne privesc. Cel care a dat ideea unei atari școli s-a gîndit la binefacerea răspîndirii, printre 18 milioane de „fii ai Franței“ cunoscînd limba franceză, a cărților franțuzești. E vremea deci să scuturăm un jug umilitor. În afară de puținele cărți epocale, tot ce umple rafturile librăriilor noastre este marfă mediocră. Ce folos putem avea noi cetindu-le în original ? Dacă producția noastră literară nu e destul de bogată pentru a ne omorî plictiseala dintre două somnuri, să *traducem* aceste mediocrități pentru a deda pe cititor cu scrisul românesc. Să spargem vitrinele în care nu se află o carte românească. Culturile străine trebuie să ne fie un îndemn, iar nu un scop. Aceasta nu înseamnă șovinism. Dacă Franța vede un folos în răspîndirea limbii franceze, același folos sîntem îndreptățiți și noi să-l căutăm în împiedicarea acestei răspîndiri. Atît timp cît publicul cititor (căci trebuie să dăm la o parte pe intelectual) preferă o carte franceză în franțuzește în locul traducerii sau operei originale române, creația noastră este primejduită. Dacă mulțimea cititorilor nu provoacă talente, le netezește în schimb drumurile.

O universitate franceză în România este nu numai nefolositoare, căci școlile noastre sînt la un nivel occidental, dar și primejdioasă prin simpatia pe care ar găsi-o la noi şi prin snobismul tineretului. Sălile universităților noastre se vor goli, vitrinele se vor umple de cărți franceze, iar revistele literare din Franța vor scoate ediții speciale pentru România (*Falanga* își va înceta apariția.) Atunci s-ar putea să ni se ofere și un teatru francez și am putea chiar avea o revistă literară franceză, în care mulți autori români și-ar putea reproduce opera în franțuzește, fără să aducă o variantă prea gravă a limbii lui Voltaire. Și multe urmări supărătoare, dacă nu grave, ar putea avea o astfel de instituție, de n-am simți că drumurile noastre bat în alte părți, că între noi și francezi e tot atîta apropiere cîtă e între cuvintele *duh* și *spirit*, de n-am fi, în sfîrșit, hotărîți ca țara noastră să rămînă o prietenă a Franței, iar nu o colonie a ei.

„Viața literară", II, nr. 60, 5 noiembrie 1927, p. 1—2.

PROPAGANDA

Nu de mult am stat de vorbă, pe pămînt străin, cu tineri reprezentanți ai unei țări nobile. Dînșii (domnişoare şi domni) mă onorau cu bunăvoința lor. Deși îmi vine greu să mă desolidarizez de neamul meu, cred, fără modestie, că aceste atențiuni priveau în chip exclusiv umila mea persoană. M-am întristat. Mi se păru că citesc în ochii lor nu ştiu ce uimire, ca de ceva ce strică o veche și nezdruncinată socoteală, nu știu ce neîncredere zîmbitoare și ce curiozitate, cu apăsarea inimii învinsă. Constatai mai multă laudă pentru puțina mea îndemînare în domeniul spiritului de cîtă ar fi trebuit spre a nu fi jignit în conştiința mea de om normal. Mica mea iscusință de a descurca negurile unei limbi străine părea o vitejie ; o gîndire încheiată, semnul unei lucidități inexplicabile. Atunci am înțeles. Oamenii aveau o judecată, înfiptă cine știe cum, care stetea cu mult sub ceea ce socotim firesc. În cunoştințele lor găseau păduri sau puste, iar pașii mei călcau obişnuiți cu locul bătut. Auzeau urlete și chiote nomade,

iar glasul meu era potolit. În sfîrşit, n-aveam turban sau barbă, n-aveam iatagan şi pistol, pricepeam tot ce pricepeau şi ei şi nu cunoşteam limbile ce se predau în institutele orientale.

Într-o zi, cînd turburarea înăbuşită nu mai încăpu în pistonul îngust al discreţiei, fui supus interogatorului pe care îmi iau libertatea să-l reproduc mai jos. Dumnezeu ştie dacă în acea împrejurare n-am vrut să-mi ajut patria, după puterile mele. Vedeam însă că juriul nu vroia să afle, ci să-şi confirme o convingere veche — ce zic ? — să cîştige o prinsoare ce ameninţa să fie pierdută. Şi bunăcuviinţa învinsese patriotismul.

O domnişoară : Aveţi sentimentul de patrie, vă iubiţi ţara ?

Eu : Ca voi, nu ! Pentru voi, patria este o instituţie, pentru noi, fîşia de pămînt pe care te naşti, te hrăneşti şi mori. Avem sentimentul ţărînei. Patriei îi zicem *moşie* (podere).

Domniş. (încîntată) : Vezi, vezi ? Ei n-au sentiment de patrie, de familie !! (Către mine.) Nu e aşa că sînteţi reci, fără sentimentalism ?

Eu (glacial) : Sîntem reci. Ţăranul nostru este sceptic şi lipsit de curiozitate : de lucruri şi om îl leagă simţul aceleiaşi soarte de neînlăturat. Avem în mare măsură taciturnitatea paşnică a resemnării.

Domniş. (veselă) : Cînd îţi spun eu ! Sînt resemnaţi ! Voi semănaţi mult cu ruşii, nu-i aşa? Vă iubiţi familia, părinţii, simţiţi strînse aceste legături ?

Eu : Nu semănăm cu ruşii. Familia nu ne strînge laolaltă aşa de tare ca pe voi. O lungă prosperitate a acestei instituţii nu ne-a lăsat o morală deosebită a ei. Familie înseamnă la noi un pămînt şi o aşezare pe locurile celor morţi. În atîtea răzmeriţe şi călcări, românul şi-a pierdut deseori femeie şi copii, dar şi-a regăsit pămîntul. În războiul de mai ieri, ţăranul nostru şi-a apărat nu o idee de umanitate pe care n-o putea avea limpede, ci pămîntul *propriu.*

Domnişoarele (între ele şi foarte volubil): Ei n-au familie ! Vai, ce deosebiţi sînt de noi ! (Către mine.) Dar ia spune, copiii îşi iubesc părinţii, se pot despărţi de ei ?

Eu (indiferent): Îi iubesc în virtutea instinctului filial şi al afectivităţii fiecăruia ; dar se pot despărţi.

Domniş. : Enorm ! De necrezut ! Părinţii dumitale nu zic nimic cînd îi părăseşti ?

Eu : Nimic.
Domniş. : Dar îmi închipui că bărbatul îşi iubeşte femeia, copiii ?
Eu (crunt) : Îşi iubeşte femeia atît cît o iubeşte ; apoi... n-o mai iubeşte sau o lasă.
Domniş. : Dar asta e înspăimîntător. La noi, divorţul nu e îngăduit. Ce se fac acei copii, acea femeie ?
Eu : Legea se îngrijeşte de ei.
Domniş. : Este o obligaţie materială ; dar dacă femeia îşi mai iubeşte bărbatul ?
Eu : Cu atît mai rău ! Nici o sarcină mai umilitoare decît iubirea fiinţei pe care n-o mai iubeşti ; nici o purtare mai lipsită de omenie decît stimularea unei legături sfărîmate. Instituţia voastră protejează şi cultivă adulterul legal.
O domniş. : Nu e adevărat !
Alta : Are dreptate !
Atunci interveni un domn roşcat, care pretindea că a fost deseori în România. Cunoştea Galaţii, Brăila.
El : Am văzut şi Varna.
Eu : Nu cunosc.
El : Cum, dumneata nu eşti din Sofia ?
Eu : Nu. Sofia e în Bulgaria.
El : Aşa ? Vream să spun că sînt foarte mulţi bulgari la d-voastră.
Eu : Nu cred.
O domniş. : Limba d-voastră seamănă mult cu cea rusească ; toţi trebuie să ştiţi ruseşte.
El : Da, da. Toţi ştiu. Peste tot unde am fost se vorbea ruseşte. (Didactic.) Limba română este un amestec de rusească, turcească, bulgărească şi franţuzească. Cei mai mulţi vorbesc franţuzeşte. *Bonjour, bonjour ! Merçi, merçi.*
Eu : Mi se pare, eu însă nu vorbesc.
Domniş. : Toţi semănaţi cu ruşii ; şi d-ta. (Confidenţial.) Mai aveţi haremuri ?
Aş mai putea continua, dacă nu m-ar împiedica un sentiment de discreţie, oricîtă laudă simt că mi-ar atrage din partea patriei mele, acţiunea mea de propagandă.
Doamne ! Ei erau nişte tineri reprezentanţi ai unei naţiuni nobile şi mă onorau cu bunăvoinţa lor.

„Viaţa literară“, II, nr. 61, 12 noiembrie 1927, p. 1.

PĂRERI ŞI RESENTIMENTE

Deunăzi, un poet de valoare a scris despre un poet mare.[1] L-a răsfoit, l-a drămuit, a scos din el ce a crezut de cuviinţă şi a dovedit cu citatele ce i s-au părut mai nimerite că poetul mare nu e mare, că noutatea cea nouă nu înnoieşte nimic. Poetul cel de valoare scrie însă frumos, are mintea nedreaptă, dar ascuţită, stilul îi e poleit şi încordat, într-un cuvînt, se serveşte de mijloace de luptă care, dacă nu fac cauza mai dreaptă, fac însă procesul cu putinţă. E de prisos să dovedim că poetul cel mare nu pierde nimic prin săgeata poetului celui de valoare. Sub acest raport, alarma admiratorilor poetului mare este neîntemeiată şi mai capabilă să exalte importanţa atacului decît să-i diminueze efectele. Unii au învinuit pe polemist de mojicie, de inconsecvenţă şi de răutate. Şi au tăgăduit poetului dreptul de a judeca. *Ne sutor ultra crepidam.* Fără să împărtăşim părerile poetului de valoare, credem că lucrurile au fost împinse prea departe. Atîta vreme cît cineva îşi exprimă o părere proprie, din convingere, oricare ar fi armele întrebuinţate pentru a doborî pe adversar, nu poate fi vorba de mojicie. Poetul mare este un poet mare, dar nu ne poate supăra ca o necuviinţă dacă cineva nu poate sau nu ştie să-l guste. *Orice se poate discuta.* Dar problema are şi o altă faţă. Un poet nu poate fi judecat de un alt poet şi mai cu seamă nu poate fi repudiat de cine, pînă mai deunăzi, dădea semne că-l preţuieşte superlativ. Că un poet nu poate judeca este o rătăcire de care suferă numai puţini şi care nu mai trebuie discutată. Dacă un poet poate să apere pe un poet (cum s-a întîmplat în cazul de deunăzi), poate să şi-l atace. Mai serioasă este cealaltă imputare de inconsecvenţă. Admiri pînă ieri şi loveşti azi. La mijloc trebuie să fie un motiv psihologic. Cu toate acestea, inconsecvenţa critică nu constituie un delict. Gustul se preface, preferinţele se schimbă, greşeşti ieri sau greşeşti azi, e bine să taci, dar e mai curajos să-ţi mărturiseşti eroarea. Poetul cel de valoare avea dreptul să-şi arate noua judecată şi să şi-o impună cum ştie. Dar, iată, el nu a suferit o schimbare de ordine critică, ci una psi-

[1] Este vorba de articolul lui Ion Barbu despre Tudor Arghezi, iar mai jos de polemica dintre Ion Barbu şi E. Lovinescu (n. ed.).

hologică. Atacul este forma unui resentiment şi a unei răzbunări. Noi, aceasta, n-o ştim. De este adevărat, cel dintîi care-va suferi va fi polemistul, în conştiinţa sa cea mai din fund.

Poetul de valoare vrea să polemizeze acum cu criticul său unic, cu acel ce l-a preţuit şi l-a divulgat, cu acela, în sfîrşit, cu care nu poate să aibă raporturi senine, fie din recunoştinţă, fie din adumbrire. În acest caz, gestul e lipsit de eleganţă etică. Deşi nici o nemulţumire nu poate veni poetului dintr-un volum de critică abia apărut, deşi nu se poate bănui poetului mari resentimente, cu greu o lume din afara cercurilor literare va putea fi convinsă că e vorba de exprimarea unei simple opinii senine. Poetul preţuit sau desconsiderat de criticul său n-are dreptul să laude sau să atace, în afară de cazul cînd, cu o activitate critică şi teoretică veche şi stabilită, prezintă garanţiile unei discuţii principiale. Am cunoscut pe poetul de valoare numai ca poet şi, dacă-i bănuim însuşiri critice, ne surprinde să le vedem inaugurate prin înfigerea unui stilet în inima părintelui său literar. Întîmplîndu-se aceasta, am putea spune poetului : *Ne sutor ultra crepidam.*

„Viaţa literară", II, nr. 65, 10 decembrie 1927, p. 1 ; semnat G.C.

VANITATE

O prejudecată leagă noţiunea culturii de actul răsfoirii periodice a unui număr de publicaţii, şi aceeaşi prejudecată împinge pe scriitor pe calea plină de amăgiri a redactării de reviste şi gazete. „N-ai citit revista cutare ?" „N-ai citit articolul cutăruia ?", acestea sînt întrebările ce te întîmpină, cu obligaţia de a te simţi măgulit sau ruşinat în măsura în care cunoşti sau ignorezi. Şi toate acestea sînt vanităţi. În lumea faptelor, dă valoare lucrului relaţia de timp, în lumea gîndului, valorile sînt de sine stătătoare. De ani de zile citeşti revistele şi nu găseşti în ele nimic care să te oprească. Iar ce merita să te reţie era să apară mai tîrziu adunate şi în forme mai supravegheate. În schimb,

a trebuit să citeşti articole scrise de minţi mai prejos de mintea oricărui cititor, semnate de aventurieri ai gîndului, care aveau vreme să scrie fiindcă nu citeau. Din miile de pagini scrise, n-ai aflat nimic. În schimb, prejudecata informaţiei zilnice ţi-a răpit timpul pentru a răsfoi o carte scumpă sau de a citi o mare operă glorioasă şi uitată. Dar eu care scriu, de la cîte nu sînt împiedicat de curiozitatea ta de cititor fără cîrmă ? Se cer revistelor articole de fond, şi eu trebuie să scriu, vai, un articol de fond fără nici un fond. Eu aş vrea să citesc *Elogiul nebuniei* al lui Erasm, şi mi se cere să scriu despre cel mai mare geniu al vremii, adică despre o oarecare maimuţă întreprinzătoare, numită *Charlie Chaplin*. Eu aş vrea să dau un bun comentariu al unei poveşti din *Cunto de li cunti*, dar mi se cere să scriu un roman biografic în felul celor la modă pe-aiurea. Apoi asupra unor chestiuni eu aş gîndi în chip real numai pe-o pagină, iar asupra altora, pe o sută. Revista îmi fixează o cugetare pe un anume număr nu de pagini, ci chiar de rînduri. Eu adun aceste scrieri măsurate şi semnez cu sentimentul fraudei : opera aparţine într-adevăr paginatorului care a măsurat-o, iar nu mie, care n-am putut-o gîndi. Atît este de adevărată această colaborare a spaţiului cu gîndul, încît imaginea avînd la îndemînă iatacul spaţios al *Vieţii româneşti* zburdă, se întinde, duce gîndul prin unghere obscure şi se opreşte cînd vrea, fiindcă nu umple spaţii şi nu e oprit din drum. D. Lovinescu avea la îndemînă spaţii măsurate ce nu întreceau două pagini. Cugetarea îi devenise scurtă, gîfîitoare, inelată monomorf ca o reptilă ce se poate tăia oriunde. Nu mai avu o revistă, ci scrise pentru volume cu pagini facultative. Fraza i se întinse atunci ca o armonică sau ca un piept scăpat din opresie. Ritmul devenit firesc ameninţă acum cu obezitatea.

Dar dacă materia impune gîndului o formă, dacă împrejurările, opinia publică, necesităţile dau conţinut şi înfăţişare scrierii, la ce atîta publicitate ? La ce plîngerea că n-avem scriitori cînd noi ştim că puţinele reviste pe care le avem suferă de lipsa colaboratorilor, aceiaşi la toate ? Să rupem dar prejudecata scrisului statornic şi cititului periodic. Să ne întoarcem iarăşi către carte şi meditaţie şi să reluăm firul tăcerii rodnice, întrerupte de rare, dar nesilite interpretări. Atîta rămîne sau foloseşte cît vine de la sine. Lasă pe aventurierii scrisului, căci au vreme să scrie

fiindcă nu gîndesc, şi scuză acest articol ce îşi neagă scopul şi al cărui merit mai mare ar fi tocmai acela — cu neputinţă de atins — de a nu mai fi urmat de altul.

„Viaţa literară", III, nr. 78, 17 martie 1928, p. 1.

PREMIUL NAŢIONAL

Proiect de regulament

Art. 1. — Se instituie un premiu de 100.000 (una sută mii) lei pentru compuneri cu caracter poetic, cu scopul de a se promova creaţia literară a poporului român.

Art. 2. — Autorul Tudor Arghezi este exclus de la acest premiu.

Art. 3. — Deoarece activitatea poetică este o manifestare a vieţii în genere şi o prelungire în vis a experienţei, precum şi pentru consideraţia că valoarea producţiei literare este în strînsă legătură cu sentimentul dinamic al vieţii, se exclud de la acest premiu persoanele care nu vor fi dovedit că au toate acele patimi, sentimente, concepţii etc., care vor forma apoi obiectul artei lor, *exempli gratia* solidaritate profesională, toleranţă critică, simţ ierarhic etc. *Item*. Se resping persoanele care prin viu grai sau pe cale scriptică vor fi criticat, înfierat, ignorat producţiile scriitorilor consacraţi, sub motiv de critică literară şi estetică, deoarece aceasta atinge moralitatea, iar scopul premiului este crearea unei literaturi sănătoase şi cu adînci temeiuri etice.

Art. 4. — Sub nici un motiv nu pot lua parte la acest concurs domnii scriitori care n-au cîntat iubirea de patrie, respectul faţă de părinţi şi măcar una din acele nobile teme consacrate ca : *De profundis, Getsemani, Golgota, 10 Mai, Prima verba, Durerea pămîntului etc.*

Art. 5 — Se vor prefera la premiere operele rău primite de critică şi de opinia publică, pentru a da o justă consolare scriitorilor prigoniţi şi pentru a evita acele cazuri dureroase de ignorare în viaţă. S-a văzut cum mai întotdeauna marii scriitori — Eminescu, spre pildă — au fost socotiţi fără valoare în timpul vieţii, spre a fi preamăriţi după

moarte. De aceea se va da premiu tuturor aşa-ziselor mediocrităţi, pentru a ocroti în ele viitorul geniu de mîine.

Art. 6. — Nu se vor neglija nici operele primite favorabil de diferitele publicaţii, excluzîndu-se părerile criticii profesionale, negative şi pătimaşe. Opera care va întruni cele mai multe recenzii va fi preferată. Se va observa ca autorul să nu-şi facă singur recenzia sub pseudonim.

Art. 7. — Nu se vor răsplăti operele a căror vînzare aduce scriitorului venituri suficiente.

Art. 8. — Cînd lupta se dă aproape în chip egal între doi scriitori, pentru a se evita fricţiunile şi supărătoarea deducere a întîietăţii celui care a luat distincţia, se va da premiul unui al treilea.

Art. 9. — Pentru mai multă obiectivitate, se va da premiul aceluia care a mai obţinut şi alte distincţii.

Art. 10. — Nu se va lua în considerare candidatura scriitorilor rămaşi în teritoriul ocupat.

Art. 11. — De asemenea, se va cere autorului să aibă o profesie onorabilă şi lucrativă, pentru a-l îndemna la o viaţă morală şi cetăţenească. Profesia de „coafor“ intră în prevederile acestui regulament.

Art. 12. — Premiatul capătă prin regulament titlul de „scriitor mare“, iar statul va căuta prin toate organele sale să-i menţină neştirbită această autoritate de-a lungul vremilor. Cei care prin scris sau prin viu grai vor aduce vreo atingere scriitorului premiat vor fi aspru pedepsiţi.

„Viaţa literară“, III, nr. 83, 5 mai 1928, p. 1.

DIN CARNETUL UNUI CRITIC

S-a isprăvit... e de neînlăturat, sînt critic. Aristarc mi-a zis : „Eşti critic !“ E într-adevăr o situaţie critică. Am vrut să comunic emoţiunea unei strofe lirice unui prieten poet, dar mi-a răspuns cu imputare : „Cum ? ! Mai scrii versuri ? ? Eşti critic“. Într-adevăr, sînt critic !

Am făcut zilele acestea un triaj melancolic. Aveam într-un anume loc fel de fel de hîrtiuţe-proiecte care n-au luat şi nu vor mai lua (deoarece, vai ! sînt critic) niciodată fiinţă. Sînt şi versuri de demult, se pare acum 9—10 ani, cînd nu judecam aspru această îndeletnicire.

O bucată, spre pildă, era destinată evenimentului înviorător al primăverii și trebuia să fie comunicată universului chiar atunci. Dar gestația a fost mai lungă decît șederea Proserpinei deasupra pămîntului și compunerea mea a rămas un fragment inutil. Salvez din coș aceste două strofe :

E deci adevărat că este primăvară !
De-o vreme devenisem foarte sentimental ;
Mă apăsa pe suflet a zilelor povară
Și căutam în viață ceva transcedental !

De-o vreme devenisem foarte sentimental.

Pe față căpătasem expresii de mumie,
Și-adesea am adormit cu capul pe vreo carte.
(Fac studii serioase pe la Academie
Iar noaptea metafizici pe-aleele deșarte.)

Și-adesea am adormit cu capul pe vreo carte.

Altă capodoperă ar fi fost oportună numai sub zero grade. Însă iarna a trecut, iar pe foaia de hîrtie au rămas cîteva însemnări inactuale, triste ca o construcție lăsată pradă ruinii înainte de a fi sfîrșită.

Din această nobilă compunere, care ar fi trebuit să aibă atmosfera sinistră și providențială a *Corbului* lui Edgar Poe, nu merită atenția posterității decît aceste două terține.

Ceasul

...iar în perete ceasul în racla lui de lemn
își strînge ale sale rigide articulații,
înspăimîntînd tăcerea c-un horcăit solemn.

Cărți

...pe-un raft, pe vechi volume din Platon și din Kant,
iernează un păianjen în aspre meditări
urzindu-și în tăcere un nou sistem savant

etc., etc.

*

Trec printr-o criză de lene ucigătoare și întunecată. O lene sufletească, o *accidia* dantescă chinuitoare. Un scep-

ticism universal, o toropeală neroadă, născute din sila de a cugeta în aceleaşi forme banale pînă la deznădejde. Dacă ar fi un nobil spleen britanic, vreo melancolie lamartiniană sau vreun beaudelerian dezgust de locuri comune, aş simţi cel puţin emoţia dulceagă a năzuinţelor de suprasentimental pe care o au, îmi închipui, şi fetele de pension după lectura *Visului* lui Zola sau a romanelor lui Rădulescu-Niger. Sufăr însă de o nemulţumire terestră, fără situaţiuni dramatice. Mi-e silă de orarul zilnic, de monotonia alimentelor, de invariabilitatea figurilor omeneşti, de căldura apăsătoare, de zbîrnîitul muştelor, de servilitatea stupidă a tramvaiului care nu vrea să facă măcar o dată, cu mine, un act de independenţă şi s-o ia pe altă stradă, spre alt oraş, oriunde dincolo de liniile trase dinainte. Oh, în privinţa asta oraşul nostru este de o cuminţenie iritantă. Nu se surpă nimic, nu cad lucrători de pe case de la înălţimi ameţitoare, nu explodează nici un arsenal, nu iau foc cartierele, nici măcar o casă, nici măcar coşul de la sobă. Nici măcar nu plouă, ploaie cu cataclisme care să mături cîinii şi pomii şi să smulgă acoperişurile, nu tună, nu fulgeră, nu se petrece, *verbi gratia,* nici un fenomen zgomotos. Dacă ai urla în acest oraş liniştit, între dealurile lui ca o odaie de ospiciu capitonată cu saltele, nu s-ar produce nici o turburare sonică apreciabilă. Pentru ca să evit cît mai mult senzaţia plictiselii, am întîrziat orele deşteptării şi am apropiat pe acelea ale culcării, astfel încît, abia scăpat din lupta cu somnul din care am ieşit, mă apasă somnul în care trebuie să intru.

*

Ah ! de ce nu sînt ca acei oameni sublimi care-şi măsoară munca spiritului cu cronometrul şi-şi execută comenzile intelectuale cu promptitudinea unui brutar ? Aceşti oameni fenomenali îşi au notată pe mici foiţe de hîrtie înalta lor doctrină, pe care la ore fixe din zi o transformă în opere nemuritoare, ca aluatul dospit gata în pîine. De ce n-am şi eu, ca aceste persoane de elită, încrederea nestrămutată în utilitatea producţiilor mele şi casc de dispreţ şi plictiseală înainte de a le sfîrşi ? Dacă aş fi un om cu un grăunte oricît de mic de personalitate, nu m-aş lăsa intimidat de o obişnuinţă socială care nu-mi aduce nici un fel de cinste ; aş arunca haina aceasta ba-

nală şi aş lucra împreună cu acei salahori simpatici la palatul pe care îl ridică în faţa casei noastre. Aş trece mai tîrziu, mîndru ca de-o proprietate literară, pe lîngă zidul pe care l-am înălţat eu, cărămidă cu cărămidă, în eternitatea severă şi masivă a cimentului.

Să faci o casă, să bătătoreşti un drum, să îndrumezi o apă, să dărîmi şi să sfredeleşti o stîncă, să ciopleşti şi să închei o corabie sînt isprăvi de care nu voi fi vrednic niciodată. Voi urma însă de a pune vorbă lîngă vorbă şi foaie peste foaie, alcătuind acele fascicule simetrice şi simpatice care formează conţinutul bibliografiilor şi-al cataloagelor de librărie, căci sînt critic... critic... critic. Chiar Aristarc mi-a zis : „Dumneata eşti un critic !"

„Universul literar", XLIV, nr. 28, 8 iulie 1928, p. 453.

REFLECŢIUNI ASUPRA PROBLEMEI SCRISULUI

Problema scrisului şi a scriitorului ia pentru confraţi aspecte de alarmă. Ca întotdeauna, marele vinovat e statul. Eu cred că vinovaţii sîntem noi.

În genere, ministrul ştie că Eminescu a murit în mizerie. Pentru a preîntîmpina a doua greşeală, el dă un premiu d-lui, să zicem, Foti (numele a devenit adjectiv). Pentru această operaţie se consultă persoanele cu vază literară. Se poate trece peste avizul d-lui Bogdan-Duică ? Nu ! Pentru d. Bogdan-Duică, Arghezi nu există. Toată lumea strigă că Arghezi este un mare poet ? D. Mihail Dragomirescu tăgăduieşte cu violenţă. Ministrul dă ajutoarele după criteriile sale, în genere obiective, adică extraartistice. Critică literară nu i se poate pretinde să facă. Dar cînd S.S.R. refuză premiile lui Arghezi şi Ionel Teodoreanu, pentru a le da dd. Moşoiu şi Foti (adjectiv), mai există vină pentru ministru ? Statul se poate teme să ia vreo iniţiativă, ca nu cumva să risipească banul asupra mistificatorilor. Dar pe omul de cultură în genere nu-l dispreţuieşte, de vreme ce exaltă cît poate pe mediocrităţile asupra cărora opinia publică tace.

Ministrul și-a făcut cultura pe cărțile și gazetele noastre. Școala pune în planul întîi pe omul politic și în ultimul pe omul de cultură. În manualele de istorie nu se înseamnă ca un eveniment nașterea lui Eminescu și nici nu se arată dacă cugetarea artistului are sau nu vreo înrîurire asupra mersului lumii. (Aceasta la noi.)

Cînd jandarmeria prinde pe banditul Bălan, ziarele scrise de aceiași scriitori care se plîng azi scot ediții speciale. Dar cînd moare Vasile Pârvan, de-abia se găsesc colțuri de ziar pentru seci notițe prizărite. Toate inepțiile unui om politic stau pe pagina întîi. Pagina literară e un fel de distracție familiară pentru duminică. Și atunci, autorii de cuplete de la „Cărăbuș" publică alături de Vasile Militaru și Cosco, și lumea face caz mare. Acești scriitori-gazetari uită un lucru : opinia se formează și curiozitatea e o formă fără conținut. Publicul nu cumpără ediția specială pentru ceea ce cuprinde, ci fiindcă ediția specială îi trezește o curiozitate ce se satisface oricum.

Gazeta de azi a distrus prestigiul scriitorului adevărat și l-a refăcut în parte pe al celui mediocru. Ținînd seamă de populația țării, putem afirma că nimeni nu citește revistele. Am cercetat feluriți intelectuali, profesori secundari, foști studenți. Cu excepții vagi, nimeni nu știe nimic. Pentru această categorie de oameni nu există decît gazeta. Am încercat să conving pe cineva că *Don José* nu e un scriitor. Am fost certat cu vehemență, mi s-a recomandat să-l studiez, să respect pe intelectuali. Sentimentul acesta era, în fond, foarte lăudabil. Dar individul în chestiune nu putea bănui că cel care îi sta în față se pricepea cît de cît în asemenea materie. Dacă i-aș fi spus, ar fi rîs.

Cea mai mare onoare în ochii cititorului este de a fi publicat la pagina veselă a *Universului.*

Cititorul in genere are un adevărat misticism pentru autor. Dar îl prețuiește numai în actul simplu al publicării. De aceea, tot ce intră într-o gazetă mare este sfînt. Încearcă să spui că autorul unei cronici plastice în care se consfințesc toate platitudinile cu incompetență inocentă sau răsplătită este un cretin. Nu crede nimeni. Poetul știe mai bine decît noi asta, cînd face să i se publice contra plată următoarea poezioară :

„*Gazeta noastră,* care
A apărut recent,

Zău, nu-i exagerare,
E un eveniment.
Tot ce-ţi desfată mintea
Acolo e, în ziar,
Nuvele pasionate
Ori un roman bizar,
Articole şi cronici
Sînt scrise cu temei,
Traducerea-i măiastră...
Rămîi uimit ? Ce vrei ??
Aşa-i *Gazeta noastră !*"

Scriitorul trebuie să invadeze în gazetărie, să răstoarne mentalitatea opiniei publice, să provoace curiozitatea culturală. O carte nouă şi bună trebuie salutată printr-o ediţie specială, comemorării unui defunct-artist trebuie să i se închine gazete întregi. Revista să rămînă un simplu magazin. Colportajul pe care îl profesează de nevoie acuma trebuie să treacă cu totul asupra marii prese. Dar mai ales cronicile, pe care în unele mari reviste le deţin cretinii anonimi, trebuie să fie încredinţate marilor critici, care să facă din ele coloane vrednice de invidiat şi de transmis prin moştenire. De unde nu, publicul va continua să citească :

„*Gazeta noastră,* care
A apărut recent
Şi nu-i exagerare
E un eveniment".

„Viaţa literară", III, nr. 95, 24 noiembrie 1928, p. 1.

FRONDA COPIILOR

Problema invaziei adolescenţilor este cu mult prea serioasă şi plină de consecinţe pentru a o trece repede cu vederea sau a lăsa să planeze în jurul ei false interpretări. Polemica pe care sîntem hotărîţi s-o ducem cu toată hotărîrea nu se îndreaptă împotriva tinereţii ca atare, ci numai contra unei părţi maladive din ea. Şi ar fi absurd

să fie altfel, cînd noi înşine nu numărăm în genere mai mult de trei decenii înapoia noastră. Şi iarăşi nu înţelegem să combatem misticismul ca atare, pe care îl arborează unii dintre adolescenţi, împotriva chiar a noastră, care totuşi avem — o parte — directivă mistică, ci suferinţa contagioasă a unei tinerimi care compromite sforţările generoase ale noilor generaţii tăcute şi oneste.

Şi e locul aci de a răspunde la întrebarea dojenitoare ce ni se pune : „Tinerii, fie şi liceeni, n-au oare dreptul să judece şi să denunţe pe victima judecăţii lor ?"

La aceasta răspund : Apriori, da. Oricine poate să-şi dea părerea. Însă părerea nu are o valoare obiectivă, deci culturală, decît dacă e însoţită de argumentare. Cine emite opinii este obligat să le justifice pe orice cale, fie şi impresionistă, dovedind că noul punct de vedere este probabil cel puţin pentru anume conştiinţe. A scrie însă la 20 de ani, fără nici un trecut şi nici o garanţie, „asta e bine", „asta e prost", este o copilărie. O asemenea decizie sumară, fără corp delict, o poate da, în anume împrejurări, numai un critic bătrîn, pe care trecutul îl apără de suspiciune. Şi încă o astfel de decizie poate fi venerabilă, nu şi convingătoare. Dacă ţin cu orice chip să facă critică, tinerii trebuie să descopere noi relaţii valabile, în baza şi cu autoritatea cărora să continue cu legitimitate procesul. Există o creaţie critică, adică revelarea unei noi conştiinţe critice, capabilă de justificare ? Această conştiinţă ce-şi dă socoteală de sine ar trebui s-o capete întîi tînărul, pentru ca sentinţa lui să prezinte vreo utilitate.

Aceasta în principiu. În practică, e greu să aştepţi ceva temeinic de la fiinţe în mintea cărora e proaspătă bătălia, uneori penibilă, a bacalaureatului şi pentru care universul artistic se compune din amintirea manualelor d-lui M. Dragomirescu sau din 200 — să exagerăm ! — de cărţi facile sau nepricepute. La 20 de ani poţi fi deştept, talentat sau virtuos, nu însă şi *inteligent,* pricepător, fiindcă priceperea sau aperceperea presupune un fond preliminar.

Dar să zicem că vîrsta de 20 de ani poate da un critic. Printre iluştrii necunoscuţi de care am pomenit mai deunăzi nu văd nici unul. Pot fi printre ei posibilităţi. Deocamdată, nici unul nu reprezintă nimic. De altfel, nici n-au în ce reprezenta. Aceşti exponenţi ai nimicului nu scriu nimic, în afară de rare monosilabe fără cuprins

noțional. De altfel, în fiecare critic prematur scrîșnește un poet sau numai prozator. Invariabil, după al treilea articol de „ideologie", apar versurile. Odată, tinerii așteptau „Poșta redacției". Azi pătrund în reviste pe calea lăturalnică a cronicii goale, dar vehemente.

Acest fenomen de frondă a poeților nemărturisiți prezintă o față curioasă și primejdioasă, și anume negarea unei tendințe sănătoase de către înșiși aceia care o îmbrățișează. Noi am salutat în misticism ardența creativă, conștiința unei misiuni superioare ce așteaptă pe noile generații, năvala colectivă spre culmile unde se vor ridica marile monumente, iar nu lenea zîmbitoare și amară. Sîntem, într-adevăr, într-o epocă de răspundere națională, cînd fiecare trebuie să pună piatra sa, iar nu s-o dărîme pe a altuia. Cînd unii s-au ridicat împotriva bătrînilor, am înțeles aceasta nu ca o atitudine criticistă propriu-zisă, cît ca o profesie de credință eroică și constructivă prin contrast cu vechea mentalitate junimistă. În sfîrșit, unii s-au ridicat chiar împotriva „voltairianismului" bătrînilor. Și iată, mă rog, pe noii mistici, corespunzători seriei de bacalaureat 1928, făcînd ultra-voltairianism ! Dar unde este ardența, unde este construcția, unde este elanul anonim ce stă la baza credinței ? Cu individualism mărunt, cu scheme de unul singur și cu strîmbături din nas la cel mai neînsemnat colb nu se ridică temple. Și, în sfîrșit, pe cine vor să dărîme bravii noștri misionari ? Decrepitudinile oficiale ? Autoritățile nezdruncinate de secole ? Nu, domnule. Vor să surpe gloria viitoare a celui mai tînăr poet, Tudor Arghezi, sau să înlăture de la reviste bătrîni de 30 de ani care de-abia acum încearcă să-și dea măsura puterilor.

Nu cu sentințe monosilabice își poate dovedi o generație dreptul la existență. Vreau să văd un poem bun de d. Noica, care (cacofonia este inevitabilă) face și versuri, vreau să văd o narațiune bună de d. Jianu, care premeditează romane, vreau să văd un articol bun de d. Comarnescu, care scrie numai reportaje și cere onoruri de profet, și, mai ales, vreau să văd cum noua generație pune bazele unei asceze intelectuale, unde munca să fie penitență și monumentul suprem extaz. Vreau o invazie în universități și biblioteci, vreau o întrecere de zeluri sfinte al căror fruct să fie o supraproducție de studii de docu-

mentaţie în toate ramurile de activitate, de unde conştiinţa noastră să iasă sporită, iar numele ţării mărit. Ceea ce face d. Comarnescu şi banda sa este aşa de mizer şi de trist, încît, strivind cu piciorul această activitate, rămîne, ca la miriapozii din pivniţi, o mucilagine hîdă şi un miros fetid.

Şi apoi, acţiunea unei astfel de bande este o insultă permanentă adusă tinerimii care tace, fiindcă învaţă. Tainicele valori de mîine n-au vreme să facă revista zilnică a valorilor şi să organizeze exhibiţii de box intelectual între indivizi necunoscuţi. Este o stare incalificabilă, caracteristică presei noastre, aceea de a îngădui aventurierilor fără cultură şi seriozitate să organizeze sub ochii noştri răbdători polemici personale fără valoare ideologică şi să fure atenţia opiniei publice, care, împiedicată de nume goale, nu se coboară pînă la umilul autor al unui articol de ştiinţă dintr-o revistă de specialitate, furat cum este de numele d-lor Comarnescu (necunoscut), Jianu (necunoscut), C. Noica (necunoscut), Stoie (necunoscut).

Nu-mi place, în genere, să mă cobor la personalităţi. Dar fiindcă e vorba aci de a localiza o epidemie, voi formaliza focarul.

Cînd am zis că d. Comarnescu este un tînăr inteligent şi simpatic, am vrut să zic numai că e vioi şi amuzant. Se pare însă că nu e nici atît. Căci poate fi socotit ca atare cînd interpretează ca o autoexaltare articolul meu *Ascensiune,* în care, în forme retorice, arătam condiţiile unei atitudini critice integrale ?

„Eram de tot tînăr cînd am simţit chemarea de a face judecăţi literare“, ziceam eu. Iar d. P.C. : „Vra să zică, fără a fi ajuns notoriu şi cu autoritate neclintită, d-l Călinescu a simţit chemarea criticii“. Am simţit-o, dar n-am profesat-o, tot aşa cum tînărul care simte chemarea pentru arhitectură aşteaptă să-şi sfîrşească studiile pentru a construi.

Dar să cităm din inima elucubraţiei mesianice :

„Dar d-l Călinescu nu înţelege încă un fapt esenţial : sensul acestei invazii a tinerilor (ba bine că nu ! să publice la *Gîndirea !).* Nemulţumiţi de compromisurile bătrînilor (de 30 de ani !) ... este firesc ca tinerii dornici de un cult al valorilor (C. Noica, Jianu, Stoie, Sahia)... să

invadeze... Tinerii vor competinţe şi adevăraţi apostoli (pe d. Comarnescu !)... puţini la număr au fost bătrînii care au înţeles, fără regret şi invidie, tinerimea (invidie pentru d-nii Noica, Jianu, Orleanu, Stelian Mateescu !)... D-l Călinescu... nu mai poate înţelege «marea trecere» a acelora ce luptă din greu (să intre la *Gîndirea !).*

Noi vrem o altă ascensiune decît cea comodă şi benevolă (o ascensiune incomodă şi fortuită este tragerea de urechi), de vis dulceag (reminiscenţa acadelelor !), a covorului zburător din poveştile orientale (daruri de la pomul de Crăciun !). D-l Călinescu zîmbeşte (de prezumţia d-lui Comarnescu !), visează (o tinerime mai gravă) şi va scrie «cărţi» (de cetire pentru uzul noii generaţii)" etc., etc.

Şi, în sfîrşit, la ce aş uza de menajamente inutile, cînd din spulberarea acestui roi de muşte bîzîitoare se poate naşte liniştea trebuitoare adevăratelor reculegeri ?

Cafeneaua literară cunoaşte un personaj distractiv în cel mai înalt grad, un *polichinelle* convulsiv, un *marchiz ridicul,* cu obraji de Infantă agresivă, cu alură charlstonieră şi suită de alţi marchezini tot aşa de ridiculi, un exponent al cavalerismului în numele lui Mihai Viteazul şi Ştefan cel Mare şi indicaţiuni spre Alexandru cel Bun, care, cu sîngele filtrat de atît de lungă şi nobilă ereditate, nu mai poate privi fără sfîntă (şi impertinentă !) eroare maturitatea unui I. Minulescu. Acest marchiz ridicul al literelor române, care descoperă ridicolul în alţii, nu bănuieşte că nimic nu este mai ridicol decît să fii ridicol fără să ştii că eşti ridicol. D-l Comarnescu a luat curiozitatea şi veselia provocatoare şi malițioasă a cafenelei drept omagii. Şi acum ne terorizează din pagina unei gazete, ameţind capetele unor tineri pe care îi bănuiesc bine intenţionaţi şi valoroşi. Noi respectăm pe om ca unitate socială, dar mentalitatea bagatelizatoare şi insurecţională o veştejim şi o pălmuim.

Dacă strămoşii mei, ale căror hrisoave urlă în sînge, n-ar fi înfipt sapa în pămînt şi n-ar fi prins bureţi în arhipelag, aş provoca la duel pe acest marchiz ridicol, ca să văd cum curge sîngele său incolor şi veşted.

Dar nu mînuiesc spada. Îmi rămînea calea cărturărească a penei, pe care premeditam să i-o înfig în chipul a trei ghicitori, stil Turandot. Dar m-am gîndit că dincolo

de marchizul ridicol, personaj, nădăjduiesc, efemer, aş fi izbit în inima d-lui Comarnescu, în care în cele din urmă va trebui să zvîcnească un sînge purificat de boala adolescenţilor, ducă-se pe pustii !

„Viaţa literară", IV, nr. 102, 2—16 februarie 1929, p. 1—2.

PROBLEMĂ

D. Eugen Lovinescu spunea odată, cu destulă dreptate, că un critic, spre a-şi putea exercita cinstit misiunea, trebuie să-şi aleagă cu multă circumspecţie prieteniile printre simpatiile sale literare ; altfel riscă să provoace rupturi şi disensiuni penibile.

Pricep motivul sufletesc al aforismului, dar m-am întrebat dacă nu e la mijloc şi o lipsă a educaţiei literar-sociale.

Individul care scrie are o idee foarte ciudată şi foarte dezonorantă pentru critic, pe care îl confundă de cele mai multe ori cu reporterul literar. El se supără întotdeauna de negaţie şi nu se simte deloc jenat de adulaţie. Pasămi-te ! El are despre critică o concepţie politică, iar în literatură vede o carieră. Într-un cuvînt, scriitorul nu are simţul eternităţii şi nu se înspăimîntă deloc la ideea decesului literar. El vrea satisfacţia morală prezentă, nu dulcea amărăciune a renaşterii postume. Evident, un astfel de scriitor nu poate fi în genere decît mediocru, dar este, tot în genere, foarte agresiv.

Sînt foarte mulţi cronicari, dar foarte puţini critici, fiindcă puţini sînt aceia care pot renunţa la ispita legăturilor sociale. Şi critica, această dispreţuită unealtă a progresului artei, nu poate înflori decît într-o aspră izolare. Căci ce forţă ar putea avea sabia de plumb a unei critici care s-ar îndoi la căldura celor mai mărunte sentimentalisme şi s-ar sfii să atace carapacea de fier a mediocrităţii ?

Aceste observaţii mi le trezeşte întunecarea unor cunoscuţi de „bună ziua", care îşi închipuie că afabilitatea

socială împiedică pe critic să *atace rezolut carenţa* intelectuală şi că-l obligă să-şi afle *salutul* într-o... *soluţie de continuitate.*

„Viaţa literară", IV, nr. 107, 13—27 aprilie 1929, p. 3.

CUM SE CITEŞTE O CARTE

Cînd eram student, făcînd uz de bibliotecile statului român, citeam în atitudini ascetice : puneam capul între palme şi lăsam greutatea corpului, alternativ, cînd pe o parte, cînd pe alta, ca să evit, mai ales, eroziunile la coate. O astfel de lectură mi s-ar părea astăzi lipsită de orice voluptate. De altfel, *lectură* e un cuvînt impropriu. Era vorba mai curînd de reproducerea textului în notiţe ce depăşeau uneori, prin colaborări personale, dimensiunile volumului. Studentul şi femeile în genere citesc fără nici o competenţă. Ele întorc pagina ca o rufărie şi înseamnă etapele lecturii prin ace de cap, plicuri de scrisori sau cu indecenta *„pînă aci"*.

Am văzut lume care citeşte circulînd pe stradă, nu ştiu dacă absorbită de interesul cărţii sau doritoare de a uimi societatea cu nobila sa îndeletnicire. Eu atunci credeam, ca toată lumea, că o carte se citeşte pentru conţinutul ei, astăzi însă ştiu că cititul poate fi o artă gratuită, ca oricare alta, fără finalitate în afară de sine.

Cărţile nu se citesc în public ; cu ele te închizi în casă, în singurătate. Poziţia în care consulţi o carte este de o însemnătate capitală.

Versurile, spre pildă, se citesc umblînd în jurul odăii, pentru a le da un ritm declamator.

Romanele de acţiune le citesc întins jos cu capul în mîini, ca un şef de stat-major deasupra unei hărţi strategice pe care îmi studiez mişcarea eroilor.

Literatura de analiză se gustă culcat pe spate. După fiecare moment psihologic, ai astfel prilejul să laşi cartea jos şi să urmăreşti cu ochii în tavan perspectivele sufleteşti ale cărţii.

Este inadmisibil să tai o carte cu cuţitul de masă. Tot aşa de indecentă îmi apare întrebuinţarea briceagului,

chibritului, acului de cap, cărților de vizită sau oricăror obiecte cu tăișul prompt. Tăierea unei cărți este un viol și, ca oricînd în asemenea acte, gestul trebuie îndepărtat și prelungit cu gingășie. O carte se taie cu un cuțit lat de os, în așa fel încît din tăietură să ningă o rumegătură fină de hîrtie. Epiderma poroasă a paginii trebuie netezită cu mîna...

Dar pot vorbi aci de bucuriile cărții, cînd noi, în afară de cîteva ediții ale „Culturii naționale", nici n-avem o carte ? Pachete neregulate de foi de tutun, învelitori maculate de coloniale.

„Viața literară", IV, nr. 109, 11—25 mai 1929, p. 1.

CRIZA CRITICII

Despre o criză a criticii aud vorbindu-se în ultima vreme cu multă stăruință. Fără să tăgăduiesc evidenta mizerie a unei discipline, altfel înfățișată odată în închipuirea mea, mă întreb adesea dacă aceasta nu este ceea ce trebuie să fie în chip firesc.

Ne-am obișnuit a vedea în critică o acțiune asemănătoare celei judecătorești, incoruptibilă, senină și executorie. În această autoritate de tribunal se oglindește mai mult o vîrstă, cu setea ei de adevăr și de certitudine.

Mi-aduc aminte cu cîtă aptitudine de supunere așteptam, odată, nu eu, ci mulți, judecata d-lui Lovinescu. Ea ni se părea inatacabilă în fundamentul ei. O cît de mică umbră de îndoială asupra onestității sau competenței ei ni s-ar fi părut odioasă, pentru că ne-ar fi răpit speranța de-a ne cunoaște printr-o măsură din afară.

Da. Este azi o criză a criticii, o criză de autoritate față de candidații la literatură. Aceștia nu mai vor să știe astăzi dacă au sau n-au talent, ci caută — cu rare excepții — numai putința de a publica. S-a ivit în anii din urmă o conștiință profesională, o solidaritate preventivă față de atacurile criticii, căutînd satisfacțiile succesului, ci nu acelea ale certitudinii interioare.

E bine aceasta ? E rău ? Poate nu chiar așa de rău. Îndîrjirea ultimelor generații de izbîndă, goana lor după

notorietate este un semn de efervescență creatoare. Mulți din aceia răsăriți în afară de orice îndemn critic s-au dovedit în stare de a păși singuri la drum. Mai tîrziu, tot critica îi va face conștienți de drumul străbătut.

Dar este o întrebare mai gravă. Cine este critica ? D-l Lovinescu, d. Ibrăileanu, d. Mihail Dragomirescu, d. Caracostea, eu sau d. Sebastian ? Divergențe așa de flagrante, conștiințe ireconciliabile ?

Activitatea critică este, în ultimă analiză, judecarea operei cu sentimentul de a fi contribuit la adevăr. Cînd simți nevoia să faci o groapă și să strigi în ea : „D. Athos Monteoru n-are talent“, ești critic. Dar unde este adevărul ? Critica însăși are nevoie de critică și acest proces i-l face vremea. De unde se poate deduce că critica este un act de solitudine și de asceză, fără satisfacții temporale.

Prin însăși natura ei, critica nu poate avea decît dușmani. Pe cine poate jigni negîndu-i competența de a judeca ? Toată lumea vrea să judece, aceasta fiind răsplata morală a lecturii. Un prelat mi-a declarat că de o mie de ani nu s-a mai scris în sînul bisericii ortodoxe ceva de calitatea unui articol de nu știu cine, nu știu unde.

Dar dacă ar ști d. Barbu cît am suferit pentru d-sa ? Dacă ar ști și d. Lovinescu cît de aproape mă simt de d-sa constatînd cu melancolie desconsiderarea aproape totală de către vulgul intelectual a operei d-sale discutabile, dar rezistente în genere și grave ?

Cei mai mari dușmani ai criticii sînt profesorii de limba română, care își închipuie că o dată cu ordinul de numire au căpătat și luminile lui Aristarc.

Dușmanul criticii este și presa, care, sub pana cutărui gazetar vanitos, decretează în comunicate scurte și definitive glorii inexistente, de speța d-lui V. Militaru, care găsește în opinia publică un ecou de o *putere nebănuită.*

Dar acestea sînt lucruri firești.

Mai curios este să vedem însă pornindu-se atacuri împotriva criticii de către înșiși scriitorii, și anume de către aceia care cred că creația n-are nevoie de asistența nimănui. Uitînd că reclama — legitimă, de altfel — pe care și-o fac este un aspect denaturat al criticii, ei izbesc indirect în însăși sforțarea conștiinței de a se ridica din contemporaneitate încă la un principiu de prețuire mai stabil, și deci în însăși năzuința artei lor de a se rezima pe temeiuri mai rezistente.

Să nu vrei să afli *adevărul*, să vrei să fii minţit, este acesta poate un mod de rezolvare a problemei fericirii. Dar conştiinţă de creator, nu. Acela atacă, îndîrjeşte fiinţa morală a criticului pentru a libera adevărul de slăbiciunile omeneşti.

Uneori însă am scrupule morale : Să spui adevărul tău nu e totuna cu acţiunea nedelicată de a scutura cireşul înflorit de la fereastra mea ?

„Vremea", III, nr. 109, 10 aprilie 1930, p. 4.

ÎN JURUL ACADEMIEI CELOR 13

Cînd, într-un număr trecut, am înfăţişat cu oarecare căldură principiile ce par a călăuzi pe cei 13, mă aşteptam, fireşte, la obiecţii şi comentarii. Acestea sînt de dorit, căci ele arată gradul de compatibilitate cu realitatea a ideii. Adevăraţii inamici ai oricărei iniţiative sînt însă scepticismul ieftin al rasei şi spiritul de zeflemea.

Am citit, de pildă, în ziarul *Rampa* un articol intitulat : *Ce ne lipsea : Academia celor 13,* sub o semnătură ce nu spune nimic şi într-un ton prezumţios, care nici n-ar merita să fie relevat, dacă n-ar fi într-un fel expresia platitudinii şi a retoricii ieftine.

Îl discutăm deci ca să determinăm şi să înlăturăm de la început obişnuitele ironii de cafenea.

După ce citează o bună parte din articol, polemistul nostru exclamă : „Aţi văzut ? Din aceste paragrafe sare iepurele salvator al literaturii noastre ! Vai, e de necrezut această lipsă, la unii oameni de cultură, al celui mai elementar simţ al ridicolului."

Las la o parte uşurinţa cu care pentru anume inşi devii ridicol, fiindcă propui o instituţie existentă aiurea şi într-un fel chiar şi la noi, şi remarc inepţia iepurelui salvator. Nimeni nu-şi propune să salveze literatura română şi este aproape sigur că premiile Academiei şi ale S.S.R.-ului nu schimbă calitatea scrisului românesc. Rostul unei academii este psihologic, întrucît întăreşte bucuria de a profesa o artă şi social, fiindcă provoacă în opinia publică cultul artistului şi indirect prosperitatea lui.

„Dar crede oare d. Călinescu... că această creaţie firească a unui om înzestrat are nevoie de ajutorul unui titlu decernat prin voturi în şedinţă publică şi ceremonioasă ? Ce e atunci literatura şi scriitorul ?... Scrisul, arta nu e pentru titluri, nu e pentru cei 13 şi nu-i pentru d. Ibrăileanu. Puţin importă că d. Ibrăileanu cunoaşte numai un sfert din literatura de azi a ţării. Nimeni nu scrie pentru ca să cunoască şi să aprecieze d-sa" etc., etc.

Mai sînt şi alţii, mult mai iluştri decît domnul din care citez aceste rînduri şi care se prefac a dispreţui critica şi judecata altora, dar care candidează totuşi la premii şi le iau dacă li se dau. Nu-i osîndim însă pentru fapta din urmă. Căci numai mediocrităţile sînt insensibile, experienţa arătînd că marile talente au avut nedemnitatea de a se lăsa măgulite sau îndurerate de părerea celor mai umili. De altfel, arta e un fel de a te comunica altora şi dacă alţii te resping, ce tărie creatoare poate să reziste mîhnirii ?

Dar... „Autorul *Luceafărului* la noi, Dostoievski, Tolstoi, Hugo, Goethe şi alţi creatori de aiurea au pătruns în mulţime şi în literatura universală fără nici o academie din acestea pe care o propune d. Călinescu. Cugeta omul adînc, frămînta problemele, le schimba expresia de 7 şi de 8 ori (Balzac), lupta cu indiferenţa temporară a maselor, dar în cele din urmă învingea. Era valoarea care triumfa."

Iată baliverne de gazetar obosit, care te incomodează ca şi întrebările absurde puse de copii. Autorul trebuia să polemizeze cu Academia franceză şi cu cea română, cu Asociaţiile academice în genere şi să dovedească principial inutilitatea lor. În treacăt fie zis, dacă e vorba să lăsăm pe scriitor să pătrundă în mase după o sută de ani, deşi am fi putut accelera întrucîtva succesul său, atunci e cazul de a spune că un scriitor nu pătrunde în opinia publică decît în ziua cînd este îmbrăţişat de academii şi oficializat. Academia Română a făcut destinul literar al lui Eminescu şi al altora, impunîndu-i şcoalei.

„Valoarea pătrunde şi astăzi." Sub *specie aeternitatis*, da. Contemporan, nu. Toată literatura contemporană este total necunoscută publicului mare cititor de cărţi, în afară de producţia cîtorva scriitori recunoscuţi de academii (L. Rebreanu) sau publicaţi de gazete (Cazaban, V. Militaru, I. Foti, P. Dron, Sanda Mateiu, Geer Patrick, Vlădoianu

şi Chiriţescu. Don Jose, Cezar Petrescu, Nichifor Crainic, N. Batzaria etc.).

O acţiune de popularizare întreprind azi Academia Română şi S.S.R., prima însă fără competenţă, a doua fără cinste sau oricum, pe baze necritice. O nouă academie nu va schimba total faţa lucrurilor, dar va forma un fel de opoziţie corectivă a acţiunii academiilor oficiale.

În sfîrşit, gazetarul în chestiune ironizează premiul nepecuniar şi ceremonia pe Capitol. Că atracţia cea mare a unui premiu este de ordin moral o dovedeşte faptul că pînă şi aceia care nu au primit de la Academie meschina sumă de 1 000 de lei se grăbesc să pună pe volum o bandă cu laureat al Academiei etc., ceea ce este explicabil, fiindcă premierea atrage după sine o notorietate şi deci şi o satisfacţie.

Cît despre „caraghioslîcul încununării pe Capitol" e o dovadă de prostie din partea sus-pomenitului gazetar să şi-l închipuie — cu toate lămuririle date — ca o încununare stil şcoală primară şi cu prezenţa premiatului. E vorba numai de o reuniune omagială publică, de o lectură de studii despre — şi pagini din — autorul premiat. Ar fi ceea ce sînt azi sărbătoririle şi volumele omagiale, de care nimeni nu s-a simţit dezonorat.

Nu cred iarăşi că d. T. Arghezi ar fi aşa de superficial, încît să refuze o eventuală distincţie, căci nu d. Arghezi ar veni în mijlocul celor 13 ca un elev de clasa I primară, ci cei 13 s-ar duce la dînsul să-i arate înţelegerea lor, care, dacă ar fi jignitoare, nu ştiu ce sens ar mai avea lumea aceasta şi ce rost discuţia cu d. Samson de la *Rampa*.

„Vremea", III, nr. 128, 7 august 1930, p. 10.

JURNAL DE REDACŢIE

M-am hotărît să-mi fac un jurnal de redacţie, un caieţel, adică, unde să însemn toate întîmplările şi accidentele, toate bucuriile şi necazurile strîns legate de hotărîrea şi temeritatea de a scoate o revistă literară. Vă asigur că este o operaţie, dacă nu altcum, foarte amuzantă.

Din capul locului trebuie să afirm că supărările întrec cu mult bucuriile, firește în stratul cotidian al sufletului. Căci în mănăstirea inimii, pentru cine știe ce vrea și pentru ce vrea, bucuria liniștită a faptei susură în permanență, ca o fîntînă arteziană printre palmieri.

Prima supărare constă în ostilitatea față de intenția faptei. Sînt oameni care nu vor, nu se știe de ce, să faci ceea ce vrei să faci. Cînd am luat hotărîrea să scot revista *Capricorn*, unii m-au întrebat de ce, tot așa cum un copil te întreabă de ce dincolo de cer nu mai e nimic. De ce? De prin părțile *Gîndirii* am auzit că nu mai e loc azi pentru o altă revistă decît *Gîndirea* și mai nu știu care. Oare? De obicei, ostilitatea se manifestă prin scepticism. Omul se îndoiește că ai să poți să realizezi ceva. „Cu ce bani ai s-o scoți? — te întreabă — de unde ai colaboratori", în sfîrșit, îți spune: „Nu poți să scoți o revistă, domnule!" Din experiență am ajuns la concluzia că se îndoiesc de un lucru cei care nu vor ca acel lucru să se întîmple.

După ce însă lucrul s-a întîmplat, te așteaptă variate și nebănuite ace. Întîi, din partea colaboratorilor. „Ei! — zici unuia — ai văzut revista?" Colaboratorul te întîmpină livid, ca o Antigonă de tragedie, cu surpări de ruină ale fălcilor, înghețîndu-te. E nefericit. Toate pînzele speranței stau rupte de furtuna stîrnită de o virgulă scăpată, de o eroare de tipar. Și într-adevăr, recitind cu ochi tehnici textul, observi grozăvia. Un catart se surpă cu zgomot. Un altul e disperat de a fi fost așezat pe o pagină ce i se pare umedă, nesănătoasă. Vrea apartament singur în curte, bine dezinfectat.

Dar în cele din urmă, colaboratorii se liniștesc, devin rezonabili, după ce, bineînțeles, ți-au congelat primele bucurii.

Cele mai mari plictiseli ți le dau cunoscuții. Cunoscutul familiar te întîmpină cu jovialitate. Se miră și se bucură că scoți revistă, te întreabă însă dacă scrie și Vasile Militaru. E dezolat că nu cunoaște nici pe Barbu, nici pe Baltazar și se informează dacă „iese ceva". Îți cere totdeauna gratis revista. Cînd mîna-i osoasă și hirsută intră între foile inocente și sparge marginile paginilor, prefăcîndu-le în pînze de ferestrău, o gingășie este violată și un simț de înaltă proprietate jignit.

Mai odios este „omul matur". Omul matur m-a întrebat: „*Capricorn*! Ce e aia *Capricorn*?" și o ironie subtilă

îi încrețea ochii. Un altul a rămas scandalizat de faptul că titlul este scris cu minusculă. Viol al gramaticii, decadență, suspin după bunele vremuri ale lui Iosif și Cerna, cînd toate titlurile se începeau cu majusculă.

Odios este adesea — trebuie să mărturisim — și scriitorul de oarecare maturitate, noi toți, în sfîrșit. Scriitorul se plînge că nu e citit, el însuși însă nu cumpără decît atunci cînd bănuiește o înțepătură, o ostilitate. La 30 de ani, scriitorul așteaptă pe toți ceilalți scriitori să-i prezinte pe tavă operele și revistele. *Nu ne citesc decît dușmanii.* Ce să zicem despre trecătorul care, oprindu-se în fața revistelor, privește cu curiozitate totul și apoi cumpără *Realitatea* ? Ce să zicem despre intelectualul care nu cunoaște nimic din literatura țării, dar citește *Nouvelles littéraires,* în vreme ce studentul sărac, prefăcîndu-se că-și caută o carte, citește pe furiș revistele la „Cartea românească“ ? Ce să zicem despre chioșcarii vînzători de reviste unguresti și tăinuitori cu ură ai celor românești, de abonații care nu plătesc, de provincia care fură ? Acestea sînt neplăceri de așa natură, încît fac parte integrantă din acțiunea de a scoate o revistă.

Am scris aceste rînduri pentru a răspunde scepticilor care au vrut să mă întunece și pentru a încerca betonul întreprinderii însăși. O revistă nu se scoate pentru a se vinde sau pentru a mulțumi scrupulele gramaticale ale unora, susceptibilitățile altora. O revistă este o realitate chiar într-un singur exemplar, o existență independentă de ediție. Dacă am afla că din *Convorbiri literare* nu se citeau în vremurile de triumf decît 20 de exemplare, gloria publicației n-ar scădea cu nimic. Am vrut să fac un exemplar bun pentru un unic cititor inteligent care ar veni să-l citească. Și cînd un astfel de cititor cumpără un exemplar, socotesc ediția epuizată.

„Vremea“, III, nr. 144, 9 noiembrie 1930, p. 4.

DE DISPARITIONE ANGELORUM

I

Dacă am ataca direcția mistică sau mai bine zis ortodoxă a *Gîndirii,* am dovedi o inconsecvență prea de tot

grabnică în atitudinea noastră, combătîndu-ne, de altfel, într-o idee încă îmbietoare, și am făptui și o eroare de cugetare, comună la spiritele pătimașe. Orice direcție este o înfățișare parțială a adevărului și ca atare direcția *Gîndirii* este legitimă și cu atît mai nobilă, cu cît încearcă să dezvăluie în conștiința noastră un cer nou, cu planete încă în eclipsă : viața religioasă. Cînd apoi constatăm că din ideologia ortodoxă a răsărit deodată o arborescență de producții cu preocupări dintr-un cîmp secetos altădată, trebuie de-a dreptul să recunoaștem acestei direcții puterea de a prinde rădăcini și a înfrunzi. O dată însă cu constatarea acestei arborescențe devine legitim adevărul ascuns în atitudinea adversă, care este în cazul de față spiritul critic. Securea cu care se poate încerca trăinicia pădurii mistice este punctul de vedere estetic. Sub acest unghi vom examina cîteva aspecte ale literaturii ortodoxe.

Mai întîi însă vom deosebi în viața religioasă trei faze distincte, confirmate de experiența mistică a atîtor secole de catolicism (cfr. P. Poulain, *Les grâces d'oraison*). Prima fază, cea teologică, constă în supunerea deliberată la dogme, într-o conștiință clară a dependenței omului de Dumnezeu. Treaptă joasă, comună spiritelor celor mai simple, ce nu dă dreptul numirii de viață religioasă. A doua treaptă este asceza, ridicarea către mistere. Aci spiritul activ, lupta cu carnea, duhul vrea aripi, sufletul e plin de scrupule și de cazuri de conștiință. Acestei faze îi urmează, ca o încununare, mistica propriu-zisă, unde spiritul este pasiv și Dumnezeu activ. Este treapta colocviilor cu Duhul sfînt, a Vizitelor, a extazului, a beatitudinii și stărilor paradisiace, într-un cuvînt, a cunoașterii experimentale.

Din nefericire, în afară de oarecare înclinare teologală, nu găsim decît foarte puține urme de asceză și de mistică în producția ortodoxă a *Gîndirii*. Mai este, trebuie să spunem, și o înfățișare mai superficială a misticii. O decorație cu năvi adînci de catedrale, cu cergi uriașe așezate în serii de flacări monahale, cu ziduri și tinde austere, cu icoane, cilicii, tămîie, cu tot ce sugerează claustralitatea și meditația religioasă.

Nici sub forma aceasta a plasticii ascetice *Gîndirea* nu ne-a oferit ceva remarcabil. Dintr-o inexperiență spirituală, duhurile din faza mistică au năvălit mai devreme

în stadiul teologal, pe nepregătite, şi cetele îngereşti s-au strîns în biserica încă netencuită.

Dar să vorbim ceva de cetele îngereşti.

O predilecţie, explicabilă într-un fel, pentru îngeri a cuprins pe toţi ortodocşii. Imagine seducătoare, de altfel. O goliciune voluptoasă de Eros hermafrodit cu genunchi rotunzi și coapse pline, un sîn de două ori îmbrăţişetor, în braţe şi în aripi. Nici un indiciu nu ne duce spre zvelta asprime a arhanghelilor bizantini cu spadă şi aripi planetare. E drept că d. Demian ne înfăţişează de la o vreme o speţă de liliputani ai paradisului, cu ochi de muscă mărită şi aripi zgribulite. Dar e o imagine de o arbitrarietate cu totul picturală.

Cred că plasatorul de căpetenie al îngerilor în literatura română este d. V. Voiculescu. Domnia-sa a avut ideea genială ca, printr-o simplă schimbare de nume, să prefacă pămîntul în paradis. Intrînd în calitate de medic în odaia unei bolnave, care moare în chiar clipa cînd i se ia pulsul, d. Voiculescu s-a hotărît să ridice pe portar, pe infirmieră şi pe bolnavă la gradul de îngeri : „Îngerul de la Poartă / Nu m-a oprit. / Îngerul de la Trepte / Nu s-a uitat. / Îngerul de la ușă / S-a dat la o parte / ...Am intrat în Odaie... Ferestrele deschise... / Fata cea bălaie (Îngerul din Odaie) / Mi-ntinsese mîna și murise..." Cariera îngerilor era astfel făcută. Îngerii au început să apară în profesiuni în care pînă acum erau folosiţi oamenii și chiar animalele. D-l Zaharia Stancu, fiu de agricultor, i-a pus la jug : „Și cîmpurile toate își cresc în jur belșugul, / Iar ţarina mea-ngustă, în loc de roadă nouă / Și pentru care alături purtai cu îngeri jugul, / Abie îmi dă spicul chircit, o boabă, două..." Același domn Voiculescu crede că îngerii au hambare cu grîne *(Așijderi crinului)*, după o socoteală ţărănistă care face pe d. Demian să mobilizeze tot paradisul la muncile agricole. Astfel vedem îngeri culegînd buruieni, îngeri prășind, îngeri pîndari la vie. Ba d-lui Z. Stancu i se pare că e însuși înger, cu aripi la umeri („Mi-ai prins pe umeri aripi"), iar d. Voiculescu colectează pentru prima oară *sînge de înger (Soseşte Fericirea)* și calcă-n fulgi de heruvim, cum ar călca în fulgi de gîscă („Și calci cu teamă-n iarbă, ca-n fulgi de heruvim" — *ibid.)*. Cu vremea, așadar, îngerii au umplut cu întraripare lor întreagă viaţa civilă, și nu e de mirare ca într-o zi năvala lor să fie in-

tegrală. Vom găsi atunci alături de noi, trăgînd velința patului, un înger culcat cu capul în umerii aripilor imense; în grădină, îngerii vor stropi florile, tramvaiele vor fi conduse în fîlfîit de o mie de aripi duble de îngeri și întinzînd flacăra a două săbii în umbra albă a aripilor vor opri, ca în desenele lui Demian, circulația bulevardelor frecventate de îngeri. Această suprapopulație angelică a început să neliniștească chiar pe d. N. Crainic, care, speriat de consumația prea mare de crini și vin eucharistic, s-a pus să-i împuște haiducește : „Vremea e cruntă, tineri poeți, / Vinul venin, crinii scaieți, / Sufletu-n piatră stratificat, / Îngerul slavei cade-mpușcat".

Raporturile ortodocșilor cu divinitatea sînt, în genere, amicale. *Dumnezeu ține de umeri* pe d. Ion Marin Sadoveanu, cu intimitate, fără ca, de altfel, esteticește vorbind, să-i fi pus mîna în cap : „Și-aci Ți-am auzit cuvîntul, / Și mîna Ți-am simțit-o iar, / Și mîna Ta, care mă ține de umeri, ca pe-o ploaie, drept !" D-lui Ciurezu i-a dat o întîlnire pe Jiu, unde poetul îl identifică după picioare : „Și eu Te-aștept cîntînd cu plugu-n mers, / Să-ți văd pe cîmp nălbirea de picioare". Și fiindcă adevărata virtute creștină este umilința, este firesc să găsim manifestarea dorinței de a se contopi cu divinitatea. La d. Voiculescu, ea apare cu violență și voluptate, dar ca o înjosire de ordin material, fiindcă poetul se vrea păscut ca iarba și luat în gheare ca pasărea *(Așijderi crinului)*. Mai potolit, d. Paul Sterian invidiază și cred că încearcă în mod sincer voluptatea asinului de a fi purtat pe Isus *(Părerea de rău a asinului ce purta la Florii pe Domnul nostru Iisus Hristos)* : „Vai, de ce nu mi-ați spus, de ce nu mi-ați spus / Că pe spatele meu adineaori călărea chiar Iisus ? / Aș fi mers mai țanțoș, ridicînd copita-n sus. / Și ce lin, fără să sar, L-aș fi dus ! / De unde era eu să știu / Că port în spate asemenea vizitiu ?"

Să lăsăm pe d-l Sterian să poarte pe Isus și să ne ocupăm de o altă latură a ortodoxismului român. Deși lipsită de adevărată asceză, de stări extatice și chiar de teologie, literatura *Gîndirii* aduce un element nou, excepțional : minunea. Să nu se creadă că e vorba de simple plăsmuiri lite-

rare. Sînt adevărate miracole prin care Dumnezeu se vădeşte colaboratorilor revistei. Aşa, de pildă, d. M. Vulcănescu, ajungînd, nu se ştie prin ce socoteli, la credinţa că răposatul pictor Sabin Popp a fost sfînt, regretă că trupul pictorului a fost incinerat, răpindu-ni-se astfel dovada sfinţeniei sale. Textual : „Acest om a fost un sfînt ! Şi-nfiorat am vrut să-mpărtăşesc şi altora crezarea, dar un şir întreg de împrejurări cu înţeles tainic m-au împiedicat pînă astăzi să dau pas acestei dorinţi. Şi în sufletul meu s-a născut nedumerirea de nu sînt însumi robul unui farmec. Am aflat mai tîrziu că trupul său a fost ars la Viena. Ne e răpită astfel chezăşia, semnul şi minunea pe care o aşteptam în sprijinul credinţei." Aşadar, d. Vulcănescu aştepta de la moaştele lui Sabin Popp, dacă nu reînvierea, cel puţin o închegare de ape. Am socotit aceasta, o vreme, ca o poză literară şi am trecut cu vederea pe d-l V. Ciocîlteu, care cerea de la Dumnezeu avantajul de a ţine cărbuni aprinşi în mînă („Învăluie-mă-n fermecata lînă / Cărbuni aprinşi să pot să ţin în mînă"). Mă înşelam însă. D. Stelian Mateescu ne relatează altă graţie divină. Ion din *Lacul negru*, dînd peste un număr de urşi cu *burtice umflate*, constată că aceştia sînt placizi şi socoteşte faptul ca un semn de sus : „Minunea era — aşadar — împlinită. Minunea era împlinită, împlinită, împlinită... Abia acum simţi în el cine era el. Abia acum simţi în el toată bucuria şi toată spaima. Căci un gînd crescuse în el din minune. Cine sînt eu ca să pot face minuni ? Asta înseamnă că Dumnezeul cel iubit şi veşnic mi-a dăruit harul ! Un plînset larg îi umflă pieptul ; se prăbuşi la marginea lacului, îmbrăţişînd copacul." În vreme ce d. Stelian se exalta astfel, Dumnezeu onora *Gîndirea* cu o chemare mai înaltă. D-lui Sandu Tudor i se arată *semn minunat* (în chipul unei subvenţii) să meargă la Sfîntul Munte, a cărui dăinuire se poate pricepe *numa* (sic) *prin lucrarea unei tainice minuni. Cerul poartă peste tot şi ajută* pe pelerin. Minunile, semnele, „coincidenţele" se ţin lanţ. Călătorul întîlneşte la Salonic doi călugări români de care avea nevoie. „Minune, zice călugărul. Numai Dumnezeu vă scoate pe drumul meu." Iar d. Sandu Tudor : „Presimţămîntul că toată această călătorie nu e o călătorie întîmplătoare a ajuns să se preschimbe într-un neîndoios şi viu simţămînt. Grăun-

tele de credință ce ascund în suflet mă face să înțeleg că nu «întîmplare» se numește această îmbinare uimitoare de fapte și peripeții care mă poartă așa de vădit spre o țintă pe care n-o pricep încă. La fiece pas îmi iese omul trebuincios în cale. Totul ar părea o născocire, o glumă orînduită de cineva ascuns. Întîlnirea cu Aromânul cel Alb, cu micul tesalonician, și acum cu două fețe bisericești, pentru mine sînt semne." Și pentru mine sînt semne : dar de ceva ce mă sfiesc să spun d-lui Sandu Tudor.

Cea mai recentă minune este convertirea d-lui Mihail Dragomirescu. Omul la care *d-l Nichifor Crainic mergea ca la circ, Mihalache Blegomirescu, boul* (sic), *subiectul gras* a fost îngenuncheat la altarul *Gîndirii*. Semne mari care nu se pot pricepe *fără de numa prin lucrarea unei tainice minuni*. Împușcați de d. Crainic și speriați de prezența jovială a neofitului, îngerii se vor împrăștia, migrînd o dată cu păsările de toamnă, lăsînd lanurile, plugul și spitalul și întorcîndu-se în crepusculul chiliilor, în splendoarea cerurilor deschise.

II

Trecînd acum la forma acestei activități, indiferent de materia sa, ocupîndu-ne, într-un cuvînt, de valoarea ei artistică, este legitim să ne întrebăm care sînt arhanghelii cu săbii de flăcări și serafimii cu viole ai acestei celeste falange ? Vom elimina în primul rînd pe d-nii Șirato și Han, care nu cioplesc și nu zugrăvesc *Gîndirea*, pe d-nii Al. Busuioceanu și Alex. Marcu, a căror prezență în rîndurile revistei este o pură amabilitate, pe d-nii Nae Ionescu și Pamfil Șeicaru, care poate nici nu știu că fac parte din „grupare". Dl. Oscar Walter Cisek aparține literaturii germane. [...] D-nii Emanoil Bucuța, Ion Pillat sînt preexistenți revistei și colaborează cu indiferență oriunde, chiar la adversari. D-nii Lucian Blaga și Cezar Petrescu scriu, e drept, aproape exclusiv la *Gîndirea*, dar scrisul lor, cu intenții pur artistice, nu trădează nici o consimțire la ultima ideologie a grupului. Cît despre d. Tudor Vianu, stăm încă la îndoială, cunoscînd atracția sa congenitală pentru dogmele credinței ortodoxe ! Prin acest examen eliminatoriu nu vrem să micșorăm valoarea pu-

blicației întru nimic. O revistă poate fi excelentă, fără să aducă nici o contribuție literaturii, apelînd la scriitorii cunoscuți și consolidați, înfățișîndu-se, deci, ca un *magazin*. Un astfel de magazin este *Gîndirea* în măsura în care apelează la penele de mai sus. Revista vrea însă cu tot dinadinsul să înfățișeze o direcție spirituală, o comunitate de simțiri, care, fără să constrîngă industria literară a nimănui, să alcătuiască un front dens, inter-îmbrățișat. Înlăuntrul magazinului există, după cum toată lumea știe, această falangă angelică, al cărei armament spiritual l-am examinat în prima parte a articolului și care reprezintă în același timp adevărata *Gîndire*, contribuția grupului la progresul literelor române. După eliminările pe care le-am făcut, gruparea rămîne reprezentată în ideologie de d-nii Al. Bădăuță, Vasile Băncilă, Nichifor Crainic, Sorin Pavel și Petre Marcu-Balș, iar în poezie de d-nii V. Ciocîlteu, Sandu Tudor, Ion Marin Sadoveanu și alții mai mărunți.

Spirit de gazetar, d. Nichifor Crainic a încercat în diferite rînduri să-și definească poziția ideologică, fără să poată izbuti. Total lipsit de puterea abstracției, incapabil să iasă din formule goale ca *spiritualism, ortodoxism, viață întru Duh,* fără tact și seninătate, d-sa se revelă în notele mărunte ca un polemist de o îngustime de vederi explicabilă, de o trivialitate rară și directă în care expresiile *imbecil* și *tîmpit* nu sînt cele mai tari. Iată o asemenea enormitate :

„Ceea ce îl deosebește pe d. Tomescu între criticii noștri e stilul în care ideea *se îmbucă* perfect cu fraza impecabilă. Căci, zău, nu e nimic mai ridicul decît să formulezi directive artistice în perioadele antigramaticale ale d-lui Mihail Dragomirescu sau să gătești cu horbotele stilistice păpușile de gumă ale «ideilor» d-lui Eugen Lovinescu. Între criticii noștri, d. Tomescu e un artist." D. Eugen Lovinescu e un *simplu impostor vițios,* care oferă *ceai cu lămîie* și înfățișează *urdorile* lui Camil Baltazar ca dogmă supremă a poeziei („Găsești, Tomescule, atîta *imbecilitate* deghizată în farsă normativă !"). Polemistul solicită d-lui Tomescu o alianță în lupta contra *farsorilor imbecili ce vor să-și îndulcească o bătrînețe sterilă, gîdilînd stupid aberațiile generației literare de azi.* Cel mai elementar simț de bună-cuviință respinge cu indignare o atare violență, fie vorba de d. Lovinescu sau de d. Zarifopol, și nu-mi pot explica lipsa reacției din partea opiniei publice

literare decît prin faptul că *Gîndirea* e puțin citită. D. Crainic apăra astfel pe d. Octavian Goga : „...dacă lupta de partid ar fi altceva decît măcelărirea morală, dobitocească, a celui mai nobil dintre adversarii tăi, n-am vedea azi treizeci de *tîmpiți* proptindu-se în două copite și făcînd tifle" etc. Despre d. I. Minulescu scria : „castelul adoratei se preschimbă, prin nu știu ce magic blestem, în prag de *bordel*... concepția lui Ion Minulescu despre femeie nu se ridică *mai sus de buric*".

Foarte de curînd, d. Tudor Arghezi era „*o bestie, făcută scăpată de la abator*", un „osîndit pentru dezerțiune în slujba inamicului", și d. Liviu Rebreanu, un hoț, *cu certificat oficial de hoție, dezertor, spion, osîndit la trei luni închisoare* etc.

În ultimul număr din *Gîndirea* se mai pot citi, sub semnătura d-lui Crainic, aceste rînduri : „Cretinii și nebunii abia ieșiți din balamuc sînt iresponsabili. Ei pot fi obiecte de studiu în clinicile psihiatrice."

Indiferent de adevăr, toate acestea sînt mijloacele unei gazetării ieftine și vulgare, și te cuprinde mirarea să le vezi folosite în apărarea bisericii ortodoxe de cine „nu se teme de nimic, în afară de Dumnezeu".

Al doilea „ideolog" al *Gîndirii*, d. Al. Bădăuță, secretar de redacție, nu merită cinstea citatelor. Cu toate că mediocritățile pătrund oriunde și chiar mai repede ca adevăratele valori, cred că sînt în consimțimîntul tuturor cînd afirm că rar s-a strecurat într-o publicație de importanța *Gîndirii* o persoană care, ireproșabilă ca om, să fie mai sinistră ca scrib. Cu compozițiile sale adulative și respingătoare pentru urechea oricărui om cultivat, d. Bădăuță s-a așezat în virtutea alfabetului înaintea d-lor Lucian Blaga și Emanoil Bucuța, și numai lipsa de bun-simț critic face pe d. Crainic să publice pe hîrtia scumpă a *Gîndirii* ceea ce ar refuza cea din urmă revistă școlară.

Fără îndoială cult, bine intenționat și cu o oareșicare aprindere interioară, d. Vasile Băncilă ne trezește o amintire din universitate. Cîndva, la seminarul de sociologie al d-lui Rădulescu-Pogoneanu, un student s-a ridicat să comenteze o lucrare de curînd citită. Vorbele porniră întîi ca trei picături repezi de ploaie în geam, apoi ca o burniță ușoară, se îngroșară în linii dese și în cele din urmă începură să cadă cu o furie torențială nemaipomenită. Tî-

nărul vorbea pripit, gîfîitor, nelăsînd nici o trecătoare între cuvinte, gonit din urmă de o primejdie neobosită și hotărît să nu se oprească decît la un liman deloc întrevăzut. Orice încercare din partea d-lui Pogoneanu de a opri torentul a fost zadarnică. Ce poți face cu două mîini în fața unor conducte plesnite ? Plesniseră țevile gîndirii care țin ideile, cordonul central al reflexelor, și acum vorbele gîlgîiau dezorientate, fără cîrmă și fără orizont. Toată sala a asistat neputincioasă timp de două ore în fața inundației, pînă ce din gîtlejul d-lui Băncilă nu mai curse nici un cuvînt. Parcă-l văd pe d. Pogoneanu ! Ședea uluit, cu zîmbetul neutilizat pe buze și trăgea nervos de sfîrcul cravatei.

Același sentiment de cataclism l-am încercat citind în *Gîndirea* diferitele „studii" ale d-lui Vasile Băncilă, între care și *D-l Rădulescu-Motru și doctrina personalismului energetic*, ce se începe așa :

„Societatea noastră a început de *cîtinică* vreme să se împodobească și cu unele opere de sinteză, care *rîvnesc* să întemeieze, cu seriozitate occidentală, o nouă cultură : cultura românească. E adevărat că printre aceste opere, cele filozofice sînt dacă nu cele mai *prizărite* — lucrările românești de teologie ocupînd locul întîi în acest sens — dar, adesea, sînt mai mult maculatură doctorală menită a promova arivismul universitar. Totuși, și în acest domeniu *prind a se ivi* excepții" etc., etc., și tot așa pe un număr înfricoșetor de pagini. Ideile sînt banale, exprimate într-un stil sfătos, cu *cîtinică, prizărite, prind a se ivi,* dar mersul frazei este făcut pentru trenul cu linia largă a Rusiei, fără nici o odihnă. Citind pe d-l Băncilă, ai întîi o somnolență scurtă, apoi te cuprinde o neliniște, o nevoie să îndoi un fier, să sfîșii o haină, pe urmă ești îndemnat să faci lucruri extravagante, *exempli gratia,* să te sui pe casă, să sufli în lună, în sfîrșit, te culcă o tristețe obscură și dinlăuntru îți vine nestăpînit un urlet de cîmpuri cu zăpezi pustii. Și-n tot acest timp,cișmeaua de vorbe a d-lui Vasile Băncilă curge, curge, curge.

D-nii Sorin Pavel și P. Marcu-Balș sînt — zice-se — creatorii eseului român. Dacă ceea ce scriu numiții domni se cheamă astfel, atunci eseul este un gen regretabil. Compunerile acestea se caracterizează printr-o asociere vastă de gînduri și date în jurul unei idei așa de generale, încît n-are nici un gard. Autorul aleargă legat la

ochi, fără orientare, și pune mîna pe ce-ntîlnește în cale. Este evident că nici o frumusețe nu poate fi într-un astfel de animal cu oasele scoase. În fond, tinerii eseiști țineau să sperie generațiile bătrîne cu vasta lor cultură de gazete și lexicon. De aceea, forma cea mai comună de a înspăimînta pe cititor este, la d-l Sorin Pavel, alăturarea de numeroase nume proprii adunate din toate capetele culturii. În articolele d-sale stau de-a valma Alexandru Machedon și Creangă, Herodot și Hamlet, ascetul Gautama, Venus Assyriana, Anaximandru, Adam, Eminescu, Leconte de Lisle, Nietzsche, Lamartine, Diogene, Laertius, Platon, Kant, Sandu-Aldea, Newton, Chilon Chilonides, Catulle Mendès, Carol al II-lea, Feuerbach, Frederich (sic) cel Mare, Tristan Corbière, Hugo Ball, Leibnitz (sic), Cervantes, Victor Hugo, Ferdussi, Spinoza, Confucius, Wang-Wen, Werther, Anges Miguel, Zoroastru, Laotse, Petrarca, Heine, Beethoven, Enoch Arden, Homer, Montesquieu, Max Jacob, Baudelaire, Nicolaus Cusanus, Chesterton, Monseignorul de Beauvais, Mirabeau, Francis Jammes, Cromwell, Mecena, Keyserling, Hans Heinz Ewers, Musset, Apolinaire, Eichendorff, Coșbuc, Virgiliu, Horațiu și mulți alții, și aceasta numai în cîteva pagini. E un lucru admirabil că un tînăr de o vîrstă așa fragedă s-a putut pătrunde de atîtea comori de cultură, și singura noastră obiecție este că despuierea *Larousse*-ului nu s-a făcut și în cîmpul științific.

D-l P. Marcu-Balș caută să ne impună prin cunoștințele sale lingvistice. Iată ce spune Liard : „*Les articles du code sont autant de théorèmes dont il s'agit de démontrer la liaison et de tirer les conséquences. Le juriste pur est un géomètre, l'éducation purement juridique est purement dialectique.*“ Henry Summer Maine nu se lasă mai prejos și spune : „*To one smart people it was given to create the principle of Progress. That people was the Greek. Except the blind forces of Natures, nothing moves in this world which is not Greek in its origin.*“ Jellinek declară și el : „*Vielmehr hat die einheitliche juristische Methode sich — wie jede Methode — den Verschiedenheiten des zu bewältigenden Materials anzupassen*“, iar Alfredo Rocco susține că : „*Lo stato fascista non è agnostico, come lo Stato liberale in ogni campo della vita col-*

letiva ; al contrario in ogni campo ha una sua funzione e una sua volontà".

Ah ! Seigneur, donnez-moi la force et le courage
De contempler mon coeur et mon corps sans degoût.

În ce priveşte direcţia estetică, *Gîndirea* n-a avut pînă acum un critic, după cum mărturiseşte chiar d. Crainic într-o conferinţă la radio. După diferite încercări cu tine şi cu mine, care au dat greş, d. Crainic şi-a găsit, în sfîrşit, în d. Const. D. Ionescu, tînăr cu o cultură vastă ca oceanul şi de un talent înfricoşetor, criticul ce-i trebuia. Ce critic trebuia *Gîndirii ?* E de la sine înţeles că revista, ce poartă cu atîta dreptate numele celei mai înalte funcţiuni umane, n-avea ce folos trage de la cine, ca mine, se străduia, cu ocoluri prin personalitatea omenească a poetului, să arate că d. N. Crainic n-are talent, în definiţii vagi şi în fond osînditoare, ca acestea :

„...pentru a fi ridicat în sfera purei contemplaţii grupul de sentimente legate de munca cîmpului, d. N. Crainic poate fi socotit ca cea mai înaltă conştiinţă agricolă a poeziei noastre".

Gîndirii îi trebuia un om hotărît, harnic în elogii, care să scrie aşa :

„Pentru cei ce judecă... obiectiv, d. Crainic este, pe de o parte, purtătorul cu un pas mai înainte al liricii lui Eminescu şi Coşbuc, iar pe de alta, amplificatorul unui crez", sau :

„Poezia *Darurilor Pămîntului,* frîntură de cîntec virgilian modulat de un popor agrest şi transfigurată de misticism, este un vîrtej de flacără pură în negura lirismului contemporan", sau, în sfîrşit :

„D-l Nichifor Crainic e în culmea puterilor" (! !), sau :

„D-l Nichifor Crainic e... limpezitorul unui văzduh încărcat de pîclă".

Nu pot decît să felicit pe d. Nichifor Crainic că a găsit aşa de repede ceea ce-i trebuia, adică o oglindă strîmbă care să-l îndrepte.

„Capricorn", n-rele 1, 2, noiembrie—decembrie 1930, p. 1—2, 18—19.

letiva ; al contrario in ogni campo ha una sua funzione e una sua volontà".

Ah ! Seigneur, donnez-moi la force et le courage
De contempler mon coeur et mon corps sans degoût.

În ce priveşte direcţia estetică, *Gîndirea* n-a avut pînă acum un critic, după cum mărturiseşte chiar d. Crainic într-o conferinţă la radio. După diferite încercări cu tine şi cu mine, care au dat greş, d. Crainic şi-a găsit, în sfîrşit, în d. Const. D. Ionescu, tînăr cu o cultură vastă ca oceanul şi de un talent înfricoşetor, criticul ce-i trebuia. Ce critic trebuia *Gîndirii* ? E de la sine înţeles că revista, ce poartă cu atîta dreptate numele celei mai înalte funcţiuni umane, n-avea ce folos trage de la cine, ca mine, se străduia, cu ocoluri prin personalitatea omenească a poetului, să arate că d. N. Crainic n-are talent, în definiţii vagi şi în fond osînditoare, ca acestea :

„...pentru a fi ridicat în sfera purei contemplaţii grupul de sentimente legate de munca cîmpului, d. N. Crainic poate fi socotit ca cea mai înaltă conştiinţă agricolă a poeziei noastre".

Gîndirii îi trebuia un om hotărît, harnic în elogii, care să scrie aşa :

„Pentru cei ce judecă... obiectiv, d. Crainic este, pe de o parte, purtătorul cu un pas mai înainte al liricii lui Eminescu şi Coşbuc, iar pe de alta, amplificatorul unui crez", sau :

„Poezia *Darurilor Pămîntului*, frîntură de cîntec virgilian modulat de un popor agrest şi transfigurată de misticism, este un vîrtej de flacără pură în negura lirismului contemporan", sau, în sfîrşit :

„D-l Nichifor Crainic e în culmea puterilor" (! !), sau :

„D-l Nichifor Crainic e... limpezitorul unui văzduh încărcat de pîclă".

Nu pot decît să felicit pe d. Nichifor Crainic că a găsit aşa de repede ceea ce-i trebuia, adică o oglindă strîmbă care să-l îndrepte.

„Capricorn", n-rele 1, 2, noiembrie—decembrie 1930, p. 1—2, 18—19.

NUFĂRUL NEGRU SAU MICUL CHIP ÎNGERESC

Cine citește articolele d-lui Nichifor Crainic din *Universul* despre munca monahală și rugăciune și despre atîtea alte probleme duhovnicești, cine-l vede predicînd mizeria pentru corpul didactic, pe care îl visează, pesemne, ca un fel de nou franciscan al sărăciei, și învățîndu-ne să ne lepădăm de lume, pentru ca printr-o asceză, asemeni sfinților părinți ai bisericii, să ne ridicăm la „convorbirea cu Dumnezeu", la „micul chip îngeresc", ce este „ca o anticipare pămîntească a vieții de dincolo de mormînt" ; cine, în sfîrșit, l-a urmărit cum în articolele sale literare caută să descopere în fiece scriitor român o treaptă îngerească și să facă, de pildă, din Nicolae Bălcescu „un profet cu verb de jar", un contemporan sufletesc „cu cei care au primit în creștet virgula de văpaie a Cincizecimii", cu Sfîntul Pavel (toate acestea într-un stil de seminarist puțind încă a refectoriu și cu o tendință fanatică de a transforma istoria literaturii române într-un fel de *Viețile sfinților)*, e pornit să-și facă despre chipul lumesc și duhovnicesc al d-lui Nichifor Crainic o icoană cu totul greșită.

Cititorul acestor producțiuni cuvioase poate crede că d. Crainic e un schimnic emaciat, slinos de palori ca o lumînare groasă de biserică, cu falangele de la degete, rotulele de la genunchi, bazinul, toate ciolanele, în fine, ieșite prin pielea pergamentată în fum de tămîie, asemeni moaștelor sfinte, că veștmintele de pe sine, în putrefacție, miros a vin de cuminecătură și a brad de coșciug, că suspomenitul se hrănește cu lapte de căprioară și buruieni, postind șase zile din șapte, ca fericitul monah Vichentie de la Agapia, care este „un nufăr candid plutitor peste toate mlaștinele acestei vieți", sau ca eremitul din *Trionfo della Morte* din Pisa — își poate închipui că doarme pe scîndură goală cu capul pe piatră și se flagelează în așa chip, încît să-și atrofieze trufașul organ al ispitelor și să rămînă într-o veșnică, îngerească feciorie. În mintea cititorului naiv răsar în cete trupurile sfinților mucenici strivite în bandaje fastuoase, cu capetele apăsate de grele aureole de metal masiv, într-o ventilație înfricoșătoare de aripi rotative ; răsar arhanghelii Mihail și Gavril cu săbii ondulate de foc, „sfinții apostoli Petru și Pavel",

mutilați de străvechiul abur al bolților, Sfîntul Nicolae cu omul care și-a dat fetele la curvie și, în sfîrşit, priveliște cu gingășie de basme, sfinții Dimitrie şi Gheorghe călări și o procesiune de serafimi și heruvimi, umplînd cerul de discuri străfulgerătoare.

Înșelăciune a cuvintelor ! Din toată iconografia religioasă, d. Nichifor Crainic nu-și poate găsi asemănare decît cu unul din cei trei magi aducînd daruri pruncului Isus, care, așa cum este zugrăvit de Dürer, pare un exponent al Țării Somalilor sau al Congoului. Departe de a fi descărnat de posturi, el are trupul consolidat al unui popă de țară sau al unei țărci grase pe toamnă. Și încă aceste imagini duc prea mult gîndul către cer. Pe un drum de țară mi s-a năzărit, odată, înainte un grup muzical compus din trei inși desculți și oacheși, care frămîntau pulberea, executînd din nai, țambal și scripcă o improvizație focoasă. „Șeful" tarafului, rotofei și negru ca un ceaun întors, scund și rubicond, ridica către cer ochii pe jumătate închiși de simțăminte aproape mistice și pătați la margine cu alb, și cînta în tremolo, în vreme ce gușa îi zvîcnea pripit ca pieptul de rîndunică :

Hăulică ce tăcereee
Mă furnică prin piceree.

Așa mi se înfățișează și d. Crainic și cam tot un fel de furnicătură este și mistica d-sale.

De altfel, lumea de bun-simț, chiar cea iubitoare de problemele religioase, își dă seamă de ipocrizia vulgară a predicilor sale. Om incapabil de orice privațiuni, doritor de arginți, de plăceri lumești, mare căutător de zaiafeturi zgomotoase cu descărcări de pistoale, lingușitor și cățărător : închinînd în chip jignitor *Gîndirea,* azi majestății-sale regelui Mihai, mîine majestății-sale regelui Carol al II-lea, poimîine marelui profet al neamului Nicolae Iorga, tocmai în momente cînd omagierea poate fi asociată de urmărirea unui interes personal, d. Nichifor Crainic a adus preoțimii noastre un rău greu de vindecat : a trezit anume o ambiție de reclamă și de paradă religioasă, o goană după recenzii și inserții prin gazete, mai ales prin *Universul.* Multe biserici te invită acum cu afișe tipărite cu argumentații în chip de prospect, iar preoții tineri te prind de mînecă să te „recreștineze", pentru ca să se ilustreze măcar o zi în coloanele ziarelor, în acest chip :

„Neobositul preot şi misionar Teofil a adus în sînul bisericii ortodoxe pe d. — să zicem — G. Călinescu. După taina botezului, care va avea loc mîine în Biserica Adormirea Maicii Domnului, sfinţia-sa p. Teofil va predica despre «Mîngîierile şi roadele credinţei ortodoxe»".

Acestea despre chipul d-lui Nichifor Crainic, care, de e nufăr, este negreşit „un nufăr negru" plutitor în mlaştini.

„Viaţa românească", XXIII, nr. 7—8, iulie-august 1931, p. 190—192.

CÎŢI ÎNGERI SÎNT ÎN CER

Dacă nici astăzi nu ştim bine cît norod se află în ţara românească, asta se datoreşte metodelor biblice de propagandă utilizate de Direcţia recensămîntului, prin pana d-lui V. Voiculescu, blîndul poet cu barba mîncată ca de mucenic. Nu e vorbă, Antichitatea şi în special romanii s-au arătat îndemînateci în asemenea operaţiuni, şi d. Voiculescu putea trage un ce folos din răsfoirea *Scripturii,* pe care o consultă mai des decît tratatele de *patologie generală* şi *diagnostic.* Într-adevăr, întîiul recensămînt de pe lume a fost pus la cale de Domnul :

„Grăit-au Domnul către Moisi în pustia Sinai, în cortul mărturiei în ziua dintîi a lunii a doua, în anul al doilea, după ce a ieşit din pămîntul Eghipetului, zicînd : «Număraţi toată adunarea fiilor lui Israel după neamurile lor, după casele rudeniilor lor, după numărul numelor lor, după capetele lor.

Tot bărbatul de la douăzeci de ani şi mai sus, tot cel ce poate ieşi la oaste în Israil, număraţi-i pre ei cu puterea lor, tu şi Aaron număraţi pre ei.» *(Num.*, 1, 1—3.)

După cum vedem, recenzorii Moisi şi Aaron au primit instrucţiuni de o limpeziciune cu adevărat divină. Dată fiind competenţa sa, Moisi mai este însărcinat să facă încă o numărătoare a tinerilor de oaste, asistat de astă dată de preotul Eleazar *(Num.*, 26, 1—5).

Şi David face un recensămînt al poporului :

„Şi a biruit — zice *Scriptura* — cuvîntul împăratului la Ioav şi la mai marii oastei, şi a ieşit Ioav şi mai marii

oştirei de la împăratul ca să numere pre poporul lui Israil" (*Imp.*, II, 24, 4).

Dar naşterea lui Isus nu s-a întîmplat oare într-o împrejurare asemănătoare ? Iosif şi Maria mergeau pentru recensămînt la Bethleem, fiindcă fiecare trebuia să se ducă la urma sa, precum sună sfînta *Evanghelie* de la Luca citire :

„Şi a fost în zilele acelea ; ieşit-a poruncă de la Chesarul Avgust să se scrie toată lumea.

Această scrisoare s-a făcut domnind în Siria Chirineu.

Şi mergeau toţi să se scrie, fiecare în cetatea sa." (*Luca*, 2, 1—3.)

Dacă dar recensămîntul este un act de administraţie de esenţă oarecum divină, era foarte firesc ca d. Voiculescu, asemenea lui Moisi, Aaron, Eliazar, Ioav şi Chirineu, să păşească la numărarea credincioşilor şi necredincioşilor din ţara românească. Ceea ce însă va umple de sfîntă mirare pe oricine este că d. Voiculescu ştie nu numai cîţi păcătoşi sînt pe pămînt, ci şi cîţi îngeri sînt în ceruri, deoarece în îndemnul de înscriere în liste aducea aminte norodului că „pînă şi îngerii din cer sînt număraţi, precum scrie la Apocalipsă" [1]. Semn de înaltă bunătate şi milostivire faţă de *Gîndirea* îndeobşte şi de d. Voiculescu îndeosebi este aceasta din partea Domnului ! Căci numai Dumnezeu putea pune lumini printre rînduri, pentru ca drept-credinciosul său doftor de boli trupeşti şi sufleteşti să citească ceea ce nu se arată ochilor noştri orbiţi de necredinţă. Neajutat de nici o putere cerească, m-am străduit şi eu în zadar să adun laolaltă îngeri din văzduh precum urmează :

Un heruvim cu sabie de foc învîrtitoare, pus de Domnul să păzească calea pomului vieţii.

Item, Trei îngeri primiţi de Avram.

Item, Cei doi îngeri de la Sodoma pe care i-a văzut Lot.

Item, Un înger al Domnului care strigă lui Avram să nu jertfească pe Isac.

Item, Îngerii care întîmpină pe Iacov în căutarea tabărei lui Dumnezeu.

De asemeni, îngerii care se suiau şi se coborau pe scara către cer văzută de Iacov în vis.

---

[1] Citat din memorie, cu uşoară aproximaţie (n.a.).

Item, Îngerul care a ucis pentru Ezechia în tabăra astrienilor o sută optzeci şi cinci de mii, „şi s-a sculat dimineaţa şi iată toţi erau trupuri moarte“.

Item, Îngerul Gavril care s-a arătat lui Zaharia în templu, vestind naşterea lui Ioan Botezătorul şi Mariei, vestind naşterea lui Isus.

Aşişderi, Îngerul care a vestit lui Iosif că Maria va naşte prunc înainte de „a se aduna“ cu dînsa.

Item, Îngerii cu glas mare de trîmbiţă care vor aduna la judecata de apoi pe cei aleşi.

Item, Douăsprezece legheoane de îngeri pe care Isus ar fi putut să le aibă la îndemînă cînd un apostol a tăiat cu sabia urechea unui soldat.

Item, Îngerul care a prăvălit piatra pe uşa Sfîntului Mormînt.

Item, Îngerii slujind lui Isus în cele patruzeci de zile din pustie.

Item, Îngerul care turbura apa scăldătoarei oilor, Vitezda, din Ierusalim, şi alţii nenumăraţi ca nisipul mărilor, pe care mintea omenească nu-i poate număra, afară de aceea, binecuvîntată de Dumnezeu, a d-lui V. Voiculescu.

Am cercetat de aproape *Apocalipsul* şi n-am găsit urmă decît de numărătoarea celor 144.000 pecetluiţi ca drept-credincioşi ai lui Cristos şi, fireşte, feluriţi îngeri nerecenzaţi, ca cei şapte îngeri ai celor şapte biserici, cei patru îngeri din patru unghiuri ale pămîntului, Arhanghelul Mihail şi cetele sale în luptă cu balaurul şi alte asemenea feţe cereşti.

Trăind aşa de aproape de anticamera cu îngeri a Atotfăcătorului, gîndiriştii vor simţi cum le încolţesc la umeri, ca hoţului din legendele Sfîntului Francisc, muguri de aripi, care vor creşte treptat ca aripa de lăstun, de porumbel, de barză, de avion, de serafim şi-i vor înălţa ca pe un stol de condori din mlaştinile noastre spre o viaţă de vecinice fericiri spirituale. Parcă-i văd pierduţi în marginea de azur a cerului ! Dar în mijloc, ce zburătoare neagră, ca o uriaşă stăncuţă, bate din aripi ?

E. d. Nichifor Crainic, stareţul *Gîndirii*, care-şi va păstra şi la penele îngereşti culoarea pielei.

„Viaţa românească“, XXIII, nr. 7—8, iulie-august 1931, p. 192—194.

Este ca de la sine înţeles că d. Crainic, ca un adevărat apostol al cuvîntului Domnului ce se află, nu putea fi mulţumit cu predica din gazete şi că năzuia să se urce în amvonul bisericii. Bănuind că în această acţiune sacră avea să fie un adevărat „mic chip îngeresc“ în stare să mă pregătească pentru „convorbirea cu Dumnezeu“, m-am fost dus, plin de nădejdi duhovniceşti, în duminica trecutelor Rusalii, la biserica Curtea-Veche, cu hramul Sf. Anton, unde d. Crainic trebuia să ţină o predică, invitat — pare-se — de către studenţii teologi. Am ascultat multă vreme, în semiobscuritatea aureolată a bisericii, nesfîrşita, monotona slujbă, făcută cu un zel de prim creştin de către un preot tînăr, blînd, cu faţa de martir, îmbrăcată într-o barbă măruntă ca astrahanul, de o asemănare izbitoare cu d. V. Voiculescu. Un dascăl masiv, tuns turceşte la cap şi cu o mare barbă afumată de lumînări, a scos tot timpul urlete încolăcite, de bivol căruia i s-a înfipt un cui în copită. Răgea cu un calm înfiorător, privind înspre catapeteasmă ca spre a culege elogiile bolţii cereşti. În această producţie se întrevedea o artă pe deplin stăpînită : scotea un muget savant pe care îl tăvălea succesiv înspre altitudini, îl lăsa pe loc să se odihnească şi apoi îl urnea iarăşi în aceleaşi opinteli. Urletele dervişilor amestecate cu litania subţire a tînărului preot, acesta fu dialogul liturgic, care însă, ca în oricare din pitoreştile noastre biserici bizantine, decurse grav, fără cea mai mică umbră de ridicol.

Într-un tîrziu, descoperii într-o strană din dreapta şi pe d. Crainic. Rumen, cu vecinicul rîs al ochilor, silea să simuleze, cu onctuozitate, evlavia. Se închina la fiecare *Amin*, îngenunchea... o comedie întreagă ! Într-un timp merse către uşa de la altar, făcu o scurtă închinăciune stîngace, o sărută cu buze groase, avide şi intră. Teama că vreo primejdie ameninţa sfînta zidire a fost, se înţelege, absurdă, deoarece biserica nu era de caş. Corul cînta acum strident ca trîmbiţele vestitoare ale Judeţului cel mare, iar babele dădeau din cap alinate de un unguent intern. La citirea unei evanghelii, două femei strînseră într-un cordon viu pe tînărul preot. Şedeau într-o îngenunchere nedesăvîrşită, ţinînd capul la cartea preotului, ca spre a sorbi de la sursă balsamul lecturii.

În sfîrşit, frumoasa slujbă terminată, puţina lume rămasă, printre care şi eu, plinul de păcate, se strînse în jurul predicatorului, care, scoţînd din buzunar niscai foi scrise, citi, încet, fără convingere şi elocvenţă, un articol, prea prost ca să fie publicabil, prea savant pentru publicul amărît al unei biserici, în care expunea cele două aspecte ale ortodoxismului : universalitatea şi ideea naţională. Lumea a ascultat sfioasă, nedumerită, pe Tandaler devenit predicator şi o ! efect al înduioşării inimilor prin gura scumpă de abanos, babele se închinară oftînd la cuvîntul „*universalitate*".

„Viaţa românească", XXIII, nr. 7—8, iulie-august 1931, p. 194—195.

DESPRE PREACUVIOSUL MUCENIC, ÎNTOCMAI CU APOSTOLII, NICHIFOR

Pentru ca cineva să nu-şi închipuie că înverşunarea noastră împotriva d-lui Nichifor Crainic este un efect al necredinţei, o lucrare a diavolului şi a Anticristului în sufletele noastre năpădite de scaieţi, o ură a Necuratului împotriva luminii şi parfumului de sfinţenie ce aburesc făptura neobositului stareţ al *Gîndirii*, ne grăbim, cu toată umilinţa creştină, să lămurim că spiritele noastre nu sînt împietrite de păgînătate, nici înrăite ca Lucifer împotriva luminii ortodoxiei, dar că ne temem ca d. Nichifor Crainic, prin arătările sale prefăcute, onctuoase şi pline de ispite lumeşti, să nu fie însuşi Necuratul, venit, cum se întîmplă adesea, în chipul umbrei lui Isus sau a apostolilor săi, să zdruncine mai vîrtos sufletele noastre prin vorbele sale viclene şi acoperite. De aceea, noi, ca oameni temători de Dumnezeu, nu vom crede în d. Nichifor Crainic fără îndelungi încercări şi nu vom înceta de a socoti cuvîntul său înşelătoriu pînă ce prin semne sigure Duhul Sfînt nu se va vesti în lucrările sale.

Cînd dară d. Nichifor Crainic se va întinde în pat înroşit de fier şi cărnurile sale groase topi-se-vor cu sfîrîit şi va zîmbi de fericiri asemeni Sfîntului Mucenic Evlampie, compunînd versuri întru slava Domnului ;

cînd mestecînd vin, untdelemn și oțet laolaltă într-un burduf le va turna pe rînd neîmpreunate și va arunca stînci mari în văzduh asemeni Sfîntului Erarh Averchie ;

cînd insul său brun se va acoperi de zăpezi strălucitoare asemeni trupului Sfintei Mucenițe Eulalia ;

cînd același trup așezat într-o raclă de plumb va pluti ca dopul pe apă asemeni cinstitelor moaște ale Apostolului Vartolomeu sau va purcede prin văzduh nesprijinit pe umeri către veșnicele lăcașuri în fîlfîit de aripi ca acela al fericitei Sfinte Marta ;

și ca aceeași cuvioasă se va lumina de foc minunat la față după luarea Sfintelor Taine, biruind întunecimea ei obișnuită ;

cînd își va duce viața în sfinte munciri, rugîndu-se la pămînt în chip de cruce, săpînd gropi adînci pînă ce va auzi glas din cer arătînd calea mîntuirii, ferecîndu-se cu lanțuri de un munte și postind patruzeci de zile într-o chilie astupată la gură cu bolovani, spre a fi găsit de colaboratorii săi aproape fără suflare lîngă pîinea neagră neatinsă, asemeni Cuviosului Simeon Stîlpnicul ;

cînd se va lăsa bătut și ars cu feștile groase de lumînări și flăcările se vor rușina de goliciunea sa cuprinsă de materialnică inflație și se vor întoarce cu fum și dogoare împotriva noastră, a asupritorilor de la *Viața românească*, precum s-a întîmplat cu Preafericitul Mucenic Mamant ;

cînd picioarele sale ușoare și roșcate de porumbiță vor călca, ca pe fulgi, pe o groapă cu sulițe și tăișuri precum Sfînta și întru tot lăudata Muceniță Eufimia ;

cînd cu sudoarea frunții va despica lemne și va fierbe bucate pentru locurile de obște, iar vinul și untdelemnul îl va gusta numai la praznice, purificat cu apă asemeni Cuviosului Chiriac sihastrul ;

și va strîmba împreună cu d. doctor Voiculescu grumajii necredincioșilor asemeni doftorilor fără plată, Sfinților Cosma și Damian, Samson și Diomid, Chir și Ioan, Pantelimon și Ermolae, Talaleu și Trifon, Mochie și Anichit ;

și va păși gol printre fiare și acestea rușina-se-vor de fecioreasca-i goliciune și vor lăsa capul în jos, precum s-a întîmplat cu fericita Muceniță Tecla ;

cînd se va smulge de dragostele lumești și se va lepăda cu semnul sfintei cruci de ispita diavolului ieșit înainte-i în chip de om înalt, negru la vedere și murdar

la chip, cu unghii de fier și cu sînuri femeiești, ce cu două firi îl va turbura pre dînsul de pofte spurcate, căzînd asupră-i și sărutîndu-l, cum l-a sărutat pe Apolos, ucenicul Sfîntului Sisoe ;

cînd privind prin pod cu gînduri necurate în cămările fecioarelor se va fi cuprins, asemeni Cuviosului Patermutie, de duh creștinesc și privirea-i spurcată va cădea căită la picioarele goale ale fecioarei ca un pîlc de crini și de zăpadă ;

și căzînd în extaz la icoane ca Sfînta Tereza de Avila își va pierde ceasuri întregi simțirile și ucenicii săi de la schitul *Gîndirea* îl vor readuce de pe fericita cale de raze a cercurilor cu zguduituri și stropiri de apă și ochii săi întorși către suflet vor fi plini de lacrimile de rouă ale fericirii și sila sa de viață fi-va dulce ofilire de trandafiri ;

și uimit de priveliștea de foc a Arhanghelului nu va putea îngîna răpit fără de numai A.A.A. ca Sfîntul Francisc și ca acesta va ridica în aer pe colaboratorii *Gîndirii* — pe d. Bădăuță, bunăoară — suflînd în pulberea tălpilor sale ;

și-l vom vedea condus prin lumea aceasta a desfrînărilor de un stîlp de foc ca Sfîntul Toma de pe muntele Malein sau învrednicit a fi însoțit în pășirile sale de Preasfînta Fecioară cea prealuminată și de doi îngeri prealuminați, cu lumînări aprinse, unul înainte și altul dinapoi ca Cuviosul Monah Matei ;

cînd va da munților graiul și *gîndiriștilor* har literar, scuipîndu-le de trei ori în gură ca Sf. Epictet ;

și aruncat pe foc va stinge văpaia prefăcînd-o în țurțuri de gheață ca Sfîntul Asterie ;

și va opri ploile ca Cuviosul Alexandru de la Mănăstirea Neadormiților ;

și se va hrăni cu verdețuri nefierte și cu poame și-și va uda fața sa cu apă rece spre a nu-l birui somnul ca Părintele Atanasie cel de la Aton ;

și va sluji nouă, spălîndu-ne picioarele, asemeni Sfinților Părinți ;

cînd îl vom găsi zburînd prin casă ca Sfînta Caterina de Siena bătînd cu mîinile sale serafice aerul gros ;

și va fi strejuit de îngeri, iar trupul său va adia a mireasmă bună de crini, narciși și chiparoasă, ca al Sfîntului Potit din muntele Gargarei ;

și dulapul său de haine și rufe va străluci de lumînări și va răspîndi miros suav de tămîie tămăduind bolile trupești și sufletești asemeni cămarei în care sta tăinuit veștmîntul Preacuratei Fecioare Maria, găsit de Glavie și Candid.

și moaștele sale vor îmbăta asemeni aromelor rare de flori sau moscului și vor apăsa grele ca plumbul pe umeri și vor rămîne o sută de ani în străluciri de pară, nestricate, învelite în prapuri de aur și podoabele de grivne și mărgăritare și alte nestemate asemeni trupului Fecioarei Iuliana din Kiev ;

cînd, în sfîrșit, i-ar răsări aripi la subsuoară și crini între deștele picioarelor și sfîrcul țîțelor s-ar face feștile aprinse de lumînări și hainele sale ar cădea în rîuri de foc și din gura sa ar ieși flăcări și duh de aloe și ar pluti ca o luminiță de candelă pe vrajba mării, rotit de stoluri îngerești și pe locul șederii sale ar crește busuioc, iar lacrima sa s-ar preface în agheasmă — atunci abia am crede că însuși Duhul Sfînt sălășluiește întru făptura sa și că nu este înșelătoare nălucire a Celui Veșnic Negru. Atunci, și nici atunci ! Nu vom face și noi ca fratele Ruffino care, ispitit de diavol în chipul lui Cristos, era sfătuit de Sfîntul Francisc să izgonească pe necurat cu vorbele de ocară : „Deschide gura că acuși o spurc !“ în urma cărora Întunecatul se risipea cu fum de pucioasă și prăbușiri de stînci, ci ne mulțumim să conjurăm pe Cuviosul Nichifor scuipînd — ptiu — ca ortodocșii în sîn și strigînd tradiționalul : Piei, drace !

„Viața românească“, XXIII, nr. 9—10, septembrie-octombrie 1931, p. 406—409.

CRITICA ȘI JUSTIȚIA SAU POLEMICĂ CU PISTOALE

Persoana mea merită atît de puțin interes din partea cititorului, încît n-aș fi adus-o în discuțiune dacă nu mi s-ar fi oferit prilejul să ilustrez cu exemple luate din experiența mea proprie niște direcțiuni false pe care le ia de la o vreme republica literelor. Luînd cunoștință de cîteva articole prin care atac direcțiunea mistică a *Gîndirii* în

efectele ei *estetice*, cel care se crede direct atins numește asta în convorbirile particulare — pe cîte aud — ingratitudine, inconstanță, spirit diabolic, iar alții, numai accidental citați pentru o anume latură a operei lor, se întreabă mirați : „Nu înțeleg ce are cu mine ? Nu i-am făcut nici un rău !" Mai deunăzi, un tînăr, auzind că aș fi scris cîteva rînduri osînditoare despre poezia sa, a exclamat de asemeni mirat : „Dar bine, eu am toată stima pentru d-sa, nu i-am făcut nici un rău". Adică, unii din naivitate, alții din perfidie, vor să se lase a înțelege că un critic nu poate nega valoarea unui autor decît din sentimente de ură personală. Ei bine, un cititor de revistă literară trebuie să fie lămurit. Lumea literelor este un parlament în care discuțiunea și libera expresie a sentimentului critic sînt agenții și chiar rațiunea de a fi a scrisului, și cîtă vreme păstrează nivelul vehemenței intelectuale, polemica este o onoare și pentru agresor, și pentru cel atacat. Dîndu-și seama de primejdia pe care o reprezintă o asemenea libertate de opinie, o seamă de autori caută să compromită prin toate mijloacele *spiritul critic* și să-l confunde cu ura și răzbunarea. Unul dintre cei mai mari și mai organizați dușmani ai acestui spirit este însuși d. Nichifor Crainic. Pentru că o vreme am publicat articole în chiar revista *Gîndirea*, d. Crainic vrea să explice articolele ostile de acum ale mele drept un semn de ingratitudine și de dușmănie și mă amenință pe mine cu darea în judecată, iar pe revista care cu atîta exces de bunăvoință îmi publică producțiunile cu aruncarea în aer prin dinamită. Prea multă onoare ! D. Crainic să știe aceasta. Există și va exista întotdeauna într-o cultură un spirit critic care nu va putea fi înăbușit niciodată, dar mecanismul intim al acestui spirit nu este ce crede d-sa. Nici o ură, nici un resentiment nu mă întunecă în fața d-lui Nichifor Crainic, care ca om nu m-a atins nici cu o floare, ba ceva mai mult, mi-a fost cu multă amabilitate folositor. Cu toate acestea voi combate cu înverșunare pretenția d-sale de a apărea asemeni sfinților mucenici, pentru că sper că din lupta de idei se poate naște o orientare mai bună. Atacul împotriva *Gîndirii* nu este ingratitudine, ci *critică*. Dar d-lui Crainic nu-i convine aceasta. D-sa a introdus un obicei detestabil în literatură, care aparținea exclusiv politicii : intimidarea prin apel la justiție. În momentul de față, d. Sevastos se judecă cu d. Crainic pentru „calomnie", adică pentru opiniile sale libere asupra acte-

lor de ordin scriitoricesc ale numitului, și eu însumi am fost amenințat mai deunăzi cu darea în judecată pentru articolele mele lipsite de violențe personale. Dar ce are de-a face justiția cu literatura și ce lumină poate aduce un magistrat într-un proces strict intelectual! De acum înainte nu mai putem scrie că d. Crainic este un poet mediocru, fiindcă d. Crainic, ca un haiduc de codru, ne ține calea cu pistoale sau ne dă pe mîna poliției, iar de vom îndrăzni să ne îndoim că are muguri de aripi la subsuori și duh de aloe, e în stare să pună potere pe urmele noastre. Și e curios că tocmai d. Crainic, care recurge la atacuri personale, ca în cazul d-lor Arghezi sau Rebreanu, scoate pistolul de sub rasă și cu potcapul pus hoțește pe-o sprinceană ne ochește pe noi, fiindcă refuzăm să-l vedem înconjurat de cete îngerești asemenea sfinților mucenici. Numai că gloanțele d-lui Crainic nu ne rănesc, fiindcă noi luptăm nu cu pieptul păros, ci cu *spiritul*.

„Adevărul literar și artistic", X, seria II, nr. 574, 6 decembrie 1931, p. 1.

PREMIILE S.S.R.

Că judecățile umane sînt relative și că trebuie să curgă multă apă pe Dunăre pînă cînd un adevăr să prindă rădăcini, este un lucru pe care îl știam de mult. Dar că tocmai aceia care sînt îndatorați a ușura nașterea adevărului în conștiința celor mulți caută să-l înăbușe, mi se pare o detestabilă împrejurare a literelor române. Societatea scriitorilor români este o instituțiune foarte onorabilă în intențiunile ei, dar, prin însăși structura sa, supusă boalelor care macină la umbra idealității organismele hibride. Dat fiind scopul profesional al societății, la S.S.R. au intrat și pot intra ca membri persoane care n-au nici un raport cu industria literară, inși obscuri și stîlpi livizi de cafenele, ratați care au scris cîteva broșuri de mult uitate, proletari ai scrisului, roși de ură și de nemulțumire împotriva contimporanilor și care găsesc în calitatea de membri ai S.S.R. o ultimă și sterilă vanitate. Dacă lucrurile s-ar opri aci, Societatea ar fi un ospiciu interesant de observații asupra unei clase de oameni care cuprinde pe cei mai distinși in-

divizi, dar și pe cei mai mizeri, un cîmp de documentare psihologică pentru vreun romancier acid.

Societatea scriitorilor mînuiește însă fonduri bănești și, ca înalt for al conștiinței literare române, împarte premii puse la dispoziție de statul român, care își socotește astfel împlinită îndatorirea lui față de literatură. În acordarea acestor premii și în compunerea hibridă a comisiunilor critice se străvede toată lividitatea conștiinței subterane ce definește nobilul corp. Nu am, se înțelege, nimic de spus în privința onorabilității persoanelor puse să judece producțiile literare, dar nu pot să nu mă mir cînd văd stridenta discordanță dintre componenții comisiunii, dintre care unii n-au relații personale între dînșii. Dar mai mult decît comisiunile, operează din umbră acea surdă mișcare a masei mediocrității ignorate, care și-a găsit în premii un mijloc de răzbunare. Domnia combinațiilor de culise împotriva bunului-simț critic s-a văzut în anii trecuți. D-nii Arghezi, Ionel Teodoreanu și d-na Papadat-Bengescu cădeau la un concurs de premiere pe care nu-l ceruseră, în fața unor autori așa de obscuri, încît le-am uitat și numele.

În decernarea premiilor se fac unele socoteli cu aparență inocentă, dar cu multă ironie lăuntrică. *A.* este — zic S.S.R.-iștii — scriitor recunoscut, ce nevoie are de consacrarea Societății ? *T.* cîștigă îndeajuns din cărți, la ce-i poate folosi premiul nostru ? Și cu socoteala aceasta, premiul se dă adesea într-un chip nechibzuit. S.S.R. nu trebuie să uite că valoarea premiului e în primul rînd morală, că banda ce se pune pe volum și care vestește obținerea marelui premiu de roman al Ministerului Instrucțiunii atrage după sine întîi o considerație în opinia publică și apoi un sentiment de nedumerire și de neîncredere în literatura națională, cînd impresiunea cititorului nu se acordă cu sancțiunea oficială.

Iată, de pildă, premiile de anul acesta : premiul cel mare de 25.000 de lei pentru roman se acordă d-lui George Mihail Zamfirescu pentru *Madona cu trandafiri.* Romanul în chestiune este o inepție, după cum am avut prilejul să mai spun, și n-am întîlnit pe cineva care să fi izbutit să-l citească. Fenomen caracteristic, autorul, om incult, lipsit de mijloace intelectuale cît de cît onorabile, a fost ales *bibliotecar* al S.S.R. Știți pe cine a înfrînt premiatul nostru ? Pe d. Ionel Teodoreanu cu *Fata din Zla-*

taust ! Ca să dăm dovadă de obiectivitate față de cei care ar avea ceva de obiectat în evoluția d-lui Teodoreanu, întrebăm dacă e cineva totuși care să creadă sincer că *Madona cu trandafiri* poate să lupte față de complexitatea operei aceluia care a scris *La Medeleni ?* Oricîte piedici formale s-ar fi ivit la acordarea premiului, mintea inventivă și politică a românului ar fi găsit mijlocul ca în locul unui roman prost să aducă omagiu aceluia care, prin puterea sa de producție literară, a stimulat, după d. Liviu Rebreanu, interesul publicului pentru romanul românesc. În acest chip, cea mai anostă scriere a anului a fost încununată cu lauri și în vitrinele librăriilor a apărut o poză studiată, holbată prezumțios și cu gaură într-un obraz.

O dată cu *Madona cu trandafiri* s-au premiat *Incantațiile* d-lui Voronca Ilarie, care a incantat așa de bine pe membrii S.S.R., încît de unde pînă mai deunăzi era respins în chip constant din Societate, a căpătat un premiu pentru poezie. Pentru *poezie* este un fel de a vorbi : pentru o rîmă lungă, scoasă proaspăt din humă și care, oricum ai tăia-o, trăiește total și parțial ; pentru o pălărie plină cu numiri de lucruri și animale ca *lebezi* (sic), *portocale, cerbi, armăsar, val, mătase,* și care, scoase la întîmplare, dau niște împerecheri amuzante ca un joc încrucișat.

De buna-credință a comisiunii nu mă îndoiesc : unul a fost de părerea pe care o expunem noi aci, altul s-a retras, cineva s-a temut că refuzînd premiul d-lui Z., ar fi bănuit de dușmănie personală, altcineva, mai formalist, s-a lovit de zăplazurile regulamentului și și-a zis că dacă nu este nici o carte bună, nu e tactic totuși să se refuze premiul acordat de minister... Toate bune, dar publicul nu știe de aceste socoteli și ia verdictul Societății în serios, pricinuindu-și o confuzie de valori.

Părerea noastră este că S.S.R. trebuie să-și schimbe regulamentul premiilor și să obțină facultatea de a da simple ajutoare materiale fără accepțiune morală, în lipsa unor opere de valoare, sau, în sfîrșit, să facă premierea în urma unor rapoarte critice bine motivate, care să se dea publicității, pentru ca fiecare să fie responsabil în fața opiniei publice de judecățile sale bune ori strîmbe.

„Adevărul literar și artistic", X, seria II, nr. 592, 10 aprilie 1932, p. 1.

OCTAV MINAR, NECROFOR EMINESCIAN

Întîmplîndu-mi-se să studiez în ultima vreme viața și opera lui Eminescu, am fost pus în măsura de a constata unele lucruri ciudate și dureroase cu privire la moralitatea științifică a unor cercetători, lucruri ce zugrăvesc starea spiritului românesc contemporan.

Trebuie să regretăm în primul rînd disprețul pe care intelectualul român, îndeosebi tînăr, îl arată față de literatura documentară, fie din cauza școalelor literare așa-zise estetice, fie dintr-o pervertire a simțului de creație, care-l face să se îndrepte către genuri facile și vagabonde, ca eseul bunăoară, aducător de satisfacții morale mai repezi, cu sforțări, bineînțeles, mai mici. Dezinteresul pe care cronicarul literar, criticul, studentul, intelectualul îl arată față de istoria literară este una din pricinile procentului mic de cititori de literatură, pentru motivul că istoria literară creează un misticism al scriitorului, tot așa cum istoria politică nutrește opinia publică în respectul omului politic sau al războinicului. Salonul istoriei literare fiind gol, au pătruns în el niște ființe ciudate, jumătate maniace, jumătate mistificatoare, de pe urma cărora avem un număr de producții — ce-i drept — foarte originale.

Mihail Eminescu a fost victima cea mai de seamă a acestor necrofori. Cine nu știe de *Viața și opera lui M. Eminescu* de N. Zaharia ? Această lucrare a avut un ecou nebănuit în tineretul nostru școlar și-l mai are și acum. Pentru mulți, slovele sale sînt sfinte, iar profesorul, dacă e cult și onest, are de luptat grozav cu prestigiul ce-l are, printre oamenii de duzină și copii, lucrul tipărit. Ei bine, acest Zaharia era un biet om incult și maniac, căruia cărțile de la Academia Română, unde se afla funcționar, îi zdruncinaseră mintea în așa fel, încît, pătruns de ideea lombroziană că geniul este nebunie, s-a apucat să dovedească acest lucru cu Eminescu. Deși cartea este o elucubrație de minte joasă, nedemnă de a fi citită măcar de către oamenii cultivați, s-au găsit totuși oameni de cultură care s-o socotească folositoare pentru *bibliografie,* ca și cînd era așa de greu pentru profesorul de literatură de la Facultatea de Litere din București să dea cîtorva studenți ca lucrare de seminar

alcătuirea acelei bibliografii, spre a se evita consultarea unei cărţi ruşinoase. Această operă, fiind unica sinteză totuşi, a fost consultată de străini, şi d. Carlo Tagliavini, filolog reputat, a utilizat-o cu toate strîmbătăţile sale. N. Zaharia nu era însă vinovat decît de o bună-credinţă neajutată de minte, în vreme ce alţii, printr-o purtare reprobabilă, pun în primejdie înseşi documentele referitoare la viaţa lui Eminescu.

Pentru foarte multă lume, numele d-lui Octav Minar se leagă strîns de acela al lui Eminescu, şi o editură însemnată văd că îi arată o încredere aşa de mare, încît îl însărcinează să-i facă ediţii de clasici. Prin urmare, d. Minar trece drept un istoric literar de seamă şi un bărbat valoros. Cine a citit ce scrie şi cum scrie d. Minar şi a văzut combinaţiile de poze şi autografe cu care-şi împodobeşte cărţile sale, nu mai are nici o îndoială asupra d-sale. Este, hotărît, un scriitor incult, probabil autodidact, ale cărui preocupări sînt jignitoare, într-o cultură ca a noastră, pentru memoria lui Eminescu. Dovada cea mai flagrantă a dezorientării opiniei noastre publice, în ce priveşte şi însemnătatea materialului istoric şi valoarea oamenilor de ştiinţă, o formează faptul că persoane care au avut la îndemînă autografe de-ale marelui nostru poet nu s-au sfiit să le încredinţeze d-lui Minar. Iar d. Minar, stăpîn pe hîrtii, s-a apucat să publice broşuri şi broşurele, făcîndu-şi o notorietate, notorietatea aceea nedreaptă pe care o conferă împrejurarea de a avea în mînă lucruri inedite. D. Minar este chiar victimă a acestui sentiment de invidie şi nelinişte ce cuprinde în tărîmul istoric pe atîţia inepţi care aleargă după inedite, văzînd că aceasta le dă un merit. Nu, într-aceasta nu este nici un merit, şi ar trebui să existe obligativitatea ca orice document să fie predat Academiei Române.

D. Octav Minar posedă — cum pretinde — „o colecţie particulară“ de materiale inedite în legătură cu Eminescu, din care a şi publicat o parte. Dar modul cum sînt reproduse aceste documente, parte fragmentar, parte în traducere, lipsa facsimilelor, ortografia bizară, incultă, şi datele contradictorii, toate acestea fac ca materialele d-lui Minar să fie aproape inutilizabile. Singurul lucru care ar restabili valoarea ineditelor d-lui Minar ar fi publicarea lor în facsimile sau înfăţişarea lor unei comisi-

uni de profesori universitari. Pînă atunci, orice publicări de inedite „din colecţia particulară" trebuie socotite drept falsuri, şi revistele ar avea datoria să le respingă. Am fost deunăzi la Academia Română şi am constatat că aceasta nu posedă nici un portret al lui Eminescu. Unul din portrete, cel din tinereţe, „făcut în Praga de fotograful J. Tomas", se afla fireşte „în colecţia particulară" a d-lui Octav Minar. Dar atunci ar însemna că poetul a fost la Praga ! Cine o poate spune fără să vadă originalul fotografiei cu ochii săi ? Prin publicaţii, cititorii au putut vedea poate un portret al lui Eminescu bolnav la Mănăstirea Neamţului, în halat şi papuci, pe un scaun, lîngă un pom. Portretul a fost publicat, dacă nu mă-nşel, în *Albumul* eminescian din 1909, alcătuit de acelaşi domn Minar. Ei bine ! Fotografia în chestiune este fără îndoială un fals, prin aplicarea cunoscutei fotografii-bust pe o altă fotografie. Ne-am retrage această afirmaţie numai dacă d. Octav Minar ar produce originalul.

Problema se înfăţişează în ultima analiză astfel : ori d. Minar nu are toate documentele pe care le publică, fără să descrie manuscrisele şi să le facsimileze, şi atunci face falsuri ; ori le are, dar le reproduce fără metodă, aşa încît să nu le poată utiliza şi alţii, şi le deţine în chip abuziv spre a împiedica pe alţii să lucreze, în gîndul că d-sa va scrie odată o sinteză, pentru care nu are mijloace mintale. În cazul din urmă, săvîrşeşte un act de neonestitate ştiinţifică şi pune în primejdie chiar soarta manuscriselor pe care le posedă şi care se pot pierde. Şi-ntr-un caz şi-ntr-altul, d. Minar este unul din viermii care rod în sicriul lui Eminescu. Pentru ca cititorul să-şi facă o idee mai desăvîrşită de omul nostru, îi comunicăm întîmplarea d-lui Raşcu, poetul cunoscut, care pregăteşte o lucrare amplă asupra izvoarelor franceze ale lui Eminescu. Dorind să vadă cu ochii săi unele documente, d. Raşcu s-a adresat sus-numitului necrofor, care l-a poftit să vină la sine. Cînd însă d. Raşcu a vrut să se folosească de invitaţie, d. Minar i-a comunicat dezolat că a pierdut manuscrisele. Cu noi însă d. Minar nu va scăpa uşor şi îi făgăduim că îl vom obliga să dea publicitate documentelor sale sau să mărturisească falsificarea.

„Viaţa românească", XXIV, nr. 3—4, martie-aprilie 1932, p. 361—363.

EMINESCOLOGI

Se cheamă „eminescolog" un publicist care, fără să se fi ilustrat în nici un domeniu al culturii (ba uneori fiind cu totul refractar ei), se așează ca mușița pe suprafața problemei eminesciene și o umple cu o cangrenă verzuie și fetidă. Caracteristica eminescologiei este prohibiția pentru alții a oricărei apropieri de Eminescu. Atunci cade asupra îndrăznețului o muscărie măruntă de insulte și invocări către Dumnezeu. Eminescologul este ori cu desăvîrșire incult, ori de o incomprehensibilitate fioroasă, de un fanatism și un moralism superlativ, care mîrîie la orice presupusă atingere a gloriei eminesciene. Dacă Eminescu ar trăi și ar citi ce scriu eminescologii noștri despre el, sînt încredințat că ar muri subit.

Această stare este o formă a culturii noastre literare înapoiate, a disprețului nostru pentru istoriografia literară, pentru că în ce țară balivernele bietului N. Zaharia și falsurile grosolane ale d-lui Octav Minar ar fi primite nu numai fără mirare, dar cu evidente încurajări ?

Nu pentru vreun amor-propriu jignit, ci din dorința de a face plăcere cititorilor, prezint astăzi o nouă serie de eminescologi, făcîndu-le — îmi dau perfect seama — o reclamă nemeritată.

Există la Cernăuți o întreagă școală eminescologică în jurul unei reviste, evident prețioase, anume *Mihai Eminescu*, redactată de d. Leca Morariu și scrisă mai ales de d. Gh. Bogdan-Duică. Despre cunoștințele celui din urmă, despre rara sa putere de investigație istorico-literară nu poate fi o clipă discuțiune. În materie de cercetări strict istorico-literare, d. Bogdan-Duică este o autoritate și observațiile sale — de amănunt — nu pot fi decît utile oricui. D. Leca Morariu este, în schimb, un om plin de rîvnă, care tipărește de trei ani o revistă de studii eminesciene și compilează știri în vederea unei biografii. Cu toate aceste însușiri onorabile, d. Leca Morariu manifestă simptome acute de „eminescologie". D-sa susține sus și tare că Eminescu trebuie studiat „științific" și face pentru asta o paradă exterioară, un scandal, o vociferație imposibilă. Efectele acestei agresivități „științifice" sînt mizere, ca, de pildă, din grija numai exterioară de a compila, identificarea unui tînăr tovarăș de joacă din unele versuri

eminesciene cu fratele Șerban, care avea ochi negri, în vreme ce versurile vorbesc de ochi albaștri, cum îi avea Ilie, și luarea cuvîntului *streinătate* (printre străini) în sens exteritorial. Acestea sînt, evident, măruntișuri. Dar cînd vezi pe d. Leca Morariu, om greoi la înțelegere, fără nici o comuniune sufletească cu artele, asudînd și vociferînd, te cuprinde și-o compătimire, și-un rîs. Prin definiție, d. Leca Morariu nu putea primi cartea mea fără țipete grozave, fără invocări la Dumnezeu și lamente de spaimă pentru soarta lui Eminescu. Și într-adevăr, ca în toate împrejurările, a sărit fript în sus, ca de-o insultă personală, și efectele arsurii se văd deocamdată numai într-o notiță, elocventă însă în nerăbdarea omului de a găsi neapărat o pată și în infinitele sale ironii „științifice". Iat-o.

„*Epilog*. Iar d-l G. Călinescu, înțelegînd prin «știință» (cu ghelemele) lipsa de talent... e atît de talentat (!), deci atît de *neștiințific* (fără ghelemele), încît *utilizează cea mai netrebnică ediție a operii lui Eminescu* : ediția E. Lovinescu, pe care G. Ibrăileanu a dovedit-o a fi «inferioară tuturor celorlalte ediții» ! Versul :

«Vezi izvoare zdruncinate peste prund alunecînd»

(Călinescu, pag. 60)

e luat din Lovinescu, cu stridenta inepție lovinesciană *zdruncinate*, în loc de eminescianul *zdrumicate*."

„Atît — deocamdată !...", încheie amenințător d. Leca Morariu. Evident, cînd am citit așa ceva, am simțit o sfîrșeală, o amețeală, o silă de mine și de viață așa de grozave, încît sinuciderea ar fi fost cea mai bună scăpare din oprobriu, dacă viața familiară nu mi-ar impune obligații. Noroc că n-am făcut un gest pripit ! Căci în cartea mea am citat întotdeauna, pentru versurile oficiale, ediția Ibrăileanu. Trebuindu-mi, pentru demonstrații psihologice, versuri din *Călin Nebunul* (cu totul altceva decît *Călin*), existent numai în ediția I. Chendi *(Literatura populară*, 1902), am citat din Chendi (p. 132). Și dacă congestia eminescologică n-ar fi obturat judecata și ochiul d-lui Leca Morariu, d-sa ar fi văzut pe dată că, în vreme ce în *Călin* (ed. Ibrăileanu, p. 80) stă scris așa :

„Vezi izvoare *zdrumicate* peste pietre licurind ;
Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic,
Cînd coboară-n ropot dulce din tăpșanul prăvalatic",

versurile citate de mine din *Călin Nebunul* (după Chendi) sună astfel :

„...izvoare *zdruncinate* peste prund alunecînd
Şi sărind în bulgări fluizi pe pietrişul din răstoace,
În cuibar rotit de ape, peste cari luna zace".

Înseamnă că d. Morariu n-ar găsi scăpări din vedere în cartea mea ? Desigur că da ! I le pot pune eu la dispoziţie, fără nici o sfială, conştient de imperfecţia conştiinţei umane şi de caracterul relativ al informaţiei noastre. Aşa, de pildă, la p. 82 se vorbeşte de nişte piese germane jucate de Eminescu în epoca şcolară, la Cernăuţi. Una dintre ele, *Landhaus an der Heerstrasse,* este, după cum dovedeşte d. Bogdan-Duică în chiar revista d-lui Morariu, piesă de A. von Kotzebue. O explicabilă eroare de tipar, trecută cu vederea din cauza puţinei importanţe a detaliului, cît şi dintr-o iluzie fugitivă de inteligibilitate, a făcut să apară greşit *Meerstrom.* Este o eroare de tipar. Dar putem procura d-lui Morariu şi erori de conştiinţă. De pildă, n-am citat la bibliografie broşura *Eminescu în Blaj* de dr. Elia Dăianu, Sibiu, 1914, pe care mi-o trimite graţios autorul, dar al cărei conţinut l-am utilizat după articolele componente publicate aiurea. Lucrul este firesc, deoarece, tipărită în timpul războiului, broşura nu se găseşte în biblioteci. Şi cîte alte lucruri frumoase n-aş putea eu procura d-lui Morariu pentru ca să fie vesel ! Dar în însăşi această blîndeţe a mea se cuprinde o mare primejdie pentru d-sa, pentru că asta dovedeşte rîvna perfectibilităţii, informaţia în permanentă mişcare şi verificare, şi este evident că dacă toate obiecţiunile de ordin mărunt sînt înlăturate în ediţiile viitoare, d-lui Morariu nu-i rămîne decît să atace cartea în fond. Şi-o va face, vă asigur ! La aceasta însă nu cu d. Leca Morariu am să stau de vorbă.

Acum îmi veţi permite să vă prezint pe un alt eminescolog ilustru, adică pe domnul C. Manolache. D-l Manolache este un bărbat pudic şi moral şi găseşte că am insultat memoria lui Eminescu. D-sa îşi intitulează indignarea *„Inepţia" lui Eminescu,* mustrîndu-mă aspru că am putut face (după dicţionarul d-lui Candrea) pe marele poet *netrebnic, neghiob.* D. Manolache nu ştie cuvinte multe şi nu-şi dă seama că : fiind vorba de incapacitatea de muncă organizată în vederea folosului practic a poe-

tului, eu am luat cuvîntul în sensul lui cel mai aproape de etimologia lui, adică de *ineptus, in+aptus, sans aptitude, incapable, inhabile,* sau chiar *ne-trebnic, fără trebuință.* (La Arhivele Statului se pot vedea scriptele vechi împărțite în *trebnice* și *netrebnice.*) Este în căderea oricărui om cult de a analiza cuvintele, de a le reda sensuri dispărute și, cînd e vorba de neologisme, de a le restabili în înțelesul lor adevărat.

Ce bărbat isteț este d. Manolache și ce eminescolog născut se poate constata din următorul exemplu. Eu scriu la pag. 267 :

„Toate aceste nobile intenţiuni sînt însă întunecate de o crimă oribilă, dezgustătoare. Pierzînd intuiția gardului între ce e al său și ce e al obștei, Eminescu a substras din mobilierul bibliotecii două scaune, una masă, un dulap nou și altul vechi, spre a se servi de ele pentru uzul său personal. Din fericire, lumea de bine a prins de veste repede această ticăloșie și s-a grăbit să arate poetului, cum s-a arătat și lui Oscar Wilde, că geniului nu-i este îngăduit să surpe temeliile morale ale societății."

Orice copil ar fi înțeles că nu *eu* acuz pe Eminescu de *crimă oribilă și dezgustătoare,* ci-mi însușesc numai retoric și ironic opinia burgheză, pentru a scoate și mai în evidență prostia omenească. Rămîi trăsnit cînd citești asemenea comentarii :

„Dar Eminescu primește un calificativ oribil și sub aspectul său moral... Reeditînd acuzarea că Eminescu ar fi furat (?), pe cînd era bibliotecar la Universitatea din Iași, o masă și niște scaune, biograful, eliminînd din rechizitorul său examinarea substratului cauzal și intenţional, califică fapta drept «*o crimă oribilă, dezgustătoare*». Lăsînd de o parte că chiar justiția scuză și scoate din cauză uneori «starea de necesitate», cînd cineva, aflat în extremă lipsă, își apropie ceva indispensabil vieții sale, dar chiar morala simplă nu poate afirma că acest gest, care poate fi un împrumut, ilicit, desigur, cu intenția de a restitui obiectele după folosință, ar fi un așa fapt încît să merite calificativul de *ticăloșie,* pe care d-l Călinescu îl tipărește atît de ușor în cartea sa, și încă o ticăloșie de natură... *să surpe temeliile morale ale societății.*"

Strașnic bărbat d. Manolache !

În sfîrșit, abuzez de bunăvoința cititorului și-i prezint pe cel mai proaspăt eminescolog, pe d. I. E. Torouțiu. Cu

acesta din urmă chestiunea este mai simplă. El n-are în privința lui Eminescu nici o informație, deocamdată, dar este un tipograf impulsiv, cu pretenții de cultură, care, după ce ia bani pentru cărțile pe care le tipărește cu aere de editor, le apără apoi violent în revistele ce ies de sub teascurile sale, cum e cazul cu revista *M. Eminescu*.

Întîmplîndu-se să critic o carte tipărită la d-sa, *Naționalismul lui Eminescu*, nu fiindcă e vorba de Eminescu, dar pentru că autorul, un biet compilator prezumțios, dovedește în orice întreprindere a sa o inaptitudine congenitală, d. Torouțiu s-a fost cuprins de niște năvăliri grozave și s-a hotărît să mă distrugă. Observațiile pe care d-sa le face în revista pomenită, împănate cu expresiile calmului „științific" ca *ordinar*, *dezgustător*, *etalări de bordel*, sînt de tot interesul psihologic și recomandăm cu căldură lectura lor, sfătuind pe d. Torouțiu, întrucît privește obiecțiunile informative fanteziste pe care le face, să consulte pe prietenul d-sale, Leca Morariu.

Nu pot să nu mulțumesc d-lui Torouțiu pentru contribuția sa reală la succesul de librărie al cărții. D-sa pune revistei o bandă care mă măgulește în cel mai înalt grad, prin remarcarea punctelor creative ale cărții (*„gulerul soios"*, *„încălțămintea care mustea mucedă de noroaie"*, *„hainele înțurțurate de glod vechi"* etc.). Înainte, d-le Torouțiu, mobilizează-ți tipografia, organizează articole tot așa de strașnice ca și acestea și pune banda despre cartea mea la toate cărțile apărute de sub teascul propriu și în curînd voi fi în stare să-ți cumpăr tipografia, spre a o feri să tipărească operele d-tale și recenziile despre operele d-tale de d-na Gallia Tudor.

„România literară", I, nr. 16, 4 iunie 1932, p. 1.

TECHIRGHIOL-MOVILĂ

Se poate întîmpla ca madam Popescu să fi venit la băi pentru motive de sănătate, pentru a-și resorbi, bunăoară, rotundul pîntec în granițele legale ale bazinului, sau spre a înmuia rugina care de la o vreme, depusă la încheieturi, o face să-și întoarcă în ace și cuțite articulațiile. În această împrejurare, pacienta nu este decît de

compătimit. O vreme am avut naivitatea să cred că numele localității are vreun raport cu acela al vestitului domn Eremia Movilă. În realitate însă, o statuie care privește în postura lui Ovidiu cursa vapoarelor Constanța—Constantinopol ne dumirește că Movilă este un personagiu mult mai modern, care a ctitorit băile, spre binefacerea ologilor care și-au zdrobit aci de genunchii restaurați cîrjele ce-i purtase. Acțiunea are, așadar, un caracter filantropic de proporțiuni mărețe și aduce aminte de locul biblic, turburat de înger, în nămoalele cărora schilozii își vindecau membrele. Pătrunsă de constelația divină sub care sînt puse sărurile lacului, Societatea exploatatoare nu face nimic din ceea ce s-ar putea socoti o concurență a aripei îngerului, ci se mulțumește numai să încaseze obolul, tot așa de sărat ca și apa lacului. Pe malul unei ape a bunului Dumnezeu, în care orice ins poate să se scalde, ea a înfipt niște scînduri murdare, unse pe alocurea cu var, pe care le-a botezat *Băi* și *Solarii*. Cîteva cuie și piroane bătute în scînduri alcătuiesc *cabinele*. Pentru ca să-ți poți atîrna veștmintele de un cui, direcțiunea percepe lei douăzeci, iar pentru alți cîțiva gologani, un individ te unge pretutindeni cu nămol. Spre a înlătura tentația unora de a se scălda fără cui, alături de scînduri, direcțiunea a pus înștiințări cu *scăldatul oprit*, deși nici o primejdie nu se vede nicăieri și nimeni nu te poate împiedica să te bălăcești într-o apă a tuturor.

Dacă însă madam Popescu este nevoită de condițiunile sănătății să facă băi, soarta ei este deplorabilă. Într-un local primitiv, neîndestulător și străbătut de curente, ea este pusă să aleagă între două alternative. Dacă spiritul de economie o va îndrepta către băile obișnuite, în căzi de lemn mustitor, ea va plăti circa lei 140, cu bacșișurile obligatorii, dar va fi curînd silită să fugă la baia de lux (în ciment vînăt, tip sarcofag), cu treizeci de lei mai scumpă, din cauza neputinței de a găsi o cadă de lemn liberă fără așteptări îndelungi. Direcțiunea nu are cearceafuri — ca la băile biblice — și cînd le are, percepe pentru ele alți lei 20, nu are atîtea paturi de „sudație" cîte trebuiesc, și lumea așteaptă despuiată în picioare, ca în valea Iosofatului, la Județul din urmă, în vreme ce direcțiunea de esență divină zice : „Cui nu-i place n-are decît să plece acasă !"

În realitate, madam Popescu nu vine pentru scopuri terapeutice, ci pentru anume exchibiții pe care dorește să le fixeze pe placa fotografică, spre invidia cunoscuților. Ea dorește *să facă plajă*. În acest scop, și-a cumpărat un costum de baie strîns pe trup, o pijama cu pantaloni largi sau o capă, o pălărie de *cowboy*, pantofi de gumilastic și una bucată de pînză cu patru bețe, spre a-i servi de umbrar. Astfel înzestrată, ea pornește de dimineață înspre țărmul mării, lungind drumul la nesfîrșit, legănîndu-se cînd pe un șold, cînd pe altul, și, prin simularea unei furtuni inexistente, expunîndu-și groasele și vinetele pulpe. Aceasta este și singura satisfacțiune pe care o trage din vilegiatura marină. La plajă, ea se leagănă iarăși în șolduri în nisip pînă acolo unde limbile apelor abia-i udă vîrful picioarelor, privește cu indiferență apa și se tolănește jos, sub cuvînt de cură solară, în chipul în care i se pare mai avantajos pentru expunerea și valorificarea frumuseților sale corporale. Aceasta este toată *cura*, în care apa este îndeosebi evitată.

Întoarcerea de la „baie" se face cu același ceremonial lent și unduios, și cele mai adesea înotătoarea în aer intră în restaurant în costum de baie, spre a putea fi îndelung admirată. În acest scop, ea iese astfel chiar și seara, cu același spirit de oportunitate cu care un scafandru ar ieși la plimbare în costumu-i de enorme inele.

Așa înțelege o romancă să petreacă la mare. Dintr-o sută de tricouri cumpărate cu aere sportive în București, este sigur că 99 se întorc fără să fi fost udate de valurile Pontului Euxin.

„Adevărul literar și artistic", XI, seria II, nr. 608, 31 iulie 1932, p. 6 ; semnat Ovidius.

PE PLAJĂ

Pornind pe litoralul mării de la Mamaia pînă jos la Ekrene, de la orele 7 dimineața pînă la amiază, un observator pe un hidroavion ar zări din·loc în loc mușuroaie mici de furnici în jurul unor cutiuțe albe de chibrituri. Sînt vilegiaturiștii care fac plajă vîrîți pe jumă-

tate sub un baldachin de madipolon, prins în cuiele a patru bețe de tei.

Scopul prăjirii la soare nu pare să fie în majoritatea cazurilor ameliorarea sănătății, ci căpătarea pe piele a unui certificat de vilegiatură, care atestă o ședere de mai multe sau mai puține zile, după intensitatea nuanței de bronz a pielei. Culoarea variază după calitatea epidermei și durata helioterapiei, de la ușoara opărire roșcată-alburie cu bășici, în urma căreia pielea nepîrlește în foi subțiri de țiplă, pînă la tuciul masiv, unsuros.

Iată cum se face cura de soare : pacienții pornesc dis-de-dimineață de acasă, îmbrăcați în costum de baie, peste care se aruncă în grabă un halat de prosop ornat cu flori vii și prevăzut cu un șnur gros cu ciucure. De preferință însă, lumea îmbracă pijamaua, care este de felurite forme și culori. Foarte multe sînt alcătuite din două fuste largi, una de fiece picior, unite apoi sus într-un singur corp și legate de umeri printr-un sistem de bretele și bandaje, menite să oprească surparea sînilor și să descopere spatele pînă acolo unde, divizîndu-se, încetează de a se mai numi astfel. Altele au forma unor costume braziliene, a căror pantaloni sînt lărgiți jos printr-un clin mare, de altă materie, provocînd un contrast de linii și culori.

Este evident însă că „stilul" pijamalei nu derivă atît din alcătuirea ei, cît din silueta persoanei ce-o poartă. La trupurile tinere și zvelte, ea accentuează o mișcare ritmică de linii lungi, o elegantă întretăiere a membrelor inferioare, care, dacă bustul este subțire, cu sînii ușor butonați și capul tuns cu rotunditate, evocă o rasă de Diane subțiri de Poitiers, ușor masculinizate și americanizate. Nu tot astfel stau lucrurile cu persoanele corpolente. Atunci, fundul pantalonilor apasă ca o masă gelatinoasă asupra restului, strivind toate celelalte linii, și efectul geometric este dintre cele mai regretabile. Se poate observa totuși că vanitatea fizică e în raport direct cu masa și că îndeosebi persoanele corpolente sînt acelea care se supun costumelor plastice și aderente.

În afară de aceasta, costumul se completează cu o pălărie mare de paie — formă mexicană — pe cap și pantofi de gumilastic în picioare. Bărbații preferă să iasă în pijama de noapte, vărgată, și nu rareori cu cască colonială, îmbunătățită cu o strașină de țiplă opacă. Se ob-

servă că ei folosesc mai mult pantofii de casă, pe care îi tîrăsc în chip de papuci, strivind cu călcîiele carîmbii. Un sac mare de creton legat de două mari inele de lemn conține tot ce poate fi de folos lungii șederi pe plajă : un termos cu răcoritoare, alimente, prosoape, cremă Nivea și *Realitatea ilustrată*.

Cineva și-ar putea închipui — și cu aceasta facem atenți pe eventualii noi *plajiști* — că venirea așa de dimineață este determinată de calitatea razelor solare la acele ore. Nu ! Totul se reduce la o prevedere egoistă, și anume la intenția de a reține pe nisip un loc mai bun prin înfigerea celor patru bețe sau a unui parasol. Uneori și această prevedere se dovedește tardivă, căci pe locul prestabilit o mînă și mai harnică a înfipt alte bețe din timpul nopții. În definitiv, viața este o luptă continuă pentru existență și asta se poate vedea cu prisosință în aceste mici triburi întîmplătoare. Individul care s-a sculat în zorii zilei spre a-și alege satisfăcut și cu un viu simț de proprietate nisipul cel mai uscat și cel mai bătut de soare se vede deodată prizonierul a noi tabere de întîrziați, care îl asediază și-i răpesc soarele cu pînzele adiacente. Mai întotdeauna în aceste împrejurări se ivesc conflicte mărginite la simple invective sau cu derivații militare, ca scoateri de bețe, smulgeri de corturi și alte violențe.

În privința curei însăși de soare, lumea se împarte hotărît în trei categorii. Din prima categorie fac parte copiii, care, beneficiind de vîrstă, sînt îngăduiți să alerge pe plajă în toată goliciunea. Spectacolul, în multe cazuri, este foarte indecent, dar necesitatea ca și părțile procreatoare să fie bronzate pare tuturor convingătoare. Se întîmplă adesea ca vreo domnișoară din toate punctele de vedere nubilă să apară nudă, declarîndu-se *proprio motu* copil, ceea ce provoacă un mare interes pentru copilărie în toată asistența virilă. A doua categorie o alcătuiesc persoanele care cred că realizează perfecțiunea fizică. Acestea n-au de obicei astîmpăr și se leagănă neîncetat pe coapse de-a lungul plajei cu un picior pe nisipul fierbinte și cu unul în floarea de spumă a apei, fără să privească pe nimeni, dar spunînd din toată ființa, din umeri pînă la călcîie : „Iată-mă, iată-mă !“ Cînd, obosite, se trîntesc în nisip, poza lor nu e fără studiu. Fie culcate pe spate cu picioarele ușor desfăcute și inerte, spre a li

se vedea toată evoluţia, fie într-o rînă, cu un picior închis peste celălalt deschis în chip de antiteză, fie pe brînci, călcînd aerul alternativ cu tălpile, tinerele femei sînt liniştit cinice şi orgolios chemătoare. Trase sub cort, turceşte, stau persoanele mature, indiferente la privirile lumii şi îngrijorate numai de tehnica curei. Aci muşchiulatura zbîrceşte violacee pielea, sînii cad în valuri concentrice, şi centrul trupului îl formează pîntecele, revărsat peste bazin. Cranach, Dürer şi pictorii olandezi trăiesc pe plajă în necruţătoarea lor analiză a cărnurilor dospite peste graniţele scheletului şi a bătrîneţii zbîrcite şi hidoase.

Cît este de adevărat că ispita este o faţă a absenţei, a visului se poate vedea în indiferenţa, dacă nu sila, cu care bărbatul priveşte pe plajă femeia, ceea ce pe de altă parte dovedeşte lipsa de psihologie a femeii care vrea să ispitească nudă într-un loc cu consensul nudităţii. Culmea ironiei! Indiferenţi atîta vreme cît femeia este aproape, bărbaţii devin curioşi cînd un obstacol le interzice privirea. La băile reci de nomol de la Techirghiol, unde un zăplaz desparte secţiunea femeilor de aceea a bărbaţilor, oricine poate vedea pe aceştia din urmă privind cu aviditate prin crăpăturile şi nodurile gardurilor ceea ce toată lumea de dincolo de gard vede fără curiozitate şi fără mirare.

„Adevărul literar şi artistic", XI, seria II, nr. 610, 14 august 1932, p. 6; semnat Ovidius.

DUELISTUL

A ieşit de cîtăva vreme pe lume o generaţiune de tineri scriitori care se deosebeşte profund de cele anterioare. De unde ceilalţi manifestau numai oarecare nerăbdare de a scoate capul la lumină, exprimată prin mugete dosnice în şopronul unor gazete cu tiraj dubios, cum era răposata *Politica*, noii-născuţi, uzi încă de taina facerii, dau din copite şi ameninţă cu cornul necrescut.

O mică paranteză. E de observat că precocitatea este un fenomen caracteristic speţelor inferioare. Abia ieşit din găoace şi cu gălbenuşul încă nesorbit, puiul de găină

ciugulește mei. După cîteva luni, pisoiul părăsește jocul și cade într-un spleen felin. Numai omul părea ținut pe loc de o lungă copilărie, dar iată că roadele maturității încep să apară înaintea măselei de minte.

Nici n-au apucat să publice două reportaje literare și debutanții seria 1932 sînt apucați de furorile gloriei. Clișee în posturi fatale sînt confecționate pe cont propriu la diferite ateliere de zincografie. Debutantul terorizează cu ele pe redactor și nu-l slăbește pînă nu-și vede multiplicată figura în cîteva mii de exemplare.

Aci trebuie să fim drepți. Această vanitate este eternă și probabil că toți, în proporțiile temperamentului, am trecut pe acolo. Ce-ar fi idealul fără mirajul gloriei ? Cine ar mai scrie literatură de nu și-ar visa numele trîmbițat ? Diferența între generații se evidențiază în metodă.

Seria 1932 este războinică. Ea nu se mulțumește cu diplomația veche de culise și cu perseverența în taină ; la primul articol publicat, ia în mînă mănușa de box sau floreta. Într-asta se strevăd rezultatele strălucite ale educației sportive, ale stadionului și arenelor romane.

Iată cum se lansează un tînăr modern. Pătrunde într-un chip sau altul în redacția unei reviste și publică un articol, ori injurios, ori prezumțios la adresa unui scriitor de reputație, alegînd de obicei pe cei mai sensibili, și-l ține în ace pînă ce autorul iritat răsuflă într-o notiță. Atunci, tînărul modern, vesel de rezultat, îl provoacă la duel. Vîlvă, bîrfeală la Capșa și... gloria duelistului.

Un caz de acesta reprobabil din toate punctele de vedere s-a petrecut deunăzi. Un tînăr oarecare, cu totul necunoscut, dar cu nume sonor amintind vagi case domnitoare, scrie de cîtăva vreme într-o revistă lungi studii critice. Cred că nimeni nu va susține că în calitate de critic trebuie să mă bat în duel pentru afirmațiunea că rar mi s-a întîmplat să citesc baliverne mai sălcii și inconcludente ca articolele despre d-nii Ionel Teodoreanu și Ion Barbu.

Ei bine, d. Barbu, afectat de unele afirmațiuni și, îmi închipui, de tonul de sus al articolului, a scris cîteva rînduri în ziarul *Calendarul*, care, în treacăt fie zis, n-au nimic jignitor, dar a vrut să pară tînărului cu vagi pa-

tente imperiale, atingătoare de cinstea strămoșilor ipotetici. Și tînărul a provocat la duel pe d. Barbu.

Acum să ne punem în locul d-lui Barbu și să judecăm. (Îl condamn însă în prealabil de a da în foc ca laptele la orice inepție.) Să se bată în duel cu... vlăstarul imperial ? Ridicol. Să închidă ușa injoncțiunii martorilor ? Nu e în temperamentul său copilăros, de confrate al lui Einstein ! A însărcinat pe prieteni să arate că iritația sa e determinată de punctele articolului, iar nu de strămoșii tînărului cu nume domnesc. Și ilustrul matematician al *periodicității operațiunilor comutative*, profesor universitar, refuzînd să încrucișeze razele minții sale abstracte cu fiarele ilustrului necunoscut, a declarat (în redacțiunea inabilă, condamnabil de concesivă a martorilor) că notița sa „depășește intenția autorului și că d-sa regretă forma improvizată" a ei.

Asta-i trebuia noului Henri de Rochefort. Cu procesul-verbal în mînă alergă la *Universul*, plăti publicarea retractării (comanda 9), ceea ce nu era obligat să facă, fiind un ilustru necunoscut, și multiplică în zeci de mii de exemplare vitejia sa. Cariera era făcută !

Și ce carieră ? ! Căci cine mai îndrăznește să se apropie de scriitorul spadasin ? Poți oare să-i spui că frazele sale exaltă incultura ? Îți trimite martori ! Poți declara stupide observațiile sale ? Îți trimite martori ! Orice poate fi interpretat ca o aluzie la eventualii strămoși, care au determinat prin sînge forma și conținutul frazei.

Și acum să-mi permită cititorul să-i pun o întrebare. Unde ar ajunge republica pașnică a literelor cu asemenea moravuri ? Ce-ar zice lumea dacă eu aș trimite, pentru un oricît de legitim motiv, martori d-lui Tudor Arghezi, d-lui Mihail Sadoveanu ori d-lui Liviu Rebreanu ? Cine s-a gîndit vreodată să trimeată martori lui Eminescu pentru grozavele lui invective, atingătoare de mamă și de strămoși ! O rușine firească îmi acoperă obrazul la această ipoteză, fiindcă îmi dau seama că iritabilitatea scriitorului este o latură firească a sensibilității sale creatoare. Vasăzică, atunci cînd d. Crainic punea să mă facă de două parale în *Gîndirea* pentru chestiuni *personale*, trebuia să-i trag cu pistolul în potcap ! Pentru atîtea injurii primite de la unii tineri prin gazete, ar fi trebuit să arunc cu granate după ei ! Dați-mi voie ! Dacă e vorba de duel, primesc, dar cu armele pro-

fesiunii. Medievalii se împungeau cu spada, fiindcă erau militari de meserie și-și dovedeau astfel pregătirea războinică. Dar noi, fiind mînuitori de cuvinte, jignindu-ne și lăudîndu-ne prin cuvinte, se cade să ne duelăm cu aceleași mijloace !

Vino-ncoace la luptă dreaptă, tinere imperial ! Să-ți frîng mijlocul cu un argument, să te dobor în țărînă cu o imagină, să te-mpung cu un spirit, să te sîngerez cu o analiză și să te vîr pînă la coapse în pămînt cu o definiție. Asta e lupta dreaptă a scriitorului.. Nu să fugi după mine cu frigarea și să mă vîri în sperieți cu pistolul !

Doamne, dar ce-aș deveni eu ca critic, prin profesie agresiv cu vorbele, dacă toate victimele mele ar scoate săbiile afară ! Casa mea s-ar preface în sală de arme și depozit de muniție și ca un nou D'Artagnan mi-aș consuma vremea trăgînd la semn sau fandînd cu șișul spre un manechin.

Dar dacă vremurile vor fi tot așa slabe în privința debutanților, problema începe să devină serioasă. De aceea, de la o vreme m-am și scîrbit de critică și am început să scriu roman.

Aceasta am eu de spus pentru duelistul nostru. Și de cumva îl pișcă temperamentul și vrea să-și facă reclamă și cu *mine*, n-are decît să-mi trimită martori, să le arăt eu cîte ieșiri are casa mea.

„Adevărul literar și artistic", XI, seria II, nr. 614, 18 septembrie 1932, p. 1.

ZIARUL ȘI REVISTA ÎN LUPTA PENTRU CULTURĂ

Este un lucru îndeobște constatat la noi că lumea nu citește, și acest fapt nu trebuie pus deloc în legătură cu vreo criză economică. Lumea nu citește, fiindcă nu e încă obișnuită să găsească satisfacție în asemenea ocupațiuni. Și nu e vorba de o părăsire a bunelor lecturi, care s-ar observa și în Occident și ar fi o caracteristică a vremurilor, iar (între noi fie zis) mulțimea fuge în genere de cărțile prea artistice, ci de o silă totală de litere tipărite. La 18 milioane de locuitori, numai două gazete

pot să se menţină la un tiraj în jurul cifrei de 100.000 de exemplare, în vreme ce celelalte gazete trăiesc din fonduri politice şi cu un tiraj ridicol. Cît priveşte revista de cultură sau de literatură, ea interesează un număr disproporţionat de mic de lectori faţă de numărul total al indivizilor presupuşi cu obligaţia moralmente să le citească.

Problema enunţată în titlu ar trebui, aşadar, să se pună mai întîi astfel : *Cultura în lupta pentru ziar şi revistă*. Şi cine sînt factorii capabili să promoveze ziarul şi revista ? Statul cu serviciile sale culturale şi mai cu seamă şcoala.

Cunosc destul de bine atmosfera şcolară şi am putut constata că sînt de acord cu alţi distinşi literaţi care se întîmplă să o cunoască şi ei. Oricît ar striga profesorii secundari că salariul prea mic îi împiedică să cumpere cărţi şi reviste, cauza este în altă parte. Dacă cineva ar face o anchetă directă în Bucureşti, printre profesorii secundari cu stare (sînt printre ei şi milionari), ar constata că tocmai aceştia nu citesc *nimic* şi că tocmai ceilalţi, săraci, se străduiesc să-şi procure cărţi. Pînă acuma n-am cunoscut un profesor de limba română (cu excepţia acelora care sînt ei înşişi literaţi) care să fi citit o revistă literară contimporană. Un astfel de distins coleg m-a rugat odată să-i rezum oral ce scrisese un scriitor într-un articol de care auzise şi care părea să-l intereseze, şi la mirarea mea că nu cumpără revista (5 lei), mi-a declarat mîndru că nu citeşte niciodată asemenea *fleacuri*. Nu rareori, cîte unul mă întreabă foarte serios : „E adevărat că scrie bine cutare ?" Cîte unul mai şiret (dintre cei bogaţi) zice : „Adu-mi şi mie cartea ceea să mă uit şi eu prin ea !" numai aşa, ca să se afle în vorbă, fiindcă în cele din urmă uită cu desăvîrşire s-o ceară. Sînt şi din aceia care au obiceiul să confişte revistele şi cărţile cînd le află la şcolar.

Se va zice că generalizez. Nu ignorez excepţiile, precum şi greutăţile multora, dar, cînd constaţi că atîţia profesori de limba română, bunăoară, din capitală, declară că nu mai sînt în curent cu literatura şi nu citesc reviste, nu poţi să nu te miri, fiindcă Biblioteca Academiei şi Fundaţiunii Carol stau la dispoziţia oricui, şi profesorii secundari, cînd nu fac politică, au mult timp liber.

Soluţia acestei crize intelectuale ar fi aceasta. Statul ar trebui să oblige comitetele şcolare ale fiecărei şcoli (fie şi prin punerea unei mici taxe speciale) să-şi alimenteze biblioteca cu cărţile necesare culturii literare şi ştiinţifice, după tabele trimise periodic de Ministerul de Instrucţie. Fiecare profesor ar trebui să fie obligat a citi cărţile împrumutate de la bibliotecă, cu ameninţarea avertismentului, în cazul cînd, prin inspecţie, s-ar constata că nu este în curent cu progresul specialităţii lui. În chipul acesta s-ar rezolva şi aşa-zisa criză a cărţii şi s-ar găsi, în sfîrşit, editori şi pentru cărţile de erudiţiune, astăzi necerute de nimeni. Totdeodată ar trebui să se instituiască o dată pe an o zi a revistelor şi gazetelor, cînd, arătîndu-se în toate şcolile importanţa presei, fiecare ar fi îndemnat să cumpere sau să împrumute măcar o revistă sau o gazetă.

În acest fel, revenind la tema din titlul nostru, *ziarul* şi *revista* încep să devină, ca în Occident, factori de cultură. Căci se întîmplă cu ele ce se întîmplă cu medicamentele date ţărilor recalcitrante. Ele aduc vindecarea spiritului cu condiţia să nu le scuipi afară pe furiş.

Pentru ca ziarul şi revista să-şi atingă scopul, ele trebuie să renunţe la multe din prejudecăţile lor comerciale. Şi nu pot face aceasta decît printr-o acţiune energică de propagandă oficială a lecturii. Marile prejudecăţi ale ziarului şi ale revistei sînt politica, faptul divers, cinematograful şi sportul. O gazetă care nu ar răspîndi pe toate coloanele vorbele memorabile ale celui din urmă politicastru de provincie şi care nu ne-ar da figurile imbecile ale fotbaliştilor şi motocicliştilor din ultimele match-uri şi curse s-ar crede distrusă. Toate gazetele au adoptat pagina sportivă scrisă într-un limbaj îngrozitor şi glorificînd nu sănătatea generală, ci cretinismul şi incultura organizată. Gazeta crede că făcînd astfel îşi măreşte tirajul, ceea ce este o eroare. Cititorul se educă prin gazetă, şi faptul de a i se oferi numai pagini cinematografice şi sportive îl face să se orienteze încetul cu încetul numai spre aceste activităţi şi să dispreţuiască efortul cerebral. În vreme ce marile gazete străine sînt nişte magazine cu cronici ştiinţifice, artistice, literare, turistice, arheologice, istorice şi chiar cu pagini de literatură zilnice, gazeta noastră învaţă pe tînărul cititor să creadă că e o cinste să ajungi ministru ca N. Iorga, şi nici una să scrii

opera lui N. Iorga. Niciodată nu s-a scos o ediţie specială la moartea unui savant, nu s-a consacrat pagina întîia a gazetei la apariţia unei opere importante. Redactorul crede că publicul caută numai senzaţionalul. Dar senzaţionalul pentru public este ceea ce este prezentat de gazetă ca atare, şi pe încetul cititorul s-ar obişnui să ceară ziarului mai multă cultură şi mai puţine declaraţii de-ale subsecretarilor de stat.

Încheierea este aceasta : literatura se face prin cultură, iar cultura prin lectură. Şi cum românul nu e obişnuit încă să citească, spre a pune gazeta şi revista în măsură de a-şi îndeplini misiunea lor culturală, statul trebuie să strige prin toate mijloacele sale : „Citiţi“ [1].

„România literară“, I, nr. 38, 5 noiembrie 1932, p. 1—2.

DESPRE PLICTISEALĂ SAU DE CE NU SE CITESC CĂRŢILE

Pentru mine sau pentru altul care citesc cărţi, care sîntem, care va să zică, intelectuali, *plictiseala* are o sferă de acţiune determinabilă. Dacă, de pildă, n-am ce citi sau citesc o carte proastă, mă plictisesc. Dacă citind prea mult nu pot să mă duc la un spectacol sau la un prieten, să stau de vorbă despre ce gîndesc sau citesc, mă plictisesc. Dacă, în sfîrşit, nu am nici un rost în viaţă, nu pot să lucrez ceea ce vreau sau n-am nici un gînd care să pună stăpînire pe mine, mă plictisesc.

[1] Omul de stat e cel dintii obligat la o politică culturală, şi aceasta se face prin demonstraţiuni. Vedem pe înalţii dregători încurajînd cîinii, caii, match-urile de fotbal şi ajutînd snobismul monden cu prezenţa lor. Dar aş vrea să citesc în prima pagină a gazetelor ştiri de felul acesta : „D-l ministru al Instrucţiunii a vizitat ieri librăria X şi a cumpărat următoarele cărţi româneşti“. „Mîine primul-ministru şi ministrul Instrucţiunii vor citi timp de o oră, la Academia Română, ultimele reviste româneşti“. Şi dacă în convorbirile cu partizanii şi în audienţele celor mai de sus dregători vor crea un „snobism“ intelectual, multe lucruri s-ar schimba cu vremea în această ţară în care politica e totul şi unde parlamentul îşi caută recreaţiunea la „Suzana“ (n. a.).

De aci reiese că avînd cărţi, gîndind la o acţiune posibilă sau făcînd-o, vorbind despre cărţi şi despre fapte, un om nu se poate plictisi ; şi că plictiseala este un efect al inacţiunii fie fizice, fie psihice.

Ei bine, nu este la toată lumea aşa. Şi indivizii la care nu este astfel sînt aşa de numeroşi în jurul nostru, în această ţară încă orientală, încît mă văd obligat să atrag atenţia asupra lor. Cunosc o sută de inşi la care plictiseala are altă logică. Dintre ei, prezint numai pe unul, Y.Z., care este... profesor secundar.

Y.Z. nu poate vorbi multă vreme, căci se plictiseşte. După cîteva minute de discuţie asupra obiectului pe care îl profesează (literatura română), zice :

— M-am plictisit. Hai să stăm !

— Să mergem la un cinematograf ! zic eu.

— Nu, că mă plictisesc.

— Ia atunci o carte şi citeşte.

— Mi-e urît !

Dacă, de pildă, ia cartea, după lectura a două pagini, pune un semn meticulos şi declară :

— M-am plictisit. Mă doare capul.

— Bine, — zic eu mirat şi pînă la un punct iritat — fă ceva, ieşi, du-te la un spectacol, plimbă-te !

— Nu, — zice el placid — mai bine stăm.

Şi stă. Stă pe scaun liniştit şi uneori fumînd, şi în chipul acesta plictiseala îi trece. Şi dacă nici şederea nu se dovedeşte eficace, atunci se duce să se culce.

Cunoşteam o familie de burghezi cu stare şi cu pretenţii, care, de altfel, nu se deosebea decît cu un grad în plus de acelea pe care le întîlneşti la tot pasul. Zilele treceau una după alta fără evenimente şi sărbătorile nu se distingeau decît prin aceea că oamenii se sculau mai tîrziu şi numaidecît după masă se înfundau în odăile lor. Plictiseala, şarpe obişnuit al indivizilor, le era necunoscută sau, mai bine zis, provenea la ei din cauze opuse celor clasice. Prezenţa persoanelor străine, vizitele decenale la alţii, lectura, spectacolele (la care, de altfel, asistau la epoci istorice), jocurile, *plictiseau*. Le plăcea „să şează ca oamenii", să dormiteze, să doarmă după masă, să vegheze tăcuţi pe întuneric, să nu se gîndească la nimic, să fie „tihniţi". Nu făceau niciodată nimic, nu visau decît să trăiască vegetînd, şi cum această viaţă nu era esenţial deosebită de moarte, decesul nu-i înspăimînta

deloc și, de altfel, îl credeau imposibil. Liniștiți ca heleștaiele, ei nu puteau bănui în alții frămîntările și problemele, și evenimentele morale treceau pe lîngă ei neobservate.

În aceste condițiuni, cu acest fel de plictiseală, e de mirare oare că se citesc așa de puține cărți la noi ?

Să vedeți ce mi-a spus cineva (profesor secundar), căruia i-am dat la cerere o carte de un scriitor român. A luat-o, a întors-o, a frunzărit-o și apoi, ca și cînd mi-ar fi făcut *mie* un mare hatîr, a zis :

— Am s-o citesc cînd oi avea *dispoziție*.

„România literară", I, nr. 43, 10 decembrie 1932, p. 1.

EMINESCU EXAMINAT DE UN MEDIC (C. VLAD : „EMINESCU DIN PUNCT DE VEDERE PSIHANALITIC")

Oricine a avut prilejul să constate inaptitudinea intelectuală, lipsa de subtilitate și incapacitatea de gînduri a medicului în genere. Lumea este înclinată să creadă că e la mijloc o insuficiență a pregătirii profesionale. Ar fi să calomniem pe nedrept universitățile. Cauza e mult mai simplă. Medicina este o *artă*, întemeiată însă pe observațiuni științifice. Ca și arhitectura, ca și orice artă, în definitiv, în care cunoștințele tehnice nu își pot găsi deplinătatea folosului lor decît în vocație. În zadar va învăța studentul arhitect proprietățile materialului și mecanica maselor. Oricît de științific ar fi construită o casă, fără imponderabilul talentului, ea nu e decît un morman de cărămidă. Poate medicul să cunoască legile fiziologice, proprietățile medicamentelor și simptomele boalelor ! Toate acestea sînt literă moartă fără acea intuiție sigură care înlătură manifestări aparent alăturate și apropie pe altele disparate. Cînd e vorba de psihiatrie, atunci vocația devine imperativă. Un psihiatru ar trebui să aibă finețea psihologică a unui Balzac (în domeniul conștientului) și a unui Proust (în domeniul inconștientului). În vreme ce un tînăr nu se înscrie la belle-arte sau la conservator fără o prealabilă vocație, oricine se crede auto-

rizat să urmeze medicina sau arhitectura. *Inde*, inaptitudinea profesională.

Un factor nou care turbură puterea de concentrație mintală a medicului este și dorința profesională de a se afla în fața unui caz. Pe medic îl interesează numai boala și într-asta se aseamănă mult cu antreprenorul de pompe funebre.

Antreprenorul de pompe funebre la care mă gîndesc acum era un om onest, afabil, moral, dar avea despre fericire o concepție opusă aceleia curente. Bucuria altora îl întrista. Longevitatea, sănătatea, măsurile de profilaxie îi făceau rău. A avut un sfîrșit foarte trist. De la o vreme, lumea nu mai murea și prăvălia ședea ticsită de sicrie. Antreprenorul citea nervos gazetele la anunțurile mortuare și profesa cu aprindere opinia că lumea trebuie lăsată să se primenească de la sine, iar nu sporită cu decrepitudinile smulse din higiena morții purificatoare. Ar fi voit o epidemie fructuoasă, o gripă infecțioasă măcar, o cît de mică dizenterie, ca să „desfacă" sicriele mici, dar publicul trecea vesel și roșu de sănătate la față pe dinaintea prăvăliei în vitrina căreia sta expus un mic coșciug de zinc. Bradul sicrielor începuse să se usuce și să trosnească, caii slăbeau în grajd și dricarul privea pe geam cu ochii vagi ai celei mai profunde descurajări. În curînd căzu în melancolie, apoi la idei fixe și apoi — *viața aceasta nemaiavînd nici un sens pentru el* — se sinucise.

Ce sens ar mai avea viața pentru un medic, fără boală ? Ce sens ar avea Eminescu pentru d. dr. Vlad, dacă ar fi fost un ins sănătos ca mine și ca tine ?

Căci introducerea aceasta am făcut-o pentru a ne putea da seamă de concepția despre literatură și scriitori pe care o poate avea principial d. dr. C. Vlad, docent universitar și autor al unei recente opere intitulate : *Mihail Eminescu din punct de vedere psihanalitic*.

Scopul d-lui dr. C. Vlad este de a dovedi că Eminescu era un schizoid și pînă la un punct chiar un schizofrenic, adică, mai pe românește, că era veșnic candidat la nebunie (demență precoce) și că nu i-au lipsit nici manifestările de nebunie curată. Aceasta, bineînțeles, înainte de izbucnirea boalei care l-a răpus și care era provocată de o infecție luetică. De ar fi fost sau nu bolnav, Eminescu ar fi rămas oricum un degenerat, dez-

voltat numai pînă în faza prepuberală, un caz patologic care va să zică, de om rămas în mintea copiilor.

Deşi opinia mea este că d. dr. Vlad putea să-şi exercite cunoştinţele medicale în altă direcţie şi să lase în pace pe nefericitul Eminescu, a cărui existenţă fizică nu ne interesează, nu mă scandalizez deloc de asemenea afirmaţii şi nu m-aş speria de ar fi adevărate. Ceea ce mă surprinde la d. dr. Vlad este inaptitudinea profesională, lipsa de inteligenţă psihologică şi de spirit ştiinţific.

Întîi de toate, utilizarea teoriilor lui Freud în asemenea materie sînt o grea piatră de încercare pentru spiritele neobişnuite cu mari tensiuni ale gîndirii. Teoriile lui Freud sînt geniale, pline de sclipiri şi de exagerări şi ca orice teorii sînt discutabile şi în nici un caz nu pot fi utilizate servil în cercetările ştiinţifice. Freud e un mare literat, un om de o pătrundere excepţională, un Paganini al subconştientului. Vioara lui e construită după legi fizice şi mînuirea ei se face cu respectarea legilor fizice. Dar în degetele groase ale altuia e numai o cutie de lemn. Pentru ca cineva să poată scoate o utilitate profesională din ipotezele lui Freud, trebuie să fie dotat cu o inteligenţă fină ca un ac de purice. Nu este cazul d-lui dr. C. Vlad.

Este evident că, dacă am cerceta lucrarea sub raportul temeiniciei teoriilor freudiste adoptate, discuţia s-ar pierde într-un labirint de argumente şi contra-argumente, ceea ce este iritant şi inconcludent. Să presupunem dar că principiile şi metoda psihanalitică sînt valabile şi că d. dr. Vlad era îndreptăţit să le adopte ca instrumente ştiinţifice. Chiar cu această concesiune, lucrarea de care vorbim e viţioasă din trei puncte de vedere :

a) al documentării istorice ; b) al interpretării faptelor şi c) al confuziei dintre estetic şi psihologic.

Aceste puncte fac parte din metodologia disciplinei şi prin urmare obiecţiunea aşa de banală a „specialiştilor“ că ne-ar lipsi cunoştinţele necesare este din capul locului neserioasă.

Să vedeţi cum procedează d. dr. Vlad. D-sa e un medic care pune diagnosticul în lipsă, după declaraţiile martorilor oculari. Cu „tabloul clinic“ gata alcătuit dinainte, d-sa vrea să găsească cu orice chip simptomele. Şi le găseşte !

„Eminescu fiind de șase ani ar fi prins și tăiat un cîrd de gîște, făcîndu-l purcoi în mijlocul curții, faptă pentru care a fost răsplătit cu o strașnică bătaie. Am comite o mare greșeală dacă... am crede în toate minunățiile cîte se pun pe socoteala copilului."

Așa spuneam eu, avînd în vedere constatarea ce s-a făcut că atît afirmațiile lui Matei Eminovici, cît și ale bătrînului Costache Crețu sînt în mare parte fanteziste. Povestea de mai sus nu e susținută pe nimic și e și absurdă, fiindcă un copil de șase ani n-ar avea puterea să taie atîtea gîște.

„Ei bine, — zice d. doctor — noi îndrăznim să comitem această greșeală și să credem spusele bătrînului. Aceasta însă... pentru că corespunde întocmai tabloului simptomatic." Frumoasă metodă, și științifică mai ales! Fiindcă îți convine un fapt, chiar cînd ai bănuieli că e fals, îl primești pentru simetria documentării!

D-lui dr. Vlad îi trebuie pentru complectarea „tabloului simptomatic" semne de grandomanie. Și le găsește. „El era plin de o trufie care se învecina cu disprețul pentru tot ce nu era el și de o sfială care în fața unora trecea drept blîndeță. Nimeni n-a judecat de așa de sus pe contimporanii lui și nimeni poate n-a luat drept convingere rațională gusturile sau aversiunea sa pentru o persoană sau un lucru." Ăsta-i documentul! Și d. dr. Vlad nu presimte în el mediocritatea invidioasă a lui Anghel Demetriescu, credința în genere a vulgului că atitudinea critică și polemică e pornită din grandomanie! Rîndurile de mai sus sînt simple opinii personale, fără nici o valoare documentară.

Ca să scoată din Eminescu „un mare pacient al națiunii întregi", adică nebun curat, și pentru a putea face insinuațiunea că Eminescu ar fi avut porniri incestuoase față de o soră a sa (fapt nu numai neatestat, dar în contradicție cu temperamentul poetului), d. Vlad recurge la subtilități freudiste și crede că iubita din Ipotești era Maria, sora poetului, moartă la cinci ani și transformată printr-un proces subconștient în „iubită" mentală, mai tîrziu. D. dr. Vlad nu are sentiment istoric. Iubita lui Eminescu a existat realmente, fiindcă totul confirmă precocitatea erotică a poetului și capacitatea lui de viață sexuală. Ironiile pe care d-sa le face asupra a ceea ce crede ipoteză a mea („De ce nu era bălaie și cu ochii albaștri"?) sînt

gratuite, căci expresia *ochii mari și părul negru-n coade* este documentată. Nici nu vreau să dau mai multe lămuriri. Ca medic, d. Vlad trebuia să pornească numai de la faptele pe care eu ca biograf le dau ca certe, iar dacă avea vreo îndoială în ele, trebuia ca *istoric* să le respingă cu argumente *istorice*, nu cu puerila, extravaganta sistemă de a socoti adevărat sau fals ceea ce convine sau nu convine „tabloului simptomatic".

La obiecțiunile acestea, d. dr. Vlad răspunde astfel : Unele date simptomatice pot fi controversate, dar toate laolaltă dau tabloul clinic. Iată o socoteală greșită.

Să presupunem că un prieten mă găsește într-o zi cu limba scoasă afară în fața oglinzii. În altă zi, eu întîmpin pe cineva cu vorbele : „Sînt Cristofor Columb !" Pe masa mea, cineva găsește o foaie de hîrtie pe care am scris de nenumărate ori *Lola, Lala, Lili, Lili, Lala, Lola*. În sfîrșit, în sertarul meu se găsește acest fragment : „Sînt cel mai mare om de stat al lumii. În mine zac forțe nebănuite. Mă uit cu mirare la mulțimea asta neroadă, care nu se prosternă încă înaintea mea."

În sfîrșit, unui prieten îi trîntesc brusc ușa în nas.

Bun ! Dacă după cîțiva ani o infecție a sîngelui mi-ar produce o turburare psihică, vă asigur că toți prietenii de mai sus ar sări satisfăcuți în sus să dea relații biografice : scotea limba la lume, avea accese de violență, se credea Cristofor Columb și mîntuitorul lumii. Iar d. dr. Vlad, luînd *științificește* pe urmele vulgului bîrfitor, ar face tabloul „simptomatic" : grandomanie, verbigerație, raptusturi, bizarerii.

În realitate, „simptomele" erau mult mai inofensive. Primului prieten vrusesem să-i spun : „Dragă, am găsit oul lui Columb, am să scot o revistă fără să mă coste un ban". Limba o scosesem, fiindcă mi-o mușcasem într-un loc. *Lola, Lala, Lili* scrisesem ca să mă obișnuiesc să fac pe *l* mai lung, să nu se confunde cu *e*. Iar chestiunea cu stăpînul lumii e o simplă însemnare după o piesă de teatru citită. O mie de simptome de acestea, fals interpretate, nu fac laolaltă nimic.

Acesta este și cazul lui Eminescu. Toți invidioșii, toți neisprăviții care ședeau lîngă el fără să-i presimtă geniul sau se mirau că i se dă atîta considerație au ieșit la lumină ca informatori, exprimîndu-și în fond convingerea lor intimă că acest om nu putea fi sănătos la creier. Da-

tele lor biografice sînt simple interpretări ale lor, tardive, în prejudecata demenții poetului și ca atare nu au nici o, dar absolut nici o valoare documentară. *Nimeni* n-a putut da pînă acuma vreo informație plauzibilă despre temperamentul lui Eminescu și ca atare, considerațiile psihiatrice ale d-lui Vlad, pe asemenea material, sînt tot așa de serioase ca și acelea ale altuia asupra pleureziei lui Isus Christos.

Dar d. C. Vlad, docent universitar, — se va zice — nu folosește numai biografia, ci consultă și opera, și aceasta e indiscutabilă. Aci stă grava eroare. Psihanaliza se bizuie pe cercetarea subconștientului și oricum a eului activ. Literatura este însă un produs al eului *contemplativ*, total desprins de instincte. Cel mai lucid moment al sufletului nostru este actul creator, căci el are o *finalitate* și o *tehnică*, adică elementele cele mai înalte ale vieții conștiente. Dacă d. Vlad analiza un vis al poetului, o reverie psihologică, o impulsiune naturală, atunci era cu totul altceva. Dar visul, reveria, impulsiunile exprimate *estetic* devin stări sublimate de conștiință, chemate într-adinsul dintr-o anume intenționalitate artistică. Scriitorul care analizează emoțiile materne nu este însuși *mamă*, acela care încearcă să intre în tainele rătăciților mentali nu este el însuși un dement. Imaginația estetică e supusă altor legi decît imaginația *onirică*. Dacă am folosi fantezia poetică ca document psihanalitic, toți poeții lumii s-ar dovedi nebuni. Nu se poate nega, firește, că în rețeaua logică a fanteziei ar scăpa și elemente neorganizate de subconștient. Dar găsirea acestor elemente cere însușiri de acelea pe care nu d. Vlad, dar nici alții cu mai multă reputație nu le au.

Cu această eroare inițială, nu e de mirare că d. dr. Vlad interpretează rău.

„Ciudat ! citează d-sa din *Sărmanul Dionis*. Această despărțire a individualității lui se făcu izvorul unei cugetări ciudate. El fixă aspru și lung umbra sa... ea, supărată de această căutătură, prinse încet, încet conture pe perete și deveni clară ca un portret în oloi."

Aci, d. dr. Vlad vede narcisism, „cel mai capital" (sic) simptom în schizofrenie. În realitate e numai influența, evidentă în alte variante pe care le-am publicat, a lui Ad. von Chamisso (*Peter Schlemihls wundersame Geschichte*).

Odată stabilit că Eminescu era narcisist, d. Vlad deduce că suferea de *impotență* (sic), fiindcă „nu putea fi... prea potent o dată ce era un narcisist". Un singur document serios lipsește aci pentru un medic scrupulos : examenul organelor genitale ale lui Eminescu. Dacă poetul era, prin deducție, impotent, atunci firește că nu făcea „victime" printre femei (sic). „Nici una nu s-a fixat violent de el, pentru că toate rămîneau dezamăgite" (sic). Dar dacă Eminescu era impotent față de femei, atunci el căuta, se înțelege, satisfacțiuni măcar mentale spre sexul propriu, întîi adorîndu-se pe sine, apoi feminizînd și adorînd pe alții. Eminescu era deci un homosexual-platonic. „Mediul în care a trăit și a murit a fost cel masculin" (sic).

Evident, nu afirmația mă sperie, cît reaua deducție, așa de contrară temperamentului sexual-viril al poetului, cum reiese din mss. sale, pe care d. doctor nu le-a văzut. Prezența întîmplătoare a androginului într-un înțeles cu totul estetic și, de fapt, impropriu, fiindcă Cezar era Cezara, adică femeie, e un simptom romantic, pe de o parte, și temperamental, pe de alta, fără consecuție patologică. Un instinct eugenic universal face pe om să aspire către sexele corectate, către femeia ușor masculinizată și bărbatul ușor efeminat. Ce e Diana decît femeia masculinizată și ce e Apollo decît bărbatul efeminat ? Tunderea părului la femei „à la garçonne" și raderea bărbii la bărbați sînt pornite din același estetism sexual. Ca estet, Eminescu a creat și el tipuri ideale, abstracte și corectate, dar de acolo pînă la homosexualitate este o prăpastie.

D. doctor a aflat că Eminescu e *romantic* și de aci deduce foarte liniștit că n-a cunoscut viața sexuală normală, fiindcă cine „a mai văzut vreodată un *romantic* care să manifeste o astfel de viață sexuală în realitate", ca și cînd termenul romantic ar fi altceva decît o abstracțiune pentru caracterizarea momentului istoric al operei sale. Pentru d. Vlad, afecțiunea lui Eminescu este de tip *matern*, găsind într-asta o inferioritate, cînd în realitate, tot atîtea citate dovedesc afecțiunea *procreativă*, cu o nuanță maternă, care însă este normală. (Cîți indivizi nu zic soțiilor *mamă, mămică ?)*

În cartea mea, d. Vlad află acest joc de cuvinte : „Verona, Vreona, Voerna, Vnoera, Vanoer... etc." și-l

declară *verbigerație*, masturbație de vorbe, schizoidie. Auzi vorbă ! D. doctor nu știe un lucru elementar. Actele umane se judecă prin finalitatea lor. Una e să ieși în costum istoric pe drum și alta să ieși cu el pe scenă, la timp oportun, ca actor. Verbigerația de aci este o operație lucidă, tehnică, este căutarea unei anagrame cu scopul de a o folosi în versurile sale, cum a făcut. Și asta nu e o ipoteză a mea, ci un fapt cert, limpede chiar pentru cine n-a văzut mss., pentru motivul că atenția tehnică de a nu scăpa nici o literă este evidentă. Eminescu este, precum se știe din mss., un strașnic verbigerant de acesta, adică studiator de rime și de sonanțe, de vocabular și efecte de stil, și dacă ar fi să interpretăm așa toate exercițiile conștiente, numai d. Vlad rămîne sănătos pe lume, dar cu o sănătate pe care nu i-o invidiem.

Să vedeți iarăși cum interpretează d. Vlad „raiul" lui Euthanasius din *Cezara*, sfidînd în prealabil „oamenii gravi, cu logica lui 2×2=4" (sic).

„El dădu de un izvor de apă vie care se repezea cu mult zgomot din fundul unei peșteri... intră în peșteră... o răceală binefăcătoare îl cuprinse... merse mereu înainte... peștera se lungea din ce în ce..."

În sfîrșit, ce să mai lungim vorba, peștera fericirii ar fi orificiul vaginal. Mă sperii de asta ? Nu. Ci de logica d-lui dr. Vlad. Freud face asemenea interpretări, dar asupra inconștientului din vis. Nuvela lui Eminescu are un sens superior filozofic, este un elogiu al ascetismului și un imn al naturii, și de ce oare descrierea izvorului ar veni mai degrabă de la ideea subconștientă de urină, iar peștera de la uter și nu de la perceperea naturii ? Care va să zică, atunci cînd eu descriu tunelul de la Teliu, fiindcă l-am văzut, d. Vlad mă bănuiește de nostalgii intrauterine ! Atunci adio pădure, adio izvor, adio peșteră și natură, fiindcă totul îi miroase d-lui doctor a „peisaj anatomic". Psihanaliza n-are ce căuta în domeniul conștientului, sublimat și finalist. Ea poate explica obsesiile din stările subconștiente și atîta tot.

Cu aceste teorii abracadabrante, medicina neserioasă, fără clientelă, își face într-adevăr o clientelă de perverși. O banană decorticată și o stridie suptă și... complexul e gata.

Tot studiul d-lui Vlad e plin de astfel de baliverne, ce ar face pe Freud să zîmbească și care, în fond, sînt înrudite mai mult cu teoria lombroziană a geniului ca formă de demență. Eminescu degenerat, impotent, homosexual, incestuos cu mama și cu sora, făcînd ...filozofie, grandoman, zănatic și scrîntit, iată frumoasa contribuție pe care o aduce d. dr. Vlad și care nu mă indignează pentru că ar murdări o imagină ideală ce mi-am făcut despre poet, ci fiindcă înrădăcinează și mai mult, și fără vreun folos științific, concepția populară că poeții sînt niște nebuni, fără măcar să poată dovedi cîtuși de puțin că are dreptate, chiar dacă lucrurile ar fi fost întocmai așa. Îmi pare rău că mă văd nevoit să constat lipsa de spirit științific și de finețe a d-lui dr. Vlad, dar îl sfătuiesc să-și facă de aci înainte observațiile numai pe bolnavii vii, nu pe spiritele îndurerate ale acelora care nu pot să se prezinte în cabinetul său medical spre a se disculpa.

P.S. D. Dr. C. Vlad mi-a făcut deosebita onoare de a-mi oferi înainte de tipărire manuscrisul operei sale, ca să-l citesc. Am făcut pe scurt aceleași observații. D-sa trebuie să știe că în critica literară cel mai frumos omagiu e de a-ți spune opinia în toată violența, chiar dacă este defavorabilă, ca în cazul de față.

„România literară", I, nr. 45, 24 decembrie 1932, p. 3.

DR. C. VLAD : „MIHAIL EMINESCU DIN PUNCT DE VEDERE PSIHANALITIC"

M-am ocupat de opera d-lui dr. Vlad, mai pe larg, în altă revistă. Am procedat astfel, pentru că lucrarea aceasta nu are nimic de-a face cu literatura și cu cultura și ca atare nu poate forma obiectul cronicii de față. Cel mult cititorul poate fi încunoștiințat de concluziile defavorabile pe care le trăgeam acolo.

„Tot studiul d-lui Vlad e plin de astfel de baliverne, ce ar face pe Freud să zîmbească și care, în fond, sînt

înrudite mai mult cu teoria lombroziană a geniului ca formă de demenţă. Eminescu degenerat, impotent, homosexual, incestuos cu mama şi cu sora, făcînd... filozofie, grandoman, zănatic şi scrîntit, iată frumoasa contribuţie pe care o aduce d. dr. Vlad şi care nu mă indignează pentru că ar murdări o imagină ideală ce mi-am făcut despre poet, ci fiindcă înrădăcinează şi mai mult, şi fără vreun folos ştiinţific, concepţia populară că poeţii sînt nişte nebuni, fără măcar să poată dovedi cîtuşi de puţin că are dreptate, chiar dacă lucrurile ar fi fost întocmai aşa."

Felul straniu cum îşi adună autorul elementele tabloului simptomatic, decretîndu-le cu de la sine putere sau deducîndu-le după o logică simplistă este dintre cele mai hazlii. Bunăoară, autorul decretează că romanticii n-au contact sexual. De aci deduce fireşte că Eminescu n-a avut asemenea contact. Din lipsa raporturilor normale deduce invertirea şi de aci formidabila descoperire că „mediul în care a trăit şi a murit (poetul) a fost cel masculin". D. dr. Vlad decretează că Eminescu a fost narcisist. Fiind narcisist, a fost impotent. Fiind impotent, a fost incapabil să satisfacă dragostea unei femei. De unde concluzia că femeile au rămas „dezamăgite" de el. Din toate aceste elemente deduse după metoda de mai sus, autorul trage concluzia că Eminescu a suferit mai mult sau mai puţin, toată viaţa, de demenţă precoce.

Ceea ce e îngăduit a forma totuşi obiectul unei cronici literare este chestiunea dacă *opera de artă* poate fi document pentru psihanaliză. Eu susţin că nu, pentru motivul că psihanaliza urmăreşte descoperirea complexelor subconştiente, pe dedesubtul afecţiunilor şi impulsiunilor noastre, în vreme ce opera de artă este un produs al conştiinţei pure. Avînd o finalitate şi o tehnică, opera de artă este un produs *obiectiv*, ce nu poate documenta decît cu excesivă analiză şi prudenţă sufletul nostru, ca stare individuală. Chiar numai pe cale deductivă trebuie să respingem examenul medical al operei de artă, căci altfel operele s-ar împărţi automat în *sănătoase* şi *nesănătoase*, ceea ce ar răpi libertatea stării estetice. Există o fantezie subiectivă, activă, şi una estetică, obiectivă, supusă unor legi aparte. Aceasta din urmă nu poate fi

obiect de studii medicale, pentru că atunci... sănătoși la minte ar rămînea numai oamenii mărginiți și necreatori.

Cu o naivitate și, aș zice, cu o lipsă de complexitate intelectuală delicioase, d. dr. Vlad ia speculațiile metafizice ale lui Dionis drept simptome de demență și anume de grandomanie, după cum tot astfel interpretează meditația obiectivă a poetului asupra deșertăciunii gloriei omenești.

„De-oi muri, — își zice-n sine — al meu nume o să-l poarte
Secolii din gură-n gură..."

Așa zice dascălul din *Scrisoarea I*, și de aci d. doctor deduce grandomania lui Eminescu. Multiplă eroare! Dascălul nu este Eminescu! Dascălul însuși nu e grandoman, ci, dimpotrivă, un om convins de vanitatea măririlor umane. Dar chiar dacă dascălul ar fi Eminescu, încrederea în opera proprie nu se poate numi grandomanie.

„Trăind în cercul vostru strîmt
Norocul vă petrece,
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece..."

strofa aceasta e interpretată de d. doctor ca grandomanie! Expresia obiectivă a nefericirii omului superior, grandomanie! Dar grandomania este diferența între amorul de sine și puterea de realizare. Este evident că atunci cînd Eminescu ironizează critica sterilă, face un act cuminte, de sănătoasă încredere în puterea-i creatoare, știindu-se mai ales cui erau îndreptate acele versuri. Nu tot astfel ar fi cu un poet mediocru, respins cu unanimitate. Sentimentul lui Dan de a fi devenit *etern, atotștiutor* și *atotputernic*, faptul de a pune pămîntul devenit bob în salba iubitei și de a se crede Dumnezeu, toate acestea sînt pentru d. doctor grandomanie, „lucruri ce le spun paranoicii". Atunci și Kant, și toți filozofii au fost și sînt niște nebuni. Pentru că Eminescu nu exprimă aci, sub acoperămîntul imaginilor, decît o serie de speculațiuni metafizice, asupra relativității temporale și spațiale a lumii, caracterului spiritual, subiectiv al universului. Scăpat din determinațiunile de timp și spațiu, Dionis-Dan *visează* esența lumii, are o bănuială asupra naturii divinității, face într-un cuvînt metafizică. Gran-

domanie nu e asta a lui Eminescu, ci aceea a d-lui dr. Vlad de a îndrăzni fără suficientă, sau probabil fără nici o cultură filozofică, să interpreteze pe Eminescu. Iar cînd d. doctor, citînd știutul pasagiu : „Oare, fără s-o știu, nu sunt eu însumi Dumne...", comentează așa : „I se întîmpla ceea ce li se întîmplă tuturor muritorilor care ajung cu mintea pînă acolo să li se pară că *ei* sînt Dumnezeu, adică se prăbușea definitiv în noaptea psihozei, a nebuniei...", cînd va să zică ia ca document o operă de luciditate, de tinerețe sănătoasă și de înaltă semnificație filozofică, crezînd prin urmare că Eminescu se credea Dumnezeu și că Fichte, punînd esența lumii în Eu, se credea Universul, atunci d. dr. Vlad dă dovadă de o insuficiență deconcertantă, pe care nu vreau s-o numesc.

„Adevărul literar și artistic", XII, seria II, nr. 631, 8 ianuarie 1933, p. 7 ; semnat G. C.

PROGRAM MINIMAL

De curînd, Ministerul Instrucțiunii, observînd că programele în vigoare sînt dăunătoare sănătății copiilor, a început pregătiri pentru reformarea învățămîntului în sensul unui program minimal. Pentru ca să fie cît mai documentat, a hotărît să se adreseze părinților și prin ei, indirect, școlarilor, spre a le afla opiniile în această privință. Neautorizat de nimeni, dar spre binele învățămîntului, am făcut și eu o mică anchetă al cărui rezultat îl consemnez aci :

Eu : Tinere, cinci ore pe zi ți se par prea mult ?

Școlarul : Da, că mă obosesc.

Părintele (mîngîindu-și copilul) : Pleacă băiatu' cu noaptea-n cap și mănîncă tocmai la două.

Eu : Dar trei ore dimineața și două după-masă nu ți-ar conveni ?

Șc. : Mă obosește drumul !

Păr. : Dacă-mi plătește statul ghetele lui rupte, atunci îl trimet și după-masă.

Eu : Ce studiu te obosește mai mult ?

Şc. : Matematica, Ştiinţele naturale, Istoria, Filozofia, Geografia, limbile străine.

Eu : Cum văd eu, totul te oboseşte.

Păr. : Se cere prea multe, parc-o să-l fac profesor! Vai de capul lui de-o ajunge ca d-ta!

Eu : Bine, orice s-ar face, trebuie să ştie ceva. Ce ţi se pare aşa de greu la istorie?

Şc. : Ne pune să învăţăm domnii şi anii.

Eu : Dar atunci ce-ai vrea să înveţi la istorie?

Păr. : Nu-i trebuie lui cine ştie ce istorie! Eu nu ştiu nici cînd a murit Mihai Viteazul şi mi-e bine.

Eu : Dar limba franceză te oboseşte?

Şc. : Mă oboseşte.

Eu : Cum aşa?

Şc. : Ne pune să învăţăm gramatică, să traducem, să conversăm şi ne dă şi să scriem pe caiet.

Eu : Dar bine, asta e neapărat necesar ca să înveţi să scrii şi să vorbeşti franţuzeşte.

Păr. : Bani să aibă să meargă la Paris, că de altceva nu-i pasă.

Eu. : Atunci de ce-l mai trimiteţi la şcoală?

Păr. : Să aibă acolo o ocupaţie şi să înveţe cîte ceva din toate.

Eu : Cum ai vrea să fie programul ca să nu te obosească?

Şc. : Să avem numai un ceas, două pe zi, să nu ne mai dea aşa de greu la matematică, să nu ne mai dea să scriem acasă, să nu învăţăm ani şi verbe pe dinafară, să nu ne mai lase corijenţi şi repetenţi.

Păr. : ...că plătim taxe mari!

Şc. : Să avem voie să ieşim din oră cînd obosim şi să mîncăm cînd ni-e foame, să nu fie ora mai mare de o jumătate de ceas şi să nu mai ne asculte. Să nu ne mai dea să citim cărţi la literatură în afară de manual şi la teză să ne lase să consultăm cărţile. Să ne dea concedii de surmenaj din cînd în cînd, să nu mai purtăm uniformă şi să putem fuma şi merge la cinematograf.

Eu : Am înţeles. Să se transforme şcoala într-un mare club de tineri, în care oricine să poată să bea cafea servit de profesor.

„Adevărul literar şi artistic", XII, seria II, nr. 637, 19 februarie 1933, p. 10, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

Avînd nenorocirea să am prea dezvoltat simţul de demnitate proprie şi să aparţin unei naţii unde acest articol sufletesc nu circulă deloc, întîmpin foarte mari dificultăţi în relaţiunile mele cu instituţiunile oficiale. Primul meu duşman este uşierul. Acesta este, de obicei, un monstru păros, cu ochi mici turburi, calm de încredere în autoritatea lui, vulgar şi agresiv. Aceşti servitori sînt recrutaţi din pleava societăţii, din rude de bucătărese de oameni politici sau feciori analfabeţi de spălătorese. Prin contactul lor zilnic cu mărimile şi prin faptul că pot împiedica pe alţii să intre, ei capătă o morgă specială datorită sentimentului de a fi cei mai apropiaţi colaboratori ai miniştrilor.

Fie că persoana mea nu inspiră încredere, fie că nu pot produce nici un titlu din acelea care intimidează pe portari, sînt întotdeauna întîmpinat cu brutalitate :

— Ce pofteşti ?

— Vreau să vorbesc cu d. ministru !

— Nu se poate ! La 12 !

— Sînt chemat în mod special !

— *Eu* nu ştiu nimic ! Am *orden* să nu primesc pe nimeni !

Şi-mi trînteşte uşa în nas, fără să accepte nici o explicaţie !

— Bine, frate, — îmi spunea un funcţionar superior dintr-un minister — te-am aşteptat pentru chestiunea ştiută şi n-ai venit !

— Nu mi-a dat voie uşierul !

— Cum se poate ! N-am dat dispoziţiuni să-ţi dea drumul ?

— Se poate ! Dar uşierul a judecat că acela despre care a fost vorba nu puteam fi eu.

Dacă scap din mîinile uşierului, făcînd puţin scandal (scandalul intimidează întotdeauna pe servitori), dau în birouri de o atmosferă de indiferenţă totală. Impiegaţii par toţi adînciţi în dosare. Nici unul nu ridică o privire încurajatoare. Cîte unul fumează, cu o ceaşcă de cafea înainte.

— Mă rog, — întreb eu pe unul la întîmplare, cu un respect ce se naşte din natura lucrurilor — domnul Ionescu ?

Cel întrebat nu ridică deloc capul din hîrtii, ci numai cu mîna spre celelalte mese îmi arată că d. Ionescu trebuie căutat în direcţiunea aceea. Atac la întîmplare pe un altul :

— Domnul Ionescu ?

Cel întrebat arată în sală către o altă masă, unde un domn cu o mustaţă groasă, răsucită, face nişte socoteli pe o hîrtie.

Mă aşez în faţa lui. D. Ionescu mă presimte pe aproape, dar ostentativ înteţeşte adunările. Mă ţine aşa clipe de eternitate, apoi deodată lasă creionul jos. Tresar, crezînd că mi se va adresa mie. Dar d. Ionescu, pervers, trece pe lîngă mine ca pe lîngă aer gol şi iese din odaie. După un sfert de ceas se întoarce şi se aşază din nou la masă, reluîndu-şi adunările. În sfîrşit, priveşte la ceas şi lăsînd lucrul se adresează colegilor :

— S-a făcut statele, nu ştiţi ?

Începe o convorbire strînsă peste mine. Cînd îndrăznesc din nou :

— Îmi permiteţi, d-le Ionescu ?

D. Ionescu, ieşit ca din vis, întreabă :

— Ce pofteşti d-ta ?

Şi la răspunsul meu declară :

— Să vii mîine, la unsprezece, azi e prea tîrziu, a trecut ora de lucru !

Ah, domnule Ionescu, impiegat ticălos care te vaiţi prin bodegi că ţara merge prost şi că mori de foame şi ocupi degeaba o masă de minister ! Nu te gîndeşti oare că eu cel din faţa ta pot deveni mîine ceva mare, ministru, bunăoară ? Aş vrea demnitatea asta numai din pricina ta ! Ca să-ţi spun măcar o dată „tîmpitule“ şi să te dau afară pe uşa cabinetului.

„Adevărul literar şi artistic“, XII, seria II, nr. 640, 12 martie 1933, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului“ ; semnat Al.

Ieri m-am întîlnit pe drum cu un fost coleg de şcoală. Era rumen la faţă şi inundat într-o blană moale de lutru. Mi-a spus că e doctor, că-i merge bine (lucru, de altfel, evident), şi după ce a terminat expunerea propriului noroc în viaţă, ca să mă consoleze (era clar că simţea nevoia să mă consoleze), m-a privit cu milă de sus pînă jos. Un stăpîn n-ar privi cu mai multă îngăduinţă pe copilul bucătăresei care a luat premiul întîi în clasa a IV-a primară.

Pentru a înţelege însă adevăratul raport între elemente, trebuie să vă fac o mărturisire. Sînt un om cu oarecare celebritate. Lucrările mele în domeniul medical (N.B. medical !) se bucură de un renume nemeritat poate, dar real. Sînt, cum s-ar zice, un medic la modă. (E drept însă că profesez psihiatria !)

Ţin conferinţe la Fundaţie, la Dalles, la Radio, fac cărţi care produc tot atîta vîlvă ca şi *Cartea nunţii* a d-lui G. Călinescu, bunăoară, şi care se vînd şi, în sfîrşit, nu e gazetă care să nu-mi pomenească numele şi din cînd în cînd să nu-mi publice fotografia. Sînt mîndru de asta ? În toată sinceritatea, nu ! Sigur este că, dacă sînt relativ puţini aceia care mă citesc, toată lumea care răsfoieşte o gazetă a auzit de mine.

Veţi înţelege dar de ce convorbirea cu colegul meu rumen, departe de orice vanitate, m-a surprins.

— Cu ce te ocupi ? m-a întrebat el cu omenie.

— Sînt şi eu doctor, zic eu blazat.

— Serios ? zice uşor interesat amicul. Ai făcut medicina ?

— Da, — zic eu — ce era să fac ?

— Cîştigi ceva ?

— De ! răspund eu, aşa cît să pot trăi !

— Ei, dragă, — îmi dă sfaturi amicul — ca să cîştigi, trebuie să faci medicină în stil mare, să-ţi faci un nume, să publici !

Rămîn perplex. Să fie glumă, ironie ? Amicul însă e foarte binevoitor.

— N-ai încercat niciodată să scrii la vreo revistă, să ţii vreo conferinţă ?

Tocmai mă băteam cu gîndul dacă nu trebuie să-i amintesc amicului numele meu, uitat poate, cînd un alt amic al meu veni foarte jovial spre noi. Ne bătu pe amîndoi pe umeri și, bombastic ca întotdeauna, ne apostrofă :

— Vă cunoașteți ? (Prezentîndu-mă suplimentar.) D-lui e ilustrul nostru savant Xenocrat !

Amicul de școală se uită mirat la mine, dar surîsul de superioritate și fericire de pe față nu i se stinge cu desăvîrșire. Prietenul jovial nu pricepe situația.

— Cred că-i urmărești activitatea ! se adresează el celuilalt.

Acela are un ochi alb cu totul străin, ceea ce dovedește că n-a auzit de mine. Eu, prudent, le strîng mîna la amîndoi și dispar în obscura mea celebritate.

De altfel, toată lumea își manifestă invidia printr-o atitudine de superioritate.

De cîte ori am succese, toți prietenii păstrează o tăcere complice asupra a tot ce mi-ar face plăcere. Cînd în gazete apar 12 elogii și o injurie, atunci toți mă întreabă malițios :

— Ai văzut cum te-njură în *Veacul* ?

Eu tac și mă prefac că nu înțeleg acul și, indiferent la reputație, regret că un demon mă îndeamnă să găsesc bucurie în acel fel de activitate care, fără voia mea, aduce această acră celebritate.

„Adevărul literar și artistic", XII, seria II, nr. 641, 19 martie 1933, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Al.

VREI SĂ TE FACI CRITIC ?

— Vreau să mă fac critic ! mi-a zis deunăzi un tînăr prieten.

— Fugi de-acolo ! am răspuns eu.

— De ce ?

— Pentru că te-așteaptă toate nefericirile.

— Cum așa ?

— Uite așa !

— De pildă ?

— Ai de gînd să spui adevărul, să afirmi ce e bun și ce e rău ?

— Da.

— Atunci ești un om pierdut.

— Pentru ce ?

— Pentru că toți cei asupra cărora vei spune un adevăr defavorabil vor declara că-i „înjuri".

— Am să fac în așa fel, încît, pe cît e cu putință, să nu scriu decît despre autorii care-mi plac.

— Vei fi acuzat de politică literară, de concesiune și vei fi atacat cu violență tocmai de aceia pe care-i lauzi, precum și de aceia despre care n-ai scris nimic. Scriitorul nu suferă să fie lăudat mai prejos de altul sau să-l ignorezi.

— În cazul acesta, voi spune verde adevărul, lăudînd pe cine trebuie și atacînd la fel.

— Făcînd astfel, îți vei face o vreme mai mulți prieteni, deoarece toți aceia care dușmănesc pe scriitorul atacat de tine te vor aproba. Apoi însă, văzînd că perseverezi, se vor uni cu toții împotriva ta și te vor ataca cu înverșunare.

— Ei și ?

— Nu-i chiar așa ușor ! Ei te vor calomnia că ataci din dușmănii personale, vor căuta să te discrediteze în ochii publicului și cum, la noi, nu se pune prea mult temei pe critică, vor izbuti să-ți facă o atmosferă defavorabilă. Dar nu se vor mărgini numai la asta. Te vor săpa în alte direcții ale vieții, vor căuta să te ruineze în chiar existența materială, dacă cumva nu ai o stare sigură.

— Cred c-o am !

— Cărți ai de gînd să tipărești ?

— Firește !

— Ei bine, atunci vei vedea efectele intransigenței. Nici nu vei scrie bine cartea și vei fi și luat cu asalt. Cartea ta e o rușine, și editorul care o va lua va fi un păcălit.

— Și ce-i cu asta ?

— Cum, ce-i cu asta ? Editorii se vor impresiona și nu e cu neputință să-ți refuze editarea cărții. Dar presupunînd că nu ți-o refuză, te vei lovi atunci de o ostilitate nebănuită și pusă la cale chiar de aceia la care te-ai fi așteptat mai puțin.

— Ce ostilitate ?

— Complicitatea tăcerii! Toți cei care erau critici pînă mai ieri vor înceta ca prin farmec să mai scrie. Poate unul, din orgoliu de onestitate profesională, va scrie peste cîteva luni, în vacanță, cînd nu citește nimeni.

— Și crezi că asta are vreo înrîurire asupra vînzării cărții?

— Nu are nici una! Dar dacă ești un om slab, vei fi încetul cu încetul demoralizat prin lipsa de contact sufletesc cu cititorul.

— Te asigur că nu e cazul meu!

— Mă rog, eu te întreb acum, mai vrei să te faci critic?

— Vreau, nu mă sperii nici de injurii, nici de tăcere. Cine stă alături de adevăr nu poate să nu învingă. Căci încetul cu încetul, pe măsură ce se ridică noi generații, falsele valori dispar și tu te vei afla deodată scăpat de vechii dușmani. Și mai ascultă-mă și pe mine. Niciodată un lucru rău spus despre cineva nu e fără plăcere pentru altul. Asta e speranța și forța de viață a criticului.

„Adevărul literar și artistic", XII, seria II, nr. 644, 9 aprilie 1933, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului"; semnat Al.

CE FACEM DE PAȘTI?

— Ascultă, ce faci de Paști?

— Ce fac de Paști?

— Da.

— O să caut și eu să mă recreez puțin.

— Te duci undeva, în vreo excursie?

— Aș, am să mă duc și eu la iarbă verde.

— Îți place iarba verde?

— Nu, îmi place să mănînc pe iarbă verde.

— Dar altceva ce faci?

— Ce vrei să fac? Parcă ce poți să faci de sărbători?

— Știu și eu? Să te ocupi cu acele lucruri delectabile care îți sînt refuzate în zilele obișnuite.

— Am înțeles ce vrei să zici! Da, e adevărat, mănînc mai mult, în special miel la tavă, și dorm bine toată ziua.

— Nu m-ai înțeles! Mîncarea mai multă nu e petrecere. Eu înțeleg prin recreație niște îndeletniciri ale spiritului care să te ridice asupra preocupărilor mărunte de toate zilele, ca bunăoară să asiști la un spectacol frumos, să citești o carte bună, să faci sau să asculți muzică, să stai de vorbă cu un om inteligent...

— Mie îmi place să fiu liniștit de sărbători, să dorm...

— Nu obișnuiești să citești cărți?

— Sînt sătul cu de lectură! Citesc mereu *Universul*. Și apoi ce carte să citesc?

— Sînt ele destule cînd vrei. Rebreanu, de pildă...

— Scrie bine?

— Auzi vorbă! Goga, Sadoveanu...

— Păi ce, Goga face și literatură? Eu știam că e șef de partid.

— E curios, în școală n-ai auzit niciodată de Goga?

— Cine-și mai aduce aminte de ce înveți în școală? Vine maturitatea, te prind interesele serioase, nu poți să-ți pierzi vremea cu fleacuri.

— Care va să zică, pentru dumneata cărțile sînt fleacuri? Ei, bravo!

— Da' nici serios nu e să citești romanțuri în loc să dai piept cu viața.

— Dar, mă rog, cum îți odihnești dumneata spiritul după o lungă oboseală?

— Nu ți-am spus? Dorm, mănînc bine (fiindcă e știut că trebuie să te supraalimentezi), joc un pocher... Fac chiar și muzică.

— Asta e bun. Ce fel de muzică faci?

— Am un patefon cu plăci foarte frumoase: Moscopol, Manole Stroici, Zavaidoc... (fredonează)

Dă-mi gurița s-o sărut,
Căci pentru sărut e dată...

La casa cu geam luminat
Este-un bilet de-nchiriat...

Am și radio!

— Apropos, am un bilet de teatru la Național. Vrei să mergi?

— Mersi, dar nu mă duc, că mă plictisesc. Mai bine fă-mi rost, dacă poţi, de un bilet la Alhambra, c-am auzit că e o revistă nostimă!

— Îmi pare rău, dar n-am!

— Atunci dă-mi o carte de Vasile Militaru. Am citit ceva în *Universul* şi mi-a plăcut grozav...

— Regret, dar n-am.

— Apoi, sărbători fericite...

— Sărbători fericite şi... cît mai multă recreaţie.

„Adevărul literar şi artistic", XII, seria II, nr. 645, 16 aprilie 1933, p. 12, rubrica „Cronica mizantropului"; semnat Al.

„VIAŢA ROMÂNEASCĂ" TREBUIE SĂ MOARĂ!

(La 1 ianuarie 1933.)

— Ei, ai auzit? Apare *Viaţa românească* reorganizată. Eu unul mă bucur. Veche, bună revistă!

— Şi mă rog, pentru ce să apară?

— Cum aşa, pentru ce să apară? Nu te-nţeleg!

— Uite-aşa!

— Cum adică?

— *Viaţa românească* a murit de mult! Nu-nvie morţii, e-n zadar, copile!

— Mie nu mi se pare deloc că a murit. Eu văd că a apărut mereu regulat.

— A apărut, dar cum, nu mă întrebi!

— Cum?

— Ca un cimitir de glorii defuncte.

— Şi cine sînt, după dumneata, aceste glorii defuncte?

— Păi Sadoveanu, Pillat, Minulescu, Topîrceanu, Otilia Cazimir, Arghezi, Teodoreanu etc., etc.

— Dar bine, ăştia sînt morţi?

— Nu morţi, putrezi.

— Ştii că-mi placi! Ai haz! Şi mă rog pe cine socoteşti dumneata scriitori vii?

— Pe d-na Papadat-Bengescu...

— E o scriitoare de valoare, nimic de zis. A şi publicat la *Viaţa românească*.

— Pe Camil Petrescu...
— De acord...
— Pe Ion Vinea...
— Aşa e.
— Pe Ticu Archip...
— Evident.
— Pe ăştia de ce nu i-a publicat pînă acum ?
— De ce ?
— Da.
— Pentru că scriu rar, fiindcă nu-i prea întîlneşti în nici o publicaţie periodică şi fiindcă o revistă nu e o antologie să publice pe toţi scriitorii unei ţări. Revista a publicat pe cei mai de seamă care au apelat la paginile ei.
— Eu îţi spun una : cîtă vreme revista nu deschide ferestrele să se aerisească şi nu dă uşile de perete ca să poată intra pe ele talentele generaţiei actuale, este morgă cu cadavre !

(La 12 aprilie 1933.)
— Ei, ai văzut *Viaţa românească* ?
— Am văzut, şi ce-i cu asta ?
— Şi nu-ţi place cum s-a prefăcut ? Publică acum şi pe d-na Papadat-Bengescu, şi pe Camil Petrescu, şi pe Ion Vinea, şi pe d-ra Ticu Archip, şi o mulţime de tineri din generaţia actuală, cum zici dumneata.
— E tot aşa de proastă ca şi înainte...
— Păi de ce ?
— Pentru că cu grefări à la Voronoff nu se înviază o mortăciune.
— Nu te mai înţeleg deloc. *Viaţa românească* a făcut tocmai ce pretindeai. De ce nu e bună acum ?
— Pentru că a deschis uşile numai pe jumătate şi n-a fost predată pe mîinile noastre, ale celor tineri. S-au schimbat de ochii lumii oamenii, păstrîndu-se şi cadavre, dar nu s-a schimbat mentalitatea.
— În ce-ar trebui să consté această mentalitate ?
— În revizuirea integrală a valorilor pe care trebuie s-o facă marile nume ale generaţiei tinere.
— Adică cine ?
— Camil Baltazar, George Mihail Zamfirescu, Crevedia, I. Valerian...

— Dar ăștia n-au talent!
— Vezi? Aci stă mentalitatea învechită față de ritmul nou...
— E chestiune de concepție...
— Și pe urmă, *Viața românească* nu poate să fie o revistă vie pentru alt motiv mai esențial...
— Care?
— Nu m-a invitat pe mine să colaborez și să conduc politica ei literară; și ascultă bine ce-ți spun eu: orice publicație care se lipsește de colaborarea mea este iremediabil moartă. Fiindcă eu sînt singurul scriitor român genial!
— Așa trebuie să fie de vreme ce spui dumneata!

„Adevărul literar și artistic", XII, seria II, nr. 646, 23 aprilie 1933, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului"; semnat Al.

ZIUA CĂRȚII

— Ei, — mi-a zis cineva întîlnindu-mă pe drum — acum trebuie să te bucuri și dumneata! A început lumea să dea mult interes faptelor de cultură și, uite, în curînd vom avea și o zi a cărții.
— Mă bucur, — am răspuns eu, spre marea uimire a prietenului, care interpretează mizantropia mea ca un spirit continuu de contradicție — mă bucur din toată inima!
— Să știi c-am să vin și eu să-mi dai un autograf! mai spune atunci prietenul.
Iar eu:
— Îmi pare rău! Am zis că mă bucur și atîta tot; dar de vîndut cărți, eu nu vînd!
Văzînd nedumerirea amicului, m-am simțit obligat să-i dau lămuririle cuvenite:
— Nici vorbă că mă bucur cînd văd că după lapte, fructe și alte alimente, lumea începe să se gîndească și la acel aliment al minții care se cheamă carte. Eu vedeam zilnic în gazete pagini întregi închinate boxerilor, citeam că oficialitatea a luat parte la fel de fel de expoziții, dintre care cea mai puțin interesantă nu e, desi-

gur, expoziţia canină, constatam cu satisfacţiune că la vernisajul saloanelor de artă obişnuieşte a veni cîte o persoană de marcă, dar nu puteam să nu mă mir că apariţia unei cărţi nu este în stare să trezească interesul nici unei autorităţi. Şi iată acum, deodată, această zi a cărţii ! E oare potrivit să-mi arăt cu toate rezervele în faţa unui lucru bine intenţionat ? Nu ! Să nu împingem spiritul critic pînă acolo unde el poate fi dăunător progresului. Ce se va petrece în aşa-zisa zi a cărţii ! Se vor vinde cîteva volume, se vor scrie cîteva articole, oameni care n-au citit niciodată o operă românească se vor preface, de ochii lumii, foarte interesaţi, iar cîţiva autori obscuri vor găsi prilejul să iasă la iveală, să strîngă mîna autorităţilor şi poate să se fotografieze în grup. Căci nu mai este nici o îndoială : manifestaţiunile publice sînt totdeauna acaparate de mediocrităţi. Orice există bunăoară la Societatea scriitorilor români, numai scriitori nu. Şi aici, prin urmare, ca şi în orice alte manifestaţiuni oficiale, se vor îndesa autorii volumelor necitite sau „persecutate de critică", membri cu nume obscure ai Soc. scriitorilor, ca să se bucure şi ei o zi de lumina soarelui. Dar toate acestea nu schimbă esenţa lucrurilor ; ziua cărţii este un lucru bun. Căci ce se va întîmpla ? Lumea, tot auzind de cărţi, are să înceapă a se pune pe gînduri, lumea politică îşi va însuşi numaidecît această preocupare din simplă concurenţă de program cultural, la anul vom avea o altă zi a cărţii şi aşa mai departe şi din toate astea se va naşte o mentalitate folositoare nu în sine, ci în rezultatele sale. Desigur că ziua cărţii nu va aduce pe dată nici un folos mare, dar mai tîrziu, cu o prejudecată a cărţii bine întreţinută de propagandă, se va putea cere crearea singurei instituţiuni care propagă cu adevărat cartea. Dacă în Bucureşti, nu mai departe, am avea o mare bibliotecă conţinînd toate cărţile româneşti la zi şi în mai multe exemplare şi în care să poată intra oricine şi mai ales lucrătorii şi şcolarii cărora biblioteca le-ar putea oferi un loc de odihnă diurnă în sensul cel mai fizic al cuvîntului, atunci te asigur că problema cărţii ar lua altă înfăţişare. Şi dacă Ministerul de Instrucţie ar obliga toate comitetele şcolare să-şi compună biblioteci „active" cumpărînd cu relativ atît de puţină cheltuială toate cărţile româneşti mai răsărite cîte apar, şi dacă, pe de alta, acelaşi On. Minister ar supune

anual, prin organele sale de control, pe toţi profesorii la o anchetă sumară a lecturilor ce trebuiesc să devină obligatorii după anumite liste, atunci s-ar schimba iarăşi multe şi n-am mai vedea ca acum profesori secundari, oameni ai cărţii, care n-au citit nici o carte. Tot acest bine poate deriva din acea simplă întreprindere a zilei cărţii.

— Bine, — îmi zice prietenul — ceea ce-mi spui e foarte judicios şi-mi pare bine că aud din gura unui mizantrop vorbe atît de încurajatoare. Nu înţeleg însă de ce nu mergi să vinzi cărţi acolo, cu toată lumea !

Eu stau puţin să mă gîndesc, pentru că, într-adevăr, nu găsesc nici un argument plauzibil, şi răspund în toată sinceritatea :

— N-aş putea să-ţi spun limpede pentru ce, dar simt *că mi-ar fi ruşine !*

„Adevărul literar şi artistic", XII, seria II, nr. 650, 21 mai 1933, p. 10, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Al.

POEZIA ÎN UNIVERSITATE

Un profesor de limba şi literatura germană de la o facultate oarecare din România, profesor care toată viaţa n-a lucrat nimic, n-a făcut nici un curs original şi n-a tipărit nici o carte de studii asupra literaturii germane, profesor despre care, la ce să ne ascundem, lumea rea spune, cu multă aparenţă de adevăr, că nici nu ştie limba nemţească, a ţinut în primăvara aceasta o lecţiune inaugurală despre „modernismul decadent", în care, în loc să informeze pe *iubitul tineret* despre mersul literilor teutone, binevoieşte a face aprecieri asupra literaturii române contemporane.

Cît de pricepuţi sînt universitarii în materie de literatură şi arte se poate vedea din activitatea d-lui Mihail Dragomirescu, care totuşi este profesor chiar de literatură română. Cît de priceput poate fi profesorul de limbă şi literatură germană, aceasta se poate deduce din absenţa sa de decenii din mijlocul culturii române, pe care, în

virtutea titlului şi salariului, trebuia s-o reprezinte. Ceea ce te miră în primul rînd nu este incapacitatea de a asimila forme înalte de cultură, ci aerul doctoral cu care un om, care toată viaţa n-a făcut nimic, doctoriceşte poezia română şi moralizează pe cel mai de seamă reprezentant al ei, pe d. Tudor Arghezi. Omul căruia i se refuză premiile, distincţiile şi recunoaşterea oficială poate suporta orice copită. Dar una venită dintr-un grajd pînă acum liniştit e de natură să-l surprindă.

Iată ce spune profesorul universitar *iubitului tineret* : „Un rătăcit de la noi, d. Tudor Arghezi..., îşi culege subiectele cele mai potrivite pentru a-şi plasa gîndiri şi expresii, care ar fi fost de dorit să se fi oprit la graniţa ţării noastre.

...d-sa... întrebuinţează cu predilecţie în poezii expresii care ar putea fi pronunţate cel mult înaintea unui auditor dintr-o clinică universitară, ca în *Sici, bei*...

Şi-apoi, în poeziile d-lui Arghezi insectele parazite ocupă un loc important, ca în *Ion Ion*."

Mai apoi, profesorul declară că nu înţelege să citească pasajele „prea-prea" şi ajunge la încheierea că versurile d-lui Arghezi sînt periculoase pentru România.

Iată, prin urmare, cum priveşte literatura un profesor universitar român (dintre aceia, bineînţeles, care toată viaţa n-au făcut nimic). Oricine va observa că punctul de vedere al acestor fiinţe preţioase este eminamente igienic : oroare de paraziţi, de vorbe brutale, de orice imagină urîtă a vieţii, frumosul estetic fiind pentru ei echivalent cu bunăstarea fizică şi socială. Fireşte, în vreme ce ilustrul profesor stă ferit de paraziţi în frumoasa sa casă dintr-un parc luxos al capitalei şi se păzeşte ca nu cumva prin studii serioase şi cursuri îndelung pregătite să-şi atingă sănătatea, d. Tudor Arghezi se coboară în mizeria cu ploşniţe a folclorului român şi scoate din ea ceea ce va constitui gloria multor vremi. Iar memoria ilustrului profesor, acoperită cu naftalină, va rămîne pură de orice contact neigienic şi de orice molie, pentru că *nimicul* nu se poate mînca.

„Adevărul literar şi artistic", XII, seria II, nr. 656, 2 iulie 1933, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

Amicul meu, profesorul, a sosit ieri galben, neras, rătăcit, dintr-un oraş de provincie. A fost membru al unei comisii de bacalaureat. După ce s-a întremat puţin cu o băutură relativ alcoolică, mi-a jucat cu mult adevăr cîteva scene de examen :

— Ai auzit de *Viaţa romînească* ?

— Da.

— Ce-ai auzit ?

— Viaţa românească este viaţa noastră a românilor.

— Nu asta. E vorba de o revistă. N-ai auzit de nici o revistă cu acest nume ? Nu cunoşti nici o revistă românească ?

— Ba da. *Crisantema*, *Ilustraţiunea română*...

— De Macedonski ai auzit ?

— Da.

— Ce-a scris Macedonski ?

— El a scris diferite scrieri.

— Dar ce anume ?

— Critici.

— Macedonski nu e critic. Spune-mi numele cîtorva critici de seamă români.

— Vlahuţă.

— Dar dv. sînteţi fenomenali. Nu ştiţi nimic. Aţi citit pe Goga ?

— Nu.

— Cum se poate asta ? Ce este Goga ?

— Goga este un ministru.

— De G. Ibrăileanu aţi auzit ?

— Brăileanu a scris poezii.

— Ce autori moderni aţi citit ?

— *La Medeleni*.

— De cine e *La Medeleni* ?

— De... Minulescu.

— Dar Minulescu ce e ?

— Minulescu e critic.

— Mai trăieşte Minulescu ?

— Nu. A murit.

— Ce simbolizează *Luceafărul* ?

— *Luceafărul* simbolizează diferite simboluri.

— Anume.

— În această poezie, Eminescu iubeşte o fată.

— Eu te întreb ce simbolizează, ce închipuiește *Luceafărul* ?

— *Luceafărul* simbolizează o stea.

— Dar ce vrea Luceafărul ?

— El este un om rău. Este pesimism (sic).

— Aha ! Dar Cătălin...

— Este și el tot pesimism.

— Ai auzit vreodată de Topîrceanu ?

— Da, și el e tot pesimism.

— Nu pesimism, pesimist. Știi d-ta ce înseamnă *pesimism* ?

— Pesimism este cînd îți merge rău.

— Dar d-ta știi ce ești ?

— ...

— Ești tot pesimism.

— ...

— Pentru că îți merge rău la examen, nu se poate mai rău.

„Adevărul literar și artistic", XII, seria II, nr. 657, 9 iulie 1933, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

LITERATURĂ NOUĂ

Într-o publicație de generație tînără citim această compunere hazlie, care credem că va descreți frunțile cititorilor noștri :

„Boul era vegetarian din convingere, avea ochii albaștrii (sic) spălăciți și avea chelie la coadă. Vaca era tînără, crescută departe de vulgul cirezii, în sînul familiei. Cînd s-au întîlnit, boul îl citea pe Schopenhauer la umbra unui stejar, iar vaca culegea mărgăritarele. Boul i-a oferit un loc alături, la umbră, și i-a promis pe Ionel Teodoreanu. De-atunci au devenit prieteni și au discutat.

Prietenia a devenit și mai strînsă de cînd au fost împreună la un bal. Vaca era de părere că nimeni nu dansează mai bine ca el, și el despre ea idem. El i-a arătat odată biblioteca lui cu toți autorii bovini și umani — pe

un tablou era scrisă deviza boului — şi el l-a întors repede spre perete cînd a intrat cu ea, dar ea tot a zărit cuvintele scrise : «Ah ! dacă aş fi taur»... şi n-a priceput, inocentă. În plimbarea prin grădina publică din Vacopolis s-au lămurit că se iubesc.

El i-a explicat că-i place Kant, Schopenhauer şi Bakunin, iar ea că-i place Dekobra, Prevost şi Teodoreanu. El era pentru iubirea platonică, fiindcă toţi boii sînt pentru iubirea platonică. Iubirea este ceva sfînt şi spiritual. Este suprema îmbinare a două suflete, este o conträire mistică. Era o convingere adîncă.

«Îmi lipseşte ceva, dar chiar dacă nu mi-ar lipsi ceea ce ştiu că-mi lipseşte, dar e indecent s-o spui, convingerile mele ar fi imuabile.»

Se scîrbea cînd se gîndea la iubirea bestială a celorlalţi : «Instinctul îi mînă ca pe nişte sclavi». «Sînt liberat de cerinţele naturii şi iubirea mea nu are decît spiritualitate şi curăţenie.»

Ea îl asculta fermecată. Şi-a rezemat capul de coarnele lui. Iar el şoptea :

«Priveşte luna... răsare... primele stele pe boltă... Cînd o să te uiţi la steaua asta să te gîndeşti la mine.»

Într-o zi pe cînd salutau boii de pe Corso, s-au întîlnit cu taurul.

El avea ochii căprui şi o frumoasă îmbrăcăminte : o foaie de «Victoria regia».

S-au plimbat toţi trei, şi taurul le-a mărturisit că lui îi place Epicur şi Rabelais şi că adoră friptura în sînge (era un taur modern). I-a dat văcuţei să citească pe Pitigrilli şi Lawrence şi ea i le-a înapoiat citite, cu ochii în jos. Spunea vorbe simple şi nu vorbea filozofie, dar ochii lui o intimidau."

Cred că cititorul a priceput încheierea. Taurul seduce pe vacă. Această frumoasă scriere e intitulată de tînărul autor *Boul, Vaca şi Taurul (Schiţă în aparenţă trăznită)*. E o modestie lăudabilă, pentru că bucata este trăsnită de la început şi pînă la sfîrşit şi autorul trăsnit de Dumnezeu.

„Adevărul literar şi artistic", XII, seria II, nr. 676, 19 noiembrie 1933, p. 7, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

Despre impuritatea membrelor superioare la poporul român s-ar putea spune multe. Mă mărginesc astăzi să exemplific această caracteristică autohtonă la unii încasatori de tramvai. Societatea de tramvaie din capitală, urmărind probabil o demonstraţiune etnică, alege personalul său, în destul de multe cazuri, printre persoanele analfabete, cu falca de jos proeminentă şi bestială. Ca să dea impresia virilităţii, încasatorii de tramvaie nu se rad decît rar, aşa încît faţa lor hirsută, pe care apa nu poate pătrunde, ia forma unei turbe murdare sau a unui gunoi intrat în putrefacţie. Dinţii galbeni ai acestor animale răspîndesc o aromă fetidă, pe care călătorul trebuie s-o suporte în aplecarea impiegatului asupra sa. Societatea nu dă şorţuri sau uniforme igienice, plăcîndu-i varietatea. Astfel încasatorii se înfăţişează îmbrăcaţi în dimii acre de sudori şi unsuroase de secreţiuni. Plăcerea cea mai mare a încasatorului de tramvai este ca în aglomeraţie să se frece de tine, să te îmbibe cu toată duhoarea ce emană din trupul său rău mirositor. Comoara acestor funcţionari o formează însă mîinile : nişte mîini crăpate, brăzdate de şanţuri de negreaţă, unsuroase, pline încă de duhoarea funcţiunilor de peste zi. Moneda măruntă frecată de aceste mîini capătă miros şi patină şi ţi se lipeşte de mînă. Uneori, încasatorii de tramvai sînt nişte brute imbecile, incapabile de cea mai mică înţelegere, scursuri ale mahalalelor satelor care nu ştiu să întrebuinţeze nici cea mai mică formă de deferenţă. Societatea cultivă aceste gunoaie umane din lipsa obişnuită de bun-simţ social a românului, pentru că nu-şi închipuie că un călător ar putea pretinde ca încasatorul să aibă o ţinută elegantă şi cuviincioasă şi o mînă dezinfectată sau acoperită cu mănuşi. Călătoria în tramvai este cîteodată cea mai mare suferinţă, pe care trebuie totuşi s-o suport de atîtea ori. Şi nu mă îndoiesc că mulţi vor fi simţind aceeaşi repulsie. Dar e în concepţia românului că totul e zadarnic în această ţară.

Dar vatmanii ? Se cunoaşte în genere violenţa şi cruditatea în expresie a conducătorilor de vehicule. Însă tramvaiul e tramvai. În el călătoresc femei, copii de şcoală. Vatmanul simte o plăcere deosebită, sub ochii

încurajatori ai unui eventual controlor, să stropească cu invective pe duşmanul din faţă al vagonului său, enumerînd cu patos toate piesele anatomice de care noi ne ruşinăm. Ţigănia aceasta inevitabilă şi ineducabilă la firile de slugi pe care le angajează societatea nu pare a pune pe gînduri. Şi cu toate acestea, e unul din focarele de infecţie morală a maselor.

Societatea a angajat şi un anume personal feminin, care la capete de linii mătură şi dezinfectează vagoanele. Acestea sînt uneori prostituate de sate care se zbenguiesc cu personalul, în vreme ce acesta scuipă în chip de repaos pe scîndurile vagonului. A intra într-un vagon cînd „mătură" femeia de serviciu înseamnă să te sinucizi.

Cînd vom putea vedea vatmani şi încasatori aleşi din atîţia şomeri intelectuali, elegant îmbrăcaţi, stilaţi şi cu mîinile curate ?

„Adevărul literar şi artistic", XIII, seria II, nr. 691, 4 martie 1934, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

GENERAŢIE VINDICATIVĂ

Că o critică defavorabilă nu e de natură să facă plăcere autorului unei cărţi este un lucru uşor de înţeles. Dar ca un autor să nu încerce a gîndi că un critic nu are pentru ce să urască pe un autor e oarecum descurajator. Dacă obligaţia criticului ar fi să laude ce i se trimite, atunci critica devine un ce inutil. Un singur caz e în adevăr dureros, un chin provizoriu pentru un autor : incomprehensiunea criticului. Contra acesteia autorul are la îndemînă cel mai eficace mijloc de răzbunare : meritul, dovedit cu încetul pe alte căi. Autorul de azi nu se mulţumeşte numai cu o ridicare din umeri sau cu meditaţia asupra mijloacelor de îndreptare ale artei personale. El se supără şi-şi jură răzbunare. Cea mai românească răzbunare fiind injuria, el înjură.

Cronicarul nostru literar primeşte foarte adese scrisori revelatoare ale strînsului raport ce există între lipsa de talent şi proasta creştere. I-am sustras cîteva, pe care le voi publica, de nu va prinde de veste. Iată ce-i scrie un

poet Neculai Roşca (autor al unui volum de versuri *Neural*), neluat în considerare nici de autorul generos al *Antologiei*, în care se pot citi versuri de acest soi :

„Multiplicitatea fără importanţă,
inventariată crud şi integral,
umple aureola declinului central :
Plan suprapus şi propriu, sleit în circumstanţă."

„Stimate d-le critic şi publicist,

Am avut fericirea să citesc măgulitoarele aprecieri pe care le făceaţi... asupra poeziei mele... şi de aceea dacă şi dvs. veţi publica pe viitor arceva (sic) mai rezumativ decît *Viaţa lui Eminescu* sau *Cartea nunţii*, ne vom exprima toată gratitudinea recenzîndu-vă cu aceeaşi doză de bun-simţ...

Cu perfectă disconsideraţie,

Neculai Roşca."

Tînărul Roşca nu şi-a dat seamă cu cîtă vigoare definea concepţia autorului român despre critic, care e aceasta :

— Laudă-mă, că de unde nu... mama ta...

„Adevărul literar şi artistic", XIII, seria II, nr. 725, 28 octombrie 1934, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

CE AR FI DACĂ AR TRĂI AZI EMINESCU ?

M-am întrebat adeseori ce ar fi dacă ar trăi azi Eminescu, cu alte cuvinte, cum ar trăi azi Eminescu, dacă ar aparţine generaţiunii noastre ? Şi răspunsul a fost deprimant, după toată logica deprimant. Acum şaizeci de ani, exista un grup de oameni care să dea unui poet o mică bursă cu care să-şi urmeze studiile în străinătate, exista un ministru care să ofere aceluiaşi poet cu anticipaţie o catedră universitară, exista un critic care îşi ajuta poetul nu numai cu condeiul, dar cu punga, găsindu-i, de bine, de rău, o slujbă, dîndu-i o cameră de locuit, internîndu-l într-un sanatoriu din străinătate, înmormîntîndu-l, punîndu-i o cruce la căpătîi.

Dar azi ? Nu numai că nu s-ar oferi lui Eminescu nici o catedră, cu condiția terminării studiilor, dar ar fi înlăturat prin definiție, cu toate doctoratele din lume, de la ea. Căci azi circulă principiul ca literații să-și vadă de literatură, universitatea fiind a... oamenilor de știință. Pentru exemplificarea cazului, să ne gîndim puțin la ostilitatea pe care o întîmpină ideea chemării la universitate a unui mare poet. Azi sînt premii literare. Dar Eminescu n-ar lua sistematic asemenea premiu, „deoarece el e destul de cunoscut și n-are nevoie de premiu". Premiul s-ar da cuiva corespunzător, *mutatis mutandis*, d-lui Foti. Ar fi Eminescu un scriitor cu trecere în Societatea scriitorilor ? Hotărît că nu. Președinția unei astfel de societăți ar fi revenit cuiva care să corespundă d-lui Corneliu Moldovanu de azi, care apare în frac la toate festivitățile și dă a înțelege opiniei publice că nu poți face carieră chemîndu-te Arghezi. Eminescu ar fi înjuriat de bătrîni ca fiind prea evoluat și ocolit de tineri ca fiind prea bătrîn. Omul care scrisese *Epigonii* ar fi căzut neapărat victima noii generații, și un tînăr ar fi scris pe dată un articol intitulat *Nu*. Atunci a fost cu putință ca Eminescu să trăiască, cu chiu, cu vai, în ciuda convingerilor sale politice, și să capete o pensie la treizeci și opt de ani. Azi ar muri ca un cîine, și gazetele care găsesc loc pentru tot felul de știri politice n-ar găsi destul loc pentru un necrolog, cum n-au găsit pentru Zeletin și aproape defel pentru Zarifopol.

Și vă asigur că Eminescu n-ar găsi azi nici editor, deoarece scrierile lui nu s-ar vinde, iar instituțiile tipăresc numai poezii de tineri needitați, precum Jebeleanu. Și nici antologiile nu l-ar cita, unele fiindcă e prea tînăr, altele fiindcă e prea bătrîn. Eminescu, trăind astăzi, ar fi un om mult mai nefericit de cum a fost, pentru că azi ar exista nenumărați confrați care să se creadă mai mari decît el și care să dea prin puterea lumească o confirmare dureroasă a acestei prezumții. Și vă încredințez iarăși că *Gîndirea*, care s-a pus sub semnul Luceafărului, n-ar publica pe Eminescu, fiindcă nu e ortodox și mai ales ca să nu întunece gloria întunecatului la față redactor al ei, și ar găsi o vorbă trivială spre a-l insulta, de pildă, „scăpat din balamuc", așa precum pentru Arghezi a găsit „ieșit din pușcărie". Vremurile sînt azi cu mult mai grele

decît odinioară, şi e mai bine că Eminescu a trăit şi n-a apucat vremile de glorie ale d-lui Corneliu Moldovanu.

„Adevărul literar şi artistic", XIII, seria II, nr. 727, 11 noiembrie 1934, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

SĂPTĂMÎNA CĂRŢII

Fără îndoială că „Săptămîna cărţii" este în sine un bun lucru, şi măcar de s-ar ivi snobismul de a se citi romanele proaste româneşti în locul romanelor proaste franţuzeşti, şi încă ar fi frumos. Dar, slava Domnului, avem scriitori buni şi edituri active, şi orice mişcare în direcţiunea aceasta nu poate strica. Nu „Săptămîna cărţii" e vinovată de unele fenomene hazlii, inevitabile de altfel, şi care ne scot la lumină un roi de profitori ai evenimentului. Cu prilejul acestei săptămîni, au apărut în vitrine tot soiul de scrieri de autori absolut necunoscuţi, care se prezintă înşişi pe „manşete" sau în reclame de gazetă. Astfel luăm cunoştinţă de scriitorul (?) Nicolae Căprescu şi de al său roman care „obţine un strălucit succes", *Omul din umbră*. M. Câmpeanu (?) ne prezintă romanul *Casa de întîlniri*, iar Clementina Delasocola (?), *Familia părintelui Nedelcu*. D. Eracle Sterian, care ne înfăţişează de „Săptămîna cărţii", cu reducere, a sa *Educaţie a sexelor*, este din fericire la toţi cunoscut. Editura unei mari gazete prezintă cu acest prilej ale sale „excelente opere literare, lucrări ştiinţifice", printre care găsim *Segălică, Filme din Jo Man Fu* de M. Mora, *La ureche* de N. Kiriţescu şi Vlădoianu, *Cartea de bucătărie, Legea conversiunei, Niţă Pitpalac la Karlsbad*, aceasta din urmă de C. Cosco, *Triumful iubirii* de Petru Muşat (?) şi altele. Gîndesc că nu pentru glorificarea acestor opuri se vor fi adunat profesorii şi elevii liceelor din ţară. Felul cum se sărbătoreşte uneori pe la şcoli „Săptămîna cărţii" este iarăşi instructiv, şi ca o ilustraţie copiem din gazetă această ştire :

„Duminică 12 mai, s-a făcut la liceul din localitate serbarea «Săptămînii cărţii».

Serbarea s-a deschis cu «Imnul regal», după care d. prof. M. Iacob, directorul liceului, a făcut apologia cărții, care înregistrează experiența de milenii a generațiilor trecute și o pune la dispoziția tineretului, spre a-și crea un viitor bun și fericit.

Preotul Badea Popescu, profesor de religie la liceu, în legătură cu «Săptămîna cărții», vorbește despre Sfînta Scriptură, citind capitolele 4 și 16 din evanghelistul Luca.

D. Ioan Molea, profesor al aceluiași liceu, face lectură din *Întuneric și lumină* de Brătescu-Voinești, apoi din diferite volume scrise de d-sa.

D. N. Bontaș, scriitor, recită din volumul *Vestigii : Tristețe, Reverie, Romanță veche* și citește un fragment din romanul *Instinctul.*

D-ra Anișoara Ionescu, membră a asociației culturale-sportivă (sic) «Barbu Știrbey», a cîntat *La fîntîna cu găleata"*, etc., etc.

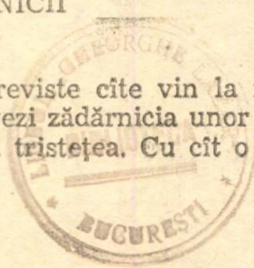
Cineva se va întreba poate ce legătură este între *La fîntîna cu găleata* și „Săptămîna cărții", și dacă cîntînd în cor în fața dulapurilor cu cărți, fără să cumpărăm nimic sau fără să citim, înaintează cu ceva cultura. Dar să lăsăm asta. Nimeni n-a auzit însă de vreun poet Molea sau de un scriitor Bontaș. Ei sînt, ca și Clementina Delasocola și ca atîția alții, din societatea eternilor poetaștri și autori de la șezători.

Nu ne-am fi așteptat totuși ca un director de liceu să sucească mintea școlarilor săi cu asemenea producții, făcîndu-i să creadă că ar fi ceva de capul d-lor Molea și Niculae Bontaș, scriitori (??), și să nu fie în stare a pune la locul lui pe d. profesor Molea, care, neputîndu-și găsi cititori aiurea, își declamă producțiile școlarilor.

„Adevărul literar și artistic", XIV, seria II, nr. 754, 19 mai 1935, p. 10, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

ZĂDĂRNICII

În mormanul de cărți și reviste cîte vin la redacția unei publicații literare mari, vezi zădărnicia unor sforțări în toată goliciunea și în toată tristețea. Cu cît o acțiune

literară neizbutită este însufleţită de mai multă bunăcredinţă şi de sentimente mai nobile, cu atît ea se înfăţişează, după ce a căzut printre rafturi, mai ridiculă şi inutilă.

Iată aci înaintea mea culegerea de versuri *Orchidee negre* de o doamnă Ronsarda Castro. Din ce puritate de simţiminte s-au născut aceste versuri ne spune prefaţa :

„Ţie, Tăcere.

Tăcere, zeitate puternică, altar de care oamenii fug, ţie îţi închin eu *Negre Orchidee*, tristele mele gînduri, speranţele mele tremurătoare, durerea ce a lovit sufletul în plin cu puterea ei ; la picioarele tale culc inima mea plină de frămîntări, ochii plini de lumină şi zîmbetul pe care tu m-ai învăţat să-l preţuiesc şi să-l port.

La sînul tău ascunsă, ocrotită de tine, am învăţat să înţeleg pe Dumnezeu şi să cred în el. Tu mi-ai dat cuminţenie şi înţelepciune în clipele de răzvrătire şi de revoltă, cînd ura voia să toarne cenuşă în gînduri şi sînge pe cărarea mea.

: : : . . . . :

A murit în inimi «armonia», împreună cu delicata ei soră «poezia», cununi de lumină a sufletului ; chiurasă de petale a inimii omeneşti, strivită, plîngi în praful rumbei, în zgomotul infernal al jaz-ului sau al sportului exagerat.

Să căutăm să le facem din nou cuib în suflet, ca acţiunile noastre să-şi dobîndească prin ele eleganţa şi gingăşia.

Omenire obosită, mai taci puţin."

Ca să auzim pe d-ra sau d-na Ronsarda Castro, inimică a rumbei :

„O, bucură-te, suflet,
din zări iubitul vine,
el strigă al meu nume
prin nopţile senine...
E glasul iubirii,
e glasul lui cald
ce cheamă în noapte
doi ochi de smaragd.

: : : . . . . : : : :

Pe perne roşii de mătase,
se odihneşte leneş trupul alb,
iar candela de-argint
păstrează
tăria sufletului cald.
În colţ dorm negre orchidee
în vas de alabastru...
E ora ca să vii — iubitul meu — ;
cum trec minutele de greu..."

Tăcerea a ascultat pe d-na Ricarda Ronsard, sau cum îi zice, fiindcă s-a întins cu tot trupul ei peste producţiile de armonie şi poezie ale domniei-sale.

„Adevărul literar şi artistic", XIV, seria II, nr. 755, 26 mai 1935, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

CULTURĂ ŞI PICIOARE DESCULŢE

Prietenul meu spune :

Voi mă ironizaţi că arăt faţă de Abisinia o simpatie „naivă", care poate fi însă jignitoare faţă de Italia. Nu mă înţelegeţi. Simpatia mea pentru aceşti arapi nu porneşte din idealism de cărturar, cum spuneţi voi, şi nici nu presupune o antipatie faţă de Italia, la care ştiţi bine cît ţin. De fapt, eu sînt indignat împotriva voastră şi a proastelor principii pe care le puneţi în circulaţie, fiindcă un lucru e sfînt : fă orice nedreptate, dar niciodată nu săpa la temelie un principiu sfînt. Eu nu fac politică şi nu mă amestec în conflictele dintre popoare. Dar mă ridic împotriva acelora care folosesc „idei", adică ne fură nouă pentru trebuinţele lor instrumentele noastre, pe care le strîmbă, necunoscîndu-le secretul. Italia şi Abisinia au între ele un conflict politic, se vor bate, şi urma va alege. Treaba lor. Dar voi vă amestecaţi în afacerea asta cu teorii care sînt de-a dreptul primejdioase. Unul a zis : în definitiv, e legitim ca un popor civilizat, cu cultură, să desfiinţeze pe unul barbar. Iată o erezie. Eu vă asigur că italienii, în afară de frazele ocazionale internaţionale, nu

cred deloc că abisinienii sînt barbari. Deschideți *Enciclopedia Treccani* și vă veți convinge de cazul pe care îl fac italienii de cultura etiopiană. Nu e, de altfel, manual de istoria artelor care, venind vorba de arta religioasă creștină, să nu citeze Etiopia. La drept vorbind, ce înseamnă cultură ? Romane, eseuri ? Chinezii au cîteva cărți sfinte și o scriere. Arabii pe Mohamet și *O mie și una de nopți*. Egiptenii pe zeii lor. Evreii *Vechiul Testament*. O cultură înseamnă o limbă, o scriere cîteodată națională, o religie înaltă care a depășit idolatria și a atins teologia și o tradiție orală. Prin chiar faptul că sîntem creștini, noi nu ne-am socotit niciodată barbari. Dar Etiopia, dacă ați fi mai bine informați, este cea mai veche țară creștină și nu există studiu de antichități christologice care să nu amintească papirusurile etiopiene, fără de care multe texte ar fi azi pierdute.

Doamne, noi eram încă păgîni cînd acești arapi cunoșteau doctrina lui Isus. Deschideți *Noul Testament* la *Faptele sfinților apostoli*, și ce citiți : *„Angelus autem Domini locutus est Philippo, dicens, Surge, el vade meridiem versus, ad viam quae Hierosolymis descendit Gazam, quae via est deserta. Is igitur surgens profectus est ; et ecce, quidam Aethiops eunuchus, dynastes Canadaces reginae Aethiopum qui praeerat universae illius gazae, venerat Hierosolymam adoraturus ; et re vertebatur sedens in curru suo, legebatque Essaim prophetam.“*

Urmează apoi convorbirea lui Filip cu etiopianul și botezarea acestuia. Asta se petrece la cîțiva ani după moartea lui Isus. Cineva a zis : „Dar abisinienii sînt desculți !“ Frumoasă idee. Înseamnă că popoarele cu ghete trebuie să cucerească popoarele fără încălțăminte. Etiopienii merg așa, fiindcă cere clima. Și țăranul român umblă cu picioarele goale. E un motiv acesta de război ? Altul zice : „Italia a dat pe Dante, pe Boccaccio, pe Petrarca“. Foarte frumos. Ei și ? V-am spus ce e cultura. *Biblia* evreilor ține loc de zece Shakespeare. Însă aprecierile acestea sînt subiective. V-ar plăcea ca mîine vreun vecin de înaltă Kultur să zică : „Ce ați dat voi românii ? Eminescu, zero. Noi avem pe Kant, *ergo*, avem dreptul „de expansiune“. Lăsați dar pe italieni și abisinieni să se bată în pace, dacă pot să mă exprim astfel, dar nu faceți teorii dintre acelea care se pot întoarce împotriva noastră,

de vreme ce *Faptele Apostolilor* nu pomenește nimic de români.

„Adevărul literar și artistic", XIV, seria II, nr. 777, 27 octombrie 1935, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

ABISINIA, ȚARĂ BARBARĂ

În vreme ce la noi o bună parte din presă se arată așa de entuziastă de măcelărirea abisinienilor, în numele marei forțe civilizatoare a Europei din care facem parte, presa franceză, care are mult mai multe temeiuri să fie prudentă, dovedește o stare de spirit politicoasă, dar cu desăvîrșire liberă. Franța e interesată direct în chestiunea aceasta, dar citiți, de pildă, marile reviste, de orice nuanță, și veți vedea cu cîtă finețe judecă ele situațiunea.

Este de remarcat însă că presa înaltă, intelectuală, a Franței nu se înduioșează prea mult de soarta Abisiniei. Doar *Mercure de France*, acum sub direcția blîndului Duhamel, strecoară un zîmbet de compătimire. Explicația este aceasta. Franța are colonii și-i este greu să declare că e o barbarie să „protejezi" popoarele de culoare. Idealismul presei franceze se izbește de un zăgaz.

Noi însă n-avem colonii și nici nu vom avea vreodată, pentru că atunci cînd vom fi, să zicem, în stare să le cerem, nu vor mai exista pentru nimeni. De ce să nu fim dar obiectivi ? Se va zice : Asta e un idealism naiv, lumea se conduce cu armele, nu cu ideile. Protestez. Lumea se conduce și cu armele și cu ideile, în tot cazul, dacă nu trebuie să ne facem iluzii în privința generozității popoarelor, nu e nici cazul de a abandona ideea. Națiune, stat, astea sînt idei.

Ideile sînt adevărații motori ai lumii, iar forța servește cel mult ca un agent. Italia afirmă o idee, aceea a dreptului unei națiuni civilizate. Ea nu zice : atac fiindcă sînt tare, ci m-am făcut tare ca să pot realiza ideea mea. Supraoamenii noștri, care s-au aprins de teoria forței, mi se par deplin ridicoli. Însă ideea Italiei se întîmplă să fie primejdioasă și în orice caz inoportună, și

iată lucrul pe care noi, care n-avem colonii, putem să-l spunem mai limpede decît francezii. Italia zice : Abisinia, ultim refugiu al sclaviei, este o țară barbară, deci am dreptul s-o desființez.. Întîi de toate, Abisinia nu e barbară, ci numai arhaică. Sclavia e un lucru detestabil, însă istoricește e un rău relativ. Abisinia nu-l poate aboli dintr-o dată, din cauza condițiilor psihologice locale, dar deocamdată această calamitate nu e mai odioasă decît sclavia milioanelor de șomeri ai Europei civilizate. Europa putea ajuta pe abisinieni să se civilizeze, dar să le iei țara pentru chestiuni care-i privesc exclusiv nu e o ironie izbutită ?

Ce înseamnă oare „incapacitate de a se administra singur" (obiecție făcută Negusului) ? Țările fasciste ne pot spune nouă că nu sîntem în stare să ne conducem, regatele pot spune aceasta republicilor, țările cu douăzeci de milioane celor cu zece milioane.

Dacă s-ar afla în jurul nostru o țară atît de tare, încît să ne poată cuceri, ea ar declara, desigur, că noi sîntem niște barbari, care ne hrănim cu mămăligă, și că datoria ei este să ne pună sub interdicție. Va face acest lucru, veți zice, cu tot idealismul nostru. Nu-l va face, zic eu, sau îl va face fără durată. Veacuri întregi am fost călcați cu această învinuire, pînă ce ideea ne-a hrănit și ne-a dat forță. Atunci am rupt jugul. Așa se va întîmpla cu Abisinia. Cucerită, ea va deveni o națiune conștientă de sine, care, luminată de cultura Italiei, se va ridica curînd împotriva ei.

Lucrul acesta nu pare posibil la niște negri, însă e, vai, adevărat. Și cu asta intrăm în a doua obiecție de făcut Italiei. Italia s-a trezit prea tîrziu. Ea are dreptate. Alte națiuni au colonii întinse, pe care le țin cu îndreptățire, întrucît le-au ridicat pe scara civilizației. Însă mai devreme sau mai tîrziu le vor pierde, tocmai din cauza aceasta. Acei barbari au descoperit ideea de nație și o vor realiza. *Mercure de France* recenzează cu oarecare umor o revistă a tinerilor malgași din Madagascar, pentru care un oarecare tip local e un personagiu mai genial decît Hitler și Mussolini. Nu e de ironizat revista, ci de temut. Madagascarul a început să aibă intelectuali autonomiști, așa cum îi are India și toate țările, pentru noi, „barbare". Italia a venit tîrziu. Națiile mai pot păstra o vreme coloniile, întrucît barbarii mai au nevoie de în-

vățători, nu se mai pot cuceri însă colonii noi, cu atît mai mult o țară care a izbutit de milenii să rămînă neatîrnată. Italia are dreptate, poate că va izbuti, însă spectacolul colonial e pe sfîrșite, și nu se știe dacă Abisinia nu va fi tocmai începutul sfîrșitului, de care se teme atîta Anglia. Italia ne este simpatică, dar cauza ei este ingrată. Abia eliberată ea însăși din jugul străin, ea însăși țară a sclaviei latifundiare și fasciste, trebuie să lupte pentru eliberarea, zice ea, pentru înjugarea, zicem noi, a unei nații fără ghete, dar străvechi și creștine.

„Adevărul literar și artistic", XIV, seria II, nr. 780, 17 noiembrie 1935, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului"; semnat Aristarc.

SCRIITORI NOI

E foarte firesc ca un autor de carte să-și facă reclamă în gazete în vederea desfacerii produselor sale. Se obișnuiește peste tot. Însă e în toate o măsură. Un autor e îndreptățit a spicui părerile cele mai puțin defavorabile ale cronicarilor, sau, cînd acestea nu s-au produs încă, să dea rezumate ale operei în scopul de a trezi interesul publicului. Dar a fi un necunoscut și a te prezenta de la început ca „scriitor", asta depășește marginile bunului-simț. Azi, cînd critica nu e deloc solidară și necruțătoare, aceste metode amețesc pe cititori și-i fac să aibă idei bizare despre scrisul românesc.

Iată un anunț, dat, după toate probabilitățile, chiar de autor:

„*Cum petrece Smărăndița*. Este titlul unui volum de poezii pentru copii și tineret, datorit talentului de scriitoare afirmat de mai multe ori pînă acum al d-nei Margareta Piperescu (Tanti Miki). Alcătuit în armonie cu recomandările pedagogiei" etc.

E de prisos a spune că literatura română nu cunoaște o scriitoare consacrată cu numele de Tanti Miki și că elogiul „talent de scriitoare" cade exclusiv în răspunderea d-nei Piperescu. De altfel, chiar în literatura română poe-

zilele nu se fac „cu recomandările pedagogiei". Ce era mai simplu decît ca autoarea să recomande copiilor cartea ca foarte distractivă, fără să se mai afirme scriitoare română ? Însă Tanti Miki e foarte mîndră de isprava sa în versuri după recomandările pedagogiei, fiindcă și-a pus la gazetă și portretul. Cum copiii nu sînt deloc sensibili la atracțiile fizicului, e de crezut că autoarea a dorit să pună în curent pe iubitorii de literatură maturi cu liniile feței sale. Cînd cineva se prezintă la un examen de frumusețe, fie vorba chiar de o femeie, trebuie să fim sinceri. Cu sprîncenele încondeiate, cu un zîmbet factice și cu mărgele la gît, asigurăm pe Tanti Miki că era mai bine ca figura d-sale să fi crescut din pura noastră imaginațiune binevoitoare.

O editură ne recomandă pe Maria Canta, „o tînără scriitoare de talent", iar alta pe d-na Ariana Devet și pe d. Constantin Coman, amîndoi, firește, cu „talent". Ba ceva mai mult, ni se atrage atenția într-un chip polemic că „puțini din literatura noastră au izbutit" în acest soi de întreprindere literară. Prea bine. Se poate. Însă nu editorul are căderea să ne critice literatura. El ar face mai bine să ceară înainte părerea unui cunoscător, spre a fi sigur că tipărește cartea cu aprobarea cel puțin a unui literat de autoritate, care poate stîrni interesul în jurul noului autor. Acum am ajuns la această anomalie că începătorii respinși de reviste se duc la edituri și devin... scriitori.

„Adevărul literar și artistic", XV, seria II, nr. 787, 5 ianuarie 1936, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

LIMBA NOASTRĂ

De cîteva luni, d. Timoleon Pisani combate cu îndîrjire pentru „limba noastră", dînd lecții de estetică lingvistică la cine-l întreabă și la cine nu-l întreabă. D-sa e atît de departe de înțelegerea problemelor pe care le discută, încît omul de adevărată cultură nu poate decît să zîmbească și să se bucure că a găsit în d. Timoleon Pisani un prieten atît de neașteptat al „limbii noastre".

Am găsit uneori la d-sa exemple prin care ar fi putut avea dreptate şi totuşi răul criteriu prin care privea chestiunea îl făcea să n-aibă dreptate. Într-un manual de *Stilistică şi compoziţie*, pe care se-ntîmplă să-l am şi eu, d. Pisani află următoarele rînduri :

„Alături de aceste neologisme, găsim însă şi altele pentru care am avea cîte un cuvînt românesc. În loc, bunăoară, să spună că elefantul simte suflul *imperios* al primăverii care-l face să zguduie gratiile, scriitorul ar fi putut scrie că simte «suflul poruncitor al primăverii» ; în acest caz însă, el n-ar fi exprimat destul de limpede ideea de poruncă ce nu admite nici o discuţiune şi care, cu voie ori fără voie, trebuie neapărat executată."

Aci, d. Pisani se prăpădeşte de rîs cu superioritate : „Genial. *Poruncitor* nu «exprimă» limpede ideea de *poruncă* !... Ce să mai zici ? Bieţii elevi, siliţi să înveţe asemenea grozăvii."

Cu alte cuvinte, d. Pisani ar fi folosit cuvîntul *poruncitor* ! Iată ce înseamnă suficienţa. Întîi, d. Pisani uită să spună că autorul din care s-a extras exemplul e D. Anghel. Între d. Pisani şi D. Anghel nu cred că e vreo greutate de alegere. De altfel, lămurirea profesorului e foarte bună, dacă ţinem seama că se face pentru elevi de clasa a IV-a de liceu. Anghel nu vrea să spună că primăvara *poruncește* elefantului să strige, în care împrejurare acesta ar putea să se supună sau nu, ci vrea să arate că şi acest animal se află sub *imperiul* primăverii, că adică primăvara lucrează *cu necesitate* în el. Însă noţiunea filozofică de necesitate nu putea fi explicată unor şcolari mici.

Mai departe manualul sună :

„Iată însă o altă categorie de cuvinte nouă, pentru a căror folosire Anghel nu avea nici unul din cele două motive arătate, deoarece cuvintele româneşti populare exprimă tot aşa de limpede şi de potrivit, ba poate mai frumos încă, înţelesul dorit de poet. E cazul unor neologisme ca *roz* şi *parfum*, la care el a fost nevoit să recurgă, deoarece mai întrebuinţase, în cursul descrierii sale, termenii populari *trandafiriu* şi *mireazmă*. El nu-i putea deci repeta la intervale prea scurte, căci ar fi căzut atunci în monotonie..."

Aci, d. Pisani rîde cu lacrimi : „După judecata asta, cînd eşti nevoit să întrebuinţezi de mai multe ori acelaşi cuvînt, nu te poţi folosi decît o singură dată de «termenul

popular». Încolo, îl înlocuiești cu termeni franțuzești, nemțești, patagonești. Bravo lecție de stil și de compoziție!“

Nu reiese însă asta din manual. De acolo se înțelege numai atît: că un poet își poate îngădui, în vederea unui efect artistic, alternarea sinonimelor. Groaza scriitorului de repetiție e un fapt psihologic atît de comun (ceea ce și explică inventivitatea lui verbală), încît cititorul poate cunoaște din acest exemplu și din cel de mai sus de la ce nivel de cultură ne învață d. Pisani „limba noastră“.

„Adevărul literar și artistic“, XV, seria II, nr. 795, 1 martie 1936, p. 10, rubrica „Cronica mizantropului“; semnat Aristarc.

N-AI CARTE, AI PARTE

Fără a fi chiar așa de mizantrop cum își închipuie unii, am adesea clipe de deznădejde. Pentru oamenii de gusturi oarecum intelectuale și de stare mediocră, societatea noastră nu oferă încă nici o putință de existență morală. Burghezul refractar activității intelectuale există pretutindeni, dar și boemul subtil are cu cine să se întîlnească. Viața noastră orășenească încă în formațiune pune alături indivizi atît de disparați, încît e de mirare că pot uneori să se înțeleagă.

Cunosc, între atîția, un inginer (va să zică, și el intelectual), care pare a-mi fi binevoitor. E posesorul a cîtorva zeci de milioane. O imensă casă cu cîteva etaje îl conține pe strada cea mai aristocratică. Soția lui, tînără, nu e o femeie cu năzuințe literare, dar școala pe care a urmat-o și condiția în care trăiește o scot, adică ar trebui s-o scoată din categoria acelora ieșiți dintr-o clasă și aruncați pe nepregătite în alta. Posedă și ea cîteva milioane. Amîndoi au sentimentul vădit că fac parte din lumea „bună“ și-mi sînt binevoitori.

Am observat însă în bunăvoința lor o doză de milă, care mi se pare cu atît mai jignitoare, cu cît e îndreptată înspre lucruri cu care aș dori să mă mîndresc. Dacă am o mică gravură, în a doua copie, firește, de Callot, inginerul mă bate pe umeri și-mi spune: „De ce nu-ți iei un tablou ca lumea?“ Dacă nevastă-mea îmbracă după un

îndelung studiu o rochie de aparență modestă, dar de oarecare stil, doamna inginer zice cu simpatie : „De ce nu te-mbraci la croitoreasa mea ?“ Ei se așază pe scaunele mele de forme minore (care mi se par de un relativ gust pentru un om care vrea să rămînă auster), cu băgare de seamă, ca și cînd ar sta pe o bancă de țară. Ați înțeles, așadar. Prietenii mei n-au nici o bănuială de artă, ei nu presupun căutarea măcar a unui stil (dacă nu existența lui) în lucrurile mele. Ei vor obiecte mari, multe, care să coste scump și să dea ideea importanței sociale a individului. Oricît de binevoitori ar fi, ei mă jignesc întotdeauna.

Oamenii nu se pot privi unul pe altul, ci trebuie să vorbească. Despre ce pot eu vorbi cu d. inginer ca să nu par pretențios ? De întreb : „Ai citit cutare carte ?“, el îmi poate răspunde fără nici o jenă : „Nu. Dar cine-i ăsta ?“. Dacă vorbesc de muzică, de sociologie, de politică, de teorii medicale, de teorii estetice, de noua enciclopedie franceză, de amintirile intelectuale ale lui Alain, ei mă privesc mirați, îngrijorați de bizareria preocupărilor mele, deloc rușinați. D. inginer mi-a spus într-o zi : „Te ții mereu de drăcii !“ Cît despre doamna inginer, ea dă dovezi de impaciență și ochiul ei spune : „Ce om prost-crescut !“ Pentru ea, buna-creștere înseamnă a „conversa“, adică a vorbi despre ce-ai mai făcut și ce-ai mai dres, pe la cine-ai fost și ce-a mai zis, ce mai mîncăm, dragă etc.

De aceea, eu las mai totdeauna să vorbească d. și d-na inginer. Atunci, ei îmi spun că : își vor cumpăra altă mașină, vor ridica chiria apartamentului de la etaj la 80 de mii de lei, au făcut cunoștință cu un avocat bine, foarte bogat („Nu-l cunoști ? Mă mir !“), au mîncat bine la restaurant, au să-și cumpere stofe pentru haine de primăvară etc. O observație amabilă din parte-mi e primejdioasă. Am zis d-nei, ca să vorbesc și eu ceva : „Îmi plac pantofii d-tale“, și și i-a scos din picioare spre a mi-i arăta. Nevastă-mea i-a admirat (de politeță) rochia, și d-na a răspuns generoasă : „Dacă vrei, ți-o dau“.

D-na și d. inginer îmi sînt niște buni prieteni, dar eu nu le pot fi decît o oglindă tristă de aburul pe care ei îl lasă pe mine.

„Adevărul literar și artistic“, XV, seria II, nr 796, 8 martie 1936, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului“ ; semnat Aristarc.

Prietenul ocoli întrebarea :

— Scriitorul cel mai de seamă este acela care pune urechea pe sufletul acestei nații, care îi înțelege aspirațiile și durerile.

— Dar cine, după tine, dintre scriitori înțelege sufletul nației ?

— Acei care sînt sub drapelul naționalismului !

— Și cine este sub drapelul naționalismului ?

— Cine nu simte românește nu vede !

— Omule, eu deschid revista asta literară...

— Nu vreau să știu de presa așa-zisă democrată !

— ...revista asta literară, omule, nu politică, și văd scriitori ca d-na Papadat-Bengescu...

— Nu există. Vorbește ca de sufletul nației ?

— Nu — spun eu învins — ...în sfîrșit, Lovinescu...

— Aha, modernistul. Nouă ne trebuie literatură naționalistă, înțelegi, care să auză graiul nației.

— ...Păstorel Teodoreanu...

— Cine-i ăsta ? Nu vreau să aud de vînduți.

— Omule, nu sînt vînduți, sînt scriitori.

— Scriitor este cine împletește dorul nației în cununile de foc ale graiului românesc.

— De pildă...

— De pildă, de pildă, parcă nu citești *Universul*, marele nostru monitor de patriotism... Mircea Rădulescu.

— ? ! ?

„Adevărul literar și artistic", XV, seria II, nr. 814, 12 iulie 1936, p. 10, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

SPIRIT CONSTRUCTIV

Am trecut deunăzi pe la Mănăstirea Plumbuita și m-am oprit o clipă și-n ograda ei. În treacăt fie zis, cînd un ochi cultivat la linia înaltei civilizații cade peste priveliștea noastră rurală, totuși pitorescă sub raportul sălbatic al naturii, rămîne rușinat, demoralizat. În România, oricîte iluzii ne-am face, nu este nici cea mai mică urmă

de civilizație. Spiritul arhitectonic lipsește cu desăvîrșire și casa sau gardul murdăresc cîmpul, în loc să-l dezvolte.

Mănăstirea Plumbuita e monument istoric și se vede că o mînă îngrijită a căutat să o apere. Dar în ce stil tătăresc ? O sîrmă ghimpată văruită împrejmuiește anume porțiuni înverzite. Se poate închipui o imaginație estetică mai barbară decît aceea care iscodește sîrma văruită ? Asta te scîrbește de la început, te umilește și te face inapt de a mai contempla monumentul istoric. Un zid primitiv de bolovani ar fi fost mai nemerit. În biserică, și moda mi se pare generalizată în toată zona periferică, s-a așezat o sobă de teracotă. Cine a făcut isprava asta balcanică trebuie să fie foarte mîndru. El își zice că a introdus în biserică un element de lux. Ticăloșie ! Sub zidurile afumate cu picturi bune de ctitori și sfinți, soba stă ca nuca-n perete. Și e mare ca o magherniță și ocupă un sfert din bisericuță.

În curtea mănăstirii sînt vestigiile unei construcții cu mare tindă pe frumoase coloane. Probabil arhondaricul mănăstirii. O inscripție recomandă respectarea monumentului, pe care se află totuși o colecție remarcabilă de excremente naționale. E un curios metod acesta de a păstra un monument. Aici nu e vorba de Coloseu, de un monument inutilizabil azi, va să zică, și chiar imposibil de continuat. E vorba de o mică construcție din atît de puținele cîte mai rezistă la noi dintr-o vreme cînd nu se construia în zidărie. Cel mai bun mijloc de a o păstra este de a o reface pentru utilitatea actuală. Pe o zidărie așa de groasă se poate foarte ușor reface ipotetic toată clădirea în stilul ei original, încadrîndu-se în ea ruina și așezîndu-se acolo, de pildă, școala primară sau tipografia, pe care o vedem alături într-un fel de cocină de porci.

În ograda mănăstirii mai este ceva foarte însemnat. S-au găsit osemintele unor ostași ai lui Matei Basarab și s-a gîndit cineva să le facă un soi de mausoleu. Mai bine nu făcea nimic. Urîtă, sinistră invenție. Într-un fel de troacă pentru vite, se vede un geam prost. Sub ele se zăresc niște coșciuge proaste. Mormînt țigănesc. Împrejmuirea este făcută cu beton sau zidărie îngrozitor cimentată. Ar fi costat oare mai mult dacă se făcea un zid de cărămidă roșie, lustruită, și o edicolă asemănătoare cu elementele stilistice din chiar biserica alăturată ? Zic cără-

midă roșie, ca să înlătur anume cheltuieli. Totul te întristează și te rușinează.

„Adevărul literar și artistic", XV, seria II, nr. 824, 20 septembrie 1936, p. 10, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

CIRCULAȚIA

Cetățeanul din București care n-a călătorit prin străinătate poate să nu știe de unde vine invenția cu cuiele de fier înfipte în caldarîm pe Calea Victoriei în scopul reglementării circulației. Ei bine, ele vin de la Paris. Tot omul care a fost la Paris a putut vedea acolo și rostul lor adevărat și felul cum interpretăm noi tot ce ne simțim datori să imităm. Barbarii, și mi se pare că chiar și dacii, imitau, ca să nu zic falsificau, moneda grecească. Ei vedeau că pe marginea monedei sînt niște inscripții, dar, neînțelegîndu-le, puneau în locul lor un fel de crestături. Cam așa facem și noi. La Paris, la fiece colț de stradă, și uneori pe parcursul lor, drumul carosabil este străbătut de două șiruri de cuie între care urmează să treacă pietonii. Ei pot trece pe oriunde, dar numai aci au protecția autorității. Cînd mai mulți inși s-au strîns pe trotuar, ei își manifestă prin gesturi dorința de a trece și atunci mașinile trebuie să oprească. Acolo unde circulația este grea, agentul însuși reglementează această trecere, găsind momentul potrivit de a pune în mișcare pe pietoni sau pe automobiliști. Însă, de obicei, blazatul agent parizian nici nu se amestecă. Lumea de la sine se strînge și trece, și șoferii de la sine se opresc cînd văd pe pietonii în grup repezindu-se să traverseze. Unii trec și singuri, dacă sînt grăbiți. O fac pe răspunderea lor. Agentul nu-i împiedică. Și de aceea, totul merge strună.

Această metodă a fost împrumutată și de alte state. Cuiele sau numai niște fîșii de vopsea albă se vor întîlni mai în toate orașele mari ale Italiei. Cum se cunoaște rasa ! Mîndri și grandioși, italienii au pus peste tot metropolitani în pompoasă uniformă, cu mănuși albe în mîini, așezați la răscruci, pe cîte un postament de lemn. Italienii au fost totdeauna eleganți și teatrali. Deloc nu se simte

nevoia agenților de circulație în orașele italiene ! Invenția a devenit o paradă, uneori hazlie, alteori însă elegantă. Agentul ridică mîinile în sus, le încrucișează, le învîrtește, le sucește, răsfiră degetele, trage din aer vehiculul îndepărtat, îl stimulează cu reverențe și apogiaturi, îl mișcă cu pase de prestidigitator. O reprezentație întreagă ! De cîte ori apare la orizont un automobil, agentul e cuprins, ca un actor, de emoție, își potrivește mîinile, își controlează mușchiulatura și începe decorativa reprezentație de mai sus. Dar, oricum, circulația se face bine, în esență ca și la Paris, și la Roma rasa se relevă numaidecît. Pe toate străzile din București și mai ales acolo unde circulația este mai încurcată, trecerea pietonilor se face fără protecție. Poate să se strîngă și o sută de inși, șoferul trece ca un bolid, înjurînd de mamă. Într-un singur loc, în locul cel mai ușor de trecut, pe Calea Victoriei, la intretăierea ei cu Bulevardul, s-a făcut un cordon pentru protecția... automobilelor. Pe stradă nu trece nici un vehicul. Dai să treci, deodată *ţrrrr*, o sonerie sună și un individ murdar, îmbrăcat civil, împreună cu un amărît de sergent, îți pun mîna în piept : nu e voie ! Apoi iar *ţrrr*, și e voie, și iar *ţrrrr*, și nu e voie. Astfel, circulația e întreruptă sistematic, chiar cînd n-ar fi de trebuință, și un hoț care ți-a furat portmoneul înaintea țîrîitului e bun dus cu concursul mîinilor în piept ale agenților de circulație. Dar, în sfîrșit, avem și noi... cuiele noastre !

„Adevărul literar și artistic", XV, seria II, nr. 827, 11 octombrie 1936, p. 1, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

DESPRE EGOLATRIE

Cea mai nefastă maladie a literaturii moderne este cultivarea excesivă a eului. Fenomenul apare numai în epocile de decadență, așadar, de sterilitate. Am un prieten arhitect care construiește mult, se agită și vorbește rar. Cînd însă mă întîlnește (are încredere în mine), vorbește zgomotos. Îmi spune numai de el, de intențiile lui, de ceea ce ar trebui să se facă și nu se face etc. Apoi,

scîrbit el însuşi de vorbăria lui, pleacă şi tace iar o lună de zile, în care timp construieşte şi asudă.

Mai am însă un prieten, care e literat, care scrie puţin şi nu vorbeşte deloc, însă, fiindcă el nu vorbeşte, mă simt dator să-i vorbesc eu. Despre ce să-i vorbesc ? Despre politică ? Nu ! Căci el dă din umeri plictisit. Pe el nu-l interesează decît problemele spiritului. Şi atunci, eu, politicos, îi vorbesc despre el, de persoana lui, de firea lui deosebită etc. Iar prietenul tace şi soarbe. Cînd tipăreşte o broşură, el mi-o trimite cu dedicaţiuni, în acest ton : „Iubitului meu prieten de confesiune, care mă înţelege, în amintirea neuitatelor ore de beţii intelectuale" etc., etc. Beţiile intelectuale, mă-nţelegi, sînt elogiile mele politicoase. De altfel, prietenul are şi un jurnal, unde înseamnă tot ce-i trece prin minte şi tot ce simte, socotind cel mai neînsemnat lucru ca fiind capital pentru desfăşurarea universului.

Cititorul cred că a priceput cine este egolatrul. Nu gălăgiosul arhitect, care vorbeşte excitat de muncă, din plusul energiilor lui, fără frică de mine, fără chiar o conştiinţă clară de realitatea lui spirituală. El este pierdut în fapte, obiectivat. Egolatrul este tăcutul ascultător care, neconsumat în lumea din afară, se priveşte pe sine şi se cultivă. Egolatrul va scrie mai totdeauna jurnale, se va preocupa de „probleme", de „adevăr", de „autenticitate". Lui îi e ruşine să mărturisească vanitatea şi deci atunci cînd se va povesti va face aceasta cu aerul că a contribuit la cunoaşterea lumii, că a dat un document autentic. Însă şi în artă, ca şi în ştiinţă, fenomenul e fără însemnătate, autentic este numai universalul. Egolatrul, lucru inexplicabil la întîia vedere, este şi individul cel mai sociabil, gregar chiar. El are nevoie de alţii care să vorbească despre el şi, ştiind că totul se plăteşte în această lume, vorbeşte şi el despre alţii. Prietenul meu aşa mă trage de limbă. El îmi vorbeşte de mine, şi eu, slab ca orice om, mă simt obligat să vorbesc de el.

Va trebui o nouă educare a artistului în vederea obiectivităţii. Cu cît o operă cere mai multă sforţare materială, cu atît scade şi egolatria. Sculptorul, pictorul, arhitectul nu se cultivă pe ei. Spiritul lor se pierde în acţiune, şi dacă ei vorbesc despre ei, asta e un semn de vigoare, de optimism. Scriitorul însă te înşeală, fiindcă scrisul e la îndemîna oricărui om. El poate să nu fie deloc artist şi

să te mistifice prin această poză autoscopică. Nimic nu mi s-a părut mai sec decît un jurnal, iar cînd el este interesant, atunci te atrag indiscrețiile din el sau părțile cu caracter obiectiv. Luați jurnalul lui Renard, de pildă, și vă veți încredința ce puțin jurnal este. În el afli un om străin de autor, zugrăvit cu ură, un invidios, un nemulțumit, în fond așa de necunoscător al valorii lumii obiective, atît de neîncrezător în sine, încît acest jurnal înfățișează tocmai o ilustrare a inutilității eului nostru în creațiunea artistică.

„Adevărul literar și artistic", XV, seria II, nr. 837, 20 decembrie 1936, p. 10, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

UN FEL DE A ÎNȚELEGE MUZICA

Deși-mi place muzica, nu mă duc la concerte. Nu mă duc, fiindcă nu-mi convin figurile din jurul meu. Cea mai mare parte dintre cei care vin la concerte fac asta din snobism, ca să se știe ce fini sînt și ce mult înțeleg din muzică. Însă nu înțeleg nimic și asta se poate dovedi numaidecît. Semnul priceperii este jocul aprobării și dezaprobării. La teatru, lumea rîde sau nu rîde, aplaudă sau nu aplaudă, și atunci autorul, actorii trag încheierea că piesa e bună sau „a căzut". La concert însă nu cade niciodată nimic și toată lumea aplaudă pînă la tocirea mîinilor, mecanic, și uneori în pauzele muzicale, nedîndu-și seama că fraza nu s-a terminat. Și apoi, pozele înlemnite ale unor femei, simularea leșinului, gemetele concertate, elevația ochilor pe deasupra lumii mă irită și mă fac și mai mizantrop.

Nu citesc nici critică muzicală, pentru motivul că această critică e o literatură pretențioasă, în care e vorba despre orice, numai despre muzică nu. Cînd văd cum cutare face biografia unui muzicant cu citate muzicale și-mi traduce epic sau descriptiv tot ce crede el că „povestește" compoziția, îmi face rău. Numaidecît mă gîndesc la acele opuri naturalistice nemțești, naturalistice ori, mai bine zis, onomatopeice, unde cîntă un cocoș, un cuc, rage un bou, latră un cîine, măcăie o rață etc. Muzică de *basse-cour.*

O domnişoară cu nume dulce, Lilla Giuşcă Speranţia, face într-o gazetă o cronică muzicală vizuală despre „mînile maestrului Enescu". În loc să asculte, d-ra Lilla urmăreşte cu ochii membrele superioare ale marelui maestru, ca o pisică ce dă cu laba peste mîna stăpînului scriind cu condeiul. Turburările pe care mişcarea acestor mîini le produce asupra domnişoarei sînt foarte interesante :

„Mîni fine şi albe, mîni expresive şi nervoase, v-am admirat ceasuri în şir, înmărmurită şi fascinată... v-am urmărit cu răsuflarea oprită, înfiorată... v-am văzut fugind fîlfîitoare şi palpitante ca nişte fluturi albi ce alunecă pe coardele întinse... voi mîni unice, mîni minune... degetele voastre subţiri şi lungi... mişcări feline... mîngîiaţi corpul cu uşoare «pase magnetice»... albeaţa voastră... degetele voastre subţiri şi îmbietoare... mîni fine şi albe..."

E aci o carnalitate care sperie şi pe cel mai îndrăzneţ om, carnalitate de femeie, fireşte, fiindcă numai o femeie poate aştepta ca mîinile „şerpuitoare şi satisfăcute" ale muzicantului să-i „mîngîie corpul". Dar mai ales d-ra Lilla (dulce nume) nu se pricepe în muzică. Fiindcă acest soi de analogie între vibraţiile coardelor şi mişcarea mîinilor e modul cel mai rudimentar de înţelegere a muzicii. Prin cauza fizică. Omul simplu se înduioşează de „mînuşiţa". care merge pe strune sau care zugrăveşte, neputînd să se urce la un raport care să depăşească explicarea fenomenului. Oricît l-ar încînta pe maestru buna părere despre mîinile sale, în fond, artistul nu poate să rămînă decît dezamăgit, cum aş rămîne eu dacă cineva, văzîndu-mi manuscrisul, ar exclama : „Ce frumos scrii !" (gîndindu-se la caligrafie).

„Adevărul literar şi artistic", XV, seria II, nr. 838, 27 decembrie 1936, p. 4, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

TOTUL ESTE RELATIV

— Totul este relativ, mi-a spus, fără teamă de banalitate, prietenul meu poetul. Şedea pe treptele casei sale, în grădină, cu mîinile pe ceafa unui frumos cîine de vî-

nătoare. Ia te uită ce frumos miroasă trandafirii și regina nopții! Cînele meu este nesimțitor. Ba nu! Își lărgește nările spre fundul curții, unde sînt gunoaiele cu oase și pîne. Lumea lui are, desigur, alte măsuri. Răul este cu colți, liniștea ca oaia și probabil că divinitățile lui sînt canine. Am făcut niște versuri în chestia aceasta :

În aer e-un miros de pîne și de oase
Făpturile trec blînde ca turmele de oi
Chiar luna nu mai scoate atîția colți la noi
De-aceea eu dau omului tîrcoale credincioase
El ca să nu mă mînii îmi face jertfe-n vatră
Și plin de bucurie se gudură și latră.

Ieri seară, nevastă-mea se întorcea acasă, îmbrăcată în tailleur și cu blană de vulpe. Instinctul olfactiv al cînelui meu n-a funcționat bine, se vede. A început s-o latre ca un ieșit din minți. M-am întrebat cu ce putea s-o confunde? Totul fiind relativ, desigur, nu cu alt om, ci cu felurite vînaturi, cu vulpea, cu lupul, cu cerbul. Este ceea ce am și scris :

Însă în fața porții o umbră am vrut să rup
Picioarele-i săreau ca iepurii pe lan
Mustăți avea ca ale spurcatului motan
Și gîtul era roșu și țapăn ca de lup
În cap creștea o cracă de cerb cu osul rar
Și mirosea a frunze de brad și de stejar.

Cum vezi, am dat cuvîntul lui Grivei. Pe dată s-a liniștit, recunoscînd-o pe nevastă-mea. Cînd aceasta s-a răstit la el, umil, schelălăind, s-a așezat cu botul pe labe. Așa precum omul își închipuie divinitatea și sub chipul și asemănarea sa, dar și sub chipul unui animal grozav, astfel și Grivei divinitățile serioase le va fi văzut în chip de cîni, dar pe cele primejdioase în chip de om. De unde și supunerea lui. Iată cum am spus asta în stihuri :

Atunci sării cu dinții ca-n ceafa unei vulpe
Dar ea schelălăi cînd o prinsei de pulpe
(Era Împărăteasa cu două labe) dulce
Ea capului meu zise pe labe să se culce.

— Este foarte interesantă poezia — am zis eu — și mai ales îmi place Împărăteasa cu două labe. Firește, pen-

tru un cîine, măsura membrelor nu poate fi decît laba. Însă aș vrea să știu cum intitulezi poezia ?

— Cum ?... *Du côté de chez... Grivei.*

„Adevărul literar și artistic", XVI, seria II, nr. 843, 31 ianuarie 1937, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

RELATIVITĂȚI

— Interesul cu care ai ascultat poezia mea despre Grivei — mi-a spus amicul meu poetul — îmi dă curajul să-ți comunic cugetările mele cu privire la altă vietate, mult mai mică de astă dată.

— Spune, zic eu.

— Ședeam la masa de scris cînd am zărit un fir lucios legănîndu-se deasupra mîinii mele și terminîndu-se cu o bobiță. Privii de aproape și recunoscui unul din acei păianjeni mai mult picioare de ei, care tîrăsc cîte un fir, dar nu prea fac casă. Era cît o gămălie de ac. Cîtăva vreme șezu nemișcat pe mîna mea. Am avut numaidecît intuiția situației. Păianjenul nu știa că se află pe un domeniu animal. Pustietatea locului îl înfricoșa. Precum am și spus :

Pe mîna mea se lasă-ncet un minuscul paing
Scăpat din fire nevăzute, scame care ning
Din a odăii goluri
Și-nspăimîntat de calcaroasa, noua geologie
Își strînge lungile-i picioare-n chip de pirostrie
Și cu-ochii dă ocoluri.

Deșertu-i trist și-nfierbîntat cu maluri unsuroase
Împletituri pe nicăiri și-n stîncile de oase
Nu poate să pătrunză
Picioarele-i din fin gherghef. Din gropi păduri răsar
În care arborii un ac de basm, elastic, par
O mare, neagră frunză.

— Admit și înțeleg — zisei eu — chestia cu împletiturile : „Împletituri pe nicăiri...". Mediul propriu pentru umblat al păianjenului fiind păinjinișul, pînza, un loc fără fire e ca o gară fără șine.

— Am văzut apoi că oaspetele meu tremură pe loc și bîzîie. Ce să fie ? mi-am zis. Apoi am înțeles: Locul era fierbinte și-l îmbăta. Vasele sanguine băteau pe dedesupt, și asta semăna a bîzîit de muscă. Înnebunit de lipsa de direcție a bătăilor, bietul animal se nevroza pe loc :

În pîntecele-i gras și mort o spaimă caldă trece
Un tunet surd pe dedesubt îi frige trupul rece
Ca un bolid de gips
Căci a simțit svîcnind ca mii de muște într-o majă
Canalele de ser ascuns udînd această plajă
Acest apocalips.
Înnebunit de vijelii și clime de-alte zòdii
El țiuie pe loc sugînd steril cu dulci melòdii
Un punct, neștiutor
De inima ce-n pieptul meu măsoară al lui timp, an
Și pentru care nu-i de-ajuns prea scurtul lui timpan
De marele motor.

Atunci am avut viziunea dreaptă a relațiilor din univers. El ședea pe mîna mea și sub ochiul meu și nu știa asta. Iar eu știam că cu o mică mișcare pot să-l șterg de pe mînă. M-am simțit în fața lui o înfricoșetoare divinitate :

Iar eu ce știu că degetul cel mic strivește toate
Privesc din sferele de sus ca o divinitate.

— Ce spui e într-adevăr mișcător !

„Adevărul literar și artistic", XVII, seria II, nr. 844, 7 februarie 1937, p. 10, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

SPECIALIȘTII

Fiindcă mai deunăzi mi-a înghețat o țeavă în odaia de baie, am trimis după un specialist. Pînă la venirea lui am făcut un mic examen al conductelor. Tubul trece din pivniță în parter și anume prin încăperi mereu încălzite, apoi străbate parchetul catului superior și, strecurîndu-se printr-un șanț anume tăiat în zidul interior, ajunge la robinetul care precede baia. Cum porțiunea aceasta se află lîngă fereastră și odaia nu e încălzită, tubul a înghețat

aici. Şi am tras cu creionul pe perete, pe locul unde se vedea urma stratului de gips acoperitor. Aci să încălzească instalatorul. Specialistul sosi, iar eu l-am lăsat în pace. El a început să facă însă către toţi ai casei o lungă teorie asupra îngheţului, asupra dificultăţii de a topi nodurile de gheaţă, asupra victoriilor lui de acest soi în felurite împrejurări. Şi-a scos surtucul, mi-a cerut fel de fel de informaţii şi de instrumente, pe care eu i le-am dat răbdător, fără să-i arăt linia trasă cu creionul. După un ceas de dibuiri prin toată casa, individul a început să lingă cu flacăra felurite părţi ale instalaţiei, după un plan cu totul extravagant. N-a rămas nimic nesupus focului, afară, bineînţeles, de linia trasă cu creionul. După cîteva ore de stearpă îndeletnicire, specialistul mi-a mărturisit că se află în faţa unui caz grav, insolubil, cum a mai avut şi în alte împrejurări.

— Atunci, ce e de făcut ?

— Să aşteptaţi d-voastră pînă se încălzeşte vremea !

La plecare, „specialistul" mi-a dat a înţelege că trebuie să-l plătesc. După ieşirea ipochimenului am făcut focul în odaie şi apa a început să curgă. Însă acum curgea şuvoaie şi din instalaţia de baie pe care o topise instalatorul. Am dat să chem alt specialist şi, cum se înserase şi era întuneric, am întors butonul electric. Becul nu se aprinse. Specialistul umblase la el cu maşina lui arzătoare.

— Să vie electricianul, am zis iritat.

Electricianul veni. Deşi rezulta că stricăciunea se produsese numai în domeniul propriu-zis al lămpii, prin întreruperea contactului, electricianul mi-a desfăcut toate firele, a tras prizele afară, mi-a stins lumina în toată casa şi mi-a umplut-o de lumînări. Ore întregi a lucrat fără nici un spor, împerechind firele în mod fantezist, pînă ce, exacerbat, l-am dat afară. Părea uşurat el însuşi de această soluţiune. Am chemat alt specialist. Acesta fu într-adevăr mai chibzuit. Puse la loc toate maţele sîrmelor, determină locul exact al stricăciunii şi după puţină vreme mă chemă cu un ton vizibil de mîndrie.

— S-a făcut, conaşule ! Întoarceţi butonul !

Întorsei şi-l văzui pe meşter urcat pe două scaune încălecate şi ţinîndu-se cu mîna de lampa din tavan. Îl felicitai şi dădui să plec. Deodată auzii o surpătură grozavă, cu bufnitură şi zornăituri de sticle sparte. Specia-

listul căzuse cu lampă cu tot, trăgînd după sine vreo doi metri de fir. În momentul acela m-am bucurat că nu ţin puşcă în casă. Acum caut mai mulţi specialişti.

„Adevărul literar şi artistic", XVIII, seria III, nr. 845, 14 februarie 1937, p. 14, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

COMEMORĂRI...

N-aş putea spune că comemorările scriitorilor noştri, precum Eminescu sau Creangă, sînt un lucru rău. Dar îndrăznesc a spune că sînt puţin lucru. Se poate închipui o sărbătorire a lui Mozart fără audiţiuni din opera lui ? Fireşte că nu. Ei bine, sărbătoririle scriitorilor noştri se fac în chip cu totul exterior, fără suficiente lecturi din opera lor.

Lumea nu citeşte nici pe Eminescu, nici pe Creangă, şi dovadă este puţinătatea ediţiilor. Sînt autori clasici cu totul neretipăriţi, fiindcă *nu se cer*. Noi am ajuns la acel soi de cult, uneori fanatic, care se opreşte la suprafaţă. O instituţie cu caracter comercial îşi pune ca firmă „Mihail Eminescu". De ce ? Fiindcă membrii din consiliu au auzit că Eminescu e un bărbat de seamă. Dar nimeni n-a citit ceva din Eminescu. Numărul celora care n-au citit nimic din Eminescu, din Creangă este nebănuit de mare şi este în raport invers proporţional cu intensitatea comemorării. Un cetăţean care a comemorat îşi simte conştiinţa împăcată şi nu se mai simte obligat să citească. Iată ce-mi spunea în această privinţă prietenul meu profesorul :

Mai deunăzi am primit ordin de la Minister să comemorez în clasă pe Creangă. Iată un ordin care mi-a făcut plăcere. Trebuie să ştii că băieţii mei sînt de o vîrstă înaintată şi le presupun prin natura studiilor lor cunoaşterea clasicilor noştri. Am uzat dar faţă de ei un stil adecvat. „N-am să stau să vă spun — am început eu — cine a fost Creangă, nici să înşir scrierile lui, care vă sînt familiare. Vreau numai să profit de prilejul comemorării de azi spre a scoate în evidenţă valoarea lui Creangă pentru literatura noastră şi învăţăturile ce se pot scoate pen-

tru viitorul acestei literaturi dintr-un scriitor ca el, care a izbutit să depășească vremea lui." Și am început să analizez opera, făcînd aluzii la cutare și cutare pagină, adăogînd mereu : „precum foarte bine știți". Trebuie să-ți mărturisesc uimirea mea de a întîmpina în clasă o răceală desăvîrșită. La fiecare „cum foarte bine știți", ochii elevilor fugeau de mine și se ascundeau. Clasa părea jenată. Ce să fie, ce să fie, îmi ziceam eu. Ros de o bănuială, am invitat pe cel mai isteț să facă pe scurt un tablou al scrierilor lui Creangă. După oarecare codire, elevul mi-a spus cu ochii în jos :

— Domnule profesor, n-am citit pe Creangă.

Un altul, invitat la fel, mi-a răspuns același lucru. În sfîrșit, toată clasa, prinzînd curaj, mi-a mărturisit :

— Domnule profesor, nimeni n-a citit pe Creangă !

Nimeni nu citise. De ce ? În biblioteca școalei nu se afla nici un volum, copiii n-aveau bani, fiindcă părinții le spun : „Nu v-am luat cărți de școală, ce tot vă cer tot felul de fleacuri ?" Să fi avut bani, aș fi cumpărat atîtea volume cîți elevi erau în clasă și le-aș fi împărțit spunînd : „Iată, azi comemorăm pe Creangă. Citiți-l aici sub ochii mei." Dacă statul ar tipări ediții populare, stereotipe, din clasicii noștri și le-ar împărți, ar face o operă cu mult mai luminată decît simpla invitare la comemorare. Acest lucru scrie-l, te rog.

„Adevărul literar și artistic", XVIII, seria III, nr. 849, 14 martie 1937, p. 12, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

UN ALES AL CERULUI

De curînd am primit de la o persoană care ne era cu desăvîrșire necunoscută (cît sîntem de neștiutori !), anume col. Al. Vasilescu-Lascar, cîteva rînduri în care sîntem mustrați că nu ne-am înscris încă în Liga Sacră Națională zisă și La-Să-Ne. O dată cu mustrarea am primit și un plugușor, vorbind de

„...românii cei curați
...la Ligă adunați",

precum și un număr din *Victoria, Organul Ligei Sacre Naționale Române*. Consultînd organul, am aflat că sediul Ligii se află în Fundeni-Ilfov (ilustră localitate!) și că Șeful suprem al ei este chiar d. col. Vasilescu-Lascar. Se pare însă că Liga nu e prea numeroasă și că d. Vasilescu reprezintă totdeodată și pe șef și pe subalterni, deoarece gazeta însăși este scrisă numai de d. Șef suprem, care se comandă singur. Cît de mare om este acest conducător de popoare, pe nedrept ignorat de presă, se vede din familiaritatea cu care vorbește celor mai de seamă oameni de stat și din formulele politice pe care le supune chiar juriului Premiului Nobel. Șeful nostru își exteriorizează gîndirea prin mesagii. Mesagiul al 6-lea, de pildă, a fost înaintat (de obicei, se arată și nr. recomandării poștale) „Lumei și popoarelor creștine, și oamenilor mari de stat ai Norvegiei, Germaniei, Italiei, Japoniei, Poloniei, Americei Latine, Franței Franceze, Albionului creștin" etc., etc. În acest mesagiu se propune o monedă universală și se fac profeții grozave. Toată lumea „a înnebunit", numai d. Vasilescu, bineînțeles, și-a păstrat capul. Cum e firesc, am fi privit toate aceste mesagii cu neîncredere, dacă o întîmplare neobișnuită n-ar face din d. Șef al Ligii Sacre un factor supranatural. Bucurați-vă, români, căci între voi se află Alesul lui Dumnezeu! După 50 de ani de persecuții (toți oamenii mari sînt persecutați), d. Vasilescu a fost încoronat de muze, prin voința lui Dumnezeu, poet al dreptății, în noaptea de 5—6 februarie. Sosirea zînelor o descrie Comandantul Suprem în versuri:

„Păreau că-s rîndunici, așa erau de mici...
Și cînd se-apropiau... deveniră Zîne.
Se-ntreceau în șoapte — legate cu arnici —
Și zîmbeau la mine! Frumoase cadîne.

Așa desfătare de lucruri cerești
Nici nu mai visasem... Tare iluminat
Le priveam cu farmec — nefiind firești —
Și li-urmam cu gîndul... Eram foarte-ncîntat."

Încîntarea d-lui Vasilescu e foarte legitimă, întrucît zînele iau rar forma rîndunicilor, de obicei apărînd ca sticleți. Însemnat de Dumnezeu, Șeful a trimis un mesagiu franțuzesc (într-o franceză păsărească) *„à Miss Eleonora Rathebone"*:

„Parmi vous tous, mon ange gardien me conduit m'adresser a vous du premier instant, parceque vous êtes tout comme moi, Ecrivain, c'est à dire «Une Elue du Ciel». Que toutes vos deux compagnes, les miss Ladi, me pardonent, et j'adresse le 5-ème Message à la Femme D'albion."

Şeful o cam sperie pe biata *„miss Ladi"*, spunîndu-i *„Dieu est très faché"* şi făcîndu-i aspre mustrări pentru atitudinea anti-italiană : *„Dieu a conduit L'Italie en Abisinia, parce qu'ils ont été payens"*. Mesagiul se încheie cu viziunea cerească a Comandantului dumnezeiesc :

„Mon Encoronement. Il faisi noir, et sur de ciel plein d'une vive lumière, ils semblait que tout était en paix et en harmonie, tout aussi que sur la terre. Et j'ai vu bien loin une multitude..."

Şi Fericitul Ales ne povesteşte într-o franţuzească îngerească cum i-au ieşit înainte miliarde de sticleţi, sticleţi, sticleţi...

„Adevărul literar şi artistic", XVIII, seria III, nr. 854, 18 aprilie 1937, p. 13, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

ÎMPUŢINAREA BUCURIILOR

Treceam deunăzi pe drum, cînd la un colţ de stradă văzui două fetiţe a căror faţă scotea scîntei de bucurie. În mînă aveau cîte-un beţişor terminat cu o mică bombă sticloasă. Din felul cum ţineau fetiţele obiectul se vedea că voiau să arate şi altora situaţia privilegiată în care se aflau. Ce erau bombele minuscule ? Nişte smochine muiate în zahăr şi înfipte în băţ, de care vînd negustorii ambulanţi de acadele. M-am aşteptat ca fetele să mănînce smochinele. Însă ele nu le mîncau. Ca să le admire pura formă ? Nu. Ca să guste la infinit dulcea lor posibilitate. Una din ele scotea o limbă de catifea roşie şi lingea delicat un vîrf al smochinei, apoi o contempla, apoi iar o lingea. Abia tîrziu îndrăzni s-o vîre şi-n gură, dar repede o scoase, privind-o cu grijă să vadă de nu s-a deteriorat. Tovarăşei i se păru, se vede, că smochina ei avea o aromă inedită şi ceru s-o guste cu vîrful limbii, ceea ce prietena îngădui cu mari precauţiuni.

Fireşte că e banal să spui că fericirea este relativă şi se poate căpăta cu puţine sforţări. Însă totul e îngrădit de anume legi şi nu poţi avea ceea ce vîrsta nu îngăduie. Am cumpărat şi eu o acadea, crezînd că e formula fericirii gastrice, şi mărturisesc că nu mi-a plăcut. Îmi place însă cafeaua, îmi place berea. Am voit să fericesc un copil cu o ceaşcă de cafea, şi el a respins-o îndărătnic. Şi ce cafea bună ! A mînca lucruri rele la gust, a bea spirtoase bizare ni se pare azi un lucru agreabil. A mînca uşor, de pildă, vegetale, e o voluptate. Mi-aduc aminte ce chinuitor mi se părea postul Paştelui odată şi cum îmi închipuiam calvarul lui Isus sub chipul unui post cu linte şi urzici. Măslinele, azi delicioase în amărăciunea lor, mi se păreau bile de otravă.

De bună seamă că fiind în creştere, copilul mănîncă avid ceea ce convine organismului tînăr, de unde plăcerea intensă pentru dulciuri şi indiferenţa pentru alimentele amare. Dimpotrivă, omul în vîrstă, nemaiavînd foame reală, găseşte plăcere în ceea ce excită sau în ceea ce purifică organismul. Pînă aici totul e ştiinţific. Însă antinomia se prelungeşte şi în domeniul moral.

Copil, voiam să-mi cumpăr o vioară de 50 de lei, pe care am şi luat-o. Dar plăcerea n-a fost în clipa cumpărării, ci într-un an întreg de aşteptări şi de popasuri lungi în faţa vitrinii. Azi nu ştiu ce să cumpăr ! Tîrgul Moşilor mi se părea un oraş imens de minunăţii şi expediţia cu tramvaiul cu cai lua proporţiile unei expatrieri în Canada. Ce plictisitor e azi tîrgul şi ce mulţumit sînt să stau liniştit ! Dar de ce aleargă domnul acela bătrîn după tînăra domnişoară, mai mult o fetiţă, care chicoteşte ? Să existe o nouă smochină de zahăr acordată acestei vîrste socotite ca o reîntoarcere la copilărie ?

„Adevărul literar şi artistic", XVIII, seria III, nr. 857, 9 mai 1937, p. 3, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

LUCRURI ETERNE

Cînd văd cum se înverşunează unii profeţi împotriva stricării limbii şi a pîngăririi artei, desconsiderînd cu astfel de măsuri neghioabe cele mai solide valori ale vremii

de azi, eu nu mă sperii. Sînt unele lucruri eterne, și printre acestea și prostia. Ar fi dureros dacă ar exista numai la noi, dar ea există intens acolo unde ai aștepta-o mai puțin. Campania analfabeților împotriva stricării limbii n-are nici un rost. Croce a pus problema foarte bine și definitiv. Vorbirea unui individ nu e compusă din cuvinte izolate valabile în sine, ci este expresia organică a unui gînd. Limba începe cu stilul. Un neologism poate să fie rău pus la unul și necesar la altul. Fă cît poftești critica limbii cuiva, dar critica limbii ca expresie, nu ca o realitate nemișcată de sine stătătoare. Noi putem presupune că puriștii noștri sînt niște autodidacți. Însă în Franța sînt atîția profesori secundari și chiar universitari care mai susțin teoria unei purități autonome a limbii și-și îngăduie să distrugă cu ea tot ceea ce formează gloria Franței.

Dar teoria sănătății în artă ? Ce român ar îndrăzni să bagatelizeze pe Baudelaire ? Ei bine, în Franța lumea didactică îl privește cu dispreț. Este îndeosebi unul, autor de manuale cu mari tiraje, care emite asupra marelui poet cele mai suficiente și stupide opinii : „Nu respirați — recomandă el — prea mult *Florile Răului !* Ele turbură sufletul ; ele îi adorm cu un somn funest ; numai snobismul te poate împiedica să vezi ce se ascunde sub aceste tuberoze cu parfum violent. În dosul tufelor înflorite, este desfrîul întristător ; este «hoitul» pe care ni-l descrie un medicinist cu imaginația sadică, într-un stil adesea brutal, adesea prețios. Anume predispoziție naturală împingea pe Baudelaire la zugrăvirea decadenței fizice și morale, și poezia sa exală prea adesea mirosuri de spital și de mlaștină. Am avea deci datoria să neglijăm pe acest mistificator sau nevrozat, care se punea sub protecția «Muzei bolnave»“ etc.

Ce tristețe ! Ce cretinism ! Toți mediocrii sînt mîndri de „sănătatea“ lor, care însă foarte adesea este foarte precară, și sînt exponenții rigizi ai moralei, pe care în particular o respectă prea puțin. De altfel, instinctul moral presupune un teren de complexitate intelectuală, și un prost nu poate fi niciodată nici sănătos, nici moral.

Acest interesant bărbat care vîră astfel de prostii în capul școlarilor francezi are și în critică păreri demne. Cine credeți că este cel mai mare critic francez ? Ridiculul Doumic, mediocrul Doumic, care însă se poate introduce

la *Revue des deux-mondes* și premia la Academie. Sub părerile înguste se ascund de cele mai multe ori intenții de parvenire prin mijlocul cel mai sigur : conformismul în stupiditate.

„Adevărul literar și artistic", XVIII, seria III, nr. 859, 23 mai 1937, p. 11, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

SCRIITORUL

Prietenul meu scriitorul îmi spunea deunăzi niște lucruri foarte interesante. Scriitorul — zicea — a observat că urmarea socială a scrisului este gloria și acum el confundă cauza cu efectul și îl caută numai pe acesta din urmă. De fapt, numai vremea îndelungă ne poate spune dacă avem de-a face cu un scriitor și nu cu un om comun care scrie. Apoi, scrisul e întîi de toate un meșteșug care trebuie să placă scriitorului ca atare, indiferent de opinia publică. Artistul din Renaștere era un meșteșugar furnizor de tablouri și sculpturi. El lucra ca să-și perfecționeze arta, ca să cîștige clienți și, în sfîrșit, pentru plăcerea personală a meseriașului care-și dă toată măsura. Scriitorul clasic francez era un furnizor de literatură plătit de rege, fără o poziție socială deosebită, fără critică exaltatoare. Modest, el lucra din patima scrisului și ca să trăiască. De o sută de ori mi se pare mai bună situația scriitorului care scrie ca să satisfacă publicul, ca să vîndă, ca Balzac. El va apela la toate resursele lui, la tot ce-i poate asigura succesul material, care nu-i deloc așa de facil cum cred unii. Scriitorul modern umblă după gloria contimporană, și asta duce la multe aberații morale. Invidios de gloria altora, el va căuta s-o atenueze și totdeodată va fi în stare să-și cîștige reputație prin reclame și articole de complezență. E curios ce naiv este un astfel de scriitor. El însuși și-a scris elogiul și începe să creadă în el. Sînt scriitori care au pierdut cu totul plăcerea efortului. Cîteva laude convenționale sînt de ajuns și se tem să nu le compromită. Atunci nu mai scriu nimic. Scriitorul modern a ajuns, analizînd destinul lui Homer, la convingerea că literatura dă o viață eternă. De aci orgoliul, privirea de sus și mai ales iritația. Căci opinia publică prețuiește în

genere corpul scriitoricesc, dar nu are nici o considerație pentru scriitorul izolat, în care vede un om ca toți oamenii. Într-o zi mă întîlnii cu un vechi coleg de școală.

— Ce mai faci ? mă întrebă. Cu ce te ocupi ?

Eu, cum știi, n-am nici o ocupație, mă „ocup" cu literatura. Văzînd că nu răspund nimic, colegul îmi oferi propoziția încîntată pe care o avea pregătită de mult :

— Eu, — zice — slavă Domnului, am cariera făcută. Sînt șef de birou în cutare minister și sînt propus la înaintare.

Apoi, într-un tîrziu :

— Parcă am văzut că faci niște cărți !

— Fac ! am zis eu cu capul în jos.

— Barim, iese ceva ? îmi făcu amicul cu coada ochiului.

— Nu prea !

— Rău ! zise dezamăgit colegul, apoi cordial reprobativ : De ce nu vrei tu să-ți faci o carieră ca oamenii ?

— Fiindcă nu sînt om ca toți oamenii !

Așa i-am răspuns eu glumind și desigur că amicul a interpretat răspunsul în felul cel mai defavorabil. Dar apoi m-am gîndit că redusul prieten avea dreptate. Ce are de-a face scrisul cu viața ? De ce să cerem de la oameni o stimă pe care nu pot să ne-o dea, fiindcă în chip sincer nu ne prețuiesc ? Să uităm iarăși efectul secundar al artei și s-o cultivăm în sine : ca pe o meserie ca oricare alta.

„Adevărul literar și artistic", XVIII, seria III, nr. 863, 20 iunie 1937, p. 7, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

ÎN TREN

În compartimentul de clasa I se urcă trei persoane, un bărbat ca de 40 de ani și două doamne cam de aceeași vîrstă, cu aere juvenile, vopsite, îmbrăcate țipător în rochii strimte și scurte care plesnesc la presiunea pulpelor și sugînd cîte o țigare cu mult fum. Una din doamne are un rîs gros, gîlgîitor, care-i desface toată gura plină de rouge și de dinți de aur : ha, ha, ha, ha. În compartiment

se află numai un domn serios, cufundat în lectura unui jurnal. Urmează 16 ore un interminabil dialog din care extragem cîteva momente :

— Mamă dragă, tu poţi să dormi în tren ?

— (Domnul, întrerupîndu-şi sforăitul.) Nu !

— Ha, ha, ha, ha !

— Tu dormi, dragă ?

— Mie mi-e cald.

— Ha, ha, ha, ha ! Scoate-ţi ghetele !

— Nu se poate ! Să deschidem geamul.

— Ba eu îmi scot pantofii. Ha, ha, ha, ha !

Una din doamne îşi dă drumul pantofilor şi-şi ridică picioarele noduroase pe banchetă. Se aud deodată alte perechi de ghete căzînd jos. Domnul citeşte nervos şi ostentativ jurnalul. Cei trei îşi continuă conversaţia întinşi pe banchete.

— Niki dragă, parcă mi-e foame. Nu poţi să scoţi fondantele ?

— Ha, ha, ha, ha !

— Îmi permiteţi să vă ofer o bomboană ? Îmi daţi voie să mă prezint !

Călătorul, luat în pripă, n-are vreme să se reculeagă şi, bolborosind ceva, se trezeşte mestecînd o pralină. Cei trei pasageri sînt acum în largul lor. Cu mîinile sub ceafă, întinşi pe spate, după ce-au stins cu de la ei putere lumina şi au deschis şi uşa, îşi continuă petrecerea :

— Tu, Lori, ce-o fi făcut Didina ?

— Nu ştiu. Pleacă la Paris cu Luki.

— Ha, ha, ha, ha !

— Şi Nelu merge în croazieră pe Mediterană.

— Ha, ha, ha, ha !

— Apropo ! S-a întors Tanţi din fiorduri ?

— S-a întors, nu ştii ? Ha, ha, ha, ha !

Domnul cu jurnalul e galben la faţă şi dă semne de impacienţă. Cei trei vorbesc înainte şi doamna rîde cu gura mare. Deodată, domnul serios se ridică, cască gura, scoate un formidabil ha, ha, ha şi trage semnalul de alarmă.

Tumult. Cei trei sar jos în ciorapi şi doamnele ţipă : „Săriţi, nebunul !“ Iar „nebunul“ s-a calmat şi aşteaptă impasibil ancheta.

„Adevărul literar şi artistic“, XVIII, seria III, nr. 867, 18 iulie 1937, p. 18, rubrica „Cronica mizantropului“ ; semnat Aristarc.

NAŢIONALISM ARHITECTURAL

Un domn ing. Karl Gyr, elveţian care trăieşte de cîtăva vreme la noi, a ţinut la Vălenii-de-Munte o conferinţă îngăduitoare despre noi, în care însă mărturiseşte că nu este entuziasmat de construcţia modernă din România, adică de zgîrie-norii americani „fără stil şi fără aspect". Au mai spus şi alţii asemenea absurdităţi, de altfel, stimulaţi de unele cercuri de la noi care profesează un naţionalism rău înţeles. Ce-i dreptul, persoanele onorabile străine care au emis aceste opinii cam neprotocolare, cam pretenţioase, n-au nici o competenţă în domeniul artei, încît nimeni nu e ţinut să le ia în seamă, mai ales cînd vin din Elveţia, ţară care nu-mi amintesc să fi dat legi artistice Europei. Cîteodată poţi bănui o invidie refulată, o îngrijorare în faţa progresului nostru fulgerător. Dar sînt îndemnaţi la asta şi de unii români cu spirit de contradicţie. Iată un sat mizerabil de bordeie, oameni desculţi, lucrînd cîmpul primitiv, luminîndu-se cu opaiţ. Guvernul hotărăşte să le déa lumină electrică, să le cumpere tractoare, să-i îndemne mereu la progres. Atunci, falsul român e indignat şi scoate expresia „tichie de mărgăritar". Sînt unii străini care ne-ar voi mereu desculţi, murdari, rău hrăniţi şi trăind în cocioabe. Atunci ne-ar admira „pitorescul" şi ne-ar compara cu originalii ţigani.

Tradiţia în arhitectură? Să vedem ce înţeles are asta şi mai ales ce margini. Stil românesc tradiţional nu putem găsi decît la bisericile de dimensiuni mici, la casele cu tindă de sub munte, la cule. Dacă am dori să construim o catedrală, un palat, o casă modernă cu multe caturi, elementele tradiţionale sînt inaplicabile. Cu coloane răsucite, cu colaci ornamentali s-au construit într-adevăr numai cîteva case boiereşti fără proporţii mari, unele frumoase, altele detestabile. De ce? Fiindcă arhitectura înseamnă proporţie şi arhitectul „tradiţional" încearcă să obţină coloare prin ornamentaţiuni aplicate. De la Mincu, exaltat înainte de război ca un mare geniu, n-a rămas nimic valabil şi înşişi elevii săi, d. P. Antonescu, de pildă, l-au combătut. Şi acum se vede Bufetul de la Şosea, care este o oroare de bombastic coloristic, în felul greşit cum unii slavi au încercat să aducă o notă personală arhitecturii occidentale. Dar, în definitiv, există originalitate

absolută în arhitectură? Stilul romànesc e o prelungire a celui bizantino-adriatic, arhitectura franceză e o prelungire a barocului italian, cea spaniolă în alt sens la fel etc., etc.

Originală poate fi numai interpretarea locală, adaptarea, și încă și aceasta e supusă evoluției. Italienii au rezistat multă vreme în tranșeele barocului, detestînd americanismul, pînă ce, în sfîrșit, s-au încredințat că stau într-un punct mort. Acum Poșta din Napoli, cutare hotel din Milano, gara din Florența dovedesc ruperea tradiției. Și totuși, italienii rămîn fără să vrea în tradiție, fiindcă cerul lor, materialul și ochiul lor nu poate da ceva absolut identic cu modelul imitat.

Să ne-ntoarcem la București! Are oare capitala o tradiție ilustră ce nu trebuie trădată? De unde? Capitala era un sat mare cu căsuțe improvizate și firește fără nici un stil, căci erau construite de zidari. Cîte o clădire mai mare ca Poșta, Casa de depuneri aveau un mizerabil stil de provincie franceză, fiindcă arhitectul era francez. De aceea, se vede, unii francezi regretă „micul Paris" (? !) de altădată și strîmbă din nas la New-York-ul românesc. România abia acum a început să construiască și ea are nevoie de grandios, de monumental și de confortabil. Dacă Japonia, prototipul tradiționalismului, face zgîrie-nori, nu văd de ce n-am face și noi. Toată Europa construiește modern, fiindcă un stil este totdeauna cu necesitate universal. O meschină modernitate este trecută numaidecît în străinătate în istoriile de artă, iar nouă ni se face morală! Stilul modern din România este o varietate personală a modernismului și nu seamănă deloc, afară de puține excepții, cu modernismul occidental. El e candid, văros, potrivit cerului local și colbului dunărean, și micile biserici centenare se proiectează admirabil pe masivitatea noilor clădiri, care sînt departe de a fi zgîrie-nori. Fără stil fundația Dalles, fără stil clădirea alăturată de 10 etaje? Fără culoare, fără zorzoane, dar de o excelentă calitate artistică, Biblioteca Academiei Române este una dintre cele mai frumoase clădiri moderne din Europa prin candoarea, simplitatea și aerul de exactitate. De altfel, este acum și una din cele mai moderne instalații de genul acesta din Europa (compară cu Biblioteca Națională din Paris sau cu Vittorio Emannuele din Roma). Probabil că unor străini le-ar plăcea hardughia „clasică" și umedă de

alături. Să ne mai slăbească dar străinii moralizatori stimulaţi de falşii naţionalişti.

„Adevărul literar şi artistic", XVIII, seria III, nr. 870, 8 august 1937, p. 18, rubrica „Cronica mizantropului"; semnat Aristarc.

AMATORUL LITERAR

Amatorul literar este omul cel mai primejdios de pe lume. Neavînd puterea de voinţă de a se preface într-un producător obişnuit, într-un meseriaş, neînvăţînd dar secretul artei, el se mulţumeşte cu reputaţia familiară şi rămîne un încăpăţînat. Amatorul de literatură este de cele mai multe ori un autodidact sau mai bine zis un semidoct, cu pretenţii de bibliofilie. De pildă, el adună de pe la anticari cărţi cu aspect de gunoaie în limbile cele mai felurite (poliglotia este semnul semidoctismului nu rareori) şi le aruncă acolo în raft fără să le citească sau în orice caz fără să le înţeleagă. Filozofie ? A citit. Biologie ? Ştie pe de rost. Medicină ? Este pasiunea lui. Nici un scriitor universal nu-i scapă, ultima carte e în dulapul lui înainte de a fi în librărie.

Discuţia cu amatorul literar este primejdioasă, iritantă. Amatorul e înconjurat de nevastă şi copii care îl adoră şi-l privesc ca pe un Goethe al familiei. El însuşi e un prezumţios şi un polemist înnăscut, în stare de a-ţi face mustrări dacă cumva nu i-a plăcut o carte pe care ai avut nefericirea să i-o comunici fără voie prin faptul punerii ei în vînzare. Violenţa amatorului de literatură este neîntrecută şi este mai totdeauna explicabilă printr-o operă ascunsă prin sertare, care n-a putut şi nu va putea fi niciodată publicată. Nu face pe isteţul şi pe amabilul, insistînd să ţi se citească fragmente din ea. Amatorul îţi va citi, îţi va cere părerea şi, la cea mai mică obiecţie, te va combate vehement, asistat de toată familia.

Să vedeţi ce mi s-a întîmplat mie cu un amator de literatură. Din amabilitate, l-am întrebat dacă, cu atîtea cunoştinţe literare etc., etc. (minciună reverenţioasă !), n-a încercat să scrie. Eram sigur că amatorul nu a scris. Ei bine, m-am înşelat. Scrisese. A scos numaidecît opt

caiete cu scriere măruntă, care m-au îngrozit. Şi a început să-mi declame un fel de poem cu desăvîrşire dement. Probabil că citise de atîtea ori familiei această nefericită compunere, încît, printr-un soi de sugestie, toţi ai casei, nevastă, copii, servitoare, luau mine exaltate şi de-a dreptul ameninţătoare. Ceea ce m-a uimit îndeosebi este că poemul folosea cuvinte de un inedit bizar. De pildă, poetul amator declama :

„Domnul nostru este darnic
El e mîndru el e starnic !"

— Mă rog, — am întrebat eu — ce înseamnă *starnic* ?

— *Starnic* e o prescurtare de la *statornic*, ca să iasă ritmul.

Am dat să zîmbesc, dar nevastă, copii, servitoare au ţipat la mine :

— Tata zice bine, tata zice bine. *Starnic* se zice.

Un copil luă furculiţa de pe masă şi, pironindu-mă cu nişte ochi teribili, ţipă :

— Asta e *fuliţă, fuliţă !*

De amatorul de literatură am scăpat prin fugă.

„Adevărul literar şi artistic", XVIII, seria III, nr. 884, 14 noiembrie 1937, p. 7, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

LA RĂSPÎNTIE

Prietenul meu care face politică este într-o mare încurcătură. De altfel, şi politica lui este încurcată. El se socoteşte un mare tactician şi pretinde că nu urmăreşte rezultate imediate, ci foloase îndepărtate, dar sigure. Şi cînd scopul e îndepărtat, trebuie să lucrezi subţire. De aceea e plin de subtilităţi şi de prevederi şi nu s-ar destăinui pentru nimic în lume cuiva dacă n-ar şti mai înainte din ce partid face parte. La drept vorbind, mă întreb însumi în ce partid este înscris prietenul meu. Mărturiseşte cu glas tare că aparţine unui partid mare, dar faţă de partidul advers declară că înţelege să „imprime" partidului său o orientare spre ideologia celuilalt partid. Cînd i se pare că această declaraţie nu captează simpatia adversarului, conciliază astfel extremele :

— În țara noastră nu e loc decît pentru două partide mari, reprezentînd două idei bine definite. În fond, noi doi colaborăm în mod tacit și avem tot interesul să ne dăm o mînă de ajutor ca să nu contribuim la destrămarea țării.

Din cauză că se prevedea o nouă orientare în sînul partidului de la putere din care declara prietenul că face parte, a început o epocă de îndoieli și de pipăiri din partea eroului nostru. Cînd credea că are să învingă direcția tradițională, mărturisea că e pentru statornicie ; cînd i se părea că va învinge orientarea nouă, susținea că a venit vremea tinereții.

Căzînd guvernul, prietenul începu să se declare membru al partidului advers. Cui își arăta nedumerirea îi răspundea : „De fapt, spiritual, nici n-am aparținut niciodată partidului. Nici n-am votat, ba chiar de mult nu mai am nici o activitate. Mă reținea însă un sentiment de delicatețe față de cutare, care mi-a făcut mult bine. Acum însă cutare mi-a redat inițiativa."

Ca să nu dea loc la bănuieli, amicul n-a fost în alegeri, pretextînd că este bolnav. În felul acesta, e din toate partidele.

Al doilea partid n-a fost chemat însă la guvern, și prietenul începe acum să se arate scîrbit de politicianism. Vrea un „duh nou" și pretinde că, deși n-admite mișcările nelegale, e dator să recunoască cum că opinia publică a fost exasperată. „Nu mai merge, a zis el. Măcar acum în ceasul al doisprezecelea să se dezmeticească lumea." Iată însă că din partidul nechemat la cîrmă o fracțiune se desprinde orientîndu-se spre guvern.

Prietenul meu e în culmea înfrigurării :

— Bravo, domnule, începe să se facă lumină.

— Asta e cam defecțiune ! zic eu.

— Nu, domnule, — zice prietenul — asta e dezmeticire. Cînd corabia se îneacă, e în dreptul nostru să ne salvăm.

Prietenul alergă repede în preajma noilor orientați și, dacă ar fi fost un decis, poate că ar fi tras un ce profit. Dar, temperament ciudat, a aflat unele lucruri care nu i-au plăcut.

— Dacă zici — i-am spus eu — că vrei să construiești și că puțin îți pasă cine-ți dă această posibilitate, de ce nu treci în aripa care fuzionează ?...

Prietenul privi prudent în toate părțile :

— Cine-mi spune mie că au să stea ? Dacă se duc, nu rămîn pe din afară și dintr-o parte și din alta ?

Așa era. Cîteodată, lașitatea dă aceleași efecte ca și caracterul. E o deosebire numai de parfum !

„Adevărul literar și artistic", XIX, seria III, nr. 892, 9 ianuarie 1938, p. 18, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

DESPRE RATARE

Ce e ratarea ? Cred că este imposibilitatea organică în care se află un individ de a-și atinge țelurile, cu toate că ar avea însușirile trebuitoare. Prin urmare, ratarea mi se pare o boală a voinței, boală gravă cu simptome caracteristice.

Am cunoscut mulți ratați și, cînd îi întîlnesc, simt o mare jenă. Aveam odată un coleg de universitate care era în toate un om normal. Urma o specialitate oarecare și s-ar fi zis c-o urma bine. A ajuns ceva prin provincie, mi se pare profesor. Era însă foarte rușinos și se temea de șoareci, de întuneric și de singurătate, de clinchetul de fierărie. Îi era frică de fantome. În sfîrșit, a dispărut într-o bună zi, înghițit de provincia natală. Se înțelege, acesta nu e un ratat tipic. El a scos din pregătirea lui ceea ce se scoate de obicei : o carieră mediocră. Totuși, de la un om care a trecut prin universitate ai aștepta o cît de mică și temporară impulsiune spre actele intelectuale. Ar rezulta de aci că toți indivizii comuni sînt niște ratați. Nu prea. Prietenul meu era făcut numai pentru viața liniștită a intelectualului și tocmai în direcțiunea asta nu a făcut nimic. Ceilalți se rătăcesc prin profesiuni care nu li se potrivesc pînă ce vocația apare. De pildă, am cunoscut pe cineva care se învîrtea în sfera intelectualilor, pînă ce, printr-o întîmplare, și-a descoperit vocația de negustor.

Un alt ratat era mai tipic. Era din categoria „oamenilor conștiincioși". La cursurile universitare și îndeosebi la seminare venea cu religiozitate. Lua însemnări

meticuloase și făcea mormane de fișe de o onestitate care despera. Se oferea să facă toate lucrările propuse de profesor. Nu căuta nici o meserie și nici nu primea vreo ocupație cînd i se oferea (cîteodată se găseau), fiind ocupat cu „studiul". Era un întreținut veșnic al căminelor studențești. Bineînțeles, lucrările nu le înfăptuia, fiindcă voia să le facă atît de adînci și totalitare, atît de absolute, încît nu depășea niciodată faza fișelor. De atunci am înțeles că ratarea înseamnă imposibilitatea de a-ți determina un obiectiv imediat, de a-ți limita acțiunea și de a trece repede la faptă. Sfaturilor profesorului însuși de a-și alege odată un subiect și de a-l trata cu materialul care se găsește, el le răspundea cu o modestie disprețuitoare : era om serios, trebuia să adîncească. Prietenul meu n-a făcut niciodată nici o lucrare și nici licența nu și-a luat-o. El avea despre licență o idee sublimă și socotea pe toți colegii lui, care și-o dădeau cum puteau, ca pe niște superficiali deținători ai unui titlu nul și neavenit. *El* avea să arate ce este aceea o licență.

Examenul acesta însă amicul nu l-a dat, prelungindu-și peste marginile normale șederea prin cămine. Profesorii fierbeau cînd îl vedeau la seminare. E posibil să se fi prezentat la examene și să fi căzut, fiindcă, risipit în investigații extravagante, nu se ocupa de lucrurile elementare. În sfîrșit, nu și-a dat licența și, firește, nici examenul de capacitate și l-am zărit odată, cînd mai toți eram așezați în viață, de bine, de rău, într-o stare foarte mizeră. Avea mereu geanta lui mare plină cu fișe.

Nu l-am mai văzut, și în ramura pentru care se pregătea e un om definitiv pierdut. Dar n-ar fi de mirare să-l descopăr pe undeva, om mare, bogat, puternic. Ratații absoluți sînt rari. De obicei, după un lung stagiu de sforțări inutile într-un domeniu, ratatul renunță și pătrunde victorios în altul. Să te ferești de acela care a încercat douăzeci de ani să facă poezii fără succes. Aceștia fac cariere solide, materiale, și se răzbună pe cei izbutiți.

„Adevărul literar și artistic", XIX, seria III, nr. 904, 3 aprilie 1938, p. 18, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc. Reprodus în vol. *Cronicile optimistului*, București, Editura pentru Literatură, 1964, p. 23—24.

STUDENTE

Sîntem într-un oraş universitar. Într-o ogradă unde stau în gazdă studenţi şi studente intră doi ţărani sfioşi cu căciuli mari albe şi opinci în picioare. Unul e în vîrstă, cu părul sur, celălalt e mai tînăr. Par a fi tatăl cu un fecior mai în vîrstă. Ţăranii dau tîrcoale prin curte, se opresc pe la toate uşile fără a îndrăzni să bată, se sfătuiesc puţin în şoaptă, apoi pleacă, apoi iar vin, pînă ce, în sfîrşit, îi vede cineva şi-i întreabă ce voiesc. Au venit — zice bătrînul — să vadă pe o domnişoară studentă. Înţeleg numaidecît că bătrînul e tatăl fetei şi tînărul e frate. Desigur, au adus bani pentru domnişoara care se străduieşte cu învăţăturile înalte.

Aflînd unde stă odrasla, bătrînul bate cu sfială la uşă, dar nu răspunde nimeni. După îndelungă aşteptare, cei doi se urnesc spre poartă. Mai tîrziu se-ntorc şi bat din nou, dar nu le răspunde iarăşi nimeni. Văzînd că nu-i nimic de făcut deocamdată, ţăranii se chincesc jos pe prag şi unul scoate din traistă o bucată de pîine neagră din care începe să mestece rar. Ceasuri întregi oamenii aşteaptă pe domnişoară. În cele din urmă, dau ochi cu mine şi, ca spre a motiva pe fata care nu mai vine, bătrînul zice :

— Învaţă de spaimă !

Atunci mi-a venit să-i spun următoarele :

Învaţă de spaimă fata dumitale, moşule. Către amiază, cînd se deşteaptă, o droaie de studenţi şi studente sosesc şi-o iau la cursuri de plimbare prin grădinile publice. Nu se întorc decît pe seară, cu toţii, şi atunci „învaţă". Doi vlăjgani şi două domnişoare se grămădesc în pat şi încep să cînte tot repertoriul lui Moscopol şi al lui Titi Botez, terminînd cu *Mascarade*. Cîteodată, unul începe să vorbească, în vreme ce ceilalţi continuă a le ţine isonul. Fata dumitale îndeosebi s-a specializat în a cînta gros ca Marlene Dietrich. Şedinţa asta de muzică corală romanţioasă ţine pînă pe la două noaptea, apoi, obosiţi de atîta învăţătură înaltă, toţi, cîntînd în cor *Mascarade*, se urnesc pe uşă, trîntind-o tare, şi merg să înveţe pe la alţi colegi. Cînd se termină cursurile nocturne, iubite moşule, nu ştiu, fiindcă eu, ca om neînvăţat, pe la orele acelea dorm. Astfel de studii face domnişoara dumitale, care mîine, devenind profesoară, va protesta în scrisori

către d. Pisani în contra pocirii limbii neaoşe şi va vesteji pornografizarea literaturii române. Încolo, n-aş putea să spun precis ce se mai întîmplă în cameră, fiindcă eu am somnul greu.

Aşa am vrut să vorbesc cu moşului, dar el se uita în ochii mei cu atîta evlavie, încît i-am spus doar :

— Învaţă, moşule, învaţă, o să ajungă departe !

— Să te audă Dumnezeu ! zise bătrînul, închinîndu-se.

Ţăranul cel tînăr, fratele, făcu şi el o cruce, tocmai cînd domnişoara, slăbită de învăţătură, intra lividă pe poartă, fredonînd automatic *Mascarade*.

„Adevărul literar şi artistic", XIX, seria III, nr. 911, 22 mai 1938, p. 18, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

FOBIA ZGOMOTULUI

D. Popescu, brav cetăţean bucureştean, locuia pe o stradă de periferie pe care o trăsură trecînd la două zile o dată producea senzaţie. Căsuţele erau pierdute în ogrăzi vaste, şi fiecare proprietar putea să urle, să facă crime în curtea lui, căci nimeni nu l-ar fi auzit. Era o stradă de oraş, dar un rezident din Malaezia nu s-ar fi simţit mai pierdut de centrul umanităţii ca aici. Noaptea se auzea lătratul îndepărtat al cîinilor, încît te-ai fi crezut la marginea lumii locuibile, de unde încep pădurile şi animalele exotice. Puţin sensibil la emoţiile poetice şi fără nici o imaginaţie, d. Popescu nu vedea decît incomoditatea zgomotului şi promitea cîinilor laţul hingherilor. Într-un cuvînt, domnul Popescu aspira la o linişte aşa de absolută, că nici mormîntul nu i-ar fi putut-o da.

De aceea, cînd un mahalagiu îşi instală un aparat de radio, cetăţeanul nostru primi evenimentul cu multă spaimă. Întîi ascultă îndepărtata emisiune scandalizat, apoi făcu aluzie la inconvenienţa zgomotului prin vecinii imediaţi, apoi merse însuşi în poarta delicventului şi-l mustră. Acesta îi rîse în nas şi-şi văzu de treabă. D. Popescu se-nfurie şi de furie deveni nervos. Deşi emisiunea nu se auzea decît rar, el nu putea dormi chiar

cînd era liniște desăvîrșită, din teroarea că deodată ar fi putut fi deșteptat de blestematul instrument. Atunci consultă un avocat, hotărît să dea în judecată pe mahalagiu; avocatul îl convinse că nu exista nici un text de lege care să împiedice un cetățean să se folosească de un zgomot procurat de statul însuși contra unei taxe. Demoralizat, d. Popescu, nelegat prin nimic de București, își vîndu casa și se mută într-un oraș de provincie.

Satul, cu gîștele, cu căruțele, cu vacile, cu porcii lui, este un loc zgomotos, unde lumea trăiește. Strada orașului de provincie pe care se mută d. Popescu era mai tăcută ca un cimitir abandonat. Noul cetățean se simțea fericit. Se așeza pe o bancă din fața casei în cămașă de noapte și avea consolația ca toată ziua să nu vadă țipenie de om. Cînd cîte un pui de găină răsărea deodată de sub vreun gard, piuind, d. Popescu îl hușuia ca pe geniul cicloanelor urlătoare.

Însă fericirea e scurtă. De la o vreme începu să treacă pe această stradă un camion automobil al unei fabrici de cărămidă de la marginea orașului. Trecea rar, o dată, cel mult de două ori pe zi, dar liniștea d-lui Popescu era nu mai puțin violată în absolutul ei, mai ales că șoferul, mai mult din instinct muzical decît de nevoie, claxona cu mult temperament. Setosul de liniște deveni iarăși nervos. Dar fiindcă și durerea are un sfîrșit, se întîmplă un lucru îmbucurător la București. Autoritățile, în dorința de a stîrpi zgomotele în acest oraș înspăimîntător, care a întrecut cu mult New-York-ul (după opinia eroului meu), interziseră automobiliștilor să claxoneze. Atunci, d. Popescu trimise la *Universul* o scrisoare patetică, implorînd să se ia această măsură salvatoare și în orașul său de provincie. Și, lucru remarcabil, primarul orașului cu un singur automobil, vrînd să se pună în rînd cu capitala, interzise printr-o ordonanță claxonarea în urbe. Șoferul venea acum fără să apese în mingea claxonului, fluierînd ca să-și satisfacă muzicalitatea.

Am uitat să spun însă că d. Popescu nu văzuse niciodată camionul trecînd, fiindcă, terorizat de uruirea lui, se ascundea în casă. Se întîmplă ca într-o zi, cînd ședea pe bancă la poartă, automobilul să treacă. Evident, nu era nici o posibilitate ca un automobil să calce un cetățean care stă în poartă. Ei bine, d. Popescu fu călcat. Căci simpla alunecare a camionului îi sugeră atîta zgo-

mot, încît, terorizat şi cu mîinile la urechi, se aruncă înaintea lui. Proprietarul maşinii fu acela care ceru despăgubiri. D. Popescu, în schimb, doarme acum neturburat acolo unde este linişte eternă, lîngă Pădurile misterioase ale Veciniciei.

„Adevărul literar şi artistic", XIX, seria III, nr. 912, 29 mai 1938, p. 3, rubrica „Cronica mizantropului", cu titlul *Linişte* ; semnat Aristarc. Reprodus cu noul titlu în vol. *Cronicile optimistului,* Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964, p. 24—26.

OCCIDENTALUL

Occidentalul este un individ căruia admiraţia de secole a „orientalilor", admiraţie, de altfel, pe deplin meritată, i-a compus o psihologie egoistă, mărginită, persiflantă. Încredinţarea nestrămutată a occidentalului este că tot ce stă dincolo de graniţele civilizaţiei sale este cu totul inferior, barbar. În recenta catastrofă a Cehoslovaciei m-a mirat nu atitudinea opiniei publice din Apus, explicabilă prin condiţii politice pe care nu e locul de a le discuta aici, cît colorarea în presă a acestei atitudini. S-a zis anume că nu se cade ca Occidentul să se bată pentru o „obscură ceherie". Deci cehii, popor cu o civilizaţie atît de frumoasă, sînt „obscuri". Vă închipuiţi cît de obscuri trebuie să fim noi.

Ceea ce uimeşte pe orientalul care călătoreşte în Occident este şi acum ca şi în trecut completa ignoranţă a apusenilor în materie de istorie şi de geografie. Şi în aceşti ani ca şi în anii de după război n-am izbutit să observ vreo claritate în privinţa calităţii mele de român. Vorbind destul de bine limba lui Petrarca, dar prezentînd un paşaport străin, de unde se putea vedea că sînt român, am trezit foarte adesea nedumerire şi în cele din urmă am fost întrebat dacă nu sînt... bulgar. Motivul ? Ţara latină este aliată prin casa domnitoare cu Bulgaria şi atunci, fireşte, un străin care să vorbească totuşi limba lui Dante nu poate veni decît din Bulgaria.

Ignoranţi sînt nu rareori şi orientalii, dar occidentalul suferă de o ignoranţă mîndră, ireductibilă. Odată ajuns la o eroare cu privire la partea „obscură“ a lumii, occidentalul o menţine obstinat. Ignorant este orientalul care îndrăzneşte să se aşeze în faţa marii lumini a Apusului. Îmi spunea un distins intelectual că la Paris suferise proteste violente cînd dintr-un inocent entuziasm afirmase la un concert al lui Enescu că Enesco este român. Enesco era francez ! Nu putea fi decît francez ! Protestul era şi măgulitor, şi mîhnitor. Nu este jurnal occidental care să n-afirme şi acum, sub semnături uneori ilustre, nu din rea-voinţă, desigur, că România a scăpat de sub jugul turcesc în 1913, că în urma tratatului de la Trianon am cucerit Dobrogea. În Italia, mari hărţi erau întinse pe ziduri în toamna trecută şi publicul comenta cu aprindere poziţia statelor. Unul arăta cu mîna România şi declara că noi luasem de la unguri petrolul... din Transilvania. Cu asemenea ignoranţă şi indiferenţă pentru orice e în afară, ne e lesne să înţelegem de ce propaganda ungurească, ba chiar ucrainiană, prinde un teren favorabil tocmai acolo unde avem prieteni. Directorul de gazetă occidentală nu poate deosebi adevărul de falşitate. I se oferă articole despre obiceiurile ungurilor din Transilvania (înfăţişată ca neaparţinînd, de fapt, României), şi obiceiurile sînt ale românilor. Bluzele româneşti circulă peste tot ca bluze ungureşti, bulgăreşti, cehoslovace. Toate ţările latine ştiu că noi sîntem slavi şi vorbim o limbă slavă. Deschideţi, de altfel, un *Larousse* şi veţi vedea cum e văzută România în Occident în anul 1939.

Lăudat pentru fineţa spiritului său, care este reală, occidentalul n-a aflat că de mult încă Orientul, cu o veche predispoziţie la marea cultură, mai veche decît a Occidentului, a încetat de a mai fi naiv. Cine n-a observat cu zîmbet şi cu părere de rău pentru simplitatea occidentalului, sforţările pe care le face conferenţiarul străin spre a se coborî la înţelegerea noastră. Numai un lung bizantinism ne dă fineţa de a nu trăda o clipă mirarea noastră şi a lăsa pe conferenţiar să plece încîntat de găunoşiile debitate cu suficienţă. Funck-Brentano venise înainte de război la noi şi ne făcuse acest enorm spirit pentru balcanici. „Toţi românii — zicea el — seamănă cu Napoleon !“ E de remarcat că vizitatorul civilizat nu iese din convenţii cînd e să-şi dea opinia despre ţara noastră. Noi

sîntem „mica soră latină", „un popor brav", „un popor ospitalier". Încolo ? Nimic. Evident, numai obscuritate.

Această atitudine a occidentalului este numai o mică infirmitate ieșită dintr-o mare civilizație. Dar e o infirmitate periculoasă pentru el și supărătoare pentru noi. Sînt în tren, în vagonul restaurant, venind de la Paris. Excelentă este în teorie bucătăria franceză, dar adesea hidos este prînzul pe care îl oferă restaurantul francez. Orice om călătorit ne va aproba. Cît despre serviciul din vagonul-restaurant pe linie străină, să nu mai vorbim. Iată-ne însă în România. Aci, prînzul, compus după moda occidentală, cu nici un element local copios, de bună calitate, servit de un personal îndatoritor care se înțelege cu călătorii în limba lor, este în afară de orice discuție superior. Doar nu cunoaștem carnea congelată ! Iată o franțuzoaică, probabil de o categorie socială inferioară, fiindcă francezii își stăpînesc foarte bine reflexele. Atitudinea ei nu e mai puțin caracteristică. În tot timpul mesei a afectat uimirea și dezgustul. La mazăre (mîncare națională franceză) a ridicat din umeri ! La friptură a întrebat îngrețoșată :„*Qu'est-ce que ça ?*" și a refuzat-o. A refuzat tot ceea ce mîncase dincolo de graniță, împuțit, și s-a ridicat ronțăind „de nevoie" un biscuit. Așa înțelegea o occidentală (bineînțeles de proastă extracție) să arate că vine de la lumină spre obscuritate. Ca și cînd puiul fript ar fi mai bun la Paris decît la București !

„Jurnalul literar", I, nr. 1, 1 ianuarie 1939, p. 4, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

DE CE NU SE CITEȘTE ?

In ultimii doi ani, numărul de cititori de cărți literare românești de oarecare ținută a continuat să scadă în așa fel, încît putem afirma că azi la 10.000 de locuitori n-avem decît un cititor. Comparînd România mică de altădată cu România Mare de azi, e cazul de a ne întrista. Servitorii unguri din capitală dau un procent de cititori de cărți (firește ungurești) mai mare decît intelectualitatea română.

Vor fi multe cauze. Vom enumera cîteva ce ni se par probabile :

1) Familia română nu are nici o stimă de cariera intelectuală. Părinţii doresc ca copiii să devină miniştri, deputaţi, oameni cu avere, cu „situaţie". Tinerii sînt dar crescuţi în acest spirit ostil culturii.

2) Părinţii, fiind ei înşişi necititori, văd în lectură o cheltuială şi o oboseală şi sînt scandalizaţi cînd peste „grelele materii ale programului" se mai recomandă odraslelor citiri „suplimentare".

3) Profesorii (nu toţi, dar foarte mulţi) nu citesc, sub diferite pretexte, nimic. Rar am văzut la un profesor secundar o revistă literară. Unii chiar interzic şcolarilor citirea revistelor. Îndeosebi şcoalele de fete (cu toată că se pretinde că sportul e acela care îndepărtează de la cultură) sînt cu totul în afara oricărei preocupări literare. În genere (sînt şi excepţii), profesoarele nu citesc.

4) Manualele şcolare sînt alcătuite cu informaţii arbitrare despre literatura noastră şi uneori cu ton polemic faţă de scrisul contimporan.

5) Sub felurite pretexte (moralitate, bun-simţ, puritatea limbii etc.), persoane şi publicaţii care au autoritate asupra publicului ridiculizează sistematic pe toţi scriitorii contimporani, deplîngînd decadenţa literelor, deşi sîntem într-o epocă înfloritoare şi oricum foarte importantă sub raportul preocupărilor măcar teoretice.

6) Scriitorii se boicotează unii pe alţii prin reviste, bîrfindu-se, fără raţiuni critice. Publicaţiile recenzează numai ceea ce convine grupurilor. Aproape nici o revistă nu dă un tablou total al cărţilor apărute.

7) Critica derutează pe cititor, întrucît atunci cînd un critic declară că o carte e slabă, ceilalţi o vestesc genială, din spirit de contradicţie, şi invers. Cititorul a pierdut orice încredere în critică.

8) Criticii erau înainte profesori universitari (Maiorescu, Ibrăileanu, Dragomirescu) şi înrîureau de-a dreptul asupra viitorilor profesori. În epoca aceea, Universitatea citea şi studenţii sufereau prestigiul de neînlăturat al profesorilor lor. Azi, criticii, deşi meritoşi, fiind simpli publicişti sau profesori secundari la şcoli unde nu poţi impune lecturi înaintate, n-au suficientă suprafaţă socială.

9) Tinerii ţin prea mult să devină iluştri cu orice chip şi prea puţin să se convingă întîi că pot crea. Ei primesc

cu dispreţ, ba chiar cu ură, orice aviz al criticului, şi se unesc împreună scoţînd publicaţii semnate de nume atît de nouă şi necunoscute, încît publicul, rămas cu adoraţiuni pentru Coşbuc, Goga, Brătescu-Voineşti, Sadoveanu, se sperie şi nu mai citeşte.

10) Editorii, făcînd ei înşişi reclama cărţilor, fără a consulta niciodată pe critici, au obişnuit publicul cu ideea că o carte e o distracţie pentru după-amiază. Azi, mulţi cititori socotesc carte proastă aceea care nu e veselă şi lesne de citit. Literatura însă cere pregătire şi fineţă şi dă emoţii mai complicate.

11) Editorii, văzînd în retipărirea de cărţi o simplă „afacere" şi fiind informaţi în mod insidios că „se cer" cărţi de tineri, au început o goană (uneori concursuri) după autori noi, şi rezultatul a fost o ploaie de volume fără nici o valoare, care a prăbuşit orice încredere în literatura română.

12) Există un snobism care odată era al unei clase închise şi acuma e al burghezilor. Lumea „bine" afectează a nu cunoaşte literatura română şi se întreabă dacă e posibil să găseşti interes într-un autor român. Numărul de cărţi şi reviste franceze care se desfac la noi e scandalos de disproporţionat. *Les nouvelles littéraires* şi *Marie-Claire* se găsesc pe masa celuia care n-a cumpărat niciodată o revistă română. Propaganda franceză izbuteşte, iar Luna *cărţii* române lasă pe toţi nepăsători. Cu toate acestea, cărţile străine ce se citesc sînt foarte adesea mai proaste decît cele române.

Din toate aceste cauze (vor mai fi şi altele) rezultă o mare ignoranţă la români de propria lor cultură. D. Gr. Ionescu, făcînd un *Ghid istoric şi artistic al oraşului Bucureşti* (Fundaţia Regele Carol II, 1938) şi arătînd mormintele mai notabile de la Bellu, se serveşte de caractere mai mici sau mai groase după importanţa decedatului. Cu literă măruntă scrie numai atît : *„Titu Maiorescu*, profesor şi îndrumător cultural (+ 1917)". Dimpotrivă, în caractere grase zice : **Cincinat Pavelescu**, poet şi magistrat (+ 1934) ; pe un piedestal, capul poetului, bronz de Oscar Späthe ; jos, pe lespedea mormîntului, tratată în chip de carte, este săpat celebrul său cîntec care începe cu versul : *Îţi mai aduci aminte, Doamnă !"* D. Gr. Ionescu crede dar că Cincinat Pavelescu e un poet de seamă !

Intelectuali români, e ruşine ! O ţară nu poate să-şi îndreptăţească existenţa fără cultură. Fără Racine, Molière, Voltaire, Hugo, Flaubert, Valéry, nimeni n-ar ţine atît ca Franţa să nu piară de pe lume. Nu fiţi aşa de dificili cu compatrioţii voştri cînd primiţi cu atîta plecăciune pe scriitorii străini de a treia mînă care vin să-şi vîndă orientalilor cărţile lor. Citiţi româneşte, chiar dacă pentru o carte bună aţi cumpăra nouă proaste, căci dacă e adevărat că unui autor i se cere talent, e tot atît de adevărat că unde nu sînt cititori nu mai eşti mîndru să ai talent. Intelectuali români, să aveţi măcar atîtea cărţi româneşti cîte cărţi ungureşti au servitoarele voastre unguroaice ! [1]

„Jurnalul literar", I, nr. 2, 8 ianuarie 1939, p. 1.

ORIENTALUL

Dacă occidentalul dă dovezi de suficienţă, orientalul îndreptăţeşte această atitudine prin umilinţă. Ideea pe care o avem noi românii despre „străini" este de aşa natură, că ne împiedică adesea de la exercitarea propriilor noastre facultăţi. Bizanţul ne-a lăsat în sînge plăcerea de-a ne pune capul în pulbere şi de-a săruta urmele tălpilor celor mari.

Mi-aduc aminte o scenă (vă rog să credeţi în absoluta ei autenticitate) petrecută la Iaşi, în vremea refugiului. Fără îndoială că noi intrasem cam nepregătiţi în război, dar nu rezulta de nicăiri că eram incapabili de cinstea naţională de a combate. Doar trecutul nostru fumegă de bătălii ! Inamicii de atunci erau oameni ca şi noi şi ţăranii noştri ne-au dovedit că se pricepeau şi ei tot aşa de bine să mînuiască puşca şi să învîrtească granata. Ei bine, voluptatea de umilire (căci e voinţă de tîrîre, cum e una de putere) colcăia în unii din noi. În faţa hotelului Traian, un colonel de rezervă perora cu aprindere, la o masă :

— Mă, noi nişte pigmei, noi nişte scîrbe, noi un popor mic şi fără pregătire, să ne punem — cu cine ? — cu germanii, cu poporul cel mai superior (sic) de pe lume, cel

[1] Chioşcurile de ziare din centrul capitalei vînd aproape numai romane şi reviste ungureşti (n. a.).

mai înarmat, cel mai civilizat ? Numai un deget să ridice, şi ne-au strivit. Noi să fim supuşi, să fim mulţumiţi să ne lase să trăim, să cerem chiar să ne ia sub protecţia lor. Avem noi neobrăzarea, nişte excremente, să le declarăm război. Mama noastră de ticăloşi !

Eram tînăr atunci şi am strîns pumnii de indignare. Aş fi dorit în clipa aceea să comand un pluton pentru executarea acelui cretin. El nu era filo-german, ci numai un român convins ca mulţi că sîntem nişte „scîrbe".

În străinătate, indiferenţa occidentalilor pentru noi (foarte nedreaptă şi jignitoare) nu miră pe nimeni. Parisul este anual plin de români. Mergeţi la Comedia Franceză ori la Folies Bergères şi veţi constata cu surprindere că primele rînduri, cele mai scumpe, sînt ocupate de români. Şi totuşi, nici un semn de gratitudine nu veţi vedea la „occidentali". Ei exclamă ca în faţa unei curioase invazii : *„Oh, ces Roumains, toujours ces Roumains"*, şi ne persiflează că le preţuim produsele şi le cumpărăm. Te-ai aştepta ca românii să fie indignaţi, să se scandalizeze, să încerce a sili pe occidentali la respect. Românii nu fac asta. Cînd nu-şi strigă tare umilirea, se mulţumesc a spune nepăsător : „Ei, ce vreţi, ei au dreptate să ne ignoreze ! Doar ce reprezentăm noi ?" Românul nu merge în străinătate să admire şi să înveţe, el merge să se umilească. În fiece an, el se întoarce în patrie cu convingerea întărită că sîntem, vorba colonelului în rezervă, nişte „scîrbe".

Putem să ne întrebăm acum ce lucruri de spaimă vede românul în Occident ca să vină acasă aşa de speriat. Vă veţi mira cînd veţi auzi. Cunosc o doamnă bogată care călătoreşte anual, cheltuind sume enorme, cu ideea că aşa fac oamenii „bine". O iau ca exponent al unei categorii întregi.

Ea abia aşteaptă să meargă din nou în Elveţia, fiindcă a mîncat o îngheţată „divină". Orice încercare de a-i dovedi că îngheţata română este excelentă a rămas fără efect.

Despre Paris are această opinie totală, pe care refuză s-o analizeze : „Ah, la Paris, acolo e de trăit ! Lux, lume mare !"

Milano : „Sînt ciorapi de damă admirabili : Fama, Mioseta".

Venezia : „Am găsit un hotel modern. Foarte scump, dar comod".

Berlin : „Am cumpărat o poșetă minunată cu prețul pe jumătate ca-n România".

Cannes : „Ce-are a face Cannes cu Constanța ori Techirghiol !"

Londra : „Scump, dar știu că e confort !"

Nici umbră de caricatură nu este în aceste notații în care orice român inteligent va recunoaște imaginea compatrioților săi. Românul are o admirație în alb pentru Occident, pe care o aplică însă la valori comune, materiale, în care occidentalul ar refuza să se recunoască.

— Să-ți spun drept, — îmi spunea aceeași doamnă — nu știu ce văd unii în Florența. Nu e nici un lux, nici o viață.

— Sînt muzeele, doamnă, sînt monumentele artistice.

Doamna mă privește mirată.

— Muzeele, sînt sătulă de muzee ! Eu vreau să văd civilizația, luxul, lumea mare.

Cam asta vrea să vadă orice român, și cînd se-ntoarce în țară, el nu e rușinat de lipsa monumentelor. Nu. E scîrbit de înghețată :

— Ah, să mai mănînc o înghețată la Zürich !

„Jurnalul literar", I, nr. 2, 8 ianuarie 1939, p. 4, rubrica „Cronica mizantropului ; semnat Aristarc. Reprodus în „Iașul", VII, nr. 240, 11 ianuarie 1939, p. 2—3 ; semnat Aristarc.

CARIERA

Am deschis anuarul celei mai vechi Universități din țară, al unei mari Universități, și am contemplat statistica generală a înscrierilor în anul 1935/36. Cum se potrivește această statistică cu tot ce observă ochiul în toate zilele, fără ajutorul cifrelor. Dintr-un total de aproape 6 000 de studenți, jumătate, adică 2945, între care 485 femei, au urmat Dreptul. La Litere s-au înscris doar 694 studenți, în majoritate însă fete (472), la Medicină 765, printre care 197 fete, la Științe 777, printre care 344 fete.

Cunosc un intelectual care are un fiu ajuns la vîrsta studiilor universitare şi care-şi crede odrasla, ca orice părinte, de altfel, genială. El nu urmăreşte să îndrumeze pe fiu spre o meserie lucrativă, nu. El vrea să-l menajeze, să-l lase să se cultive. Şi atunci, după multă chibzuire, l-a înscris la... Facultatea de Drept. În Franţa clasicilor, unde posturile în magistratură erau bunuri cumpărate, vedem adesea pe părinţi îndîrjindu-se să dea copiilor meseria lor. Dar de cele mai multe ori, tînărul subţire aruncă aridele Coduri. Este un sentiment general în lumea oamenilor de spirit că marile arte nu se pot cultiva printre dosare.

Atunci de ce 3 000 din 6 000 de studenţi s-au înscris la Drept ? Dintr-o tradiţie veche la noi, Facultatea de Drept îţi dă o diplomă vagă, cu care poţi pătrunde în orice aspect al vieţii administrative. Întîi te înscrii în barou şi asta sună frumos, apoi te înscrii într-un partid. Dacă merge prost cu avocatura, ceri un post de magistrat, apoi, după ce cunoşti dedesubturile tribunaliceşti, îţi dai demisia şi te faci iar avocat. Poţi deveni avocat al statului, deputat etc., etc. Avocatul cunoaşte lumea, e util în alegeri. Cine e util pătrunde oriunde, şi ca atare chiar în cîmpul profesiilor strict intelectuale. Dacă nu erai avocat înainte de război, erai un om mort. Este interesant de amintit că Titu Maiorescu însuşi a studiat Dreptul şi a profesat multă vreme avocatura. Veţi zice că poate s-a gîndit să fie liber şi a prevăzut duşmăniile ce aveau să-l scoată din învăţămînt. Nu cred. Maiorescu voia să-şi facă o *carieră* şi să dea buzna în politică. Şi pentru asta trebuia să fie avocat.

Aşa cum judeca Maiorescu, judecă majoritatea tinerilor români. Ei cred în importanţa lumii acesteia, vor să fie stimaţi în secol, să aibă bani, dacă se poate şi „poziţie socială". Şi atunci merg la Drept ca să-şi facă iute o *carieră*. Dar ce e cariera ? Este o noţiune ce nu trebuie deloc confundată cu „meseria prin care-ţi cîştigi existenţa". Eu am o astfel de meserie, cu ajutorul căreia, de bine, de rău, îmi satisfac celelalte aspiraţii spirituale. Dar „carieră" n-am făcut. A face „carieră" înseamnă a căpăta „situaţii" din ce în ce mai lucrative, mai stimate. Cine a făcut o carieră a renunţat de la început la orice activitate le-

gată de contemplație. În linii generale, el nici nu este intelectual.

Noi prețuim prea mult cultura latină și o socotim clasică! Nedreptate pentru divina cultură elină, cultură adevărată de valori spirituale. Roma latină n-a dat nimic mare cu adevărat în lumea spiritului. Imperiul roman a fost cu desăvîrșire terestru, preocupat numai de administrație. El ne-a lăsat dreptul roman și mss. de discursuri politice. Ce curioasă, de altfel, asemănare între Roma antică și unele state de cucerire moderne, bizuite pe administrație, între romani și turci. Oriunde mergeau, romanii făceau băi, oriunde se-ntindeau, turcii construiau „feredeie". Ideea de artă în aceste organizațiuni e înlocuită cu aceea de confort.

Ca buni urmași ai divului Traian, am moștenit admirația pentru avocați. Un individ care vorbește volubil despre toate, care pledează, e „deștept". Titu Maiorescu remarcă în primul rînd pe oamenii care „vorbeau". Tache Ionescu a trecut înainte de război drept „deștept bărbat", fiindcă avea „gură de aur". Delavrancea a fost cunoscut mai ales ca orator. Și cu toate acestea, avem nevoie de creatori, de arhitecți, de gînditori originali, de ingineri inventivi. Pînă acuma, nici un aviator român n-a izbutit să treacă Atlanticul, pe care l-au trecut și femeile. Aviatorii însă, înainte de încercare, „pledează" bine cauza lor și strîng bani. Din mediile noastre științifice au ieșit prea puține lucruri temeinice. Însă arta de a pleda, de a te indigna că cutare insultă știința română stimată în Academiile străine etc. este mare. Profesori de universitate la științe fac articole de popularizare în jurnale. Acest fel de avocatură se cheamă „a lucra". Nici locomotiva, nici motorul cu explozii n-au fost inventate doar de români, și cînd unul a avut ceva în cap ca ing. Constantinescu, cel cu sonicitatea, a trebuit să plece în străinătate. Nu „pleda", nu era avocat.

Cultura română nu începe decît în ziua cînd tinerii se vor rușina de a fi avocați și va apare întîia creație română tehnică, fie și o sfîrlează automată cu proces intermitent.

„Jurnalul literar", I, nr. 9, 26 februarie 1939, p. 4, rubrica „Cronica mizantropului ; semnat Aristarc.

FRIGMANIA ŞI BOVENIA [1]

Întocmai ca în filmele americane, atragem stăruitor atenţiunea cititorului că asemănările întîmplărilor din această cronică cu posibile evenimente contemporane sînt simple coincidenţe, cu atît mai mult, cu cît faptele sînt scoase dintr-un vechi manuscris din secolul al XIII-lea, găsit în mănăstirea din Grapa [2] de un foarte erudit profesor. Iată, în fond, despre ce este vorba :

Pe un continent îndepărtat existau acum cîteva sute de ani două state, anume Frigmania şi Bovenia. Frigmania era o ţară puternică, foarte populată şi, *mutatis, mutandis*, industrială. Bovenia era o ţărişoară vecină aproape fără nici o însemnătate politică. Nenorocirea Boveniei (căci va fi la mijloc o nenorocire) este că, în vreme ce Frigmania avea păşunile cele mai sterpe din lume pentru un popor iubitor de lapte şi derivatele lui, Bovenia era acoperită cu o prea frumoasă iarbă. Turmele de boi şi vaci ale acestei ţări erau vestite şi numele statului nu pare a fi străin de bogăţia lui. Paşnica clătinare de cozi a vacilor Boveniei irită în cele din urmă pe vecinii cu vaci slabe. Dar nu s-ar fi întîmplat fireşte nimic dacă purtările bovenilor n-ar fi devenit de la o vreme intolerabile. În Bovenia locuiau nouă frigmani spre hotarul Frigmaniei (împinşi acolo de frăgezimea păşunilor) şi un frigman în capitala Boveniei, numită Grapa. Într-o zi, frigmanii din Bovenia observară că bovenii, întorcîndu-se de la cîmp îndărătul vacilor, rîdeau cu prea multă volubilitate. Era hotărît că bovenii îşi băteau joc de ei. Un boven scuipă în direcţia frigmanilor. O vacă bovenă se scutură de muşte cu coada, şi toate muştele zburară şi se aşezară pe vacile frigmanilor. Provocarea era evidentă. Atunci, frigmanii din Bovenia implorară ocrotirea Frigmaniei, care ceru lămuriri amănunţite bovenilor. Situaţia deveni în curînd nesuferită, fiindcă bovenii începură să atenteze la siguranţa statului frigman. Mă veţi întreba cum ? Ne spune cronica. Un frigman din Frigmania, dormind lîngă graniţă, fu pişcat de un purice. Făcîndu-se examenul agresorului, se constată că puricele sărise hotarul din Bovenia. O vacă bovenă se

[1] Germania şi Cehoslovacia (*n. a.* la reeditarea din 1964).
[2] Praga (idem).

așeză cu cele două picioare din urmă pe teritoriul frigman și-și lăsă superfluitatea mistuirii în țara frigmană. O pisică bovenă prinse șoareci în pămînt frigman și-i mîncă în Bovenia. Foarte multe vrăbii bovene treceau în stoluri în Frigmania și-și lăsau necurățeniile pe căciulile frigmanilor. Atrase de o propagandă mîrșavă, — am vrut să spun de vrăji — găinile frigmane mergeau și se ouau în Bovenia, privînd statul de un important venit. Norii se învîrteau pe vreme de secetă în Frigmania, dar fugeau și se prefăceau în ploaie în Bovenia. Frigmanii dădură o mulțime de avertismente bovenilor ca să nu mai atragă norii, dar totul fu în zadar. Existența celor nouă frigmani din Bovenia devenise și ea din ce în ce mai tristă din cauza prigoanelor. În iulie, august, nu se știe prin ce procedee, era o căldură teribilă ; în decembrie, ianuarie, nu puteai sta de frig. În anotimpul acesta, bovenii închegau apa frigmanilor. Noaptea, cînd cei nouă frigmani voiau să doarmă, lătrau cîini, cîntau cucuvele. Se pretindea chiar că bovenii izbutiseră să țină iarna soarele pe loc măcar cîteva ceasuri, așa încît frigmanii să aibă noaptea mai lungă și să sufere din cauza asta pagube materiale. Se mai observă că, oricîte sforțări conjugale făceau cei nouă frigmani, nu puteau avea mai mult de un copil fiecare, și încă fată. Se bănuia că apa fusese infectată cu substanțe sterilizatoare.

Împăratul frigmanilor suportă cu mare răbdare aceste provocațiuni, dar în cele din urmă, durîndu-l soarta conaționalilor săi, decise să pună un capăt obrăzniciei bovenilor. Prilejul se ivi curînd. O vacă bovenă izbi cu coada o frigmană, un copil rîse cu insolență, soțul frigmanei vru să pedepsească coada vacii trăgînd-o, iar vaca izbi cu copita pe frigman. În loc să dea dovezi de umanitate și să apere pe frigman, bovenii ziseră în rîs : „Ai găsit ce-ai căutat !" Cei nouă frigmani cerură omorîrea vacii, bovenii se împotriviră și, în sfîrșit, vexațiile veniră cu duiumul. Ciorile făceau cra-cra la bieții frigmani, puricii îi pișcau, cîinii îi lătrau, oile behăiau obraznic la ei. Atunci cerură ajutorul împăratului Frigmaniei, care cuprinse numaidecît teritoriile bovene în care locuiau cei nouă frigmani, luînd și ceva în plus cu populație bovenă, ca garanție. Conflictul se socoti lichidat, și împăratul zise că de acum încolo speră că cele două țări să trăiască în cea mai calmă vecinătate, nu fără a atrage

atenția bovenilor că el va proteja cu cea mai atentă paternitate pe frigmanul al zecelea, și acum unicul în Bovenia, care locuia în Grapa. Tratatul suna așa : *„Împăratul Frigmaniei nu va suferi să se clatine un fir de păr de pe capul unui frigman"*. În scopul de a se controla executarea tratatului, un observator fu trimis la Grapa să protejeze pe frigman. Însă cum frigmanul avea coama foarte abundentă și nu purta pălărie pe cap, a doua zi chiar după intrarea în vigoare a tratatului, vîntul boven suflă în capul lui. Părul frigmanului fiind clătinat, frigmanii ocupară numaidecît toată Bovenia.

Dar toate acestea s-au petrecut foarte demult, într-o vreme în care omenirea nu era încă civilizată.

„Jurnalul literar", I, nr. 13, 26 martie 1939, p. 4, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc. Reprodus în vol. *Cronicile optimistului*, București, Editura pentru Literatură, 1964, p. 26—28.

CĂRȚI POȘTALE ILUSTRATE

Zi de Paști cu petrecere în familie. Asistența bea, mănîncă fără popas și conversează, avînd ca motiv esențial petrecerea de sărbători. Pe o masă găsesc un coș cu cărți poștale ilustrate, păstrate cu sfințenie de cîteva decenii. Le răsfoiesc. Să vedem ce zice Mari :

„Dragă Cumnățică Mii dor di mata și di toți ci mai faci tu sănteți bine să vă dea Dzeu sanatati eu sănt bine fac băi di Iot până astăzi am făcut șeisprizici băi și unsprizici beu apă di Căciulata fac masaj la genunchi în fiecari zi și dau căte un francu. Altfel îi foarti frumos și timp bun, și mă distrez tari bine am niști cuconiță tari drăguță complimenti la toți și pi mata ti sărut cu dor Mari 4 iulie 1912."

— Mai trăiește madam Mari asta ? întreb eu.

— A muriiit ! mi se răspunde.

— Petrecea bine ! zic.

— A, da, petrecea, cumsecade damă !

Prin urmare, gîndesc eu, a petrecut şi a murit. Ia să mai vedem. Iată o carte poştală ilustrată din 1 sept. 1899, reprezentînd Podul peste Dunăre şi Piaţa Ovidiu din Constanţa :

„Dragă Miţo şi Nene Costică,
Vin prin aceste rînduri a ve întreba cum vă aflaţi. Noi suntem cu toţi sănătoşi şi petrecem f. bine, diua ne ducem pe malul mări de ne plimbăm ear seară în piaţa Ovidiu unde cîntă musica o seară cîntă la Ovidiu iar alta seară pe bulevardu mări în diua de 18 aug. a fost escursiuni pe mare cu vaporul principesa Maria diua patronului a fost lume foarte multă în el în tot parcursu lui musica a distrat publicu a fost o frumuseţe a plecat la ora 3 şi la 6 a fost în port căci la 10 ore seară a plecat la Constantinopole Duminică 27 aug. va pleca în escursiuni vaporul Carol I tot cu musica. În Constanţa e foarte frumos lume multă. Ve sărut Jenica."

— Da' Jenica asta mai trăieşte ?
— Ba a murit acum cîţiva ani. Şi asta petrecea, săraca ! Plăcută damă !
— Şi-i plăcea muzica !
— De unde ştii ? A lăsat s-o îngroape cu muzică militară. A avut înmormîntare frumoasă.

Va să zică, cuget eu, a petrecut şi a murit.

Alta. Carte poştală ilustrată reprezentînd Palatul Episcopal şi perspectiva spre Calea Bîrladului din Galaţi. Data : 21 mai 1904 :

„Noroc şi toate fericirile. Te rog să mă erţi că nu am putut să te visitez înainte de plecare, căci am fost reţinut mult prin alte părţi şi era tîrziu. Apoi împrejurări a făcut să plec dimineaţa în loc de seara cum era vorba. În curînd plec în Italia cu bricul Mircea. Am rămas încîntat de oraş. Te salut, Costică."

— Dar Costică ? întreb.
— Vorbeşti de Costică ? Ăsta ştiu că petrecea. Brava lui ! A mîncat, a băut...
— Şi a murit.
— A murit săracul. De unde ştii ?

— Îmi închipui.

Pe una reprezentînd o carte de joc, tipărită la Viena, dar trimisă din Italia, stă scris :

„*Alla gentilissima Signora...*

Torino 1902 ianuarie 5. Spre amintire Ycuța."

Eu observ filozofic, generic :

— Muri și Ycuța.

— A muriiit ! îmi răspunde gazda, nepricepînd umorul meu subtil.

— Și-a petrecut ! A mers în Italia.

— Lumea pe atunci știa să petreacă !

Ce mai cimitir !. Aceste cărți poștale ilustrate sînt niște inscripții funerare, niște semne pe colombarii, niște fișe de bolnavi decedați în spital, păstrate zeci de ani de zile, pulbere de scoici pe țărmul mării. Toți sînt anonimi, uniformi, monotoni, fără nimic individual. Și toți petreceau.

„Dragă M-me

Te felicitez de ziua de anomastică. Adresa a me este Cleopatra Vasiliu Cofetăria Victor Cleopatra Vasiliu."

Datat 28 aug. 1907. Cartea poștală înfățișează Catedrala Sf. Nicolae din Bacău, cu un puț cam rustic în fața ei.

„Tant

Primești o salutare de la mine Jean, Constanța, 4 iulie 1901."

Gazda, văzînd că mă pasionez, urmărește și ea ilustratele.

— Ăsta era — zice — un ștrengar și jumătate. Multe petreceri a făcut.

— A murit de mult ? întreb eu automat.

— De mult de tot. N-a apucat războiul.

— Și cum petrecea ?

— Ca oamenii ! Bea, mînca, se plimba, curta damele !

Eu, cuprins de mari gînduri filozofice, dau să plec.

— Da' de ce nu mai stai, omule ! protestează unul din bărbații prezenți. Așa sînteți d-voastră intelectualii, po-

saci. Nu ştiţi să petreceţi. Stai colea să vorbim, ia un pahar de vin, cozonac, ca de Paşti, de. De asta sînt sărbători. Să bem şi să mîncăm, cu muzică. Şi chefuitorul îi dă drumul aparatului de radio.

— Ascultă, — zic eu — acum nu pot sta ! Am treburi. Dar te admir că ştii să petreci.

— Ştiu, confirmă el mîndru.

— Te admir că ştii să petreci şi am o rugăminte. Să-mi trimiţi odată o carte poştală ilustrată cu o salutare acolo, să am şi eu de la d-ta o amintire.

În gîndul meu, însă, rectific : „...*o fişă*".

„Jurnalul literar", I, nr. 16, 16 aprilie 1939, p. 4, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc. Reprodus în „Iaşul", VII, nr. 321, 17 apr. 1939, p. 5, şi în vol. *Cronicile optimistului*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964, p. 29—31.

PATRU MODURI

Cunosc patru feluri de leneşi, cărora le dau, din discreţie, numere de ordine.

Leneşul numărul 1 este istoric. S-a pregătit pentru asta, ia chiar salariu pentru o ocupaţie înrudită cu specialitatea şi recunoaşte în definitiv că rostul lui ar fi să caute documente, să le interpreteze şi să scrie *Istoria românilor* în total sau în parte. El însă declară că soarta nemiloasă sabotează opera lui, că multe visează omul, dar puţine se realizează. Îmi dă chiar a înţelege să nu mă pripesc prea mult crezînd c-o să fac ispravă, că şi el visa marea cu sarea, dar : a trebuit să se însoare, a avut copii, copiii au crescut, copiii au trebuit să fie daţi la şcoală, copiii au avut scarlatină, copiii şi-au dat bacalaureatul, copiii au început să aibă copii. Apoi, bibliotecile sînt prost organizate, deschise numai în zi de lucru, cu personal neprietenos. Şi pe urmă invidia cruntă a oamenilor, evenimentele politice (cînd patria ne cheamă, amice, nu-i momentul să facem ştiinţă curată !),

ingratitudinea statului față de muncitorul intelectual, care este un paria, mă-nțelegi, care nu se mai poate, vorba lui Caragiale, trăi de atita incurie. Ei, să fi fost el în Anglia, în Franța, în Occident, unde totul merge strună, azi ar fi fost om mare. De ce-a plecat cutare și cutare ? Însă cu el s-a petrecut o dramă. Trebuia neapărat să se căsătorească cu o prietenă din copilărie (e un sentimental), și pe urmă au venit copiii. În sfîrșit, ce să mai vorbim : el nu mai scrie istorie, ci face istorie dăruind patriei ostași.

Numărul 2 e un leneș care se ignorează, un leneș indignat. Toți semenii lui i se par niște ființe inferioare, niște parveniți care nu-și merită locul pe care-l ocupă. Toți sînt ignoranți, inactivi, nespecialiști, cu doctorate dubioase. Trebuie să vină neapărat o generație ilustră, generația lui, să ridice nivelul operelor intelectuale române întreprinse de minți debile. Numărul 2 are totdeauna o revistă în mînă, ori o carte, pe care, de altfel, nu le citește, dar care-i servesc ca pretext să întrebe : „Ce zici de articolul lui X ?“ „Hm !“ răspunzi, neputînd decide într-un picior. Prinzînd curaj, 2 continuă : „E un scandal. N-are informație, nu e specialist, nu citează cartea cutare și pe cealaltă o citează indirect. Ah, și ce lucru minunat s-ar putea scrie despre asta ! Am în cap cîteva idei pe care am să le pun pe hîrtie cînd vor fi coapte.“ 2 e, cum se vede, un leneș decis, plin de voluptatea vigoarei. Alergînd în dreapta și stînga, ironizînd pe unii și pe alții, hotărîndu-se să facă el, ajunge să se iluzioneze și să creadă că are o activitate. Pe un astfel de individ nu-l poți strînge cu ușa. Dacă i-ai spune : „Ei bine, dar tu ce-ai scris ?“ el ar clipi ironic și ți-ar răspunde : „Ai cultul scrisului, cum văd. Scrisul nu e decît un mijloc de comunicare. Socrat n-a scris. Poți vorbi, poți fecunda veacul oral, peripatetic. Cunosc genii care au risipit capodopere oral. Iubesc creația, am oroare de pagina tipărită, care trădează gîndul, fixînd numai o ipostază din devenirea care este esența lui.“

Numărul 3 e un leneș fricos, care se simte probabil vinovat și dă bir cu fugiții. Lui nu i se poate face nici o propunere de activitate, el nu s-ar duce în biserica sa-

tului lui să-ţi scoată de pe pisanie anul ridicării. La o astfel de propunere, numărul 3 deschide ochi înfricoşaţi şi strigă fără explicaţii : „Nu pot. Imposibil. Te rog să nu insişti. Cere-mi orice." Odată i-am oferit din simplă convenţie o carte a mea, dar numărul 3, văzînd numai obligaţia de a citi, a întins mîinile cu teroare, în chip de apărare : „Nu, nu. Nu pot. Imposibil. Nu-mi da nimic. Te rog să nu insişti!"

Numărul 4 e un leneş care scandalizează pe leneşii nr. 1, 2 şi 3. El zice aşa : „Nu vreau să muncesc şi pace. În curgerea de fluviu a lumii, opera mea ar fi ca o murdărie invizibilă de muscă. Ea ar fi un accident de accident, neparticipînd la cursul real al universului, şi mi se pare o absurditate să promovez relativul. Constat prezenţa mea fenomenală, stau cu mîinile pe pîntece şi aştept desfăşurarea lumii. Scriind ori nescriind, lucrurile au să se petreacă la fel."

În special, numărul 2 este scandalizat, numind pe 4 un leneş cinic. În realitate, 4 e singurul activ, singurul cu tensiune intelectuală. El gîndeşte, are o filozofie a vieţii şi prin asta stimulează creierul altora. Convorbirea cu el este tonică, fiindcă el nu se scuză, ci se pune în mijlocul unui principiu universal. De altfel, am descoperit curînd că el citeşte, prefăcîndu-se că nu citeşte, şi că scrisese, ascunzînd c-a scris. Numărul 4 e un modest care crede că n-are vocaţie şi din bonomie face paradă de nepăsare.

„Jurnalul literar", I, nr. 23, 4 iunie 1939, p. 4, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc. Reprodus în vol. *Cronicile optimistului*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964, p. 31—33.

ÎN TREN

Compartiment clasa I Rapid. Alături de mine, care stau la geam, se aşează o tînără mamă cu o fetiţă cam de 4—5 ani, care n-a plătit loc separat. Tînăra doamnă are înfăţişarea unei mici burgheze şi probabil că se bucură de reducere sau gratuitate printr-o împrejurare

oarecare. Fetița e murdară, gălăgioasă, timidă și totdeodată obraznică. Mama a așezat pe locul ei, pe care l-a lărgit prin ridicarea rezemătoarei, furînd și din locul meu, broboade, perne, căutînd să-l facă mai comod pentru odraslă, căreia îi scoate ghetele, invitînd-o să se întindă cît mai confortabil înspre mine. Fetița însă se strîmbă, se sclifosește, oțerindu-se într-un mod foarte autoritar. Vrea să stea la fereastră. Și numaidecît se ridică pe banchetă, trece peste picioarele mele și se reazemă de fereastră, arătîndu-mi minusculul ei dos. Nemișcarea mea protocolară miră pe fetiță, care, călare pe mine, mă privește cu ură, ca pe un fenomen ciudat. Nici mama nu pare să aibă despre mine o părere mai bună. Ea strigă :

— Fii cuminte, mamă ! Vino încoace !

Așa spune. Dar înțelesul este :

Ce om prost-crescut ! Ar putea lua fata în brațe sau s-o lase să stea.

Totdeauna în tren am observat că tăcerea e foarte rău cotată, socotită ca o insultă a celorlalți călători. Fata se maimuțărește iar :

— Mi-e sete, vleau apă, mi-e sete !

Mama scoate o sticlă de vin, dar cu apă, și toarnă într-un păhărel murdar apă, pe care fetița o soarbe strîmbîndu-se, fără să pună mîna pe pahar, lăsîndu-se adăpată. Între timp, trenul s-a oprit într-o stație mare, și un călător, aplecîndu-se afară, a cumpărat de la un ambulant o plăcintă sau așa ceva. Fata începe să urle, dînd din picioare :

— Vleau și eu, mamăă, vleau și eu, vleau și eu !

Mama se lasă asupră-mi spre geam, în vreme ce fata mă calcă în picioare, și cumpără o gogoașă, pe care apoi fetița o ronțăie rar de tot, umplînd-o de salivă și oprindu-se din cînd în cînd spre a mă privi ca pe un monstru. Atunci mi-arată o gură plină de mestecătură. Mama îi dă iar apă.

După aceea, fetei i se pare că ar putea dormi și se întinde cu picioarele desculțe în pieptul meu. Nu doarme însă și începe să mă bată pe loc cu tălpile, tivindu-mi în joc toate liniile siluetei mele. Se vede că nu pot să-mi reprim o mică strîmbătură de neplăcere, căci mama se răstește iar la fetiță :

— Stai frumos!

În fond, mustrarea e pentru mine. În curînd, mama face cunoştinţă cu alte dame, care intră în compartiment ca la o sindrofie, întreţinîndu-se despre fetiţă. Una scoate ciocolată şi-o arată, dar fata se chinceşte pe banchetă, lasă buza în jos şi nu răspunde nimic. După multe îndemnuri, o ia. Acum însă prinde mare curaj şi se urcă pe doamnă cu picioarele.

Doamna însă nu se supără, ci declară :

— Aşa sînt copiii, bată-i norocul.

Apoi mă întreabă din senin pe mine :

— Dumneavoastră n-aveţi copii ?

Eu îmi pironesc privirea în Bărăgan şi nu suflu. Mirata asistenţă se priveşte mută, apoi zăresc în reflecţiile geamului gesturile lor : m-au declarat trăsnit. După cîtăva vreme, fetiţa a născocit un fel de joc de cărţi din foiţe de la caramele mîncate. Le amestecă, le taie, apoi le împarte asistenţei admirative :

— Una mie, una ţie, una mie, una ţie.

O cucoană nu mai poate răbda şi o sărută zgomotos. Fata, continuînd jocul, se îndreaptă şi spre mine :

— Una mie, una ţie !

Îmi întinde şi mie o foiţă, dar apoi se răzgîndeşte :

— Ţie nu !

Impasibilitate din parte-mi, rîsete în asistenţă. Eu mă gîndesc la Goe al lui Caragiale, cu această agravare că fetiţa e pentru mine un pericol imediat, nu e o simplă temă de schiţă. Cînd îşi întinde piciorul cu ciorapul soios, urăsc genul uman şi aş răsuci cu plăcere acest membru turbulent şi necuviincios. Aş voi să plec din compartiment, dar toată lumea şi-a întins picioarele baricadîndu-mă. Întîmplarea mă salvează. Nu e aşa de literară, dar e autentică. Obrazul fetei se pungeşte, se umflă, apoi deodată nebuna urlă :

— Mămico, pipi, mămico, pipi !

Toţi au sărit s-o ducă la locul de uşurare, dar era prea tîrziu. Bancheta absorbise delictul. Eu însă profitai de ocazie şi fugii pe culoar. Abia aproape de Bucureşti mi-am mai amintit de ea, într-o staţie. Ţipa de pe fostul meu loc, devenit dormitor, terasă şi sală de toaletă :

— Mămicoooo, vleau blînzoaică !

De altfel, întîmplarea are scopul de a mă scuza de ce deocamdată iubesc mai mult furnicile și păianjenii.

„Jurnalul literar", I, nr. 25, 18 iunie 1939, p. 4, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc. Reprodus în „Ieșul", VIII, nr. 378, 25 iunie 1939, p. 5, semnat Aristarc.

TOT MAI ÎNVEȚI, MAICĂ ?

Pe vremuri, după ce-mi terminasem studiile universitare și aveam de-acum un rost, ședeam în gazdă la o obișnuită babă care închiria camere mobilate. Baba era cumsecade, casa liniștită, iar eu prea puțin ocupat exterior, în timpul zilei. Scăpat de grijile diplomelor, citeam pentru mine, de plăcere. Pe seară ieșeam în oraș, cutreieram librăriile și anticăriile, iar ziua pe arșiță (era vară) ședeam în casă și citeam. O altă babă ar fi putut fi mulțumită. Nu făceam nici un zgomot, nici o dezordine și nu pătam prin aduceri de tinere fete în casă reputația imobilului la care par a ține atît (dar se prefac) văduvele. De fapt, baba nu era nemulțumită, ci intrigată. În repetate rînduri, ea căuta să mă descoasă. Eu îi plăteam chiria nu regulat, ci anticipat, dar vedeam că baba avea bănuiala că n-am nici o ocupație serioasă și că aș putea s-o păgubesc mai tîrziu.

— Maică, — zicea ea — n-ai d-ta frate, prieten, om care să te vadă ?

— Ba am, dar ce nevoie să vină aici ?

— Ei, mai vorbești, mai petreci, ca tinerii ; aveam pe un elev de administrație, tare mai era vesel, bată-l norocul, cînta și vorbea toată ziua. De la el am gramofonul. Veneau aici toți prietenii lui, beau bere, glumeau.

— Eu sînt ocupat.

— N-ăi fi bolnav cumva ! La vîrsta asta, tinerii sînt cam slabi de piept.

— Ba sînt sănătos tun, nu vezi ?

— Sănătate să dea Dumnezeu ! declara baba, văzînd că nu mă poate dovedi.

Altă dată însă iar mă ispitea :

— Greu și cu d-voastră pînă isprăviți cartea. O să dai examenele și ai să scapi de ponos. Am avut chiriașă, tot în odaia asta, o studentă. Doamne, ce mai citea ! Citea și lua aspirină, lua aspirină și citea. Da' a terminat și s-a și măritat, și acum e bine, la rostul ei. Ai să termenezi și d-ta odată, cu voia lui Dumnezeu.

Baba, șireată, vorbea așa de repede că n-o puteai întrerupe.

— Dar nu ți-am spus că am terminat de mult, că sînt licențiat ? Sînt chiar profesor. Altfel din ce ți-aș plăti chiria ?

— O fi, o fi, dacă zici dumneata.

Și i-am arătat babei atîtea acte, încît s-a convins. Dar apoi iar m-a sîcîit :

— Grea meserie și profesoratul ăsta dacă trebuie să citești mereu. Copiii citesc, d-ta citești !

Într-o zi însă mi-a spus vorba memorabilă :

— Tot mai înveți, maică ?

— Cum asta ?

— Păi dacă zici că ai terminat, ce tot înveți mereu ? Nu ți-ajunge atîta școală ? Școala primară, liceul, universitatea, ți s-o fi acrit și dumitale. Acum mai pune-te și d-ta pe trai, c-a trecut vremea învățăturii.

— Dar eu nu învăț, cocoană, citesc.

— Ei, citești ! Dacă citești, nu înveți ? Să stau eu toată ziua cu nasul în cărți !

N-a fost chip s-o scot pe babă dintr-ale ei. Cînd însă am cunoscut mai de aproape lumea, am iertat-o. Căci am întîlnit oameni cu titluri, intelectuali, profesori etc., care, deși se exprimau mai radical, arătau același dispreț pentru lectură după epoca școlarității. Am constatat că, pentru majoritatea indivizilor, citirea nu e o plăcere, ci „învățătură". Doctorul care și-a luat diploma nu mai urmărește publicațiile de specialitate. A învățat odată și a — vorba babei — termenat. Profesorul care a învățat la școală că un domn s-a născut în cutare an perpetuează această noțiune decenii, chiar dacă între timp știința a rectificat. Cine a apucat să învețe că Vlahuță e un mare scriitor și Cerna un poet genial rămîne acolo. Baba avea în casă *Visul Maicii Domnului*, *Psalmii* și *Viața Sfîntului Sisoe*. Dar am văzut case de pretinși intelectuali în care „biblioteca", scuturată zilnic de servitoare, se compunea dintr-un *Almanah*, un *Mersul trenu-*

rilor, Memoriile Reginei Luiza, Misterele casei de nebuni și discursurile lui Take Ionescu. Cunosc atîția bărbați importanți cu respectivele lor soții. Cu cîți aș putea convorbi despre idei în genere, despre calitățile și cusururile unui autor, despre ultima carte apărută ? Propozițiile emise în convorbirile obișnuite sînt :

— Oare ne-o plăti gradația ?

— Mare căldură !

— Ce mai faci ?

Orice încercare de a ieși din aceste clișee trezește o mirare enormă și vederea cărților indispune ca o dovadă de nemondenitate. Cineva mi-a privit lung rafturile cu volume, m-a privit și pe mine tot lung, s-a uitat iar la cărți, fără să se atingă de ele, apoi, plictisit, a răsuflat :

— Mare căldură și azi !

El a zis asta, dar eu am înțeles ce voia să spună. El voia să spună :

— Tot mai înveți, maică ?

„Jurnalul literar", I, nr. 26, 25 iunie 1939, p. 4, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc. Reprodus în vol. *Cronicile optimistului*, București, Editura pentru Literatură, 1964, p. 33—35.

CONVERSAȚIA

Cel mai mare dușman al cărții este „conversația". Plăcerea de a conversa este maximă la femeia română, care socotește această manifestație ca un semn de civilitate extremă. Conversația nu este, cum s-ar crede, un prilej de a răsuci cîteva idei generale, agreabile, ori de a-ți pune spiritul în valoare. Nu. E un mod de a spune mereu vorbe, în vreme ce ascultătorul aprobă ca o rață din cap. Am ascultat șapte ore în tren conversația unei cocoane care prinsese un colonel. Dăm, bineînțeles, un scurt fragment :

— Vai, ce căldură, eu mai iau o înghețată ; ați observat, domnule colonel, că am mai luat una, e așa de bună, e delicioasă, luați și d-voastră, nu știți cum răcorește ; trebuie să vă spun că am o sete grozavă ; oare de

ce-oi fi avînd eu așa sete? știți cît am băut azi? dar înghețate? e drept că sînt delicioase, sînt de fragi, domnule colonel, ah, fragile, mă înnebunesc după ele, dar să fie mari, roșii și culese atunci din grădină, noi avem la fermă, știți că avem fermă, domnule colonel, cum? nu știați? sigur, avem fermă; chiar anul ăsta nici nu mai mergem la Băile Herculane, zice soțul meu că dacă avem fermă; dar să vedeți cum ne amuzăm de bine, priviți ce zgîrieturi am pe mîini, uite și pe picioare; știți din ce? am căzut cu bicicleta; am învățat foarte bine să umblu cu bicicleta și facem plimbări; cineva mi-a zis: „Cum, dumneata, coloneasă, umbli cu bicicleta?" Fac rău cumva, domnule colonel, dacă umblu cu bicicleta? Nu e așa că nu? Ne amuzăm admirabil. Mă tem că am uitat puțin să merg, dar mai fac exercițiu, eu așa cred că am să-mi revin; Lola, verișoara mea, merge admirabil; ah, delicioasă fată e Lola, e frumoasă ca o vedetă, dar egoistă, egoistă; nu are un pic de afecțiune pentru niminea, doar s-o admire lumea; însă e adevărat că e o frumusețe; Tuți, bărbatu-său, nu-și mai ia ochii de la ea, săracul, și-i face toate gusturile: i-a luat un Buick strașnic; au și bani; știți, el e inginer la armament, cîștigă bine; tocmai voiam să vă întreb, domnule colonel, fiindcă veni vorba de armament, ce ziceți, se face ori nu se face război? nu se face? o ce bine ar fi; îmi dați curaj, eu eram foarte îngrijată; a înnebunit lumea, nu mai e umanitate, nu mai e milă, se bate fratele cu frate; dar tot parcă mi-e teamă că germanii... apropos de germani, ați fost cred la Luna Bucureștilor unde au venit toate națiunile, vai, splendid a fost, și o lume, o lume, și artifiții, trebuie să se fi cheltuit sume enorme, se vede că au bani, unii se plîng de sărăcie, și mulți văd că cheltuiesc; vai, eu să fiu bogată, știți ce-aș face, domnule colonel? Nu zic, am ce-mi trebuie, slavă Domnului, dar știți, să fiu bogată, bogată, să-mi permit orice, mi-aș cumpăra un yacht și aș colinda toate mările și oceanele; nu vă place să călătoriți? ah, eu mă înnebunesc; cînd am fost fată, am stat tot în Elveția, la Montreux, și de acolo făceam excursii, era delicios; aveam la pension o profesoară foarte a dracului care nu ne lăsa să ne plimbăm. Una din noi o întrebam: „*Madame, où va-t-on aujourd'hui?*" Ea zicea: „*Tais-toi, aujourd'hui il n'y aura pas de promenade*". Știți, atunci

vorbeam bine franţuzeşte, acum am mai uitat ; o, ştiam şi englezeşte, şi nemţeşte, şi italieneşte ; italiana e delicioasă ; *parlate italiano*, domnule colonel ? Păcat. La engleză, totul e pronunţia, s-o iei din vreme ; gramatica e uşoară, uşoară, dacă aţi vrea, domnule colonel, aţi învăţa într-o săptămînă ; apropos de săptămînă : într-o săptămînă vine bărbatu-meu din inspecţie şi nu i-am făcut dulceaţă de coacăze, care-i place lui, şi mi-e frică să nu se treacă ; merită, săracul, să-i fac un gust ; e aşa de nobil, dumneavoastră ştiţi, de cînd sînt căsătorită cu el nu mi-a zis o dată nici pis ; vedeţi, numai el a fost în familie aşa, frate-său e rău şi posac, nu te poţi apropia de el ; nu se potrivesc deloc la caractere ; sînt mistere ale naturii, domnule colonel ; vai, am trecut de Sihlea, cînd mă gîndesc că peste puţin sînt şi eu acasă ; tot mai bine la casa omului etc., etc., etc.

În timp ce doamna conversa, eu mă gîndeam la otrăvurile subtile din vremea Renaşterii pe care prinţii le trimiteau în scrisori. Să am un astfel de praf, să-l suflu uşor în nasul doamnei pînă amuţeşte !

„Jurnalul literar", I, nr. 27, 2 iulie 1939, p. 4, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

EXAMENE

Curte de liceu, cu şcolari risipiţi peste tot în aşteptare şi conciliabule. Căldură mare. O găină s-a aşezat în mijlocul ogrăzii, unde e locul mai nisipos, şi s-a întins pe o rînă, întinzînd aripa şi făcînd pe dedesupt un fel de duş de pulbere.

Pe ferestrele deschise ale unei clase de la parter se zăresc capete aplecate anxios asupra unor caiete. Sînt elevi care dau examen în scris. Un domn ras, vînăt la faţă, cu găuri mari în obraji, se plimbă neostenit printre bănci, făcînd doar din cînd în cînd scurte popasuri la fereastră, cu mîinile la spate, cu ochii pierduţi şi plini de sentimentul răspunderii profesionale.

Deodată, la uşa coridorului dinspre curte, apare un elev, rotofei, cam obez, puţin cîrn, foarte simpatic, în

sfîrşit. Se şterge pe faţa asudată cu batista udă. Amicii săi din curte se reped în jurul lui. Sînt din cursul superior, ultimele clase, şi se pare că e vorba de un examen de corijenţă. Urmează acest dialog cu atitudinile notate pe scurt.

— Ai dat, mă?

— Dat!

— Şi ce v-a dat, măi?

— Ne-a dat să reproducem din poeziile române mai importante pe care le ştim pe dinafară şi să facem o scurtă analiză a operei autorilor.

— Mă, ce uşor!

— Da, mă, uşor!

— Şi ai făcut ceva?

Gest cu mîna prin aer cu sensul: „fain".

— Şi ce poezii ai scris?

— Întîi am scris despre *Nunta Zamfirei*.

— Ai scris mult, mă?

Gest de superioritate:

— Două pagini, mă!

Admiraţie la ceilalţi şi curiozitate.

— Cu ce-ai umplut, mă, două pagini?

— Mă, am reprodus o grămadă de strofe, c-o învăţasem pe dinafară (declamînd):

„Şi era una la părinţi
Şi mîndră-n toate cele
Cum e fecioara între sfinţi
Şi luna între stele!"

Pe colegi îi apucă un rîs nebun, în vreme ce candidatul cîrn se îngălbeneşte.

— Mă, tu ai citat din *Luceafărul*!

Candidatul e aşa de demoralizat, încît colegii caută să-i facă curaj:

— Lasă, măi, că n-are să te lase. Numai un prost face confuzii de astea. O să-şi dea seama că a fost o scăpare din vedere.

— Şi apoi — explică elevul cîrn prinzînd curaj — am tratat pe trei pagini şi alte poezii de Coşbuc.

— Ce?

— *Rodica*, *Peneş Curcanul*.

Colegii se uită între ei grav, clipind şiret, apoi lovesc simultan pe candidat cu palma peste şapcă, băgîndu-i-o

pe ochi. Acesta a înțeles, căci în loc să se supere, întreabă cu glas mort :

— Astea nu sînt de Coșbuc, mă ?

— Nu, mă, sînt de Alecsandri.

Elevul gras se bate cu palma peste frunte, apoi, într-o pornire de furie, ia o piatră de jos și o aruncă drept în găină, care sare iute din scăldătoare cu țipete isterice și se repede cotcodăcind în fundul curții, unde cu glas gros, intrigat, o aștepta un cocoș bătrîn cu creasta lată și foarte apoplectică.

„Jurnalul literar", I, nr. 28, 9 iulie 1939, p. 4, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc. Reprodus în „Iașul", VIII, nr. 396, 16 iulie 1939, p. 4, semnat Aristarc.

MULȚUMIREA DE SINE

În *Portrete și amintiri* de răposatul I. G. Duca, sînt referite cîteva cuvinte ale lui C. G. Dissescu, spuse cu cîțiva ani înaintea morții :

„Dacă mor... să nu mă plîngeți.

Am fost pe acest pămînt un răsfățat al soartei.

Viața mi-a dat tot ceea ce putea da unui om : inteligență, talent, onoruri și bogății. Am sorbit din plin, cu o epicuriană voluptate, cupa tuturor plăcerilor omenești.

Viața mea a fost lungă, plină și strălucită.

O părăsesc fără regret, cu un simțimînt de adîncă și smerită recunoștință față de providență, și, prin urmare, întrucît eu nu mă plîng, nici voi — prietenii mei — n-aveți dreptul să mă plîngeți."

Teribilă îngîmfare, dar caracteristică îngîmfare, foarte comună în societatea noastră. Nici Alexandru cel Mare, al cărui nume a străbătut mileniile, n-ar fi fost mai mîndru. Desigur că Dissescu a avut avere, minimă față de avutul atîtor miliardari. Desigur că a avut onoruri politice, mediocre, trecătoare onoruri. Fără îndoială că va fi fost isteț și va fi avut oarecare îndemînare oratorică, dar inteligență, talent ! Ce faptă mare a rămas de pe urma lui Dissescu ? Fost-a Richelieu, Machiavel, Bonaparte ? Michelangelo, Tizian, Goya ? Dante, Chateaubriand,

Eminescu ? Ilustru om de stat, mare conducător de trupe, mare artist ? Nimic, decît un obscur politician cu bunăstare, de treabă, admitem, dar obscur prin definiție încă din viață. Și vedeți ce mîndru e, ce încîntat de sine : inteligență, talent, toate le are, crede el.

Un om profund ar fi fost sau mîhnit de mediocritatea lui, sau, în sfîrșit, smerit față de providență că l-a lăsat să treacă în lume ușor, apăsat de întrebarea ce urmărește universul și dacă și-a îndeplinit misiunea de om.

Mulțumirea lui Dissescu e curat *„ancien régim“*, sau, cum s-ar zice, a erei noastre burgheze. A fi isteț, a învîrti cîteva idei, asta se cheamă inteligență ; a vorbi cursiv la tribunal sau în Atenee populare, asta se cheamă talent. A fi deputat, a avea case, a avea automobil, a fi o dată aplaudat, a obține un mic elogiu într-o gazetă, a avea două decorații, toate astea dau o mare mulțumire de sine, și omul „soarbe din plin“ existența, închinîndu-se lui Dumnezeu că l-a dotat cu inteligență și talent. Foarte adesea mă întîlnesc cu oameni patent mediocri, care fac la zece ani un prizărit articol născut mort. Despre ei, lumea vorbește cu aceeași stimă ca de Rebreanu ori Camil Petrescu. „Ce zici, — te întreabă — nu-i așa că e inteligent, nu-i așa că-i un talent remarcabil ?“ Ideea de creație încă ne lipsește. Omul nu urmărește depășirea mărginirii lui, se mulțumește cu succesul convențional și efemer. De aceea, abundența la noi a autorului oral, care e minunat cînd își comunică intențiile, dar totdeauna împiedicat să le pună pe hîrtie.

Casa „gospodărească“ face puțin parte din această atitudine superficială. O baracă pe dinafară, cu multe încăperi pe dinăuntru, cu pivniță, cu poduri, șoproane, cuști pentru cîini și pisici, cămări pentru alimente se cheamă gospodărie. Gospodarul e mai mîndru de hardughia lui decît proprietarul unei case de Palladio. Și totuși, un om fin nu s-ar simți bine decît într-o locuință monumentală sau de valoare artistică, fie și neospitalieră. Castelele medievale erau rele locuințe, dar adăposteau oameni de fină structură, cu simțul valorilor artistice.

În „casa gospodărească“ stau oameni satisfăcuți, ca Dissescu, cu tot ce le-a putut da Dumnezeu : talent (iluzoriu), inteligență (pretinsă), avere, posturi publice, aca-

returi, sofale şi alte conforturi destinate cimitirelor şi gunoaielor, fără nici o nădejde de a doua înviere.

„Jurnalul literar“, I, nr. 29, 16 iulie 1939, p. 4, rubrica „Cronica mizantropului“ ; semnat Aristarc. Reprodus în vol. *Cronicile optimistului*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964, p. 35—37.

UN AMIC AL SCRIITORULUI

A fost odată într-o cetate grecească din Sicilia (deşi lucrul se putea petrece şi se va petrece, fără îndoială, oriunde şi oricînd) un poet tragic plin de talent. Şi s-a întîmplat şi acest fenomen interesant că-l preţuiau contimporanii. Îndeosebi făcea mare caz de el un bogătaş, care avea şi un anume post însemnat în conducerea micului stat. Bogătaşul era nelipsit de la reprezentările tragediilor poetului, pe care-l chema foarte des şi acasă, punîndu-l să declame pasagiile favorite din operele lui. Într-un cuvînt, poetul nostru avea toate motivele să fie mulţumit. Era recunoscut. Da, însă oricît ar fi literaţii de vanitoşi, poetul nostru nu era satisfăcut cu recunoaşterea meritelor. Avea nevastă, copii şi nici o avere. Poezia nu aducea pe atunci nici un venit, fiindcă audiţiile erau gratuite, oferite de guvernămînt plebei. Iar cînd dregătorul zicea poetului : „Ştii, am să pun să ţi se reprezinte iar tragedia *Zevs*, grozav place publicului !“ poetul n-ar fi îndrăznit să ceară onorarii cui nu căpăta nici el nimic de pe urma pieselor sale.

Însă viaţa era uşoară în Sicilia străveche. Poetul locuia cu familia lui într-o casă ce era mai mult o crăpătură de stîncă şi de unde se vedea foarte frumos marea. Cu cîteva măsline, cu struguri, cu smochine, mai rar puţină carne de capră, îşi ţineau zilele. Dar, poet fiind, avea şi el alte aspiraţii. Căci era poet, nu filozof. Şi aspiraţiile lui semănau grozav cu realităţile în care se învîrtea amicul său bogătaşul.

În sfîrşit, îmbătrîni şi poetul şi căzu într-o stare de slăbiciune şi de tristeţă, care mişcă pe amicul său bogătaşul. Acesta veni să-i facă o vizită în bîrlogul lui şi-i

aduse pe brațele unui sclav o lădiță destul de voluminoasă.

— Bucură-te, — îi zise — îți aduc mîngîiere.

Și deschise lada, care se dovedi plină de bani. Era acolo o sumă atît de mare, încît poetul, avîndu-i, devenea bogat.

— Toți acești bani — adăugă prietenul — sînt ai tăi. De acum încolo poți să dorești orice. De cînd aștept, scumpule, această zi! Dar, în sfîrșit, împlinești 60 de ani. Mă întrebi de unde sînt banii? Îți spun. De cîte ori reprezentai o tragedie, statul prevedea pentru tine un onorariu. Eu însumi, entuziasmat, adăugam o sumă, înfățișînd plata petrecerii mele. Nu-ți mai spun că Stăpînul nostru mi-a dat de atîtea ori poruncă să-ți fac daruri. Ceea ce am și făcut. Dar am ținut banii în ladă. Căci mi-am zis: „De ce să-i dau acum galbenii să-i cheltuiască? E voinic, se satură cu te miri ce. Să-i dau atunci cînd va fi bătrîn, la 60 de ani, cînd nu va mai putea scrie tragedii." Așa-i că ți-am făcut o surpriză?

Și amicul își frecă mîinile. Dar rămase uimit că poetul nu se bucura. Dimpotrivă, acesta zise trist:

— Rău gînd ai avut, prietene. Ce să fac eu acum cu banii tăi? Familie nu mai am. Eram tînăr, doream stofe scumpe și palate, visam să călătoresc în lume, să am cai scumpi și o corabie, să-mi cumpăr manuscrise rare, să primesc în casă pe marii poeți, să pun să se zugrăvească pe pereții mei copii de pe picturile celebre. De atîtea ori aveam idei mărețe, care se stingeau la vederea cinei de măsline și smochine. Omul de toate zilele mai poate să trăiască și sărac, poetul, dacă n-are toate bucuriile vieții la vreme, e lipsit de avînt și închipuire. Mai pot eu să merg în Asia acum? Mai pot eu gusta vinurile rare? Mai sînt eu în stare să mă urc pe cal și să mă sui pe corabie? Dar îți voi spune alta. Pe cînd mi se reprezenta tragedia *Zevs*, pentru care spui că am cîștigat atîta, eram îndrăgostit de o tînără fată de neam bun, care nu mă privea cu ochi nepăsători. Voiam să-i trimit un dar și n-am avut. Fata mă îmbia, și așa, s-o las să vadă unde-mi scriu operele. Și am stat ascuns, amice, luni de zile, să mi se piardă urma, să nu se afle că stau într-o stîncă. Mai pot eu acum să întineresc fata și s-o iubesc? Mi-ai împuținat untdelemnul atunci cînd aveam iască și puteam să ard

mai tare și mi-l verși tot acum cînd sînt scrum. De ce să-mi îngrijesc bătrînețea, de vreme ce bătrînețea este încetarea rodniciei ? Strîngînd banii, ai ucis din fașă zece tragedii.

Și zicînd acestea, poetul lăsă capul pe spate obosit și amărît. Peste cîteva zile muri. Amicul fu foarte întristat de această întîmplare și în curînd trimise lada cu bani unui poet tînăr, care începea să placă.

„Jurnalul literar", I, nr. 34, 20 august 1939, p. 4, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc. Reprodus în „Iașul", VIII, nr. 430, 26 august 1939, p. 5, semnat Aristarc, și în „Contemporanul", XII, nr. 51, 20 dec. 1957, 1, 7, rubrica „Cronica optimistului", cu titlul *Răsplata poetului* și cu adăugiri. Reprodus în vol. *Cronicile optimistului*, București, Editura pentru Literatură, 1964, p. 37—38.

ÎNTUNECATUL EV MEDIU

Toți am învățat la școală că evul mediu era întunecat și nu știu pentru ce. Poate fiindcă marile catedrale erau luminate cu mari torțe și nu cu electricitate ? Oricum, medievalii ridicau biserici și aveau teamă de Dumnezeu. Spaima de anul 1000 e o dovadă.

Întîi de toate, medievalul era liniștit și nu căuta pricini de bătaie din nimic. Atît de sigură era viața în privința asta, încît orașele libere mișunau : Colonia, Mayența, Strasbourg, Spira, Worms, Basel, Nürnberg, Ulm, Augsbourg, Milano, Bologna, Pisa, Lucca, Siena, Florența etc. Atît de puțin primejduite erau ele de marile state, încît au rezistat în tot timpul așa-zisului întuneric.

Și apoi, cum erau să fie cucerite ? Orașele erau împrejmuite cu mari ziduri, înconjurate cu șanțuri pline de apă. Noaptea închideau marile porți de lemn ferecat. Dacă dușmanul pătrundea în oraș cumva, totul nu era încă pierdut. Mai toate locuințele aveau forma unor turnuri și erau din piatră sau din zidărie grea. Singura ușă de jos era închisă, iar cetățeanul de sus din clopotnița lui

mînca din merindele strînse şi privea jos. Uneori arunca şi cîte ceva contondent. Şi apoi, „armata“ nici nu era primejdioasă. Soldatul nu prea avea gust să iasă cu capul spart. El era soldat, adică om plătit să exercite meseria războiului şi avea tot interesul să iasă teafăr din fiece campanie, ca să poată să-şi exercite arta mai departe. El nici nu era măcar supărat cu „duşmanul“, fiind neamţ, şviţer, spaniol, ori mai ştiu eu de ce naţie. Toate armatele aveau cam aceeaşi componenţă şi luptau sportiv, de dragul artei şi în marginile angajamentului. Cînd se sfîrşea războiul, soldatul rămas şomer cerea angajament la inamic.

Dar în ce consta propriu-zis războiul ? Arme grozave pe atunci nu erau. De aeroplane, gaze, tunuri motorizate nu se pomenea şi, de altfel, nici n-ar fi convenit astfel de arme soldaţilor, fiindcă-i vătămau. Şi ei voiau să iasă teferi. Noi, care mergem prin muzee şi vedem grozavele, monstruoasele arme, tragem încheierea că evul mediu era barbar. Dar de unde ! Cavalerul medieval era un fricos şi jumătate şi lua toate măsurile să nu-l poată atinge nici vîntul. Vitejia aceea de a întinde pieptul gloanţelor era necunoscută cavalerului. El se lega bine în zale, se ghintuia pe toate părţile, încît nu-l puteai înţepa nici cu un ac de gămălie. Îşi dichisea aşa pînă şi calul şi ca un tanc greoi pornea să se izbească cu alte tancuri. I se întîmpla să cadă de pe cal şi să nu se mai poată scula de greutatea armurii, dar asta nu-nsemna moartea. Atunci intra în joc întrecerea de cavalerisme. Căci doar nu era să se sugrume feudalii între ei, de vreme ce ei făceau războiul, iar mercenarii nici atît, ba cred că în vreme ce se tot împungeau (simulat) cu suliţele, soldaţii din taberele în luptă vorbeau astfel :

— Pe voi cît vă plăteşte, bre, ducele ?

— Păi, un florin de căciulă pe zi.

— Nu mai spune ! Nouă ne dă unul la două zile. Să ştii că mă angajez la voi cînd s-o termina războiul.

Dar şi în întunecatul ev mediu erau conflicte dese pentru stăpînirea unor teritorii şi cetăţi. Imperialii (germanii) se lăsau în Italia pînă în Sicilia, francezii stăpîneau la Napoli, oraşele treceau din mînă-n mînă. Veţi zice : „Nu era de trăit, nu exista libertate, libera dezvoltare naţională“. Ba vă înşelaţi. Atunci exista şi acum nu. Cînd un prinţ străin căpăta prin zestre ori prin cucerire un oraş italian, să zicem, el, ca un obscur medieval ce era, n-avea

însă nu poţi observa erori pe loc scandaloase. Numai după un atent examen îţi dai seama de unde vine trivialitatea. Luăm exemple din *Dodsworth* de Sinclair Lewis (Ed. „Naţională-Ciornei"). Iată fraze :

„— Voi mînca în pat, — zise ea şi căscă a doua oară cu toată drăgălăşenia — căci văd că tu ai început să fumezi din nou înainte de masă, şi nu mi-am mai luat cafeaua în pat tocmai de alaltăieri, în timp ce îşi scoase picioarele de sub plapoma de satin violet şi-şi aprinse o ţigară".

„Nu mi-am mai luat cafeaua în timp ce îşi scoase picioarele" ! „A mînca", „masă", fiind vorba de cafeaua de dimineaţă, de micul dejun ! Cititorul va putea însuşi reface textul cum trebuie.

„Cu toate acestea, era prea preocupat ca să mai aibă timp şi pentru regrete, şi se aranjă aşa fel, încît să-şi poată închipui că Fran îl iubeşte".

Ce suceală barbară ! Dumnezeu ştie care va fi înţelesul originalului ! Dar „se aranjă ca să-şi închipuie", ăsta nu e limbaj de carte literară.

Evident, traducătorul e un incult, un agramat. El scrie:

„— *Mi*-am cumpărat şi un automobil al *meu propriu*".

Ce de posesive ! Era de ajuns :

„— Mi-am cumpărat şi un automobil propriu".

Sau :

„Timpul din urmă am lucrat..."

În loc de :

„În timpul din urmă..."

Ori :

„Dumneata însă ai făcut ceva real..."

Orice *faci* e *real,* deci corect :

„Dumneata însă ai făcut ceva *pozitiv...*"

Altă polilogie :

„Viaţa din Zenith se mai desfăşura şi astăzi conformă cu tradiţia moştenită din vremea lui William Dean Howell..."

Tradiţia moştenită ! Ideea de tradiţie include nota moştenirii. Moştenită în vremea lui William ! Atunci nu e tradiţia lui William, ci a altuia de la care s-a moştenit atunci. Simplu se cădea să se spună :

„Viaţa din Zenith se desfăşura ca pe vremea lui William".

Se putea adăuga „tradițională" ori, mai bine, „patria hală".

„...nu-mi va mai rămîne decît numele *a cîteva orașe*..

Nu așa, ci :

„...numele *cîtorva* orașe..."

„...iar înainte de aceea a fost la școală."

Corect :

„...iar înainte a fost la școală".

„...vorbește germană, franceză și italiană..."

Nu, ci :

„...vorbește nemțește, franțuzește și italienește..."

„Nu era o hodoroagă dintre acelea demodate..."

Simplu :

„Nu era o hodoroagă demodată".

„...în casa aceea mare cu colonade din lemn sculptat, de-ți făcea impresia că ești la un Hofbräuhaus..."

Firesc :

„...într-o casă mare cu colonade din lemn sculptat, ce semăna cu o berărie nemțească..."

„Trebuie să fiu un prost, ca să te port așa prin ploaie."

Românește :

„Sînt prost eu că te port prin ploaie".

„Șefii *lui* îi apreciau perseverența..."

Suficient :

„Șefii îl apreciau" etc.

În sfîrșit, ce mai vorbă. O carte tradusă de Jul. Giurgea e o carte trivială.

Un rău traducător profesional, ceva mai pasabil totuși decît d. Jul. Giurgea, este d. J. Leonard. Răsfoiți *Talleyrand* de Duff Cooper. Și aci e greu de dovedit cu exemple traducerea fiind rea în întregul ei nămolos, presărat cu radicale unde nu trebuie și cu neaoșisme unde nu-i cazul

„Cînd ieșea, era îmbrăcat cu veșmintele cele mai ferchește, dar în casă stătea gol și flămînd."

Nu cam se zice : haine *ferchețe,* ci numai om *fercheș*. Dar ce atîta vorbărie ! Simplu :

„Ieșea, gătit ca din ac, dar în casă sta gol și flămînd".

Alta :

„...un accident îl făcu șchiop pentru totdeauna, ceea ce, după părerea părinților *lui,* îl împiedică să moștenească numeroasele titluri ale tatălui *său*..."

Prea multe pronume ! Simplu :

„...un accident îl făcu şchiop pentru totdeauna, ceea ce, după părerea părinţilor, era o piedică la moştenirea numeroaselor titluri ale tatălui..."

Exemplele citate sînt flori la ureche. Sînt alte lucruri mai grave. Dar nu le destăinuim. N-avem intenţia de a răpi unui om mijloacele de existenţă şi credem că d. Leonard se poate, prin studiu serios, corija. De aceea i-am dat numai cîteva probe de uşurare a frazei.

„Jurnalul literar", I, nr. 42, 15 octombrie 1939, p. 2 ; nesemnat.

CAPACITATEA DE URĂ

Este incontestabil că toate virtuţile şi toate viţiile sălăşluiesc într-un om şi că firea umană e o chestiune de dozare a elementelor. Cel mai de treabă om s-a putut simţi năpădit de invidie ori de ură, aşa cum a fost invadat de sentimentul renunţării şi de bunătate. La individul normal, virtuţile trebuie să sugrume viţiile, fiindcă acestea din urmă sînt consumptive.

Îmi aduc foarte bine aminte de copilărie şi ştiu că n-am cunoscut gelozia, invidia, ura. Niciodată n-am suferit că n-aveam eu ceea ce primeau alţii, nu am devenit palid de izbînzile altora, de bucuriile lor. Şi nici copiii copilăriei mele nu erau întunecaţi la faţă. Eram liniştiţi, fraterni şi existenţa noastră avea ceva coral. Şi mai tîrziu, în adolescenţă şi după aceea, aveam capacitatea de a iubi pe alţii şi a-mi privi viitorul cu seninătate, ca nefiind neapărat în contradicţie cu al altora. Şi azi, avînd în unele privinţe mai puţin ca alţii, nu cred că această puţinătate e nemeritată şi nu mă socotesc, întunecat, victima nimănui.

Poate că se va spune că este aci un fenomen de miragiu al timpurilor trecute, însă am impresia că nu e aşa, că, dimpotrivă, s-a petrecut în ultimele două decenii, şi mai ales în ultimii ani, o schimbare obiectivă, pe care aş numi-o sporirea capacităţii de ură. Cauzele pot fi multiple, şi unele sînt vizibile, ca, de pildă, prea marea exercitare a spiritului de opoziţie ideologică, dar manifestările sînt următoarele : individul nu mai poate suferi nici o critică, oricît de blîndă, nu poate suporta sfatul, nu poate

accepta lauda altuia sau un elogiu numai moderat pentru el, uneori nu poate suporta buna ta stare, reală ori închipuită, mai adesea presupusă, nu poate suferi foarte adesea prezenţa ta. Foarte mulţi te suspectează de ceva şi, oricare ar fi rezultatul prezumţiunilor, te urăsc pentru asta. Îmi aduc aminte cu cîtă emoţie, tînăr, aşteptam trecerea unui profesor sau a unei personalităţi stimate ca s-o salut. Odată, d. Iorga trecea pe o stradă lăturalnică şi, deşi nu mă cunoştea, m-am simţit obligat să-l salut. Şi am fost satisfăcut şi eu şi în chip invederat a fost mişcat şi d. Iorga de acest semn de afecţie anonimă, la care a răspuns cu multă cordialitate. La Universitate ne făcea plăcere prezenţa profesorilor, ne bucura existenţa d-lui Mihail Dragomirescu şi urmăream cu adîncă simpatie trecerea discretă pe stradă a timidului Ovid Densusianu. Parcă-l văd acum cîţiva ani. Îşi cumpăra struguri de la un oltean. M-am oprit la oarecare depărtare şi l-am privit din plăcerea de a-l vedea de la distanţă. Ca studenţi, ne inventam pricini ca să-i călcăm pe profesori acasă şi ne amuzam de fîstîceala lor.

S-a schimbat ceva. Numaidecît după război, tinerii promiteau, nu-i vorbă, să suie pe bătrîni în pom spre a le controla rezistenţa, dar fenomenul tipic a fost că aceşti tineri, începînd cu Camil Petrescu şi ceilalţi, au exaltat pe Tudor Arghezi, care-şi publica poeziile la 47 de ani. Tendinţa de a reabilita pe bătrînii uitaţi ori nedreptăţiţi a fost caracteristică acestei generaţii generoase.

Apoi, încetul cu încetul, sub pretextul promovării generaţiilor tinere pe care nimeni nu le împiedica să se afirme, a început a se manifesta un egoism, un exclusivism teribil. Şi nu s-ar putea afirma că acum e numai al tinerilor egoismul, el a contaminat pe toţi. Bătrînii suspectează pe tineri, tinerii pe bătrîni, indivizii se suspectează între ei, manifestîndu-şi antipatia neacoperit. Am urmărit foarte multe reviste literare şi am observat că sînt aproape inexistente cercetarea adevărului, polemica leală, deschisă, violentă — admit — dar sănătoasă şi jovială, semnele se simpatie umană şi spirituală între scriitori. Toate sînt pline de elogii absurde, anarhice, îndreptate împotriva cuiva, de injurii fără căutare formală, din plăcerea inimiciţiei, de teribile insulte adesea, de familiarităţi imposibile, de o lipsă grobiană de respect pentru individualitate.

Aceasta în scris. Însă un ochi expert poate observa, fără să cadă în nici o exagerată mizantropie, că sforțările pe care le face omul ardent și educat să cultive tineri (mică slăbiciune a generațiilor antebelice contimporane lui Stere și Ibrăileanu) sînt primite cu o apatie mută, cu un ochi întunecat și în chip mahmur prudent. Capacitatea de antipatie care stă larvară, uscată în orice om normal, a înfrunzit și iese ca acele de pin prin ochi.

Este probabil că lumea trece printr-o criză. Prea multă ceață în juru-ne irită și dă halucinații și aprehensiuni.

„Jurnalul literar", nr. 46, 12 noiembrie 1939, p. 4, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

FRIGMANIA

Ceea ce caracteriza pe vechiul popor frigman, de care vorbește manuscrisul meu, era o înaltă concepție a Patriei. Cuvîntul Patrie se auzea de cîteva ori în orice cîntec, era începutul și sfîrșitul oricărei cuvîntări, cuvîntul de ordine al copiilor, al femeilor, al soldaților și al cetățenilor. Patria mai presus de orice, totul pentru Patrie. Și într-adevăr, frigmanii lucrau pentru Patrie, făceau copii pentru ea, luptau și mureau pentru ea. Iubirea lor de țară era proverbială.

Cînd cineva mergea în Frigmania, rămînea uimit de atîta devotament pentru o idee. Toți indivizii cu o musculatură satisfăcătoare mînuiau un arc și o suliță, femeile lucrau pentru soldați, Mamele mergeau sinistre și despletite și depuneau pe altarul Patriei aurul, bijuteriile, sculele lor de preț, invocînd protecția Zeului Războiului. Copiii aveau și ei arcuri mai mici ori alergau să ducă vești. Cînd cineva era prea de tot tînăr sau prea bătrîn, deci incapabil de a contribui și el la luptă, făcea totuși ceva : cînta Imnul Patriei. Toți invalizii și copiii se adunau în mijlocul cetății sau îndărătul liniei de luptă și cîntau de dimineața pînă seara, îmbărbătînd pe luptători.

Frigmania era o mare tabără. Cînd nu aveau război, frigmanii se jucau de-a războiul şi simţul lor de cetăţeni era aşa de acut şi atît de urît era individualismul, încît nu numai mîncau în comun ca spartanii, dar nu ieşeau niciodată singuri pe drum. Copii, femei, bărbaţi mergeau pe uliţi pe două rînduri, în plutoane de cîte douăsprezece persoane cel puţin, cîntînd Imnul Patriei. Cînd un individ era surprins singur pe drum, era întîmpinat cu un mare dispreţ. De altfel, Frigmania era foarte populată şi, prin o asemenea disciplină, ea extirpase sentimentalismul familial. Netrăind în familii, fiindcă copiii se încredinţau numaidecît taberelor Statului, frigmanii nu sufereau de moartea rudelor lor şi nu-şi dădeau seama deloc de împuţinarea prin moarte a grupului, fiindcă pe dată numărul coloanelor fireşti în care se asociau se refăcea. Cînd cădeau prea mulţi frigmani în luptă, Mamele se adunau la Templul Naşterii şi aşteptau să li se comunice de către Marele Preot al Patriei numărul exact de copii pe care trebuiau să-l producă în cel mai scurt timp legal posibil. Frigmania era un stup, un roi. Cetăţenii mîncau toţi aceeaşi mîncare în porţii egale, după vîrstă şi după vremuri. Dacă se aflau în belşug, căpătau, de pildă, fiecare o pîine, o felie de carne, un măr ; dacă se găseau în lipsă, mîncau numai cîte-o jumătate de pîine sau chiar un sfert. Tratamentul fiind raţional, nimeni nu cîrtea. În timp de mare primejdie, cu foamete, ca să poată mînca zilnic soldaţii şi Mamele (care năşteau viitori soldaţi), bătrînii posteau cîte-o zi, două, trei pe săptămînă, după trebuinţă. Prada de război se împărţea egal la toţi.

Astfel cum oile, în lipsa păstorului şi a cîinelui, stau nedumerite şi nu ştiu încotro s-o ia, frigmanii nu puteau trăi fără îndrumări de la Căpeteniile lor. Un mare simţ de disciplină îi însufleţea şi toţi ascultau orbeşte poruncile de sus. Sculatea, culcarea, plimbarea, muncile, toate se îndeplineau după ordinele celor mari. Frigmanii plîngeau cînd plîngea Marele Preot şi rîdeau cînd rîdea el. Un rîs izolat stîrnea dezaprobarea. Ar fi putut să stîrnească rîsul, însă, precum am spus, mulţimea se sfia să rîdă dacă nu li se spunea că acest lucru e util pentru Patrie. De obicei însă, frigmanii erau foarte veseli, fiindcă era în părerea Căpeteniilor lor că veselia dă energie.

Frigmanii erau soldaţi şi duceau astfel de viaţă, deoarece toate popoarele se băteau cu ei. Cine pica în mij-

locul lor, fără să cunoască lucrurile mai de aproape, aproba din tot sufletul abnegaţia, ordinea, însufleţirea cu care toţi, bărbaţi şi femei, tineri şi bătrîni, mîncînd cît le dădea Statul, făcînd treburile poruncite, apărau ţara înconjurată de toate părţile de duşmani. Şi aceşti duşmani îi combăteau cu disperare, jurînd să nu lase armele jos pînă nu vedeau pe frigmani doborîţi la pămînt. Văzînd cum tot poporul cîntă Imnul Patriei şi se apără, străinul era cuprins de admiraţie şi simpatie şi regreta că celelalte popoare nu lăsau răgaz acestei vrednice ţări să-şi arate virtuţile în vreme de pace. Frigmanii păreau, de altfel, obişnuiţi cu asemenea stări şi nu se plîngeau de ele. Ba, dimpotrivă, puneau în joc toată ingeniozitatea pentru a distruge pe inamici şi, cînd îi învingeau, se purtau faţă de învinşi cu toată asprimea. Erau nişte mari născocitori de arme. Aveau săbii crestate ca nişte ferăstraie, suliţi cu cange, linguri lungi pentru vărsat păcură în capul duşmanilor, coifuri înspăimîntătoare, ţepi şi cuie pe armură. Erau mari meşteri în a face găuri pe sub pămînt şi a ieşi ca nişte cîrtiţe pe la spatele inamicului. Dar ce înspăimînta mai mult pe duşmani este că atunci cînd luau prizonieri, în loc să-i omoare, îi hrăneau cu jumătate din porţia zilnică a frigmanilor, crezînd că le fac cinste, în vreme ce duşmanii, obişnuiţi cu mîncări multe, se simţeau pierind prin foamete. Aşa încît soldaţii celorlalte popoare, ca să nu ajungă a mînca o jumătate de măr, se înjunghiau cînd cădeau prinşi.

Toate aceste lucruri erau admisibile pentru străinul neştiutor, exaltat de Imnul Patriei. Apoi, el afla neapărat un amănunt care-l turbura. Toate noroadele se luptau cu înverşunare cu Frigmania, fiindcă aceştia cei dintîi îi atacau. Legea patriotică a Frigmaniei hotărî că frigmanii trebuie să lupte mereu pînă ce toată lumea să devină Patrie. Oriunde punea piciorul frigmanul, locul devenea patria lui şi de aceea toţi căutau să împingă cît mai departe graniţele ţării prin lupte şi prin activitatea procreatoare a Mamelor.

Pentru că frigmanii aveau în mare grad simţul patriei lor, dar nu şi pe acela al patriei altora.

„Jurnalul literar", I, nr. 47, 19 noiembrie 1939, p. 4, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc. Reprodus în vol. *Cronicile optimistului*, Bucureşti, Editura pentru Literatură„ 1964, p. 45—47.

CERC VIŢIOS

Frigmania şi Lietania erau muncite de o problemă foarte serioasă, atît de serioasă, încît şi cei mai răuvoitori trebuiau să recunoască un punct de plecare just. Frigmanii şi lietanii aveau pentru enorma lor populaţie un teritoriu prea îngust. Ar fi trebuit să fii lipsit de orice omenie să nu recunoşti că în Frigmania lumea murea de foame. Cifrania era o ţară tot atît de întinsă ca şi Frigmania, însă bogată, cu munţi păduroşi, cu turme, cu dealuri şi cîmpuri rodnice, cu rîuri pline de peşti, cu mări înconjurătoare liniştite şi albastre. Dar Cifrania avea numai jumătate din populaţia Frigmaniei. Aceasta, în schimb, era mărginită într-o parte cu o mare turbată, de smoală, în care peştii mureau de melancolie. Ţărmurile erau stîncoase, cîmpurile, nisip gol din care ieşeau smocuri rare de ierburi băţoase şi negre. Însă frigmanii erau aşa de harnici, încît izbutiseră să scoată grîu din nisip. Ei cărau nisipul în alte părţi ori îl ardeau cu nişte substanţe iuţi pînă ce-l prefăceau într-un fel de cenuşă. Apoi aruncau îngrăşăminte şi astfel ajungeau să facă pămînt pe piatră. Erau aşa de rînduiţi în toate, încît toţi aveau buturugile înfipte în acelaşi loc în mijlocul ogrăzii şi topoarele şedeau înţepenite în buturug cu coada la acelaşi grad de înclinaţie. Toate firele de iarbă erau, ca să zic aşa, numărate, nicăiri nu te puteai pierde prin pustietăţi. În sfîrşit, erau aşa de deşi, încît drumul între sate era bătut de oameni ca o stradă de oraş şi casele pe cîmpuri se înşirau aproape una lîngă alta. Orice vietate, prin forţa lucrurilor, devenea domestică, şi ursul, dacă venea din pădure, avea un nume.

Frigmanii duseseră ştiinţa şi hărnicia atît de departe, încît nu lăsau să se piardă nimic. Un străin din sud, intrînd odată din greşeală pe teritoriul frigman cu un pepene, după ce-şi vîrî puţin gura în miez, zvîrli jos coaja. Frigmanii îl priviră uimiţi, apoi, încredinţîndu-se că străinul a aruncat de-a binelea coaja, puţin dispreţuitori şi puţin interesaţi se repeziră la resturile pepenelui şi-l prefăcură în aşa chip în puţină vreme, că putură sub ochii nu mai puţin uimiţi ai străinului să scoată din el trei feluri de mîncare, un fir de tors, o materie pentru ars şi un fel de băutură foarte nutritivă. Cînd frigmanii tăiau lemne, puneau dedesubt un covor curat şi strîngeau rumeguşul, din care făceau turtă dulce, grăsime de uns roţile şi nutreţ

pentru vite. Pe cîmp recolta era strînsă așa de minuțios, încît păsările nu puteau culege nici un bob. Vrăbiile slăbiră și se întristară și fugiră toate în țara cifranilor. Frigmanii îngrășau în colivii cîteva vrăbii pentru a le mînca la marile sărbători și le foloseau atît de integral, încît un cîine nu apuca un os. Și cîinii slăbiseră și fugiseră. Fuga vietăților fu chiar o pricină de război, fiindcă frigmanii pretindeau că cifranii pervertesc animalele lor cu hrană nesocotită. Frigmanul, dacă găsea o nucă, o gătea total, utilizînd coaja verde, coaja tare, sîmburele și pielițele. Fumul însuși nu era lăsat să se piardă. Inventaseră un fel de hornuri cu care extrăgeau căldura fumului, prefăcîndu-l apoi în funingine, din care apoi scoteau o băutură spirtoasă.

Dacă frigmanii, cu asemenea daruri, ar fi fost numai pe jumătate, ar fi trăit admirabil. Cifranii, de pildă, voiau să trăiască tihniți și se fereau să se înmulțească. Toată lumea recunoștea că Frigmania e o țară prea populată și compătimeau pe frigmani, admirîndu-i pentru virtuțile lor. Însă ce era de făcut ? De s-ar fi lățit în alte părți, ar fi sărăcit ca niște lăcuste locurile, făcîndu-i și pe alții să moară de foame. De aceea, mulți au susținut că Frigmania trebuie să încerce să-și micșoreze populația prin încetinirea natalității. Și într-adevăr, odată, din cauza războaielor și bolilor, frigmanii se împuținară și începură a trăi bine. Atunci însă lumea își dădu seama că în sufletul frigmanilor se învîrtea un cerc vițios. Cînd erau mulți, ei țipau că se înăbușă și că e nevoie să facă patrie din alte țări, cînd se împuținau, chemau repede Mamele la templu și le porunceau să nască fii, ca fiind mulți să poată face război altora, așa încît frigmanii făceau război, fiindcă erau mulți, dar căutau să fie mulți ca să aibă pricină de războaie.

„Jurnalul literar", I, nr. 48, 26 noiembrie 1939, p. 4, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

GLORIA

Cînd eram copil, am avut odată un vis. Trebuie să spun însă de la început punctul lui de plecare. Știți că în toate

cărţile de citire se vorbeşte numai de marii bărbaţi care s-au bătut cu dacii sau cu perşii şi care au după numele lor n „cel Mare“, „cel Vestit“. Nu mai poate fi îndoială în rul acestui fapt. Pînă tîrziu de tot am avut sentimentul ă un om de ispravă se bate cu cineva şi are o izbîndă, n urma căreia rămîne „biruitor“, „victorios“, „glorios“. În ici un manual nu se pomeneşte de ţelurile de război ale lui Alexandru cel Mare şi nici dacă s-a ales cu vreun folos din campaniile lui extravagante. Esenţial este că a „izbîndit“. Cînd am citit mai tîrziu despre campaniile napoleoniene, imaginea mi s-a întărit şi mai mult, luînd detalii mai pretenţioase. Napoleon căuta peste tot *„la victoire“* şi obţinea mereu *„la gloire“*. El şedea în mijlocul unei cete de generali cu mîinile legate de gît, printre tobe şi tunuri sparte, printre cai şi oameni morţi, şi se vedea bine că e lipsit de toate. Dar avea gloria. Şi Carol al XII-lea se răţoia la Bender cu turcii, dar s-a întors glorios în patrie. Mai tîrziu am înţeles ce simţeam în copilărie şi ce a simţit totdeauna copilăroasa umanitate. Există un război pur, cum este şi o poezie pură, ba chiar cred că nu există decît instinctul războiului ca şi acel al dansului, iar cauzele lui sînt numai nişte pretexte. De pildă, Peneş Curcanul al lui V. Alecsandri nu are nici un ţel de război şi n-ar evita bucuros războiul dacă ar putea obţine pe cale diplomatică revendicările sale. El luptă gratuit, fiindcă e viteaz :

„Ah ! da-r-ar Domnul să-mi îndrept
Această mînă ruptă,
Să-mi vindec rănile din piept,
Iar să mă-ntorc la luptă,
Căci nu-i mai scump nimica az'
Pe lumea pămîntească
Decît un nume de viteaz
Şi moartea vitejească !“

Deci Peneş lupta ca să-şi facă „un nume“. Aşa înţelegea Alecsandri războiul ! De aceea şi noi în clasă ne băteam pe capete în recreaţii şi aşteptam ieşirea ca să ne întoarcem la luptă, spre a ne căpăta „nume de viteaz“. E curios însă că institutorul numea pe vitejii noştri, pe marii noştri generali de uliţă, „bătăuşi“ şi mîngîia pe laşi, numindu-i „băieţi cuminţi“.

Acestea fiind zise, iată ce-am visat. Am visat că mă băteam cu duşmanii dintr-o parte a ţării şi-i biruiam.

luîndu-le țara și omorîndu-i pe toți. Toată lumea mă numea viteaz. Apoi am mers și mai departe și m-am bătut cu vecinii vecinilor și am izbîndit și i-am omorît. Și apoi am mers și mai încolo și am biruit pe vecinii vecinilor vecinilor și i-am omorît și m-am umplut de glorie. Apoi m-am suit în corabie și am trecut Oceanul și m-am bătut cu popoarele de pe celălalt tărîm și le-am învins și le-am omorît. Apoi am luat iar corăbiile și am trecut Oceanul celălalt și m-am întors pe continentul meu pe partea cealaltă și m-am bătut pe rînd cu toate noroadele, biruindu-le și stîrpindu-le. Pînă ce am ajuns iar în țara mea, plin de glorie. Însă atunci am văzut că gloria mea avea o parte tristă. Stîrpind cu multă vitejie pe dușmani, nu mai era pe lume cine să mă numească viteaz și glorios și ședeam singur, melancolic de atîta izbîndire. Și cum mă uitam spre cer, am văzut luna și m-am gîndit numaidecît că luna trebuia să fie locuită și că, prin urmare, ducînd războiul și acolo, puteam să fiu și mai glorios. Însă imaginația visului n-a fost așa de sublimă și pînă să găsesc mijloacele de a cuceri tot spațiul cosmic m-am deșteptat. Atunci însă mi s-a născut în suflet bănuiala că un războinic, ca și un poet, trebuie să aibă spectatori și că, prin urmare, el trebuie cu orice chip să țină în picioare pe adversar ca să-l poată doborî ca pe o ființă conștientă de superioritatea adversarului, capabilă chiar de spirit critic, că el e ca un jucător de șah care ține ca partenerul să știe suficient juca sau cel puțin să aibă reputația de bun jucător, spre a-l putea bate cu satisfacții, că viața acestui partener îi e scumpă ca și vițiul său. Și această constatare m-a liniștit puțin. Și, de altfel, deschizînd istoria, am văzut că totdeauna sînt față în față două tabere care se luptă fără să se doboare serios, bătîndu-se cum ne băteam noi în școală, în recreație, dar intrînd repede în bănci, ca și cînd nimic n-ar fi fost, la sunarea clopoțelului. Căci războiul, oricît de crunt ar fi, are în el ceva idilic, întremător ca și bătaia cu bulgări de zăpadă : siguranța intimă că oricînd vor fi pe lume adversari cu care să te poți bate, siguranța pe care o are vînătorul că spețа iepurilor nu dispare. Și dacă în război morții cad morți de-a binelea, națiile rămîn însă și se ridică spre a continua comedia, așa cum Hamlet se scoală de pe dușumeaua scenei, descoperit prea repede de cortină, spre a saluta publicul în

fața căruia va muri iarăși în seara următoare. Și fiecare nație cîntă în cor după un război, în așteptarea spectacolului viitor :

„Ah ! da-r-ar Domnul să-mi îndrept
Această mînă ruptă,
Să-mi vindec rănile din piept,
Iar să mă-ntorc la luptă"

„Jurnalul literar", I, nr. 49, 3 decembrie 1939, p. 4, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

NOTE MIZANTROPICE

Petrec adesea cu cunoscuții mei supunînd evenimentele vieții unui examen logic atent, ferit de orice prejudecată. Propriu-zis, încerc a-i face să raționeze, fiindcă sînt departe de a crede judecata mea infailibilă. Perseverez în acest joc, fiindcă majoritatea indivizilor are oroare de raționament și acceptă propoziții făcute. Cum este firesc, raționamentele libere se verifică într-o mare proporție. Cunoscuții se arată uneori entuziasmați de silogismele mele, dar îndată ce pleacă le repudiază pentru ultima opinie curentă. Dacă însă judecata devine un adevăr comun, nu mă bucur de nici un elogiu. Lucrul pare o banalitate și cunoscuții au uitat că ieri erau de altă părere. Nu mai am haz. Zadarnic încerc a le surprinde oscilația, fixînd în scris termenii discuției. Prietenii dau semne de agasare, neadmițînd nimănui privilegiul unui spirit critic mai acut decît al lor. Atribuie verificarea unui simplu accident și mă numesc „profet" în deriziune sau își fac semne din ochi cu înțelesul : „iar raționează". Ironia lor mi-este indiferentă, căci jocul meu are un singur scop : să clasific oamenii după capacitatea lor de a participa independent la căutarea adevărului. Un individ care clipește din ochi cînd raționezi este un om inferior și un neprieten, în stare de a-ți arunca și el o piatră cînd opinia publică irațională ți-o aruncă.

*

Arghir mă imploră să-i spun dacă e bine să facă acum un lucru oarecare, de mare consecință pentru existența lui.

— E bine, — zic eu — pentru două motive : întîi, fiindcă (și expun motivul) ; al doilea...

Cînd spun „al doilea“, Arghir mă întrerupe cu o întrebare cu totul străină de obiect, de pildă : „Ai văzut cum a plouat ieri ?“ și uită cu totul problema inițială.

„Om slab de minte, gîndesc eu, și dur din distracție. Dacă i-aș spune : «Sînt în mare cumpănă, împrumută-mi o sumă de bani», mi-ar răspunde : «Să vezi ce frumos au înflorit piersicii !»“

Nu sînt lacom, nici căutător de mari emoții gastronomice, dar îmi place să mănînc cu distincție. Cunoscuții vin rareori la masa mea. S-a întîmplat ca într-o zi să treacă pe la mine între două trenuri un amic pe care l-am rugat să accepte, dacă voiește, să rămînă la masă, cu toate riscurile, căci din întîmplare prînzul era rău, neglijent. Deși fusese prevenit și venise pe neașteptate, amicul clipea din ochi cu satisfacție și făcea niște aluzii de gesturi și de vorbe cu înțelesul : la mine să vezi cum se mănîncă ! Ba chiar mai tîrziu m-a invitat la masă, dîndu-mi a înțelege limpede : că așa se mănîncă ! și mereu nu-mi ascunde sentimentul că nu știu ce este o masă.

Amicul generalizează în chipul cel mai nedrept. În fiecare din noi mocnește un instinct rău de superioritate în virtutea căruia căutăm să surprindem un moment criticabil în altul și să generalizăm. Concluzia practică pe care am tras-o deocamdată este de a nu mai invita niciodată la masă pe amic.

Ieri am scos vioara din cutie, am șters-o, am acordat-o, am făcut cîteva arpegii, am început cîteva fraze, repede întrerupte, fiindcă mă supărau unele stridențe ale coardei de *mi* ruginite. Am reașezat vioara în cutie. Elefteriu intra tocmai atunci pe poartă și m-a auzit.

— Arghir cîntă bine din vioară ! îmi spune el cu subînțeles.

Nu mai este îndoială că acum răspîndește peste tot știrea că „scîrții“. Dacă l-aș chema la o execuție normală, s-ar eschiva, fiindcă îi convine prima generalizare.

*

Sofronie este un intelectual care nu citește mai deloc și, deși cu aparență afabilă, are o ciudă pe oricine este informat și dotat. Neputînd tăgădui cunoștințele cuiva într-un domeniu, el emite bănuiala răutăcioasă că acele cunoștințe ar fi „recente". Obiecție absurdă, care însă îi calmează invidia.

*

Zenovie nu mă contrazice niciodată cînd vorbesc, nu corectează sau măcar nu completează unele din știrile mele. Mă ascultă cu un respect exagerat, religios, dar și cu un zîmbet care spune : „N-ai dreptate, dar nu vreau să te contrazic !" zîmbet persistent și insistent, cu care ține să se elibereze de supremația mea. În fond, Zenovie, cu tot respectul lui exagerat, mă stimează mai puțin decît oricare altul, fiindcă mă crede inapt de a participa împreună cu altul la descoperirea adevărului și respinge cu atitudinea lui reverențioasă orice propoziție a mea.

*

Mă feresc de oamenii egali, măsurați, fără spontaneitate. Un om care nu bate niciodată cu pumnul în masă și nu se irită are firea reptilei și poate mușca.

„Vremea", XVI, nr. 746, 23 aprilie **1944**, p. 1 ;
semnat Aristarc.

DIALOG CU UN „INTELECTUAL"

— Eu mă mir cum d-ta, intelectual, mă rog, vorbești mereu de popor, îmbrățișezi cauza poporului.
— Nu-nțeleg.
— Intelectualul aparține unei elite, și poporul...
— Vrei să spui e vulg.
— Cam așa ceva.
— Nu pricep ce este aceea „elită" în materie civică. Toți sîntem egali în fața destinului și toți avem același drept la fericire.

— Da, însă d-ta ești un individualist, un izolat.

— Nu.

— Mă surprinzi. Toată lumea te socotește un singuratic. Și e firesc...

— Nu e firesc deloc și nu sînt singuratic. Mă izolez de „elitele" d-tale, de cercurile de intelectuali ai profesiei mele, iar locul de ascundere este imensa mulțime anonimă a secolului meu. Toți pretinșii stingheri au cîntat poporul.

— Poporul e inform, d-ta trebuie să-ți aperi personalitatea. Tocmai d-ta, prieten al artelor, întemeiate pe personalitate, fraternizezi cu anonimatul mulțimii ?

— Arta nu se întemeiază pe personalitate.

— Mă uimești din ce în ce mai mult și nu știu ce să mai cred.

— Ce tot îmi vorbești de personalitate ? Atît de puțin personali sîntem, încît nu putem face un gest care să nu fie generic. M-am născut cu ochi și cu intestine și trăiesc văzînd și digerînd fără nici o putință de a mă individualiza fiziologic. Am găsit femeia și m-am însoțit cu ea. Am găsit apa și am băut-o, aerul și l-am tras pe nări. Am găsit sunetele și mirosurile, meșteșugurile și artele. Am găsit societatea și statul și m-am supus rînduielilor lor. Cum pot fi eu personal dacă sînt silit să vorbesc despre poezie, care există de cînd lumea ? Tot ce este în capul meu este în capul fiecărui om din mulțimea de azi și de oricînd.

— Da, dar intelectualul formulează altfel, pune individualitate.

— Nu pune individualitate, ci atinge perfecția.

— E același lucru.

— Nu e același lucru. Opera intelectualului nu e propriu-zis a intelectualului, ci a omenirii care și-a găsit în intelectual o cale de exprimare.

— Așadar, omenirea are nevoie de intelectuali, de o elită.

— Îi dai zor cu elita. De unde știu eu dacă sînt elită ? Mulțimea își alege singură și fără greș exponenții cînd simte nevoia lor, și e zadarnic să ne propunem noi. În Revoluția Franceză și în cea rusească au fost individualiști care au spus : „Cum au să se bată noile armate fără generali ?" Însă armatele populare au scos din rîndurile soldaților comandanți geniali.

— Atunci ce e de făcut ?

— Să intrăm în rîndurile poporului și să gîndim în numele lui. Eu am găsit acoperișul templului sprijinindu-se pe coloane, nu legat cu frînghie de bolta cerului, și de aș fi arhitect l-aș face după canon. Cine a mai auzit de personalitatea templului doric, de personalitatea vieții civice ? Eu sînt un „clasic", domnule, profesez idei eline.

„Tribuna poporului", I, nr. 92, 20 decembrie 1944, p. 1.

JEANNOT

Doi moșieri au atacat pe președintele Frontului Plugarilor, unul lovindu-l cu pumnii și trîntindu-l jos, celălalt susținînd lupta prin vociferări. Amîndoi sosiseră pe locul agresiunii, în aceste vremuri de lipsă a vehiculelor, în automobil. Cel mai puțin vinovat se cheamă Jeannot. Nu-i cunosc, nu știu cum s-au întîmplat lucrurile întocmai, nu pot dar să vorbesc despre persoana lor. Ei însă reprezintă un mic simbol condensat : al boierului exasperat care izbește. Să-l numim, generic, Jeannot.

Dar mai există boieri ? Precum se vede, da. Hrăniți cu literatura elegiacă a nuveliștilor care căinează boierimea scăpătată, zgribulită, cu broboada pe umeri pe canapele roase, în fața unei besactele cu sineturi mucegăite, noi credem că această clasă a dispărut sau și-a pierdut orice putere materială. Poate că unii socotesc că încă de acum vreo sută de ani, cînd Alecsandri zugrăvea pe Lipicescu ruinînd pe vornicul Hîrzobeanu, clasa lor s-a mistuit. În realitate, Hîrzobenii s-au încuscrit cu Lipiceștii, și clasa a rezistat tuturor intemperiilor. Au venit zile noi, legile au rășluit pe hîrtie multe privilegii, dar Hîrzobenii s-au strecurat printre dregătorii timpurilor liberale și și-au cruțat moșiile. S-au făcut apoi reforme agrare, dar furtuna a fost înfruntată bine, căci moșiile mai sînt. Și pe deasupra, marele moșier a rămas cu simpatia, iar arendașul, care muncea cu adevărat și cu riscuri, cu antipatia. Acesta era un Tănase Scatiu. Boierul apărea încă de mult, în chip subtil, ca un aliat al țăranului, amenințat de venetic. Temelia țării o alcătuia latifundiul boierului și brațele plugarului. Oricine încerca să rupă din moșia ce-

lui dintîi şi să închirieze mîinile celui de-al doilea era un genetic. Alecsandri, el însuşi un soi de senior, a definit situaţiile : patria se slujea numai de două clase, de ţărani şi de boieri. Acestea făceau şi războiul, în felul următor : ţăranul, numit „curcan", murea la Plevna, iar boierul, bard, îl cînta la căldură, pe moşia din Mirceşti.

Şleahticii sînt mai rezistenţi pe solul nostru decît ne închipuim. Ei şi-au păstrat cravaşa, dispreţul intim de mojic, obişnuinţa de a străbate călare ţarinile, de a ierna în marile metropole, de a-şi pune un nume alintat franţuzesc, de pildă, Jeannot, de a întreprinde expediţii cinegetice, de a face mari amoruri şi mari festinuri. Ei îmbracă obstinaţia lor feudală în aparenţe blînde de rău al veacului : poartă adesea lavalieră, frecventează cercuri boeme şi face literatură paseistă.

Cu toate acestea, Jeannot, nu te dispreţuiesc. Tu te-ai născut astfel, ca un strigoi din epoca descălecării în acest veac al justiţiei. Gestul tău, Jeannot, este sublim, fiindcă este descreierat. Azi, după atîtea reforme agrare, alături de o împărăţie care a socializat solul cu efecte strălucite, ţi-ai găsit tu să iei în pumni un ministru care vrea să facă dreptate ţăranilor ? Tu nu ştii pe ce lume trăieşti, mătuşile cu jeuri negre la gît, care ţi-au alintat copilăria cu numele Jeannot, ţi-au predat o economie politică din vremea lui Dragoş-voievod.

Du-te, Jeannot, la închisoarea pe care o meriţi ca duşman al poporului, dar tu cel puţin ai meritul că te înfurii, că dezvălui un suflet brutal şi inocent. Ştiu că în tine am un duşman leal, în stare de a mă pocni cu cravaşa, dacă nu-ţi ţin mîinile. Detestîndu-te, nu pot să nu te admir. Tu eşti mai bun decît politicianul din partidul ţărănesc, acela care ceruse odată pămînt pentru ţărani şi care acum, îmbrăţişînd cauza voastră, se împleticeşte în vorbe, promiţînd ipocrit ceea ce nu voieşte să dea, făcîndu-se a studia dacă „există pămînt, ca să putem da" şi întrebîndu-se mieros „cît dăm, cum dăm, cui dăm ?" Tu cel puţin ai moştenit din părinţi o moşie, el o are de curînd sau vrea s-o capete. Tu eşti boier nebun, el e ciocoi.

„Tribuna poporului", I, nr. 95, 23 decembrie 1944, p. 1.

Este un dicton francez care zice : „Nu există erou pentru lacheul său". Propoziția e adîncă și a fost discutată mai ales de romantici, care aveau cultul eroului. Ce este un erou (militar, politic, cultural) ? E întîi de toate un om care mănîncă, doarme, are defecație și micțiune, în fine, toate manifestările vieții fiziologice. Chiar și sub aspectul intelectual, unor însușiri eminente le corespund slăbiciuni izbitoare (ignoranță, pusilanimități, vindictă). Eroismul constă în sensul superior în care sînt folosite toate funcțiunile normale. Cînd ne dăm seama de orientarea înaltă a energiilor, atunci cusururile ne apar ca semne duioase de umanitate cu totul inesențiale. Putem să rîdem, dar, dacă avem complexitate, vom rîde cu filozofie. Campanella, torturat, zise deodată în fața judecătorilor : „*Mi caco nelle calze*". Prestigiul uman și filozofic al bietului călugăr nu scade în ochii noștri departevăzători. E sigur că Horațiu avea unghii și și le tăia, că Virgiliu avea intestine și deci, implicit, turburări viscerale, unii afirmă că Balzac era murdar și neglijent (cu toate că priceperea lui artistică e incontestabilă), că Verlaine dormea îmbrăcat și cu ghetele în plapomă, complet beat. Toate aceste lucruri nu trebuiesc ascunse cu pudoare ipocrită și cu *teama de a infama*, dar dacă vezi că ele au o semnificație în sine, ești un mărginit. Este pe deasupra lor un sens astral, care le anulează.

Așa stînd lucrurile, noțiunea de lacheu poate fi lărgită. Lacheu e oricine vede mișcările terestre (îmbrăcare, hrănire, împerechere, diformitate), fără a le proiecta pe esența luminoasă, acela care scrutează de aproape și exclusiv animalul uman. Am cunoscut pe unul care fusese coleg de bancă, la școală, cu un mare om de știință, azi decedat. Ideea că un coleg de bancă putea să-l depășească i se arăta ca de neconceput. El formula inconceptibilitatea în această declarație, foarte silogistică pentru el, pentru noi absurdă :

— Văd că se face un caz de P. Dar am fost coleg de bancă cu el !

Altă dată însă zdrobea omul metafizic printr-un cusur fizic care i se părea eliminatoriu (exemplul e dezgustător, dar absolut autentic) :

— Domnule, l-am cunoscut, îi mirosea gura în mod îngrozitor.

Şi-n timp ce destăinuia acest amănunt material, colegul de şcoală emana el însuşi o aură fetidă.

Omul de rînd, orb pentru personalitatea inteligibilă, disociată de momentele ei istorice, pune accidentul de viaţă sub un microscop uriaş şi descoperă monstruozităţi. Nefericit eroul care i-a căzut în cîmpul de observaţie ! Capul zburlit în care au fulgerat legile universului e privit sub raport higienic, şi parazitul necenzurat aiurea devine aci un stigmat veşnic. Casa e răscolită în toate colţurile, modestia şi asceza privite sarcastic. Aşa se-ntîmplă cînd priveşti lucrurile de aproape. Ce ochi frumoşi are această fată : migdalaţi, albaştri ca un mineral, înconjuraţi de fire de mătase ! Dar dacă aşez lupa asupră-le, ce oroare : corneea apare groasă, vîscoasă, firele de mătase sînt peri de porc, pleoapele sînt brăzdate de şanţuri.

Pentru ca un om să priceapă pe altul, trebuie să fie de aceeaşi esenţă. Mă tem de un nepoet, dacă fac versuri. El are ruşine de ingenuităţi şi nu-mi caută sufletul stelar, ci numai cel contingent. Pentru cine citeşte puţin şi scrie puţin, savantul poligraf şi polivalent rămîne un personaj de comedie, un pedant naiv, grotesc şi fără priză asupra realităţilor. Antiintelectualul nu cercetează în cărţi formula eroului, unde cu siguranţă ar găsi-o, ci crede a o surprinde în cuvintele banale aruncate aerului între dormitor şi locul de uşurare a organismului. El memorează nememorabilul şi e surd la sublim. Istoricul nu trebuie să pună nici un temei pe atestaţia intimului plat, care n-a văzut invizibilul. Nici chiar faptele nu sînt exacte, fiindcă un gest e valabil prin semnificaţie, şi nu-i totuna dacă un om ridică mîna spre frunte spre a indica o durere morală sau spre a se scărpina. Goethe în jurnalul Otiliei din *Die Wahlverwandischaften* a explicat superior condiţia lacheului : „Nu există erou pentru lacheu. Eroul e recunoscut doar de eroi." (*„Es gibt, sagt man, für den Kammerdiener keinen Helden. Das kommt aber bloss daher, weil der Held nur vom Helden anerkannt werden kann."*)

Iar Hegel adaugă : „Nu există erou pentru lacheu, pentru că acesta din urmă e lacheu".

„Lumea", I, nr. 9, 18 noiembrie 1945, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc. Reprodus în vol. *Cronicile optimistului*, București, Editura pentru Literatură, 1964, p. 60—62.

ACADEMIA

Azi, intrînd în casa profesorului spre a continua obișnuitele noastre convorbiri, nu l-am găsit. Un bilet însă, înfipt pe masă cu un ac, mă invita să aștept. În așteptare, ochii mi-au căzut pe un caiet groscior cu scoarță de mușama, pe eticheta căruia sta scris foarte caligrafic cu roșu *Oniria*. Ce să fie ? mi-am zis. Să scrie oare profesorul vreun roman despre o femeie numită Oniria ? De unde pînă unde ? Oniria, O-ni-ria ! Nu, nu. Aici e vorba de altceva. Asta e un cuvînt cu rădăcină grecească, făcînd aluzie la vis. Te pomenești că profesorul cîntă o femeie a visurilor sale sau își notează visurile. Și cu degetele am început să deambulez înspre caiet, pînă ce, făcîndu-mi curaj, am pus mîna pe el și l-am desfăcut. Era un fel de roman, într-adevăr, dar nu se vorbea de nici o Onirie și nici nu se însemnau visele. Pe cît am putut vedea în pripă, era un fel de utopie, în care peste cîteva sute sau mii de ani (n-am văzut bine), cineva vizita România, o țară pe atunci de mare civilizație. Profesorul nu satiriza, cum e obiceiul utopiștilor, ci mai ales construia, visa, mă rog, o țară a viitorului, studiind-o în toate aspectele. De frica de a nu fi surprins de profesor, n-am putut citi în tihnă. Totuși, o pagină, părîndu-mi-se mie foarte interesantă, am copiat-o cu creionul. În ea se povestește o vizită la Academia Română (extras din *Oniria) :* „Azi, la orele 11 dim., am făcut o vizită la Academia Română, instituție seculară de renume universal, în urma invitației academicianului Teopomp Ionescu, care m-a întîmpinat din poarta instituției. E un bărbat tînăr, de vreo 35 de ani, și e reputat ca istoric literar. La mirarea mea de a vedea un academician așa de puțin vîrstnic, în înțelesul academic, și

fără barbă căruntă, d. Teopomp Ionescu a binevoit a-mi lămuri că de vreo două secole Academia Română a luat obiceiul de a-şi alege membrii la o vîrstă mai tînără, îndată ce s-a încredinţat că un om de litere ori un savant are un merit incontestabil. Academia — mi-a explicat el— are un program de lucru, şi a observat că în trecut, alegîndu-şi membri senili, şedea pe loc cu lucrările, fie fiindcă membrii nu mai aveau putere de muncă, fie pentru că mureau aproape îndată după alegere. Instituţia asista astfel numai la înmormîntări. Academia posedă un parc vast pe laturile căruia în fund, în dreapta şi în stînga, se află clădirile sale în stil clasic simplificat, făcînd o impresie voioasă prin şirul infinit al coloanelor şi suprafeţelor sale albe. Dar curiozitatea e alta. Vastul parc de la mijloc nu e plantat cu copaci, ci cu statui monumentale aşezate în alei. E acolo o armată întreagă de simulacre, şi am trecut pe aceste drumuri intimidat ca un diplomat în faţa unor unităţi militare dînd onorurile. Ai zice că, în imensul patrulater dintre corpurile Academiei, staţionează o gloată pietrificată, pusă în ordine. Pe soclurile statuilor am prins din mers cîteva nume : Caragiale, Eminescu, Arghezi, Ibrăileanu...

Academicianul Teopomp Ionescu părea mirat de mirarea mea. N-am îndrăznit, la început, să-i pun vreo întrebare. Ajunşi în fund şi intrînd pe un portal central, ne-am trezit într-o încăpere imensă cu cupolă, asemeni Pantheonului lui Agrippa din Roma. Pe pereţii aulei, pe nişte console, erau aşezate busturi mici cu inscripţii dedesubt. Am avut impresia la început că mă aflu într-un vast columbariu, într-un cimitir, adică, de urne zidite. Pe jos, la fel, aşezate pe postamente, o sumedenie de capete. Toate aceste mici busturi erau egale şi uniforme, constituind o gloată monotonă de portrete.

Academicianul ghici, în fine, surprinderea mea şi-mi spuse :

— Aceştia sînt membrii Academiei.

— Dar cei de afară ? am zis eu.

— Aceia sînt marii scriitori şi oameni de ştiinţă care ar fi trebuit să fie şi n-au fost membri ai Academiei. Noi toţi, mai mult sau mai puţin meritoşi, ne facem datoria solidar şi lucrările instituţiei progresează. Totuşi, s-a observat pe vremuri că atît la noi, cît şi la Academiile străine, oamenii însemnaţi nu pătrundeau. Nu era vreo rea-

voință, ci numai o firească lipsă de viziune contemporană. Sîntem oameni, și eu sînt sigur că noi azi, deși însuflețiți de cele mai bune intenții, nu vedem just totdeauna. Ca să avem un sentiment de răspundere mai acut, noi punem afară statuile marilor oameni care au rămas pe dinafară. Astfel, trecînd printre ele de la poartă pînă în sala unde votăm pe noul membru, simțim mustrarea atîtor ochi lapidari și ne examinăm conștiința cu grijă."

— Ce faci acolo ? tună glasul profesorului.

— Nimic, bolborosii eu, devenit statuie.

„Lumea", I, nr. 10, 25 noiembrie 1945, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc. Reprodus în vol. *Cronicile optimistului,* București, Editura pentru Literatură, 1964, p. 62—64.

EXAMENE

Profesorul : Amice, sînt foarte supărat.

Eu : De ce, domnule profesor ?

P. : Nu am nici o autoritate asupra ciracilor mei, tot ce le spun le iese pe urechea cealaltă. Ei sînt vrăjiți de doi autori, unul al unei istorii (dacă se poate numi astfel) a literaturii române și celălalt al unui manual școlar de liceu. *Istoria* e o compilație redusă pentru bacalaureate, cu date seci, de altfel greșite, cu judecăți plate asupra scriitorilor, o învălmășire în grabă de nume proprii, fără nici o competență, de către un om care n-a citit nici un autor și care arată totuși o ură teoretică pentru toată literatura neprevăzută în programul analitic. Manualul școlar e mai original. El are o estetică a lui, aplicată riguros și cu sublinieri în vederea memorizării. După autorul acestui manual, scriitori vrednici de luare-aminte sînt „cîntăreți ai neamului nostru". Scriitorii „redau" natura „așa cum este ea", pe țăranul român „așa cum este el", precum și limba moldovenească, îndeosebi, „așa cum se vorbește ea". În fine, mai folosește și noțiunea de „prizmă". Candidații la bacalaureat, ba chiar cei de la licență, nu ies din regulile și terminologia lui și sînt incapabili de a spune despre o operă literară mai mult decît propozițiile

de mai sus. În fine, te văd neîncrezător, haide cu mine la examen să auzi cu urechile dumitale.

(Sală de examen.)

Profesorul : Vorbeşte-mi despre Coşbuc.

Candidatul : El este un cîntăreţ al neamului nostru.

P. : Nu pricep ce vrei să spui. Vrei să zici că poetul e român (ceea ce e de la sine înţeles, căci eu te întreb numai despre autori români) sau că a cîntat neamul nostru ?

C. (surprins de întrebare, ezită a răspunde, semn că n-a încercat a pătrunde vreodată expresia „cîntăreţ al neamului").

P. : În fine, să lăsăm asta, spune-mi despre poezia lui Coşbuc.

C. : Coşbuc redă ţăranul român ardelean aşa cum este el.

P. : Coşbuc nu cîntă numai ţăranul.

C. : El redă şi natura...

P. (malițios) : Cum o redă ?

C. : Aşa cum este ea.

P. : Apoi dacă o redă aşa cum este ea, întrucît mă interesează poezia lui Coşbuc, cînd am înainte natura însăşi ?

C. (iluminat) : El o redă prin prizma sufletului său.

P. : Mai spune şi altceva.

C. (care a terminat ciclul caracterizărilor, recapitulînd) : Coşbuc e un cîntăreţ al neamului nostru redînd natura...

P. : Mulţumesc. Următorul.

(Vine alt candidat.)

P. : Vorbeşte dumneata despre Alecsandri.

C. : Alecsandri este un cîntăreţ al neamului nostru, care a scris nemuritoarele *Pasteluri*.

P. : Ei, ce merit au aceste *Pasteluri* ?

C. : În ele, poetul redă natura aşa cum este ea.

P. : Dar dacă cumva n-ar fi redat natura aşa cum este ea, ci cu totul arbitrar ?

C. (cu siguranţă) : Da, dar Alecsandri redă natura chiar aşa cum este ea.

P. : Mă rog, ce înţelegi d-ta prin natură ? Cuvîntul e prea vag.

C. : Alecsandri redă iarna.

P. : Numai iarna ?

C. : Nu numai iarna, el redă, de exemplu, pe Rodica.

P. : Cred că vrei să spui cum că Alecsandri descrie pe Rodica. Însă esenţa poeziei lirice nu-i descripţia.

C. : El o redă prin prisma sufletului său.

P. : Eu bănuiesc că ideea dumitale este aceasta : Poeziile lui Alecsandri revelă, cu prilejul unor discripţii de natură, personalitatea lirică a poetului. Lămureşte-mă în ce e personal Alecsandri.

C. : În aceea că redă natura.

P. (puţin iritat, deşi fundamental blazat) : Bine, dar şi eu pot să redau natura ; să zic, de pildă : „Iarna e frig, iarna ninge" etc.

C. (şi el contrariat de obstinaţia profesorului de a nu pricepe lucruri elementare) : Şi noi putem să redăm, însă Alecsandri redă totul poetic.

P. : Omule, în ce constă poezia, asta vreau să aud de la dumneata.

C. (complet demoralizat) : ... prisma...

P. : Să vie altul. (Vine alt candidat.) Spune-mi despre Creangă.

C. : Creangă este un povestitor al neamului nostru.

P. (mecanic) : Ce redă el ?

C. : El redă sufletul ţăranului moldovean aşa cum este el.

P. : Dar cum ?

C. : În limba curat moldovenească aşa cum se vorbeşte ea.

P. : Şi ce mai redă Creangă ?

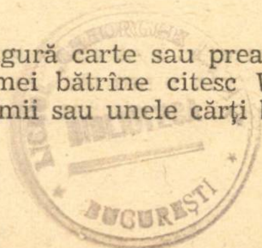
C. (mistificat) : El mai redă copilăria aşa cum este ea.

P. (palid de secretă mînie) : Foarte bine. (Examenul se întrerupe.)

„Lumea", I, nr. 13, 20 decembrie 1945, p. 10, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc.

CE ESTE UN AUTODIDACT

Sînt oameni care citesc o singură carte sau prea puţine. Aşa, spre pildă, multe femei bătrîne citesc *Visul Maicii Domnului,* mai puţin psalmii sau unele cărţi bise-

ricești. Ce fel de emoții au astfel de oameni e greu de determinat, fiindcă noi citim multe cărți. Este sigur însă că ei nu citesc, ci fac un gest mecanic, de disciplină interioară, ca și genuflexiunea, cu speranța că gestului i se va răspunde de sus. Oamenii simpli care citesc puține cărți au o stimă superstițioasă pentru textele lor, pe care le socotesc vrăjite, capabile de a răspunde la orice întrebare. Misticismul acesta este mișcător, esența reală a cărții se pierde.

Deși la noi se plîng scriitorii că nu se citește, sînt destui de numeroși aceia care citesc prea multe cărți. A citi prea multe cărți e un abuz, un semn prea adesea de neintelectualitate. Cunoscătorul de vinuri nu bea nici mult și nici din orice vin. El alege și degustează. Sînt persoane care citesc din plictiseală tot ce le pică în mîini, dar îndeosebi romane ușoare, traduceri de narații foiletonistice de autori de duzină. Abia sfîrșesc o carte și o aruncă și trec la alta, absorbiți în faptul divers însuși, fără vreo preocupare de om sau de personalitatea autorului, pe care nici nu-l țin minte. Singura lor judecată critică se reduce la formulele stereotipe : cartea e frumoasă, cartea e anostă, pentru că ei nu citesc decît ca să omoare timpul, așa cum unii fumează și de cele mai multe ori citesc și fumează, și aceste cărți miros a tutun. Persoanele care devoră astfel cărțile n-au nici o noțiune de literatură, dar au cîteodată o ținută agresivă, agasantă pentru veritabilul intelectual. Prin faptul de a fi rumegat multă celuloză tipărită, ei cred a avea o competență și amestecă valorile și epocile, și cînd tu le vorbești de Boccaccio, ei îți răspund fără nici un raport cu Cronin sau cu un alt nume de acesta curent și obscur, fiindcă pentru ei totul e de aceeași valoare.

O varietate de individ care devoră cum nu trebuie cărțile este pasionatul de o problemă. Astfel, unuia i s-a trezit curiozitatea de a cerceta problema nemuririi sufletului, fără a fi luat mai înainte cunoștință despre felul cum această chestiune se pune în filozofie. Sînt librari care speculează aceste diletantisme, procurînd cărți de teosofie, de ocultistică, de esoterism superficial și misticism mistificator. Am văzut la un anticar un morman de astfel de cărți în toate limbile, colectate de un singur pasionat, care apoi s-a plictisit și și-a vîndut colecția. Un astfel de

amator nu devine niciodată un om cu adevărat cult şi nu ştie să iubească veritabil o carte.

Un vrăjmaş onctuos al cărţilor e acela care citeşte cărţile desprinse de opera integrală a autorului. De atîtea ori s-a pus în Franţa această întrebare : „Care sînt cele 12 cărţi cu care v-aţi retrage în insula lui Robinson ?“ Şi întrebarea este nelalocul ei, dar şi acei care îşi bat capul să răspundă sînt nişte falşi intelectuali, cînd nu răspund la întîmplare ca să scape. Ori 12 cărţi, ori nici una e totuna. Adevăratului iubitor de cărţi îi trebuie siguranţa că, vrînd, va găsi tot ce-i trebuie. Mie-mi trebuie toată Biblioteca Academiei, chiar dacă n-aş consulta-o toată, şi biblioteca arsă din Alexandria. Cum pot alege din literatura română 12 cărţi ? Dar opera lui Sadoveanu cuprinde 100 de volume şi opera lui Sadoveanu nu este vie decît dacă se cutremură în cele 100 de volume, fiindcă esenţa ei stă în dimensionalitate, în grandoare. Nimeni nu-şi face idee despre tunătoarea Niagara punînd puţină apă din respectiva cataractă într-o ceşcuţă. Victor Hugo e un monstru de genialitate, un zeu cu 12 aripi, 12 mîini şi 12 picioare. Nu-l cunoşti în făptura lui citind numai *Orientalele*, ori numai *Mizerabilii*, ori numai *Hernani*, ori numai *Choses vues*. A citi o carte de ici şi una de dincolo şi a-ţi face o astfel de bibliotecă hibridă înseamnă a aduna un deget de la unul cu un femur de la altul, un dinte cu o unghie. Un schelet întreg nu vei avea niciodată. Eu, de fapt, nu citesc niciodată cărţi, ci autori şi zic aşa : „Am citit pe Eminescu, am citit pe Baudelaire, am citit pe Sadoveanu“. Chiar dacă se-ntîmplă să nu fi citit exact toată opera, totuşi am făcut tot ce mi-a stat în putinţă ca prin cărţi să-mi fac imaginea omului întreg, încît eu n-aş spune niciodată „prietenele noastre cărţile“, ci „prietenii noştri scriitorii“.

Din păcate, cum am spus, cine citeşte autori, însă după preferinţe, are de-a face cu schelete. Şi scheletele sînt graţioase şi au o expresie a lor proprie. În general, cititorii obişnuiţi se opresc aci, într-o societate de linii descărnate. Numai la puţini natura ocupaţiilor le îngăduie să scoată din cărţi realităţi mai palpabile. Niciodată citind unul sau mai mulţi autori dintr-o literatură n-am avut sentimentul de a fi orientat şi n-am avut emoţii vii. Cine citeşte *Divina Commedie* nu are toate mulţumirile care le scoate un cunoscător al literaturii italiene din lectura lui Dante.

Dacă aş citi numai pe Dante, aş avea această impresie că m-aş sui într-o frumoasă navă cu pînzele desfăcute ca să stau în ea două săptămîni, navă care, în loc să alunece pe Mediterană, s-ar afla pe podeaua unei mari săli de muzeu. Prin urmare, n-ajunge lectura unui autor, trebuie apă şi aer, şi astea le dă literatura respectivă. Veţi zice : „Atunci, după d-ta, trebuie neapărat ca omul, ca să guste o carte, să citească toată literatura, să fie specialist". Resping cuvîntul pedant „specialist". Am vrut să spun că satisfacţii înalte scoţi atunci cînd cunoşti monumentele unei literaturi, fără amănunţimi inutile. Astfel, nu tragi profit citind pe Proust sau pe Gide, nu-i pricepi, nu-i vezi vii decît dacă ai citit pe Montaigne şi pe Rabelais, pe Corneille, Racine şi Molière, pe Saint-Simon memorialistul etc. Eu de mult nu mai citesc nici cărţi, nici autori. Eu citesc literaturi. Adun monumentele unei literaturi, a cărei limbă o cunosc, într-un dulap sau pe duşumea, le aşez pe toate cronologic, apoi o iau de la capăt şi citesc... literatură. Emoţia e indicibilă şi profitul incalculabil.

Acum putem pricepe ce este un autodidact. Autodidact este acela care nu citeşte literaturi, nu citeşte autori, ci cărţi.

„Lumea", I, nr. 15, 6 ianuarie 1946, p. 1.

CUM SE FACE UN STUDIU

— Domnule profesor, aş vrea să vă consult, să vă cer un sfat, ştiu, sînteţi extrem de ocupat, îmi dau perfect seama...

— Te rog, pune chestiunea neted.

— Vedeţi, e o problemă delicată, intimă, pot să zic, ştiu că încurajaţi pe tineri.

— Desigur.

— Vreau să fac... carieră..., vreau să fac carieră universitară.

— Aha ! Vrei să fii profesor universitar ?

— Da.

— Mulţi vor. În fine, te priveşte. Eşti specialist în ceva, ai vreo lucrare ?

— Nu, tocmai de asta vream să vă consult. Ce-ar trebui să fac ?

— Am înţeles. D-ta ai voi „postul“ de profesor, atîta tot. Ei bine, domnule, cred că pot să-ţi fiu foarte util, căci iată, adineauri făcui o neînsemnată descoperire, care însă pentru cazul d-tale e suficientă. Ţi-o dăruiesc. Cunoşti, bineînţeles, versurile lui Eminescu :

„Cu mîne zilele-ţi adaogi,
Cu ieri viaţa ta o scazi,
Şi ai cu toate astea-n faţă
De-a pururi ziua cea de azi“.

Aici, cum vezi, Eminescu face teoria unui *prezent* etern şi a idealităţii absolute a noţiunilor de *ieri* şi de *mîine*. Teoria asta se află (lucrul a fost observat) în Schopenhauer şi, iată, îţi citez un rînd numai, după ediţia lui Frauenstädt (*Sämmtliche Werke*, II, p. 327—28), aceea pe care în unul din tirajele ei a consultat-o cu siguranţă Eminescu. Schopenhauer zice aşa, domnul meu : „*Vor Allen müssen wir deutlich erkennen dass die Form der Erscheinung des Willens, also die Form des Lebens oder der Realität, eigentlich nur die Gegenwart ist, nich Zukunft, noch Vergangenheit : diese sind nur im Begriff... In Vergangenheit hat kein Mensch gelebt und in der Zukunft wird nie einer leben*“ etc. Adică : „Întîi de toate trebuie să fim lămuriţi că forma sensibilizării Voinţei, adică forma vieţii sau a realităţii este propriu-zis numai prezentul, nu viitorul, nici trecutul : acestea sînt numai concepte... Nici un om n-a trăit în trecut şi nici unul n-are să trăiască în viitor...“ Ţi-am citat în nemţeşte, dinadins. Să te fereşti de a cita în traducere. Pune totdeauna textul în nemţeşte, englezeşte, latineşte etc., după cum e cazul. Asta face impresie bună.

Ei, acum ce se-ntîmplă ? Uite, eu am aci *De vita solitaria* a lui Petrarca, în traducere italiană. D-ta să cauţi îndată textul latin. Aci, Petrarca spune : „Ziua de mîine abia venită nu mai este mîine : căci îndată vine un alt mîine, fuge şi ăsta şi vine altă zi, care şi ea are un mîine. *Mîine* e aproape, noi alergăm după el, şi el venind ne înşeală ; dacă ne apropiem de el, fuge repede.“

Cum vezi, dar, este exact ideea din Eminescu şi Schopenhauer. Însă Petrarca rezumă un capitol din Cartea IX a *Confesiunilor* Sfîntului Augustin, care analizează noţiunea de timp. Eu îţi citez cîteva cuvinte din traducerea franceză, dar d-ta ştii principiul, cauţi textul latin : „*Si*

cette connaissance est encore au-dessus de moi je sais pourtant que, où qu'ils soient, ils n'y sont ni passé, ni futur, mais présent : le futur, comme tel, pas encore, le passé, comme tel, n'y est déjà plus. Où donc qu'ils soient, quels qu'ils soient, ils ne sont qu'en tant que présent."

Lucrul e clar. Schopenhauer, care citează des pe Sf. Augustin, cunoaşte această imagine şi o utilizează în demonstraţia lui filozofică, aşa cum face în general, căci e un autor clasic care extrage şi parafrazează cu plăcere. Ai înţeles acum ?

— Să fac o lucrare !

— Una ? Nu, domnule. Două. *Eminescu şi Petrarca, contribuţie la studiul izvoarelor eminesciene* şi (făcîndu-te a descoperi pe urmă restul) *Sf. Augustin şi Eminescu, nouă contribuţie* etc. Textul să fie foarte mic şi aparatul critic dezvoltat. Agaţă-te de orice prilej ca să faci referinţe copioase. Citează operele Sfîntului Augustin, studiile despre el, neuitînd *Etude sur le style de Saint Augustin* de C. Balmuş şi *Saint Augustin et la culture classique* de Irénée Marou. La Petrarca umple subsolul cu toată „literatura" despre Petrarca.

— Dar atît ajunge ? Să nu fac o lucrare mai mare ?

— Ferească Dumnezeu. Asta nemulţumeşte, trezeşte critici. Stai pitit. Nu uita să citezi, cum oi şti, pe profesorii de care ai nevoie. Dacă, de pildă, unul a scris ceva despre Gh. Lazăr, ceea ce n-are nici în clin, nici în mînecă cu chestia d-tale, vei spune că ai urmat metoda folosită de d. cutare în „frumosul său studiu". De asemeni, fă-te că te duci la bibliotecă şi mulţumeşte într-o notă bibliotecarului pentru concursul dat. În fine, dedică broşura „scumpilor mei părinţi". Vei produce o impresie excelentă.

„Lumea", II, nr. 19, 3 februarie 1946, p. 8, rubrica „Cronica optimistului" ; semnat Aristarc.

MEDITAŢII

Un însemnat nivel cultural se va atinge cîndva dacă profesorii universitari s-ar alege pe cît cu putinţă numai dintre intelectuali.

O istorie literară fără citate este ca o istorie a artelor fără clişee.

Sînt mulţi aceia care mă somează să fiu critic, spre a mă obliga să scriu despre ei.

Vreau să fiu singur, ca să iubesc oamenii.

Tinerii încrucişează privirile pe deasupra capului meu, grăbindu-se a mă clasifica. Însă văd tot şi sînt foarte disimulat.

În figura mea diurnă las numai respiraţia. Sufletul meu rătăceşte pe alte drumuri.

Cînd repet unele idei şi insist asupra lor, este semn sigur că sînt serios preocupat cu totul în altă direcţie.

Plină de maliţie, lumea mă invită la fel de fel de solemnităţi, sub pretextul notorietăţii mele, în realitate, spre a mă împiedica să lucrez.

Cea mai mare plăcere a mea e de a asculta cum sună soneria telefonului. Nu ridic receptorul ca să nu întrerup muzica.

Vorbesc cu mare patos despre lucrurile de care nu sînt convins.

În fond, numai eu mă cunosc exact şi bine.

Pot spune în toată sinceritatea că efectul de opinie al preocupărilor mele literare îmi este indiferent.

Nefiind, dincolo de existenţa istorică, nici o distincţie între eu şi tu, ce-mi pasă dacă am fost Virgil ori un obscur gladiator ?

Un tînăr simpatic este alarmat că nu poate publica şi e mîhnit „că-i iau alţii înainte". Poezia carieră ?

De cîte ori am citit o pagină proprie cuiva, am fost dezaprobat. Publicată însă, pagina a fost remarcată şi

spațiu, ci de lumină. Leandru spune lucruri rezonabile, într-un limbaj foarte subțire, citează autori străini și e mult mai sigur de sine și mai clar decît Valer, care adesea e absent, zăpăcit și confuz. Cu toate astea, între Leandru și Valer e o distanță incalculabilă. Leandru e monoton, Valer își schimbă tonul de la oră la oră și de la zi la noapte.

Mă gîndesc acum că, într-un fel, elementele din pagina ruptă revin în alte veșminte. Într-adevăr : cine face o distincție între un Leandru și un Valer nu se pune oare din punctul de vedere al celui din urmă, nu se presupune el însuși un Valer ?

Să nu exagerăm. Spiritul critic ar dispare cu desăvîrșire dacă s-ar interzice să ne luăm drept criteriu. Ideal vorbind, este evident că nu mă socotesc un Leandru, fiindcă altfel n-aș fi putut critica superficialitatea lui. Dar nu sînt nici Valer, pentru că, închipuindu-mi că mă pot defini, aș fi un superficial ca Leandru. Sînt destul de perspicace spre a semnala platitudinea altora, dar în imposibilitate de a surprinde inefabilul meu. Așadar, a critica și a compara nu este egotism.

Mai mult. Oricine e îndreptățit a cunoaște omul. E legitim a te cunoaște pe tine însuți. A scoate din tine însuți schema omului universal nu-i egotism, și introspecția e punctul de plecare al inducției psihologice. Egotism înseamnă a vorbi personal despre tine, a expune accidentalitatea ta. Dimpotrivă, a te proiecta impersonal în propoziții abstracte înseamnă a fi obiectiv.

Ah, dacă îmi venea acest gînd de la început, nu distrugeam pagina ! În fond, mă supăra acolo abundența de „eu" și de „mine". Însă personalistul nu vorbește la persoana întîi, nici la persoana a treia, speriat de presupusa excepționalitate a ființei lui. El face declarații de felul acesta : „Cînd îți vorbește Zefir Ponescu, te rog să-l crezi !" Zefir Ponescu este el !

Așadar, cel mai obiectiv discurs e acela la persoana întîi. Putem s-o întrebuințăm fără frică.

Sganarel m-a văzut luînd de la bibliotecă un număr de cărți, despre care am făcut apoi un articol. Asta m-a pierdut cu totul în ochii lui. Așa ar putea să scrie și el. Un moment nu vrea să admită că procedeul meu e firesc și corect și că strîngerea materialului e o condiție prealabilă oricărei munci intelectuale. El vrea să presupună că mai este nevoie de o misterioasă pregătire, de un factor cu mult superior informației. Sînt de acord cu el. Acest factor este reprezentat de intelectul meu. Însă Sganarel afectează a-l ignora.

Sganarel frunzărește cartea mea, apoi caută prin subsoluri și la bibliografie. De acolo lipsește citarea unei opere (de care n-am nici o trebuință) apărută acum o lună. Sganarel a înțeles : nu sînt în curent. El lasă cartea cu totul plictisit.

Este acest gest al lui Sganarel simplă afectare sau dezgust sincer ? Eu înclin către ultima ipoteză. Majoritatea indivizilor n-au noțiunea frumosului de construcție. Pentru ei, o casă e o locuință și *Criticile* lui Maiorescu o colecție de studii. Prin urmare, lui Sganarel, cartea în sine, ca expresie a spiritului, nu-i spune nimic, el o judecă după o prejudecată curentă : aceea a tehnicii punerii în pagină.

Polidor și-a început acum studiile de arheologie, abia scăpat de pe băncile liceului. Eu aveam noțiunile respective încă de cînd el nu era măcar conceput. N-am publicat însă opere de un caracter hotărît arheologic decît de vreo cîțiva ani. Predispus de înguștii lui maeștri, Polidor îmi obiectează, principial, că preocupările mele sînt „recente", și cu asta discuția se pare închisă, fără intrare în fond. Iată un raționament ! Pentru el, a fi început acum o lună să deschidă cărți de arheologie e un lucru normal, pentru mine e o pată a le fi deschis acum douăzeci de ani și a fi scris acum zece ani.

Simţul demnităţii şi independenţei personale nu mă părăseşte o clipă. Şi cînd pare stins este fiindcă las capul în piept, agasat de respiraţia asiduă a altuia.

Nu am stimă pentru cine nu mă respectă.

„Lumea“, II, nr. 25, 17 martie 1946, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului“, cu titlul *Mici articole* ; semnat Aristarc. Reprodus cu noul titlu în vol. *Cronicile optimistului*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964, p. 76—78.

BREVIAR DE PSIHOLOGIE

Scarlat m-a văzut o singură dată timp de cinci minute, mi-a pus nişte întrebări la care am răspuns ce mi-a trecut prin cap, ca să scap, şi mi-a compus un portret psihologic. De fapt, el îl făcuse înainte, din fantezie, şi are acum acest amor-propriu de a crede că schiţa seamănă cu originalul. Nu numai că nu seamănă, dar nu-i nici un raport posibil între imaginea anticipată şi obrazul meu. Scarlat a făcut un pătrat şi eu reprezint un cerc.

Ca toţi oamenii, mult mai puţin decît alţii şi încă mult mai rar, mi se-ntîmplă să mă supăr. Am iritaţia impetuoasă şi, pot să zic, cordială. Ea vine după îndelungi răbdări şi e urmată apoi de o lungă toleranţă, şi poate că singura mea vină este că în loc de a reacţiona tăcut şi cu fapta, mă mărginesc la simpla protestare verbală. Dar sînt lipsit de răutate. E de neînchipuit cum profită oamenii de iritaţia noastră, ce ochi surprinşi şi documentaţi fac. Mi-aduc aminte o întîmplare. Profir mi-a vărsat călimara pe unica mea haină albă, fără a-mi cere o scuză. N-am putut reţine o mişcare indignată. Atunci, Profir, ridicînd glasul, mi-a spus aceste vorbe : „Domnule, dumneata eşti nervos !“

Lumea dă o importanţă enormă lucrurilor mărunte şi este puţin atentă la esenţă. Am vorbit astăzi într-un cerc

restrîns despre o chestiune literară. Am strîns suficiente elemente, le-am meditat bine, iar după conferință le-am și pus pe hîrtie pe larg. Nu-i nici cea mai mică îndoială că am făcut un lucru onest și informat. Dar în expunere m-am poticnit într-un cuvînt și l-am repetat. Pe fața lui Manole s-a strîns o ceață neagră. El lasă privirile în jos ca în fața unei catastrofe. Ținuta lui propune sinucidere. Ca Manole nu sînt puțini.

Este cum ai duce pe cineva la un vast geam dînd spre mare și i-ai zice : „Privește !" iar el ți-ar arăta pe întinsa sticlă o muscă și ți-ar spune : „Nu văd !"

Tinerii, femeile și, în fond, mai toată lumea care nu are un exercițiu îndelung al intelectului pur nu ne acordă interes decît în măsura în care le vorbim în sensul lor. Ei sînt dezamăgiți îndată ce descoperă că avem altă formulă. Dar ar fi slab un intelectual care s-ar supune unei astfel de tiranii absurde.

Din ce în ce observ mai des gestul celor care se privesc furtiv în ochi pe deasupra capului meu. Probabil că și eu am făcut altădată la fel. Oricum ar fi, mișcarea e agasantă. Pentru ce văd asta abia acum ? Pentru simplul motiv că acum, prin natura lucrurilor, încrucișarea ochilor a devenit mai frecventă. O, nu este nicidecum vorba de vreo părere obsedantă, și lucrul, la urma urmelor, e mai mult comic. Mimica, frecventă în expresivitatea omenească, este indubitabilă. Ea se îndreaptă în special spre omul respectabil sau care se bucură de o anume autoritate oficială, ceea ce e cazul meu. Vorbirea din ochi e un fel de a lua o înțelegere iute asupra situației, de a te descărca de o constatare pe care n-o mai poți mărturisi direct. Altădată primeam obiecțiile *in petto*, astăzi le interceptez în aer.

Îndeosebi rîd de faptul că toate judecățile mimice (și mi-am notat multe) sînt de o falsitate completă. Veți zice : „De unde știi ?" Pentru că mimica e totdeauna simplistă. Cine are maturitate devine mai blazat în chestie de psihologie și nu mai schimbă priviri. Așa cum fac eu cu cei de o vîrstă cu mine.

Să vă dau exemple : intru puţin sever printr-un simplu fenomen de linişte a spiritului. Privirile se încrucişează cu sensul : e supărat. Nu-i adevărat : sînt bine dispus.

Am spus, fiind de faţă femei : „Goethe era urmărit de problema dragostei între omul matur şi femeia foarte tînără“ (am şi scris acest lucru, profesional). Încrucişare iute de ochiri : s-a înţeles că e o traducere a unei preocupări personale. Dar de unde ! Nici prin gînd nu mi-a trecut ! Nici nu m-am socotit prea matur şi, în orice caz, nu mi-am pus problema. Dezvoltam o simplă temă literară cu o inocenţă desăvîrşită.

Mi s-a întîmplat să văd schimburi de priviri pe care să nu le pot traduce exact. Totuşi, ele, necunoscute, rămîneau simple. Am afirmat, bunăoară, despre o faptă a mea : „Am motivele mele să mă port astfel. De fapt, nici eu nu ştiu hotărît de ce fac acel lucru, pentru că toţi ne trăim viaţa fără justificări.“ Privirile s-au întîlnit pe deasupra mea. Asta înseamnă că ei *ştiu,* în vreme ce eu nu ştiu.

Judecata din ochi e o generalizare pripită şi de o superficialitate scandaloasă.

Ea însă e şi o judecată care circulă. Cînd vezi priviri încrucişîndu-se la cele mai neînsemnate cuvinte ale tale, află că în jurul ideilor exprimate s-au emis asupra ta o sumă de opinii.

Fă-te că nu vezi şi caută-ţi de treabă.

Căci este un semn de naivitate să crezi că vei putea înlătura eroarea sau vei putea surprinde părerile simpliste pe care nu le-ai ghicit. Căci cu cît o judecată este mai superficială şi mai pripită, cu atît ea e mai ireductibilă.

Sofroniu şi-a făcut despre mine părerea că eu improvizez, dotat cu o mare imaginaţie, deşi, dimpotrivă, cum pare evident, documentaţia este punctul meu de plecare.

Însă el nu vrea să accepte acest adevăr, fiindcă-şi zice că cine improvizează este, în chip necesar, inconştient. Seriozitatea şi-o rezervă pentru el.

„Lumea", II, nr. 27, 31 martie 1946, p. 8, rubrica „Cronica mizantropului" ; semnat Aristarc. Reprodus în vol. *Cronicile optimistului*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964, p. 80—82.

FURIA DE CUVINTE

Cînd Titu Maiorescu punea în circulaţie malițioasa expresie „beţia de cuvinte", erau, se vede, alte vremuri. Viaţa noastră civică era încă plină de amenitate şi un Caţavencu ignora gramatica şi elementele economiei politice, dar dovedea o anume gingăşie sufletească. Sînt unii care socotesc pe eroii lui Caragiale vulgari. Exagerare! Ei sînt numai nişte oameni uşuratici, superficiali şi, în fond, bonomi. Nu-ţi poţi închipui un Rică Venturiano mînuind pistoalele.

Pentru Maiorescu, „beţia de cuvinte" reprezenta o euforie blîndă rezultată din verbigeraţie. Individul atins de această intemperanţă constituia un spectacol inofensiv şi înveselitor. Astfel erau, de altfel, modelele lui Maiorescu, simpli agramaţi simpatici, nişte retori şi limbuţi cordiali.

Azi, lucrurile stau altfel, şi formula lui Maiorescu, fericită în planul literaturii, nu acoperă toată realitatea. Cuvîntul nu este numai un stupefiant, ci foarte adesea un excitant, stîrnind impulsiunile agresive, el e prima jumătate a gestului. În seria zoologică, vorbei crunte îi corespunde urletul. Cînd felina din junglă a emis teribilul răcnet, ea a şi ridicat laba ţepoasă de gheare spre a izbi.

Şi apoi, Maiorescu ignora un lucru. Emisiunea gîlgîitoare de cuvinte nu e un proces solitar, ci social. Orientalul care a luat opiu se izolează şi se abstrage, animalul care urlă cheamă şi nelinişteşte toată speţa sa. Urletelor unuia îi răspund de aproape şi de departe urletele solidare ale fiinţelor de acelaşi neam. Răcnetul e un semnal gregar de război şi un mijloc de a întreţine iritaţia şi

trepidația. Sălbaticii dansează și răcnesc ritual și colectiv, spre a se pregăti de luptă. Ar fi naiv a privi aceste manifestații cu simplă curiozitate estetică.

Cuvîntul frenetic e contagios, oricare ar fi calitatea lui. Chiotul de izbîndă sau strigătul de ură smulg din gîtlejul nostru răspunsuri iraționale. Așa cum se fredonează o melodie amabilă, se scrîșnește în dinți un refren violent.

Cînd văd cum unele ziare de luptă politică ale partidelor vechi îngăduie în paginile lor un limbaj de o cruditate și de un irespect de oameni nemaiîntîlnit vreodată la noi, am un sentiment de aprehensiune pentru viitor. Subiectiv, acest limbaj mă lasă nepăsător. Dar obiectiv, văd în el un fenomen înrudit cu răcnetul premergător pornirii la război a tribului.

Războiul civilizațiilor noastre europene se bizuie pe anume convenții cavalerești, pe ideea unei frumuseți epice. O tabără vrea izbînda, însă totdeodată ține să desfășure pentru atingerea ei toate mijloacele sale intelectuale și plastice. Combatantul e și o conștiință contemplativă care știe să se ridice în planul abstract spre a caracteriza și chiar admira ingeniul adversarului.

Și, de altfel, orice război (afară de acela de tip zoologic, unde inamicul e mîncat) se termină cu pacea. Dar cum vei întinde mîna aceluia pe care l-ai împroșcat cu noroi ? Cum vei îmbrățișa pe acela pe al cărui obraz se scurge saliva ta ?

Furia de cuvinte e un fenomen nociv și cu răsunet social. Întreținută, ea distruge simțul estetic, care e moderatorul în luptă, și ațîță fiara din om. Violența aceasta e tot ce poate fi mai antidemocratic pe lume, și nu fără motiv altădată „a fi parlamentar" era sinonim cu a lupta în marginile convențiilor. Furia de cuvinte răscolește în sufletele slabe și mai ales tinere starea de ostilitate irațională, de intoleranță arogantă față de adversar, și are drept efect o insensibilitate dură la valorile umane. Cu un asemenea preludiu de vocalizări răgușite s-a început acea eroare trecută al cărui ecou răcnit parcă nu s-a stins.

Nu invocați principii generoase ! Cine deschide cușca urangutanului are o stranie idee despre libertate !

„Națiunea", I, nr. 13, 3 aprilie 1946, p. 1.

LIBERTATE APĂSĂTOARE

Violența de limbaj de o rară trivialitate a celor două gazete oficiale ale opoziției, acum, cînd s-ar cuveni o anume demnitate în fața evenimentelor care ne așteaptă, insulta monotonă perfect încadrată în codul penal, atacarea dincolo de marginile celui mai elementar bun-simț a miniștrilor în funcțiune, țipetele că libertatea presei este sugrumată, protestele la pretinse insulte într-o pagină grobiană scrisă de sălbatici, are un anume tîlc, care poate să scape cetățeanului neprevenit.

Mîndria noastră este a ne fi ținut de cuvînt și de a fi dat luptei formele celei mai înalte cuviințe, cuprinzînd respectul de oameni și grija de ținută. Nu se află în paginile noastre și nu se va afla vreodată nici o vorbă de care un om cultivat și cu suflet frumos să roșească. Poate o gazetă adversară să încerce orice mijloc de a ne atrage într-un joc vulgar, noi nu vom părăsi ținuta pe care o avem prin vîrsta, prin cultura și prin educația noastră. Sîntem încredințați că cititorii devin din ce în ce mai înțelegători ai unei astfel de lupte leale.

Dar e legitim a întreba cum e cu putință ca partidele în chestiune, conduse de oameni care se presupun a avea noțiunea polemicii înalte, să sufere în gazetele lor asemenea noroi ? Lămurirea e aceasta : Libertatea ce li s-a dat, de care, mai mult decît uzează, abuzează, libertatea pe care o au deplină, fiindcă nu numai își exprimă toate părerile în materie de politică internă ori externă, dar le dau o formă agresivă, libertatea aceasta le-a devenit intolerabilă. Ei țipă că vor libertatea, pe care, de fapt, o au, fiindcă, în fond, n-o mai vor.

Și e de priceput de ce. S-a văzut acum, cînd aceste gazete se găsesc cu prisosință la orice colț de stradă, care le sînt ideile politice, care metodele, care oamenii. Oricine poate medita și delibera. Toată fascinația misterului, tot prestigiul fructului oprit s-a spulberat printr-o ofertă masivă a hîrtiei banal tipărite. Eh, vremurile frumoase cînd nu se găsea o tipografie, cînd o proză anostă bătută la mașină lua aspectul mistic al unei scrisori picate din cer de la Maica Domnului ! Vremurile cînd o literă scrisă cu creta pe gard părea o hieroglifă a cugetului divin !

Azi este situația nenorocită pentru aceste partide de a putea să se exprime liber și a nu avea ce spune.

Și atunci se încearcă obținerea prin forță a situației privilegiate de victime, copierea rolului etern al d-lui Iuliu Maniu, care cel puțin, să fim esteticește drepți, știe să joace. Redactorii gazetelor în chestiune insultă în nădejdea de a fi corectați, ca ei să zică : *„Insultați"*. Ei comit neeleganțe de presă de resortul codului penal spre a fi dați în judecată și a triumfa ca martiri. Ei atacă într-o formă ignobilă pe miniștri spre a fi măcar avertizați și cenzurați. Și, în fine, fac și mai mult : îndrăznesc a întinde aluzia într-o direcție atît de îndepărtată și de gingașă, încît orice om cu responsabilitate ar avea un gest de retenție. Dar ei nu-l au, simțind că n-au ce pierde. Țelul vădit al gazetelor lor este de a se pune în situația legitimă de a fi suprimate.

E un fel de naivă și eretică imitație a Calvarului, o tentativă de a purta pe umeri o cruce nemeritată, spre a aduna iarăși în jur mulțimea plictisită de absența miracolului făgăduit.

Foarte mulți s-au ridicat cu argumente solide împotriva libertății necondiționate a presei. Ei bine, eu sînt de altă părere. Să se lase gazetelor opoziției toată libertatea de care se bucură, să fie obligate a sta în lumina crudă a zilei pe care au cerut-o. Lipsiți-le pentru totdeauna de mirajul întunericului, care le arătau frumoase cum nu erau.

Ele trebuie să aibă slobozenie deplină... de a spune prostii.

„Națiunea", I, nr. 26, 18 aprilie 1946, p. 1.

CARACTER ȘI PRUDENȚĂ

În ultima vreme, presa de opoziție directă ori indirectă face mare ostentație politică de noțiunea de caracter, acordînd ori contestînd această însușire după anume criterii pe care le vom vedea. Ce este un caracter ? În linii generale, un om cu suflet coerent și deci cu purtări pre-

vizibile, nu (firește) un automat, dar, oricum, „un om dintr-o bucată", care poate fi caracterizat. Caracterul posedă un armament de legi interioare, încît în marginile acestor legi poți să te orientezi în privința lui. Sensul acesta e larg și scapă restrîngerilor etice. În chipul ăsta şi un criminal poate să aibă caracter.

Totuși, în mod curent, caracterul implică și nota moralității, și nu fără dreptate. Omul de caracter este nu numai coerent în purtările lui, dar exprimă individual umanitatea în accepția ei cea mai nobilă. Legile interne ale individului coincid astfel cu comandamentele înseși ale moralei. Atunci, firește, numești caracter un om frumos sufletește, care știi sigur, de pildă, că nu-și va călca cuvîntul dat ori nu va face nimic care să fie în afara previziunilor celei mai stricte etici.

Am făcut această introducție pentru că noi înțelegem politica la un nivel înalt și fiindcă n-avem obiceiul să ne jucăm cu vorbele. Aceasta fiind definiția descriptivă a caracterului, e interesant să vedem cui acordă caracter jurnalele de care am vorbit. Este ușor de ghicit că ele îl acordă numai oamenilor politici din opoziție, și, ca să fim mai lămuriți, îl acordă acestor oameni nu fiindcă întîmplător se află în tabăra opoziției, ci fiindcă fac opoziție. Prin urmare, definiția caracterului, după sus-numitele jurnale, este sinonimă cu definiția oponentului.

Să ne dea voie, mă rog, aceste gazete să respingem interpretarea lor. Nu vom cădea la vulgara sistemă polemică de a tăgădui caracterul, în sensul cum l-am definit mai sus, unor oameni, fiindcă fac parte din opoziție. Ei au, evident, coerența și etica lor și sînt în înțelesul larg al cuvîntului persoane onorabile. Prin urmare, le acordăm stima noastră în plan curat etic. Unde însă pretenția ni se pare absurdă, este în a contesta caracterul cui face politică guvernamentală sau de altă direcție decît a partidelor vechi. Caracterul e o condiție curat formală. Poți să fii liberal și să ai ori să nu ai caracter. Principiile politice înseși nu sînt în chestiune.

Campania pe temeiul noțiunii de caracter are scopul de a strecura în opinia publică extraordinara idee că toate caracterele României s-au strîns în partidele denumite istorice, în vreme ce în tabăra cealaltă sînt numai trădă-

tori, oameni fără Dumnezeu etc., etc. Opinia nu merită nici o discuţie.

Gazetele de opoziţie mai acordă generos caracter intelectualilor, oamenilor de litere care au stat „rezervaţi", care nu s-au lăsat „ademeniţi" de alte partide decît de cel liberal, naţional-ţărănesc şi alte formaţiuni. Va să zică, de data aceasta, caracter este sinonim cu rezervă, cu absenţa de la răspunderea civică. Bineînţeles că şi interpretarea aceasta e fundamental falsă. Şi întîi de toate, pentru nişte motive scoase din experienţă. Acei intelectuali care stau în rezervă fac asta nu fiindcă au caracter ci tocmai fiindcă *n-au* caracter. Ei, de altfel, nici nu stau în rezervă, ci numai la pîndă. Riscul îi sperie şi de aceea fac paşi mari şi trec des de pe o margine pe alta a drumului, mergînd sinuos, ca să nu fie surprinşi de evenimente. Sînt intelectuali care îşi taie articolul în două, dînd părţile la gazete de nuanţe deosebite, spre a insinua fie o direcţie, fie dezinteresarea lor de direcţii. Dacă opoziţia a ajuns să se mulţumească cu rezerva intelectualilor, asta e o mărturisire că intelectualii îi ocolesc. Dar chestiunea nu ne priveşte. Atît am voit a spune oamenilor „rezervaţi", cu caracter de acesta pragmatic şi prudent : Caracter nu este a te sustrage. Caracter înseamnă a înfrunta.

„Naţiunea", I, nr. 51, 24 mai 1946, p. 1. Reprodus în vol. *Cronicile optimistului*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964, p. 87—88.

A FI SAU A NU FI

Într-o zi, ducîndu-se la Galaţi, în propagandă electorală, d. M. Romniceanu a făcut nişte profeţii sinistre pentru cazul cînd n-ar ieşi la alegeri partidul naţional-liberal şi, îmi închipui, şi cel naţional-ţărănesc. Şi-a îndemnat partizanii în numele „şefului suprem" la „lupta cea mare" împotriva „baricadelor de carton" puse în cale de „fenedişti", care vor căuta „prin orice mijloace să obţină victoria în alegeri". Trec peste arta imagistică a d-lui ministru : ori baricadele sînt de carton şi atunci lupta

nu va fi mare, ori lupta va fi mare, dar atunci baricadele nu pot fi de carton, sau dacă sînt de carton, în fine, luptătorii liberali nu prea sînt de fier !

D. M. Romniceanu a avertizat asistenţa că trebuie să se ştie în lume că „există o Românie" (ca şi cînd acum, fără partidul liberal la cîrmă, nu există o Românie. Dar asta e concepţia partidelor „istorice") ; că e cazul ca toţi să pună mult devotament, fiindcă sînt în „pericol generaţiile viitoare". „Lupta aceasta nu se dă — a adăugat — pentru victoria noastră ca partid politic, ci pentru salvarea neamului, a regelui şi copiilor noştri." Şi ca Hamlet, d. ministru „liberal" (căci ăsta e chiar titlul său departamental !) a declarat : „Această luptă este de a fi sau a nu fi". Iar apoi, cu groaza baricadelor de carton în ochi, şi-a îmbărbătat partizanii : „Deci la luptă dîrză şi neînfricaţi, iar Dumnezeu ne va ajuta".

Să-mi permită d. ministru Romniceanu să observăm că dă împreună cu partidul d-sale o coloare tragică lucrurilor, în discordanţă cu firea noastră românească, mai degrabă amabilă. Dacă e vorba de stil tenebros, îi voi întinde d-lui ministru o mînă de ajutor ; fiindcă imaginaţia d-sale pare modestă.

Da, da, lucrurile sînt foarte serioase. Dacă nu va izbuti la alegeri partidul naţional-liberal, din cauza baricadelor de carton, cerul se va face roşu şi se va umple de scîntei. Dunărea îşi va întoarce brusc cursul, apoi va începe să fiarbă în clocote şi va seca. Munţii Carpaţi se vor topi ca ceara şi vor începe să curgă peste cîmpie, pavînd-o cu o imensă lespede de bazalt. Temperatura ţării va scădea brusc sub zero grade şi din loc în loc vor ţîşni gheizeri fierbinţi în jurul cărora nu se va putea trăi. Oamenii, ca în basmul lui Münchhausen, se vor înmulţi fără însoţire. Copiii se vor naşte din nişte nuci mari, care, fierte în apă, îşi vor desface coaja. Banca Naţională nu va mai fiinţa, precum, fireşte, nu vor mai fi nici medalii, nici acţiuni şi nici posturi de administratori. Şi, oroare, nu vor mai exista nici ministere, nici Ministerul de Finanţe, nici măcar un minister fără portofoliu în numele partidului naţional-liberal, care acela, vorbesc de partid, va fi atunci cu desăvîrşire istoric, dacă „Dumnezeu ne va ajuta".

„Naţiunea", I, nr. 117, 11 august 1946, p. 1.

LACTO-LIDO

Există pe bulevardul Tache Ionescu, jos, în parterul palatului Lido, o lăptărie ca toate lăptăriile, cu pomposul nume de Lacto-Lido. Folosul acestor localuri este că un om cu mijloace băneşti reduse se face a lua la cutare oră din zi un pahar cu lapte sau o ceaşcă cu iaurt, aşa spre a se întrema între două mese, dar în realitate îşi reduce la atît consumaţia. Putinţă de a face risipă în aceste localuri nu este, fiindcă ele oferă feluri puţine cu un preţ dinainte ştiut. Binecuvîntat local este lăptăria pentru omul sărac, căci dă o hrană substanţială şi salvează aparenţele, dar într-o zi, trecînd prin faţa sus-numitului local Lacto-Lido, am zărit la o mesuţă un om mai degrabă tînăr, cu înfăţişare de intelectual, îmbrăcat cuviincios, deşi foarte lustruit la veşminte. Fiindcă am oareşicum experienţa categorială a oamenilor, eu am rămas cu convingerea că personajul meu era un profesor încă celibatar, vreun suplinitor ori vreun transferat din provincie, fără rosturi prin Bucureşti şi cu puţine gradaţii. Profesorul meu părea foarte amărît şi absorbit în reflecţii grele şi, drept să spun, îmi făcu impresia a nu fi nutrit în chip satisfăcător... El îndesa nu ştiu ce soi de produs făinos într-un pahar cu lapte, aşteptînd parcă o sporire a porţiei prin umiditate, şi din cînd în cînd arunca ochii atent pe un jurnal, conspirînd cu acest jurnal, luîndu-şi-l, după toate semnele, ca un duhovnic al nemulţumirilor lui. Am aruncat ochii prin vitrină să văd titlul gazetei. Era *Liberalul.*

Ce păcat că atunci eram grăbit. Dar dacă te mai văd vreodată în lăptărie, iubite tinere profesor, cum cred că eşti, am să intru şi eu în local şi, aşezîndu-mă pe un scaun lîngă d-ta, îţi voi vorbi precum urmează :

— Tinere, care te subalimentezi, bînd doar un pahar cu lapte drept masă de seară, te rog să-mi spui cum se cheamă lăptăria în care te afli ? Lacto-Lido ! De ce Lacto-Lido ? Pentru că se află în palatul Lido şi stăpînul lăptăriei plăteşte chirie proprietarului imensului imobil. Foarte bine. Acum, tinere care văd că pui în *Liberalul* toată nădejdea de a scăpa din condiţiile în care te afli şi pe care bănuiesc că le socoteşti ca fiind în bună parte

din vina partidelor democratice (teorie în care nu te urmez), știi tu cui aparține acest palat Lido, cu bazinul său, cu apartamentele, cu etajele închiriate scump instituțiilor ? D-lui dr. prof. C. Angelescu, stîlp al partidului național-liberal, pentru păstrarea averii căruia luptă din toate puterile *Liberalul*, acest *Liberalul* care țipă că partidele democratice atentează la „structura“ statului român, adică la aceea bizuită pe imobile de soiul acestuia. Dar acum, iubite tinere, care bei lapte, ia aruncă-ți ochii peste drum. Strașnică clădire, nu ? Garaj imens, în care automobilele se urcă pe scară, prăvălii, birouri. Se cheamă Ciclop. Dacă nu mă-nșel, și acest strașnic imobil e tot al d-lui prof. dr. C. Angelescu. Dar la Sărata-Monteoru ai fost ? Băi, hoteluri, stabilimente de inhalații și hidroterapie, ape cloruro-sodice sulfurice și alcaline simple. Proprietar ? Domnul prof. dr. C. Angelescu.

Idem. Numeroase imobile și acareturi, a căror înșiruire și catagrafie mi-ar răpi ceasuri.

Idem. Acțiuni, depozite pe la mari instituții bancare, descoperite sau acoperite, atît de multe, încît pentru impunerea lor ar fi nevoie de o circumscripție fiscală specială.

Va să zică, tu, tinere, bei lapte cu paharul la o lăptărie care plătește chirie d-lui prof. dr. C. Angelescu, acela care-și învelește mobilele în cămăși, ca orice rază să nu le bată, și crezi că *Liberalul* poate să aducă vreo tămăduire stării tale. D. prof. dr. C. Angelescu nici nu-și închipuie că există pe lume oameni care consumă în lăptării, probabil că nici nu știe că este și o lăptărie în imobilele sale, pentru că d-sa are de-a face numai cu intendenții și cultivă probabil despre sărăcie o noțiune fantastică, aceea, de pildă, de a poseda numai 50 de imobile și a avea un venit numai de un milion pe zi. D-lui prof. dr. C. Angelescu îi atîrnă, tinere, la brîu un mănunchi de chei așa de greu, că niciodată tu nu vei cîștiga atîția bani cît cîntăresc acele chei de la porțile, grilajele, ușile, dulapurile, cămările, lăzile d-lui dr. Angelescu. Între tine și d-l dr. prof. este în cel mai bun caz o prăpastie deschisă de altă educație și alte fatalități, și dacă tu pui vreun temei pe *Liberalul*, atunci mai bine așteaptă cu paharul să-ți pice lapte dinspre Calea Laptelui.

„Națiunea“, I, nr. 166, 9 octombrie 1946, p. 1—2.

Şedeam la masa mea şi-mi aşterneam pe hîrtie ideile pe care am să le dezvolt tinerilor, căci am o profesiune şi înţeleg să-mi fac datoria. Adunarea aceasta a ideilor nu e un lucru chiar aşa de simplu, căci nu voi împuia capul altora cu propoziţii excogitate într-un moment de improvizaţie intelectuală, ci voi comunica păreri ale unor învăţaţi de seamă, pe temeiul cărora voi înşira şi eu modestele mele comentarii. Documentarea primează. Pentru asta trebuie să citeşti un morman de cărţi, să deschizi file, să te plimbi prin odaie ca să faci sinteza ideilor, să întocmeşti fişe, să alergi prin biblioteci, să-ţi mînjeşti degetele cu cerneală. Un amic, deschizînd uşa de perete şi intrînd cu miros de zăpadă în odaia mea, a strigat la mine în toiul celei mai exuberante vitalităţi :

— Haî, domnule, să petrecem, nu te mai canoni !

Invitaţia am găsit-o la urma urmei rezonabilă, dar expresia m-a surprins ca niciodată, deşi o ştie toată lumea : nu te mai canoni ! Îndată mi-am îndreptat atenţia filologică asupra verbului respectiv şi am înţeles că *a se canoni* înseamnă a se supune unui canon şi că, desigur, aci se face aluzie la canoanele religioase. Dar religioase ori nu, canoanele nu sînt altceva decît reguli, aşadar, în ultimă analiză, *a se canoni* înseamnă a se supune unor reguli. Atunci m-am indignat, şi pe drept cuvînt, şi am vorbit astfel amicului :

— Neghiobule (îmi permit faţă de el asemenea familiarităţi), ce tot îmi vorbeşti de canonire ca de un fel de a te chinui ! Nici vorbă nu poate fi de îndeletnicire silnică. Eu, domnule, mă canonesc, este adevărat, mă supun adică unui canon, unei norme, ca un canonic, ca un călugăr regular. Aşa trebuie să fac şi aşa trebuie să facem toţi. Ce plăcere poţi găsi tu în viaţa haotică, fără linie, fără ţintă ? Eu, amice, mi-am pus în cap să fac tot ce e în măsura mea, în meseria căreia .m-am dedicat, şi nu găsesc altă mulţumire mai mare decît aceasta. Creştinul care crede în mîntuirea sufletului se canoneşte cu bucurie, fiindcă aşteaptă răsplata dincolo de moarte şi are încă din viaţă linişte duhovnicească. Ceea ce fac eu nu e desăvîrşit, recunosc, dar produce bucurie unora, prin-

tre care, neghiobule, te prenumeri tu însuți, care prost nu ești. Ei bine, să vii tu și să mă căinezi, fiindcă produc opere delectabile chiar pentru tine, îmi este nesuferit. Nu poate fi neplăcere în sforțarea pe care o faci spre a produce plăcere altora.

Așa sîntem noi, dorim binele, dar tremurăm de canoane, ne e teamă de orice silință și pe slavicul *trud* și ungurescul *munka* le-am convertit în verbe cu sens peiorativ : *a se munci, a se trudi*, arătînd însă predilecție pentru vorba *lucru*, care vine de la latinescul *lucrum*, însemnînd cîștig. Avem preferință pentru lucrul lucrativ. Foarte bine, fie și așa. Cîștigul însă se capătă numai cu *trudă*, iubite domn, numai cu *muncă*. Așa să știi, și acum ieși afară și lasă-mă să mă canonesc.

„Națiunea", II, nr. 237, 5 ianuarie 1947, p. 1. Reprodus în vol. *Cronicile optimistului*, București, Editura pentru Literatură, 1964, p. 94—95.

BOMBONEL

Bombonel a văzut lumina soarelui, de fapt a lunii, căci s-a născut noaptea, într-un conac de moșie, a fost hrănit cu ciocolată, plimbat de guvernantă pe roate groase de cauciuc, dus cu servitor la școala primară, plimbat la Paris și în Elveția în vremea adolescenței, dotat cu o bursă respectabilă de către părinți pentru micile lui cheltuieli, în timpurile studenției. Apoi, luîndu-și diploma, a căpătat o garsonieră, un post fictiv într-o bancă, o moșie, un pachet de acțiuni, o besactea cu bijuterii și, acum în urmă, un săculeț cu medalii și napoleoni.

Bombonel nu bea decît cafea cu lapte sau *Van Houten's cocoa pure and soluble*, cu pîine de casă albă, prăjită electric de un fecior vărgat, la prînz preferă curcanul în aspic, seara însă e sobru, ia un ceai englezesc, cu tot dichisul, inclusiv șuncă, *jam* și unt, și două felii de tort.

Un văr a pierdut prin expropriere cîteva hectare, iar altul a primit odată o invitație de-a da unele explicații la parchet, fără alte consecințe. De atunci, Bombonel are sentimentul de a se fi integrat în tradiția liberală.

De altfel, i s-a și procurat o cronică la *Liberalul*, foarte bine remunerată, pe care o confecționează pe un birou de damă încrustat cu sidef, între două sorbituri dintr-o ceașcă cu ciocolată cu biscuit păstrat la cămară.

Bombonel și-a agonisit litografia oamenilor de la '48 cu cocardă și pană la pălărie, are noțiunea clară a luptei pentru libertate și dedică lui Ion Brătianu, C. A. Rosetti și celorlalți un mare cult. Se socotește un *carbonaro*, un erou al libertății, și cum toți conspiratorii se întîlnesc într-o locantă, Bombonel și amicii săi și-au ales ca subterană Capșa, ca fiind mai *chic* și îndeplinind totdeodată condițiile tenebrei și ale ruinei. Bombonel are ideea că țara se află la o mare răscruce, deoarece papà nu mai este ministru și deputat. România modernă, se declară în analele orale ale familiei, este opera înaintașilor noștri.

Mîncînd franzelă de casă, Bombonel e încredințat că puținătatea mălaiului e o pedeapsă de Sus pentru îndepărtarea clasei Sale de la putere, și cînd un țăran din satul unde-și are conacul, împroprietărit, de altfel, de regim, i-a povestit prăpădul secetei, Bombonel, cu gura plină de tort, i-a spus revoluționar :

— Curaj, *mon cher !* Te vom elibera !

„Națiunea", II, nr. 278, 26—27 februarie 1947, p. 1.

UN BĂTRÎN ȘI DOI TINERI

X este un fost demnitar, în vîrstă, care a participat la guvernările trecute, întîmplîndu-se a fi părtaș tocmai la acele acte politice care s-au dovedit nefaste pentru țara noastră. Ce l-a făcut să aibă acele atitudini nu-i ușor de spus. Probabil că în cea mai mare măsură a fost împins de setea de a fi demnitar, din lipsa de viziune. Vremea a trecut, X, care a scăpat ca prin urechile acului de urmări mai grele, a încercat apoi a insinua că n-ar fi avut tocmai ideile ce i se atribuie, a pipăit terenul, însă neavînd succes, a rămas în așteptare. Acum, pe zi ce trece, asistînd la dezbaterile politice care se duc, intră în mintea

lui ideea că, de fapt, el n-a greşit, că el e un patriot victimă a curajului său. Deşi o astfel de interpretare e grotescă, deşi faptele istorice sînt clare în această privinţă şi orice ar urma nu va infirma niciodată eroarea lui, el devine din ce în ce mai ţanţoş în priviri. Nu el este omul fără viziune, eu sînt trădătorul, fiindcă n-am împins la nici un război şi nu cer răpirea nici unei libertăţi. X a început să se creadă patriot şi mă priveşte cu o mare inimiciţie, pe care, de altfel, nici n-o iau în seamă. X e bătrîn.

Y e un tînăr exaltat şi cu spiritul contradicţiei, ca foarte mulţi oameni care nu pot analiza bine faptele, şi s-a alăturat cu mare fanatism de ceea ce s-ar numi „opoziţie". Prin opoziţie, el înţelege cum că tot ce fac ceilalţi e crimă şi numai cei care n-au nici o participare la treburile publice sînt patrioţi. Simplist, de altfel, el îşi închipuie că anume sentimente trebuie să-mi lipsească şi lipsa acestora el o afirmă printr-o operaţie de logică deductivă. De partea lui fiind binele, mie nu-mi mai rămîne decît răul. El socoteşte în naivitatea lui că cine nu împărtăşeşte politica d-lui Maniu e plin de cele mai rele instincte şi nu bănuieşte că sînt foarte multe puncte în care eu şi oricare altul în situaţia mea ne potrivim cu orice român. Însă el nu citeşte nimic, nu ştie nimic, forma lui de gîndire este simplificarea cea mai totală. Şi cine simplifică urăşte şi Y trece posac pe lîngă mine.

Z e un alt tînăr care, dimpotrivă, aprobă ideile mele. Dar are şi el un mic cusur. Nu aprobă propriu-zis ideile *mele*, ci m-aprobă în măsura în care i se pare că formulez ideile lui. Dacă ţin bunăoară o conferinţă pentru tineri, el vine să m-asculte cu foarte multă nădejde, face ochi atenţi, manifestă o bucurie intensă cînd mă găseşte conform cu programul său, sare în bancă, întoarce capul în toate părţile, spune din ochi tuturor : „Vezi, şi el e de aceeaşi opinie !" Dar cînd mă depărtez de ceea ce are el în cap, e amărît, dezolat şi arată cea mai vie contrarietate. Se vede cît de colo că-i pare rău că pînă şi un om ca mine nu e capabil să înţeleagă nişte idei clare ca lumina zilei pentru el. Z nu vine să asculte experienţa mea, să asiste la chipul de gîndire al unui om matur şi cît de cît cu mai multă învăţătură, el vine ca să jubileze că eu voi spune exact ca şi el. Dacă ar putea, mi-ar da în mînă

un text gata redactat de el ca să-l citesc eu. Mă uit cu mare surprindere la această intervertire de situații, la paradoxul ca un tînăr, amabil, recunosc, să-mi impună mie să renunț la orice deliberare și să capitulez mistic în fața prejudecăților sale. Z nu mă urăște, însă foarte adesea e nemulțumit de mine. Y și Z sînt prea tineri.

„Națiunea", II, nr. 372, 25 iunie 1947, p. 1.

FEUDALISM BURLESC

Cu prilejul unei adunări de membri ai Societății de Cruce Roșie, doamnele din elită au jucat un rol inedit. Venite dis-de-dimineață în localul prea strîmt pentru numărul total al participanților, ele au avut misiunea de a elimina din sală membrii recenți. Iar cînd a fost vorba de mutarea reuniunii într-o sală mai încăpătoare, ele au refuzat să se transfere la localul indicat. Ba au avut și o acțiune scenică mai vie. Au contemplat cu oroare, cu *lorgnon* ori fără, pe oamenii cei noi, i-au apostrofat, iar preoților le-au aruncat calificativul teribil de trădători.

Vai, doamnelor, dați-mi voie să vă sărut mîinile cu respect și să vă declar că faceți o mare greșală. Nu intru cu d-voastră în chestiuni de politică generală. Se numește trădător acela care pune interesele sale ori ale clasei sale mai presus de ale nației și care uneori, în apărarea acestor interese, îmbrățișează cauza unei puteri străine, chiar cînd aceasta nu-i și cauza proprie a nației lui. Se numește însă patriot acela care caută în afară prieteniile cele mai folositoare pentru patria sa. Dar să lăsăm asta.

Totdeauna am avut respect pentru femeia distinsă și n-am ironizat noțiunea de aristocrație. Popoarele tind spre enurgie. Aș putea să observ că la adunarea în chestie n-a venit nici Maria-Frederika, Ernestina de Halm-Halm, nici Felicia-Celestina, Serafina de Sennick Schnach Schnrurr, ci madam cutare ori cutare. Răzmerița s-a făcut în numele liberalismului. Mare comedie ! Mița Baston, descendentă a pașoptiștilor, a „mitocanilor" de la 1848, a „crailor" care va să zică, a devenit azi „ristocrată" și

ridică distins *face-à-main*-ul asupra părintelui Ionescu ori Popescu, uitînd că societatea pe care o apără se reclamă de la Popa Şapcă şi de la Popa Tun. Cum a evoluat oraşul nostru !

Cu toate astea, eu admit şi recunosc că membrele Crucii Roşii sînt azi nişte femei fine. E adevărat că femeile din clasa avută n-au nici cea mai mică idee despre cultura română şi sînt la acelaşi stadiu de ignoranţă în care se aflau cînd N. Iorga a organizat cu studenţii o manifestaţie la Teatrul Naţional. Ridicînd cu oroare *lorgnon*-ul, ele confundă pe savantul sau scriitorul nostru cu bărbierul, profesînd o globală oroare de oricine n-are sau n-a avut moşie şi de cine trăieşte din rodul muncii sale. E în fond o clasă nenorocită, fără tradiţie reală, care, deposedată, suferă mai cumplit decît altele. Cu o mare strîngere de inimă am văzut femei de bună condiţie cerşind. Asta înseamnă că în lumea lor nu e nici măcar solidaritate şi etică de castă. Dar nu vreau să fac aci procesul acestei clase. Devotarea la caritate e o misiune minimă, dar lăudabilă şi stimez pe toate doamnele de la Crucea Roşie şi socotesc că prin aceasta ele dau semne de nobleţă sufletească.

Dar acum să judece puţin distinsele doamne ! Mie mi se pare că nu e convenabilă atîta iniţiativă din partea unor femei de lume bună. *Fi donc !* A lua cu asalt o sală, a te răsti la alţii revelă o competinţă polemică de *„commères"*. O sumă de dame ţipînd, asta, vai, se cheamă vulg. Oamenii noi au dovedit a nu fi chiar aşa fără *culottes*, de vreme ce n-au trecut la violente ostilităţi şi au respectat pînă şi capriciile doamnelor.

Doamnele de care vorbesc, instigate de oameni înrăiţi în politicianism, n-au nici un sentiment al zilelor de azi şi văd toate lucrurile în nori de catastrofă. Sînt scuzabile. Dar sărutîndu-le respectuos mîinile, ţin să le atrag atenţia că moravurile se îmblînzesc cu tact, că Societatea de Cruce Roşie nu trebuie să facă politică, ci numai operă de caritate şi că orice lărgire a iniţiativei caritative este binevenită. Prin urmare, doamnele de la Crucea Roşie nu pot împiedica pe lucrători să contribuie şi ei la acţiunea samariteană. Ridicarea speriată a *lorgnon*-ului asupra lor e de un feudalism burlesc.

„Naţiunea", II, nr. 378, 2 iulie 1947, p. 1—2

La 1848, acum o sută de ani, poporul era plin de entuziasm, căci vedea răsărind libertatea și mai ales foloasele materiale legate de ea, dreptate în ridicarea dărilor, împroprietărire. A. Pelimon striga tare :

„Să cază despotismul, să cază tirania !...
Domnească libertatea, unirea și frăția !"

Aricescu, împreună cu alți tineri cîmpulungeni, ieșeau întru întîmpinarea guvernului provizoriu, și C. A. Rosetti declara biblic : „Astfel întîmpinau pe apostoli primii creștini". În casa Goleștilor, domnișoarele veneau în calea „marelui bărbat", făcînd un număr infinit de knixuri și reverențe. Nicolae Golescu scria de zor, iar lîngă el aștepta un tînăr pompier (armă ilustră la acest an) îmbrăcat în spențer civit, cu guler și benți la mîneci de postav roșu, tot roșu fiind și paspalerul de la cusătura pantalonilor. Pe cap, junele purta mîndru o cască de alamă, peste care se ridica, asemeni unei omizi (imaginea nu-i a mea), creasta de lînă roșie numită pisicuță. Cravată de postav negru la gît, numită podgalț, bumbi galbeni strălucitori pe piept. În picioare, cizme de piele rusească, zisă toval. N. Golescu era colonel și pompierul ședea înainte-i nemișcat ca o statuie.

În uliță, tînărul poet Catina, fiu de cafegiu, îndemna norodul :

„Haideți frați într-o unire,
Țara noastră e-n peire,
Aste ziduri și palate
Unde zac mii de păcate,
Haideți a le dărîma".

În „palat" se consfătuiau, pînă a nu fugi, vodă Bibescu, cel cu ochii mari tot „ficsați în sus" cînd îi vorbea cineva, cu marele vornic Alecu Villara, tombateră curată, înveșmîntat turcește, purtînd sub căciulă un mic fes roșu, ca nu cumva creștetul să piardă temperatura normală.

De o parte erau „craii", „hoțomanii", „dăscălimea", Brătianu, Rosetti și ceilalți, de alta „ristocrații", generalul Odobescu, care sta să dea cu tunul în popor, moșierii, care la o adunare în vederea reformei agrare hîrșiau

scaunele şi lungeau dezbaterile, pînă or veni turcii. Şi lucru de luat în seamă, cei mai înverşunaţi nu erau boierii de viţă veche, ci tombaterele mărunte cu caftan proaspăt cumpărat de tipul Zărzărel, vel-treti-logofăt, fost condicar la zărăfie şi al dumneaei Despa Făcăleţoaea, cocoană cu scutelnici. Acum şi începe a se pune bazele partidului conservator, „democratic" şi el, fiindcă primeşte (vorba vine) lupta parlamentară. De aci încolo, un Barbu Katargiu va vorbi mereu de clasele „istorice", de interesele „colectivităţii" ce nu trebuiesc stînjenite prin aşa-zisa libertate a individului, de „munca acumulată" (de alţii) a moşierilor, de funcţia capitalului, de legi naturale, cerînd o strictă ierarhie, ca la albine etc., etc. Astea-s teoriile „Reacţiunii" de care se teme bietul conu Leonida al lui Caragiale, şi nu fără temei.

Au trecut de atunci o sută de ani.

Acum, „liberal" e un Brătianu şi „revoluţionar" un I. Maniu. Înconjuraţi de o ceată de latifundiari şi „ristocraţi", ei vorbesc de partidele „istorice", de dreptul la libertatea de a poseda al moşierului, de funcţia constructivă a capitalului, de legi naturale. Ceilalţi sînt utopişti, extremişti, mitocani ş.c.l. Exact ca şi atunci. Vorba poetului Ion Pillat :

> „Ca ieri sosi bunica... şi vii acuma tu,
> Pe urmele berlinei, trăsura ta stătu".

Cu o singură mică deosebire, ca şi în cazul loteriilor lui Eleutheriu Poppescu, că e tocmai „viceversa".

„Naţiunea", II, nr. 390, 16 iulie 1947, p. 1—2.

I-A PUS CUŢIT !

Jos, lîngă linia ferată, în aşteptarea trenului, stau chincite două ţărănci, cu nişte saci prin preajma lor. Una e mai bătrînă, cu părul ca de cîlţi căzîndu-i din tulpan, cealaltă mai tînără, însă uscată, pergamentoasă, cu nas coroiat şi buzele mai albe decît faţa. Am văzut des astfel de buze rurale de femei care nu se hrănesc ca lumea şi scutură

fiertura de fasole pe vîrful lingurei de lemn, ca şi cînd ar fi o scumpătate mare.

Femeile vorbesc ceva foarte agitat şi cea slabă are mişcări violente şi crispări indignate ale feţei, în vreme ce bătrîna ţine mîna peste gură sarcastică. Mă dau mai aproape de ele să văd ce-şi spun.

— I-a pus cuţit, maică ! zice bătrîna.

— Cuţit ! Dar ce altceva ? confirmă tînăra cu o credulitate fanatică.

— Ce fel de cuţit ? mă vîr eu în vorbă, deşi am înţeles îndată chestiunea.

— Cuţit ca toate cuţitele ! răspunde bătrîna cu umor. Duşmani nu sînt ? E o femeie de la noi din sat, de i-a pus una cuţit, uite aici (semn în dreptul stomacului). Ieri, cam aşa pe la asfinţit, numai ce-aud : „Aoleo, aoleo, mă ţine cuţitul !" şi o văd cu mîna la piept. Tremura uite aşa (exemplificare cu mîinile) şi o treceau sudorile. De-abia am urcat-o în pat. Cuţitul îi pătrundea de ici de la inimă (*videlicet* stomac, n.n.) pînă în spate, uite colea.

— Aia trebuie luată de păr ! comentă tînăra coroiată, făcînd aluzie la autoarea „cuţitului".

— Mă rog, — cer eu un supliment de informaţii, în intenţia de a stabili un diagnostic pozitiv, fără cauzalitate magică — zici c-a apucat-o seara cu tremur şi sudori. Călduri are ?

— N-are nici o căldură ! zice baba.

Este de prisos, îmi dau imediat seama, a mai descoase pe bătrînă. Tremuratul m-a făcut să bănuiesc că femeia a avut un atac de malarie, căci satul e lîngă terenuri mlăştinoase. Dar a tremurat într-adevăr bolnava ? Femeile mele sînt aşa de încredinţate că un cuţit invizibil, prin operaţii de magie neagră, s-a înfipt pe sub coşul pieptului, încît orice capacitate de observaţie reală este abolită şi toată naraţiunea se învîrteşte în jurul traiectoriei ipotetice a unui cuţit. Ar putea să fie friguri ori pleurezie, ori numai junghiuri dispeptice, ori ulcer, ori pur şi simplu flatulenţă.

— N-ar fi rău să ia o chinină, observ eu într-o doară.

— Ce chinină ? Pînă nu-i descîntă, n-o lasă.

Şi femeile stau lîngă linia rapidului şi merg la un oraş care se leagă prin mare de toate metropolele universului. Nu mai trăiesc în pustietate, n-au nici o uimire. Văd zilnic

vapoare, aeroplane, orăşeni întinşi goi pe ţărmul mării, spitale, farmacii, clinici, dispensare. Au cunoştinţă de toate, căci vînd ouă la doctori şi lapte la farmacişti. Şi cu toate astea, cînd pe una din ele o ţine un junghi pe sub coastă, un gînd fix răsare în minte, însoţit de mînie împotriva unui nevinovat consătean : i-a pus cuţit. Mi-am adus aminte de o schiţă de poveste a lui Eminescu, unde o babă e pîrîtă la stăpînire, fiindcă : „mănîncă şerpi, împărate!" O lume de mentalitate arhaică poate stărui în mijlocul celei mai înaintate civilizaţii şi simpla putere a exemplului, fără un îndemn activ, n-ajunge.

Sosind după această întîmplare la Constanţa, am văzut în ziarul *Adevărul* un articol al d-lui V. Eftimiu despre probleme sanitare identice. Parcă am înţeles că d. V. Eftimiu îşi făcea observaţiile sale prin părţile Govorei.

Prin urmare, în orice parte a ţării, un intelectual e izbit de acelaşi fenomen. Este aci un cîmp de activitate în care vom avea mult de furcă şi muncă şi în care izbînda preţuieşte chiar mai mult decît o recoltă bună. Căci pîine se mai găseşte, dar minte mai greu.

„Naţiunea", II, nr. 407, 4 august 1947, p. 1. Reprodus în vol. *Cronicile optimistului*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964, p. 103—105.

ÎL FACE MAMA INGINER

Întîlnesc în fiece dimineaţă, la plajă, un băieţel foarte mic, adus de mamă-sa. Copilul e drăguţ, de conformaţie normală şi sănătoasă, şi, după toate aparenţele, întrucît se poate da o judecată acum, şi bine crescut. Căci reaua-creştere se vădeşte din cea mai fragedă copilărie. Plodul de soi rău urlă, dă ciudos din picioare, e obstinat, posac. Copilul în chestiune, dimpotrivă, stă rezervat, potolit, privind însă cu franchetă lumea din juru-i, zîmbind dacă i se zîmbeşte, cu o delicată discreţie.

Bravo mamă-sei, că-l creşte frumos ! Numai un lucru nu mi-a plăcut. Mamă-sa şi ceilalţi îi zic copilului în glumă „domnul inginer", pentru că, precum mi s-a explicat, pe băiat „îl face mama inginer". M-am interesat să văd dacă

și tată-său e inginer. Însă nu. Meseria viitoare a junelui virtual a fost aleasă dincolo de orice tradiție, așa, de frumusețea profesiei.

Nimic de zis, ingineria este o nobilă ocupație și România are trebuință de cît mai mulți ingineri, fiindcă, de, sînt încă multe drumuri, poduri, mașini de construit, multe mine de scormonit. Dar, oricum, să spui despre un copil care nici n-a început să vorbească : „îl face mama poet", s-ar părea oricui extravagant. Pentru că vocația este vocație, și nu poți cere de la un om daruri cu care n-a fost născut. Oare pentru inginerie nu se cere o vocație ? Ba se cere, însă la noi părinții au o concepție cu totul deosebită despre carieră.

Foarte adesea aud pe părinți zicînd, cu privire la băieți : „îl face mama inginer", „îl face mama doctor", „îl face mama arhitect", iar înainte se mai zicea și „îl face mama ofițer". Nimeni nu spune însă : „îl face mama negustor", „îl face mama institutor" etc. Există deci o scară de valori morale profesionale, sub care se ascunde, în realitate, una de valori materiale. Căci dacă satisfacția morală ar fi în joc, atunci mama ar declara despre copil, fie oricît de rar : „îl face mama om de știință, ca Țițeica ori ca dr. Gh. Marinescu". Însă mama nu se gîndește la promovarea adevărului, ci la lucrativitatea profesiei. Ea are noțiunea că un doctor, un inginer „cîștigă bine", fac o negustorie bine văzută, fiind oameni „bine". Titlul de inginer sună frumos și poți găsi un angajament fructuos într-o instituție. Dacă acum copilul este apt pentru cariera căreia se destinează fără prealabil examen intelectual, nimeni nu-și pune întrebarea.

Și așa se explică de ce foarte mulți se fac doctori, dar satele noastre mocnesc într-o lamentabilă mizerie fiziologică, de ce mulți se fac ingineri, spre a o sfîrși în politică. Deși e greu de prevăzut la leagăn vocația cuiva, după o anume lege naturală, lăsînd la o parte excepțiile, iada calcă unde a călcat capra, adică fiul are aptitudine pentru cariera tatălui. Un fiu de muzicant se naște cu o ureche exercitată pentru sonurile muzicale. În familiile de militari se menține vocația militară, un fiu de negustor, principial, este mult mai pregătit pentru comerț decît un fiu de profesor, fiul matelotului are șanse de a deveni un amiral.

Transmiterea profesiei este în alte părţi o regulă care face chiar dificilă şi uneori tragică pentru elementele excepţionale ieşirea din tradiţie. Dar aşa se şi explică izbînzile. Sforţările părinţilor înlesnesc paşii tînărului şi, evident, cine a moştenit o biliotecă va avea respectul şi îndemînarea muncii intelectuale.

Există un snobism profesional, un spirit de falsă aristocraţie, după care numai unele meserii sînt nobile, altele fiind descalificatoare. Nu este, în fond, decît o singură nobleţă, aceea de a fi chemat pentru meşteşugul tău, a-l face bine şi a spori, exercitîndu-l, nivelul civilizaţiei. Altfel, a fi doctor, funcţionar ori arhitect de cafenea e o simplă parigorie. Sîntem la un moment cînd ţara noastră are nevoie de mari constructori şi deloc de oameni „bine".

„Naţiunea", II, nr. 412, 10 august 1947, p. 1. Reprodus în vol. *Cronicile optimistului*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964, p. 105—107.

HOROSCOP

S-a observat că *Liberalul*, entuziasmat de ştiinţele oculte, strecura în horoscopul său zilnic, lapidar ca o listă de comenzi, cuvinte de ordine către partizanii săi de tagmă paleo-liberală. Într-adevăr, am fost şi eu foarte amuzat examinînd aceste horoscoape. Cel din nr. 500 sună aşa : „Cîştig de bani... nu speculaţi, nu jucaţi... staţi în rezervă... nu încheiaţi afaceri... aveţi răbdare... începe a merge mai bine" etc., etc.

Este oare cifrat cu adevărat horoscopul *Liberalului* ori e numai imaginea unei mentalităţi speciale ? Chiar şi în ipoteza din urmă, el e caracteristic. Adresîndu-se unui public de afacerişti, e foarte firesc ca în toată complexitatea vieţii, ziarul epigonilor lui I. C. Brătianu şi C. A. Rosetti să nu vadă altceva decît „cîştig de bani", speculaţii şi jocuri de bursă. Însă cine a urmărit stilul sibilin al gazeţei îşi dă seama că horoscopul în chestiune reprezenta o simplă telegrafie criptică.

Conspirațiile inteligente mă amuză, de data aceasta găsesc gestul *Liberalului* reprobabil și încă și mai mult, detestabil. Ce vrea să zică asta : „Stați în rezervă... nu încheiați afaceri ?" Operațiile comerciale se reduc azi aproape exclusiv la vînzări și cumpărări de mărfuri și prea puțin și clandestin la tranzacții avînd ca obiect valori monetare. Este deci sigur că *Liberalul* semnaliza partizanilor săi comenzi, ce se pot traduce astfel : „Nu vindeți mărfurile, aveți răbdare, ascundeți-le, avem informații că totul merge spre bine în sensul nostru, păstrați-le, dosiți-le pentru mai tîrziu" etc. etc.

Da, ăsta-i înțelesul. Deunăzi, am intrat într-o prăvălie, în vitrina căreia era afișat prețul unui articol. Înăuntru însă mi-au spus că nu mai este, dar va fi în cîteva zile. Cum am închis ușa, am văzut însă pe negustor scoțînd din raft articolul pe care îl cerusem eu și pe care îl avea și aruncîndu-l îndărătul altora pe un fund de raft. Se vede că negustorul, pe al cărui contoar sta deschis *Liberalul*, citise horoscopul : „Stați în rezervă, nu încheiați afaceri" !

Admit opoziția din orice punct de vedere, cînd nu se atinge prin asta situația externă a țării și binele obștesc. Însă opoziția de genul acesta sinistru, mascată într-o aparență amabilă de ștrengărie juvenilă, n-o admit. Ce rău este cînd redactorii unei gazete provin în majoritate dintr-o clasă care, susținută încă și acum de avere funciară, nu cunoaște adevăratele probleme ale existenței bizuite pe muncă ! Eu le cunosc. Niciodată și, prin urmare, nici acum, n-am avut un leu mai mult fără ca acela să fie rodul unei munci sporite. Niciodată n-am primit renta vreunei valori independente de sforțarea mea. Rîd și mai degrabă disprețuiesc pe acela care îmi face, din fantezie, un buget, socotind cu maliție că am publicat cărți, că redactez gazete, că am salariu la Universitate. Dar, domnule, de ar fi așa, cărțile le scriu *eu*, cursurile la Facultate le fac *eu*, toate acestea reprezintă o *muncă*. Nu vorbesc la stilul acesta subiectiv decît ca să se înțeleagă de ce deplîng gestul horoscopic al *Liberalului*. Cum ? Abia am ajuns să iau de la Facultate, pentru o trudă pe care unii tineri din gruparea paleo-liberală mi-o pot vedea zilnic la Academie de la 8 dim. și pînă la 2, și cu această sumă să nu mai pot cumpăra nimic ? Pentru că negustorul a fost avertizat să aibă

răbdare pînă ce speră el că prețurile se vor dubla ori quintupla ?

Partidul paleo-liberal, cu absențe nemotivate din Parlament, cu revoluții de latifundiari, cu horoscoape, vrea să dea peste cap opera guvernului, ca să dovedească lumii că acest guvern nu e bun și că numai posesorii de maladii sînt apți a conduce țara. De paraponul că timpul lui a trecut, el vrea să piară toți. Adică să se zdruncine stabilizarea, să rămînem iar cu lefuri mici față de costul vieții și să rămînem înfometați în București, mîncînd foi de varză și zeamă de roșii, ca să izbutească demonstrația liberală, susținută cu unt de la fermele istorice.

Odată au căzut în rîu niște oameni care duceau un mort la groapă. Mortul plutea pe apă și viii cădeau la fund. Iar babele de pe mal nu țipau că înghit apă viii, ci strigau cît le era gura : „Săriți, că se-neacă mortul !“

Așa fac și liberalii. Ne-necăm noi, cei vii, și ei se vaită că se-neacă fruntașii partidului paleo-liberal, pentru totdeauna aparținători istoriei ireversibile. Urît obicei și ăsta a pune înainte ambiția de partid cînd primează binele unui neam întreg. Cei de la *Liberalul* ocultistic, vorba lui Paris Mumuleanu :

„Caută-nteresul lor,
Nu le pasă de popor“.

„Națiunea“, II, nr. 475, 24 octombrie 1947, p. 2.

„PROGRESUL“ *DRAPELULUI*

Ziarul *Drapelul* a început să apară în stil schimbat și chiar cu un spor de intelectualitate. Acum, cînd partidul liberal-Tătărescu este în opoziție, este de datoria noastră să supunem criticii tezele și atitudinile sale. Întîi, este de relevat că partidul întreprinde o „acțiune de organizare internă“. Motivarea este că, „după fiecare guvernare, partidul național-liberal și-a revăzut programul“. Iată un lucru original. Ar fi mult mai firesc ca un partid să-și revadă programul înainte de guvernare. Cum așa ? Tocmai acum, după ce a primit un vot de blam, a băgat de seamă partidul că e necesar „să cerceteze în amănunt noile

orientări, pentru a adapta programul și ideologia partidului spiritului vremei ?" Tocmai acum cînd deputații liberali au fost scoși din comisiunile Camerei ? Să fii într-un guvern hotărît de stînga, într-un timp în care contingențele noastre externe cer un studiu atent al ideologiei progresiste, să colaborezi cu Partidul Comunist și cu cel Socialist și a doua zi după ce ai ieșit din guvern, cu presupunerea tocmai de a fi în dezacord cu aceste partide, să declari : „Îmi pare rău, a fost o eroare, n-am ieșit fiindcă repudiez doctrina acestor partide, dar n-am «studiat» în amănunt noile orientări, mă duc să le studiez" — asta e de un înalt umor.

În fine, insuficiența studiului „spiritului vremii" privește partidul liberal însuși. Un lucru apare clar. Cei care au căzut nu studiaseră bine „profundele transformări" și „adîncile prefaceri". S-ar bănui dar că noua direcție a partidului trece asupra unor membri mai silitori la studiu. Însă *Drapelul* atrage atenția că partidul rămîne strîns unit, deoarece a observat că partidele politice din trecut care „își desfășurau viața internă în interminabile dispersiuni, stăpînite de spiritul dihoniei" au fost vulnerabile. Și apoi adaugă : „Nu este acesta azi, ca și în trecut, cazul partidului național-liberal, care a știut întotdeauna să se ridice deasupra preocupărilor mărunte personale sau de grup restrîns".

Ei nu, că are haz *Drapelul*. Ce dignitate, ce ținută morală ? Cine vorbește de unitate ? Dar, mă rog, ce este pretinsul partid național-liberal decît efectul dihoniei din sînul veritabilului partid liberal, acela prezidat de d. Dinu Brătianu ? D-l Tătărescu e un transfug, care din preocupări personale a fugit cu firmă cu tot din partidul său, în urma unei intrigi care tocmai țintea la slăbirea organismului central. Eu, cînd e vorba de consecvență, stimez cu mult mai mult, combătînd, firește, celălalt partid, adevăratul partid liberal, și polemizez cu mai multă plăcere cu *Liberalul*. Da, aceia sînt, văzuți cu concepțiile de azi, niște reacționari, niște oameni care nu pricep mersul vremii, dar cel puțin nu sînt ipocriți. Ei nu vorbesc cu atîta emfază de „comandamentele permanente ale neamului", nu se arată deloc dispuși a studia „adîncile prefaceri". Îi vom combate și-i vom spulbera cu un salut totuși din pălărie,

pentru că au curajul de a se face azi campionii capitalului mare. Ce vreţi ? Şeful partidului liberal are 85 de ani, el e îndărăt cu înţelegerea evenimentelor şi aproape n-a fost niciodată ministru. Cînd însă vine d. Tătărescu, care a spart unitatea partidului liberal, ducîndu-l cu o zi mai devreme spre inevitabila prăbuşire şi reclamîndu-se de la I. I. C. Brătianu, care a fost fratele adevăratului şef, şi de la I. G. Duca, fost şef al adevăratului partid, asta este cum nu se poate mai paradoxal, pentru că ceea ce a ţinut pe atîţia în jurul d-lui Tătărescu a fost tocmai preocuparea mărunt personală. Acum, cînd aceasta nu se mai poate satisface, e firesc ca fracţiunea Tătărescu să se lichideze, fie că unii membri, utopici, înţeleg a se reîntoarce în adevăratul partid capitalist, fie că alţii vor să meargă într-un partid veritabil progresist.

Hei, dar aci intervine o nouă teorie. *Drapelul* zice : „Tocmai noi respectăm tradiţia progresistă a partidului liberal". Şi scoate în manşetă un citat din I. G. Duca sunînd aşa :

„Liberalismul consideră că societăţile omeneşti se dezvoltă potrivit unor anume legi, mai presus de voinţa oamenilor, şi că în această veşnică prefacere datoria organizaţiilor politice e să adapteze formele legale nevoilor reale impuse de diferitele faze ale evoluţiunii popoarelor. Prin urmare, liberalismul reprezintă prin esenţa lui ideea de progres."

Am veneraţie pentru memoria nefericitului I. G. Duca, însă citatul nu-i fericit. Prin progres, socialiştii şi comuniştii înţeleg altceva decît fatalismul politic şi adaptarea pasivă la evenimente. A, pricep, în sensul de mai sus, d. Tătărescu e un mare progresist. Este la ordinea zilei un regim cu uniformă albastră ? D-sa se adaptează. Vine un guvern muncitoresc ? D-sa se adaptează. În felul acesta, şi morişca de vînt de pe casă e progresistă.

Un om politic serios, oricare ar fi concepţiile şi sentimentele sale, nu trebuie să facă jocuri de cuvinte. Noţiunea de progres, uzată de marxism, singura în circulaţie azi, indică orientarea spre punctul culminant al desfiinţării claselor, al naţionalizării industriilor şi colectivizării uneltelor de muncă. Un liberal de la 1848 era un progresist, fiindcă făcea un pas spre acest ideal, un liberal de la 1938, colaborînd cu guvernarea albastră, nu mai este

— Naționalizarea acestei instituții a fost primită de majoritatea cetățenilor. Domnilor acționari, vă rog să predați acțiunile.

Atunci, cei în cauză, cu aer de martiri din epoca lui Diocletian, mă imploră :

— Frate ! Prin marele act de la 23 August am dobîndit toți dreptul la libertate ! Să fii adică tu liber să susții naționalizarea, însă și eu să fiu liber a-mi păstra acțiunile. Fii tolerant !

Mă duc la negustor și zic :

— Ți-am pus preț maximal. Scoate marfa și vinde-o, ori te trimit la închisoare.

Atunci, negustorul, care a citit articolul din *Liberalul*, se vaită :

— Iubite, de ce nu respecți „marea și fecunda idee a toleranței ?“ Să avem fiecare dreptul de a trăi cum ne place, d-ta să fixezi pe hîrtie prețuri maximale, iar eu să vînd cum mă taie capul, precum a stabilit Revoluția Franceză, al cărei adept înfocat sînt. Fii tolerant !

Liberalul e pur și simplu ridicul, ca să nu zic mai mult.

„Națiunea“, II, nr. 497, 20 noiembrie 1947, p. 1.

LUCRURI DE ÎNDREPTAT

Nu sînt multe zile de cînd am intrat în prăvălia unui librar care vinde mai mult hîrtie în topuri, caiete, rechizite pentru scris și pentru desen. Am cerut coale simple de scris „Letea“, din care librarul avea din belșug, și anume o mie de coale. Aș fi luat două mii, trei mii de coale, poate și mai mult, însă hîrtia este grea și cele două pachete de cîte cinci sute de coale mi-au rupt mîna, fiindcă eu am obiceiul să merg pe jos. Librarul de care vorbesc nu vinde mare lucru și cum eu i-am cumpărat odată vreo zece caiete groase, iar acum hîrtia, m-așteptam să-mi zîmbească, să mă îmbie ca pe un bun mușteriu.

Dimpotrivă, m-a privit pieziș, ca un comisar care vede intrigat un lucrător făcînd petrecere cu mii de lei suspecți. La ce m-o fi privind așa ? am zis eu în sine-mi. M-am

dumirit cînd un tovarăş ori un amic al negustorului, nemaiputînd să-şi reprime curiozitatea, m-a întrebat :

— Dar ce faceţi cu hîrtia ?

— Scriu, am zis eu inocent şi sincer.

Negustorul şi prietenul lui n-au părut deloc satisfăcuţi de explicaţia mea şi mi-au urmărit ieşirea din prăvălie foarte posomorîţi. Puţin timp după aceea am trimis pe altcineva să ia restul de hîrtie, însă librarul n-a vrut să-i mai dea decît încă o mie de coale, întrebîndu-l iarăşi : „Ce faceţi cu hîrtia ?"

Să nu vă închipuiţi că asta e o întîmplare banală. Deloc. E foarte semnificativă pentru cultura noastră. O mie, două mii de coale, asta nu înseamnă nimic pentru un intelectual. Un jurnalist, un autor scrie numai pe o pagină, iar pentru o carte de cîteva sute de file, dacă face, cum e firesc, şi còpii, are trebuinţă în chipul cel mai normal de cîteva mii de coale. Hîrtia este materialul scriitorului, precum stofa e a croitorului şi piatra a sculptorului. Un librar trebuie să ştie aceasta. Al meu însă nu ştie, fiindcă lumea vine să cumpere două-trei coale sau, în fine, de pe la ţară vreun negustoraş cumpără cel mult cîteva sute spre a le revinde. Aşadar, ce şi-a zis librarul meu ? „Ăsta e un bandit ! Uitaţi-vă la uitătura lui ! Două mii de coale ? Le ia de la mine cu preţul zilei şi le revinde cu coala de trei-patru ori mai scump. Zice el că scrie ? Unde s-a mai văzut om care să scrie pe trei mii de coale ? Ce ! Eu scriu atîta ?"

Va să zică, am întîlnit un librar care suspectează pe cumpărătorii de cantităţi masive de hîrtie, deoarece nu-şi dă seama că există oameni care trăiesc din scris. Dar aceasta e un scandal. Mîine are să mă suspecteze librarul că-i cumpăr prea multe cărţi şi-o să mă ancheteze discret : „Ce faceţi, mă rog, cu ele ? Chioşcarul de ziare, văzînd că cumpăr mai multe ziare deodată, îmi va zice : „Mai bine luaţi hîrtie de pachete, dacă aveţi ceva de împachetat, jurnalele nu ţin !" nepricepînd dorinţa mea de a consulta larg presa.

A murit B. Brănişteanu, gazetarul strălucit asupra căruia s-au scris lucrurile cele mai juste. L-am cunoscut personal numai întîmplător acum vreun an, îndeajuns spre a-mi face o idee despre caracterul lui şi a-l stima. L-am ur-

mărit în ultimii lui ani jurnalistici, articol cu articol, corespuns de el cu aceeași atenție și am descoperit (căci mai înainte nu eram atent) un scriitor plin de intelectualitate, de cultură, de metodă în articol și de stil. Era un profesor a cărui catedră era gazeta. Ce odihnitoare este lectura operei diurne a unui astfel de ziarist, care într-adevăr merită să îndrumeze pe contemporanii săi. Și cu toate acestea, Brănișteanu, respectat în presă, nu era popular. Ca un Pamfil Șeicaru, de pildă. Să fi spus acela toate comediile, să se fi contrazis de la mînă pînă la gură, lumea ar fi zis, ca Orgon despre Tartuffe : *„Le pauvre homme !“* Să fi făcut un șantaj enorm, schimbînd îndată tonul după punerea în buzunar a banilor, toți ar fi exclamat : *„Le pauvre homme !“* Căci acela era bandit și șmecher, și multora le place numai această trăsătură de caracter și sînt indiferenți la scris. Brănișteanu era însă onest, și cine era la noi cinstit era considerat prost.

Sînt lucruri de îndreptat la noi în sensul că librarul să vîndă hîrtie scriitorului, fără suspectare, și jurnaliștii să fie citiți pentru calitatea intelectului lor.

„Națiunea“, III, nr. 534, 9 ianuarie 1948, p. 1.

DOCTRINA DREPTO-STÎNGA

Ceea ce se petrece în partidul liberal, fracțiunea Bejan, este de tot hazul și dezvăluie în toată violența formația morală a vechiului politicianism. Am combătut întotdeauna politica partidului liberal, încît nici vorbă nu poate fi despre vreo modificare a ostilității noastre, decît poate doar în sensul că este de prisos a lupta cu ceea ce nu mai este. Acum nu facem observații de ordin politic, ci numai de caracter etic, în atenția acelora care își fac iluzii asupra noului pretins partid al „păturilor mijlocii“, cum se denumește de cîteva săptămîni fracțiunea Bejan.

Care este formula partidului liberal ? Pe vremuri se făcea mare caz de „conservatorismul progresiv“, care era un fel de *stare pe loc mișcătoare* ori *fier de lemn*. Subtilitățile sînt în tradiția politicianismului, și răposatul actor

Millo ridiculiza într-o canțonetă, *Paraponisitul pus în slujbă*, pe adepții partidului Drepto-stîngo-centralo-fracționist.

Bietul Millo ! Parcă ar trăi azi. Chiar așa e cazul cu partidul liberal. D. Tătărescu a afirmat că e în dreapta, d. Bejan spune că e în stînga, d. Dinu Brătianu pretinde că gruparea Tătărescu e fracționistă, d. Tătărescu, din contră, susține, scoțînd portretele Brătienilor, că reprezintă centrul, unii spun că sînt stînga dreptei, iar alții dreapta stîngei, într-un cuvînt, sînt drepto-stîngo-centralo-fracționiști.

D. Bejan e și mai abil. D-sa este capitalist, ca orice om cu capital care vrea să și-l păstreze. Dacă ar mărturisi aceasta onest, cum au făcut vechii liberali diniști, l-am combate, însă cu cruțarea cuvenită unor oameni fără înțelegerea timpurilor noi. D. Bejan vrea să fie suplu ca trestia din fabulă, să se îndoaie fără a se rupe, ca să revină îndată la loc, după ce trece furtuna. Pare evident că pentru d-sa d. Tătărescu n-a corespuns întocmai concepției pe care o are despre trestie, fiindcă s-a prăbușit ca un mizerabil pom inflexibil. Flexiunea d-lui Bejan stă în aceea de a rămîne capitalist, dar a da să se înțeleagă că e dispus a-și însuși ideologia clasei muncitoare, a marxismului chiar. D-sa a descoperit o speță inedită de om politic, de adus la cunoștința lumii democrate și care se cheamă capitalistul comunist.

Confuziile acestea privesc partidul liberal. Felul în care înțelege gruparea a se salva prin doctrina drepto-stîngă e și amuzantă, ducînd totdeodată infailibil la lichidare. Nu noi ne vom amesteca într-un proces natural. Un fapt este cert. Pentru cine examinează ca simplu spectator literar certurile din partidul liberal, o întrebare se pune : pentru care motive puținii membri ai partidului se lichidează reciproc, după exemplul celor doi membri ai partidului dr. Lupu ? Departe de noi de a face o cît de mică mișcare în favoarea d-lui Alexandrini, criticat de noi fără cruțare în tot momentul. D. Alexandrini a fost vinovat, dar d. Bejan n-are nici un cusur ? De ce n-a dat la iveală în timp oportun politica sa stîngo-dreaptă împotriva politicii drepto-stînge a d-lor Tătărescu-Alexandrini ?

Există oameni de formație vechi burgheză, care, spre a se salva, smulg de pe ei mîinile disperate ale celor care se agață, fricoși de înec, de hainele lor. Paraponisit ca eroul lui Millo, d. Bejan, naiv și crunt, execută pe foștii lui tovarăși, nu mai vinovați decît el, cu o meschinitate care îngrozește, cerînd excluderea lor din parlament fie și pentru două zile. Și totul fără nici o rațiune, pentru că noua politică are nevoie de democrați siguri.

Să nu spere d-l. Alexandrini nici o mișcare de compătimire din parte-ne, adversari de totdeauna ai d-sale. Pentru noi, tot ce e acolo este învechit și indiferent. Dar dacă omenește ne-am pune în ipoteza d-lui Alexandrini, față de judecătorii săi din partid, omenește în situația d-lui Alexandrini, i-am disprețui.

„Națiunea", III, nr. 574, 26 februarie 1948, p. 1.

SERVIETA CU ZARZAVAT

Să nu vă mire titlul frivol al articolului meu, care, dimpotrivă, este rodul unei observări îndelungi și serioase, cu importante implicații culturale și politice, într-o vreme mai ales cînd culturalul merge mînă în mînă cu politicul. Toată lumea știe că în comerțul român se găsesc serviete de piele, foarte frumoase, și că mulți cetățeni, cu aparență de intelectuali, cumpără acest articol. O servietă are scopul să ne ajute a transporta cărți și manuscrise, mai mult decît asta nu-i rostul său, și oriunde în alte părți, cînd un cetățean are o servietă, vrea să zică neapărat că omul are cărți și manuscrise.

Ei bine, la noi, încă de multă vreme observ că numeroși cetățeni de formație burgheză folosesc servieta pentru a transporta ca într-o valiză alte lucruri, linjerie și chiar zarzavaturi. Servieta a luat locul valizei sau a coșniței de piață. Ce înseamnează aceasta ? În primul rînd, rușinarea de valiză și coșniță și un omagiu, aparent, adus intelectualității. Nu-i frumos ca un om cu carte să fie văzut cu coșnița. Acest soi de transport e destinat prole-

tarului. Dacă totuși ești în trista situație de a trebui să-ți cumperi brînză și ridichi, măcar pune-le într-o servietă, ca lumea să creadă cum că transporți cărți. Aparența de a avea cărți e nobilă. Atît de mult a prins acest snobism, încît multe persoane și-au cumpărat serviete pentru a masca pachetele cu cumpărături profane.

Tot e un bine, veți zice. Omul cu servietă omagiază cartea și, bineînțeles, cînd a terminat transportarea ridichilor își umple servieta cu volume. Aci vă înșelați. Oamenii cu servietă pe care îi cunosc eu n-au cărți și disprețuiesc ideologia și literatura. Servieta lor e o perfectă formă fără fond. Acești bravi burghezi se rușinează cu egală vigoare și de ridichi, și de cărți și au din mediul intelectual doar sentimentul că servieta e un obiect de distincție. Acest fel de falsă intelectualitate suferă analogic cu preocuparea unora de mobila de stil. Sînt atîți care au auzit că nu-i select să ai în casă orice mobilă, ci numai una de stil și de aceea caută la mica publicitate o atare mobilă. Și într-adevăr, acolo se oferă frecvent „mobilă stil". Atît și nimic mai mult. Dar ce stil anume, asta nu se spune la noi, fiindcă nimeni nu are noțiune clară de ceea ce înseamnă un stil. Omul nu caută mulțumirea personală într-anume stil, ci numai înlăturarea rușinii de a nu avea „mobilă stil".

Descărnarea aceasta a fructelor de pulpa lor e încă un fenomen regretabil al civilizației, și era noastră progresistă n-o mai poate tolera. Nu e nobil a avea servietă, ci servietă pentru cărți. Nu e nobil nici a avea bibliotecă, ci a citi cărți. Părerea cîtorva persoane așa-zise distinse este neglijabilă față de mulțumirea cu totul substanțială de a lua cunoștință de marile valori. Strigătelor de alarmă ale unor nobili domni că intelectualitatea noastră este în primejdie nu le-am dat și nu le dau nici o importanță. Sînt exclamații de oameni care se slujesc de servietă pentru transportul pijamalei. Intelectualitatea nu-i niciodată în primejdie, și un Newton, un Eminescu pot oricînd să se manifeste. Oarecari erori din entuziasm nu alterează adevărul că omul nepervertit de prejudecăți burgheze iubește cartea pentru ea și că va asculta cu reculegere glasul celui inspirat. Pietrele nu vor sări niciodată în obrazul lui Orfeu. Ceea ce trebuie să facem noi, adevărații intelectuali, cu

tot zelul progresist și cu o decisă metodă critică, este de a scoate ridichile din serviete spre a face loc cărților. O operă de educație plină de tact și statornicie trebuie întreprinsă pentru a cîștiga mulțimea la bucuriile gîndirii și ale artei. O servietă umplută cu ceea ce formează conținutul firesc al plasei și al coșului de piață e semnul unei existențe sterpe, lipsite de orizont. Satisfacția de a eluda reproșul opiniei publice înguste prin folosirea unui obiect distins e mizerabilă și obositoare. Ce-mi pasă mie de părerea profanilor față de bucuriile mele adînci ? Adevăratul intelectual progresist ține într-o mînă poeziile lui Eminescu și într-alta ridichile și pășește astfel neturburat în văzul tuturor și fără servietă, pentru că nu există rușine comparabilă (în cercul veritabililor intelectuali) cu aceea de a-ți cădea din servieta în care se poartă obișnuit Shakespeare ori Maiakovski, niște simple legături de zarzavat.

„Națiunea", III, nr. 637, 15 mai 1948, p. 1.

COLOCVIUL CĂRȚILOR

De curînd s-a întîmplat să rămîn singur într-o bibliotecă de împrumut dintr-o localitate de odihnă. Custodele, chemat grabnic într-un loc, m-a rugat să păzesc cîteva minute depozitul. Era, de altfel, pe înnoptate, și biblioteca urma să fie închisă. Mă uitai la rafturi. Pline toate cu volume, care de care mai bine tipărite și legate, unele însă curate și dichisite, altele înfoiate de prea multă frunzărire a filelor. Ședeam pe scaun și aproape dormitam, cînd mi se păru a auzi un șopocăit. Cu mirare constatai că era o convorbire în regulă. Îmi pusei capul în palme și ascultai smerit. Împărtășesc cititorilor o parte din acest colocviu.

— Of, of, of, of !

— Cine suspină, soro, acolo ?

— Eu, dragă ! of, of, of !

— Cine ești tu ?

— Sînt o carte pe care n-o cere și n-o citește nimeni.

— De ce ?

— Dumnezeu știe. Zice că sînt schematică și lipsită de viață, că nu sînt compusă în spiritul realismului socialist.

— Și despre altele se spune asta și tot le mai cere cineva.

— Vezi că despre mine nu pomenește nimeni, trec ca o carte plictisitoare și lipsită de miez. Oamenii mă sucesc, mă învîrtesc, mie îmi bate inima cu nădejdea că mă voi căpătui în fine, dar apoi mă aruncă iar în raft. Of, of, of, of!... Închipuie-ți, mi-e și rușine să-ți mărturisesc. Sînt netăiată!

— Cum ești?

— Sînt netăiată!

— Într-adevăr, mare rușine pentru o carte!

— *(Alt glas :)* Nu te plînge, că eu stau și mai rău ca tine. Tu cel puțin poți să te mîndrești că ai rămas pură toată viața, în fine, că n-ai voit să te lași profanată. Dar eu sînt cum e mai rău : tăiată numai pe jumătate.

— Ce spui! Și cum se explică asta?

— Cititorii mă iau, atrași de titlu, se urcă în pat, aprind lampa pe noptieră și încep să mă citească. Apoi mă găsesc așa de încîlcită și de anostă, încît adorm. A doua zi mă înapoiază la bibliotecă. Am pierdut orice nădejde să mă taie cineva pînă la fine.

— Să ceri să facă din tine o ediție tăiată și cartonată.

— Am cerut, dar ce editură vrea oare să mă mai retipărească?

— *(Altă voce :)* Eu, dragele mele, sînt o carte bună, scrisă de un tînăr. Toată lumea pune speranțe în autorul zilelor mele, deși i se fac încă tot soiul de critici, printre care aceea că n-a atins măiestria literară. Nenorocirea mea este că sînt așezată în raft tot lîngă clasici, Caragiale, Rebreanu, Slavici, Sadoveanu. Cititorii mă iau în mînă, apoi iau și pe vecinele mele, mă așează la loc, iar mă iau. Mulți zic : „Hai să citim și un scriitor mai nou, să-l încurajăm!" Mie însă așteptarea asta, ezitarea între mine și alte cărți îmi dau nervi.

— O să vină o vreme cînd tu ai să fii o carte clasică și altele mai noi o să aibă nervii tăi.

— Se poate, dar pînă atunci îmi vin istericale.

— *(Alt glas :)* Eu sînt o carte dintre cele mai citite și sînt scrisă chiar de un tînăr. E drept că stau pe un raft

deosebit, nesupărată de concurența clasicilor. Lumea mă cere și cred, pe cîte am auzit pe unii și pe alții, că pentru merite adevărate. Zice că sînt o carte profund realistă, ferită de schematism, naturalism, idealism și formalism. Ce-or mai fi și astea ?

— Atunci, bucură-te !

— Vai, vai, vai, ce să mă bucur, păcatele mele ! Am să mor în floarea vîrstei.

— De ce ?

— De atîta lectură am să mă feștelesc și am să mă topesc și o să fiu înlocuită cu alt exemplar nou.

— De, dragă, o viață avem. Vrei să rămîi netăiată ca tovarășa de colo ? Și pe ea are s-o arunce în pod ori o s-o dea la maculatură, ca să nu mai ocupe raftul degeaba.

— *(Alt glas :)* Fetelor, nici una din voi nu are o soartă mai amară decît a mea. Aoleo, aoleo, cum mă dor încheieturile !

— Ce-ai pățit ?

— Toată lumea mă ocărăște și mă trîntește. A ieșit inima din mine.

— Cine ești tu ?

— Sînt *Dicționarul limbii române literare contemporane* al Academiei R.P.R., n-aș mai fi !

— Dar de ce ești așa de amărîtă ?

— Nu mă mai întreba ! Îmi vine să m-arunc în foc. Îți închipui că sînt o carte pe care orice om al muncii o consultă ca să se lămurească asupra înțelesului unui cuvînt. Se întîmplă ca vorba căutată să nu se găsească sau ca explicația să pară încurcată. Atunci să vezi scandal ! Oamenii mă izbesc de masă, mă îmbrîncesc în raft. Pe urmă sînt ăștia, cum le zice, specialiștii, care caută noduri în papură. Oi fi avînd eu unele greșeli, dar cred că sînt o operă folositoare, și pe urmă nu poți fi și lînoasă, și lăptoasă, și devreme acasă. Răuvoitorii mei se strîng aci, mă iau în mîini pe rînd, mă răsfoiesc, mă trîntesc pe masă, țipă, discută. Unul vine ieri și zice : „Am citit *Vlaicu-vodă* de Al. Davilla, după ce l-am văzut reprezentat la teatru. Acolo printre personaje sînt și *căușei*. Iau eu dicționarul și caut. Nimic. Căușel înseamnă «căuș» mic, vas de lemn în formă de cupă. Însă un căușel de făină nu poate juca pe scenă. Atunci am deschis dicționarul mai

vechi al Academiei, unde se notează și sensul «suspect», argotic, de «căprar», «grade militaire inférieur», poate confuzie cu «ciauș». Și nu dă nici un exemplu. Acum, dicționarul ăsta (și mă ia în mînă pe mine) scoate de tot acest înțeles. Dacă însă ar fi despuiat un clasic precum este Al. Davilla, trebuia neapărat să-l pună." Și poc, mă izbește de masă. Custodele, văzînd că lucrurile se îngroașe, mă luă și mă azvîrli cu ciudă în raft. Ah, soro, numai dicționar să nu fii !

— Of, of, of, of ! se auzi iar un oftat în rafturi.

— Cine se mai bocește acolo ?

— Sînt ediția operelor lui G. Topîrceanu. Toată lumea mă citește cu nesaț și pot să zic că regimul nostru mi-a dat cinstea ce mi se cuvenea. Totuși sînt tristă. Am aflat că soția poetului e foarte rău bolnavă la Nămăești și cu o pensie mică. O înlesnire din partea Uniunii Scriitorilor sau a Academiei R.P.R. ar fi o binecuvîntare. Dar cine să spună toate acestea, căci glasul nostru nu e înțeles de oameni ?

— Eu ! am strigat, ridicîndu-mă în picioare.

Atunci se auzi o prăbușire grozavă, dicționarul care ședea într-un peș și alte cărți se rostogoliră pe dușumea. O zbughii pe ușă afară.

— Ce-i cu dumneata ? mă întrebă custodele.

— Am auzit cărțile vorbind !

Custodele mă privi lung, clătinînd din cap.

„Contemporanul", XI, nr. 30, 27 iulie 1956, p. 1; 4, rubrica „Cronica optimistului".

VAPORUL ÎN ANUL 1627

— Tovarășe profesor, citesc cu multă plăcere *Cei trei mușchetari* de Alexandre Dumas, apărut de curînd în traducere românească. Ceea ce mă încîntă cu deosebire este faptul de a constata că anume invenții tehnice sînt mult mai vechi decît îmi închipuiam. De pildă, d'Artagnan așteaptă *vaporul*.

— Fugi d-acolo, că nu se poate.

— Ba da, tovarășe profesor. Iată ce scrie aici (vol. I, pag. 247) : „A doua zi dimineața, către ora nouă, *vaporul* ancoră la Saint-Valéry. Fără a pierde vreme, D'Artagnan se și îndreptă spre hanul cu pricina și-l recunoscu după larma dinăuntru..."

— E surprinzător. Poate e o greșeală... de tipar.

— Nicidecum. Se pare că flota engleză în acea vreme, adică în primele decenii după 1600, sporea vertiginos în vase cu aburi. Ilustrul Buckingham ia parte la lansarea a patru vapoare. Să vă citesc : „Tot orașul fremăta de un du-te-vino nemaipomenit : patru mari *vapoare*, de curînd construite, fuseseră tocmai lansate pe mare ; pe dig, în picioare, Buckingham, de sus pînă jos în aur, scînteind ca totdeauna de diamante și nestemate, la pălărie cu o pană albă care-i cădea pe umăr, stătea înconjurat de un stat major, aproape la fel de strălucitor ca și el" (vol. II, pag. 172).

— *(Eu, suspect de serios :)* E un lucru care revoluționează complet istoria progresului tehnic. Pe cît știam, Denis Papin, care s-a născut la 1647, deci după epoca în care Buckingham lansa vapoare cu aburi, a făcut întîia experiență cu un vapor cu aburi cu patru roți la Munden, în Germania, în anul 1707. Practic însă, abia cu o sută de ani mai tîrziu, în 1807, americanul Fulton a pus pe apă primul vapor. Dar dacă dumneata spui altfel...

— Categoric, tovarășe profesor. Nu-i nici umbră de îndoială. Manualele, dacă scriu altfel, trebuiesc revizuite. În vremea asediului orașului La Rochelle, englezii aveau o flotă alcătuită exclusiv din vapoare, adică vase cu abur. Citez : „Cînd a aflat de moartea lui Buckingham, cea dintîi teamă a regelui Angliei, Carol I, a fost ca îngrozitoarea veste să nu slăbească dîrzenia apărătorilor orașului La Rochelle ; el încercă — scria Richelieu în *Memoriile* sale — să le ascundă știrea cît mai mult cu putință, poruncind să se închidă toate porturile regatului său și îngrijind de aproape ca nici un *vapor* să nu părăsească Anglia înainte ca armata, pregătită de Buckingham, să fi pornit..." (vol. II, p. 272).

— Crezi oare că Richelieu a călătorit cu vaporul ?

— După toate probabilitățile, da. Nu văd de ce nu s-ar

fi folosit de un mijloc înaintat de locomoțiune și ar fi navigat în nava cu pînze ?

— Napoleon Bonaparte a primit în acest caz din partea englezilor o ofensă gravă. Ei, care aveau din vremea lui Buckingham o flotă de vapoare, l-au trimis la Sf. Elena pe bordul unei nave cu pînze, „Northumberland", precum scrie contele Los Cases (*Mémorial de Sainte-Hélène)* : „*Nous faisions voile, autant que le vent nous le permettait...*", „navigam cu pînzele desfăcute pe cît îngăduia vîntul" etc.

— Nu mă gîndisem la asta, dar, de bună seamă, aveți perfectă dreptate. Nu degeaba se vorbește de perfidul Albion.

— *(Eu, de o gravitate impenetrabilă :)* Îmi vine acum altă idee. Folosirea tehnică a aburului în navigație s-a făcut, cum e și natural, aproape concomitent cu invenția drumului-de-fier. Stephenson a urnit întîiul tren tras de o locomotivă pe șine în anul 1829. Bineînțeles, după descoperirea dumitale, această dată trebuie împinsă cu cel puțin două secole înapoi. Ei bine, în cazul acesta, D'Artagnan, Buckingham, Richelieu călătoreau cu trenul.

— Raționamentul e fără cusur.

— Curierii veneau la Londra cu trenul, aducînd știri majestății-sale Charles I despre starea vapoarelor din porturi.

— Lucrul e probabil. Un pasaj de la p. 242 a volumului I lasă a se bănui acest lucru. „Tot acesta să fie și răspunsul pe care l-ar da majestății-sale, dacă din întîmplare regele ar dori să știe pentru ce nici un *vapor* nu poate părăsi porturile Marii Britanii ? adăugă zîmbind secretarul".

— Ceea ce mi se pare cu totul regretabil este că istorici, crezuți serioși, ca David Hume, nu pomenesc nimic despre vapoare. După el, Charles I *(Histoire d'Angleterre par David Hume, continuée jusqu'à nos jours par Smollett, Adolphus et Aikin...*, Paris, 1839) a echipat o flotă („*composée de quatre-vingts navires de différentes grandeurs*") care „*fit voile*", porni cu pînzele umflate. Deci erau corăbii (p. 12, sub anul 1626). Dar mai departe, sub anul 1627 (p. 33) zice : „Puse să se înarmeze o flotă de o sută de pînze, cu șapte mii de oameni la bord, pentru a

face o invazie în Franța, iar comanda acestor forțe fu încredințată ducelui de Buckingham..." Scandalos mi se pare iarăși, dacă ceea ce mi-ai revelat cu privire la aplicarea aburului e adevărat, că poeți englezi ca James Thomson, Thomas Campbell, care cîntă puterea navală a Marii Britanii, sau, ca cel din urmă, bătălii vestite pe mare, nu scot o vorbă despre vapoare :

„Ye Mariners of England
That guard our native seas !"

„Voi marinari ai Engliterii
Care păziți mările noastre natale..."

zice Campbell, în 1801, într-o odă navală. Însă pomenește numai de vînt și furtună și deloc de motoare, elice, roți și alte mecanisme, semn că are în vedere corăbii cu pînze. Te întreb, tinere, ce este atunci adevărul ? Nu este oare scuzabilă o criză de scepticism ? Dar, ascultă, îmi trece prin minte o teribilă bănuială. Caută, colo, în raft și scoate textul original al romanului lui Dumas.

— Iată-l !

— *(După cîteva răsfoiri :)* Oh, dar e cu totul altceva, mă miram eu. Lucrul nu-i mai puțin uimitor. Nu vezi că tovarășii traducători au tălmăcit alandala ? Aci scrie nimic altceva decît *vaisseau,* care înseamnă *vas* iar nu *vapor : „Sera-ce la réponse qu'il devra transmettre à Sa Majesté, reprit en souriant le sécrétaire, si par hasard Sa Majesté avait la curiosité de savoir pourquoi aucun v a i s s e a u ne peut sortir des ports de la Grande-Bretagne ?" „Le lendemain vers neuf heures du matin o n a b o r d e* à Saint-Valéry" (nici umbră deci de vapor). Sau : *„Quatre grands v a i s s e a u x récemment achevés venaient d'être lancés à la mer".* „Buckingham"... „Richelieu", în fine, ce mai vorbă ? Tălmăcitorii nu prea sînt tari nici la istorie și parcă nici în limba franceză.

— Sînt cu totul mîhnit. Închipuiți-vă ! Patruzeci de mii de exemplare ! Zeci de mii de tineri vor învăța că în 1627 Buckingham comanda o flotă de vapoare.

„Contemporanul", XI, nr. 31, 3 august 1956, p. 1, rubrica „Cronica optimistului".

L-am vizitat ieri pe directorul Institutului de Folclor Comparat (puteți înlocui numele și titlurile cum poftiți, interesantă este esența, care e adevărată). Era foarte agitat.

— Azi — zice el — trebuie să primesc de la tînărul nostru orientalist Pociovălișteanu lucrarea *Balaurul și calul în epica sanscrită*. Tremur că n-are să mi-o aducă.

— De ce ? E leneș, lipsit de conștiință ?

— Aș. Pociovălișteanu e un savant serios, una din nădejdile noastre. Excesul maladiv de conștiință, asta îl face să întîrzie. Pe urmă, e și cam bolnav.

— Nu pricep cum conștiința în muncă poate fi maladivă.

— Foarte simplu. Sînt operații care se fac bine într-un timp dat. Prea pripite sînt superficiale, prea lente, devin tardive și stîngace. Un violonist face zilnic studii răbdătoare înainte de a da concertul. Dacă însă amînă concertul la infinit și studiază, studiază, atunci nu e un mare violonist. Fobia trădează o lipsă de siguranță profesională. Nu e permis, mă-nțelegi, să ari din primăvară pînă-n toamnă ogorul, sub cuvînt că vrei să faci lucru conștiincios. Mori de foame. Este un oțel numit „austenitic", care, turnat prea tîrziu, arde totul și nu mai e bun de nimic. Munca se face în folosul vieții, și dacă uităm acest lucru, producem opere care, sfîrșite peste termenul legiuit, sînt depășite de viață. Asta e rostul planificării. Am să-i fac lui Pociovălișteanu un tărăboi nemaipomenit, toate trăsnetele lui Jupiter am să le zvîrl asupra lui. Ssst ! Vine. Du-te în biroul de alături. (Urmează dialogul dintre director și Pociovălișteanu.)

— Pociovălăștene, a sosit termenul fatal cînd trebuie să-mi predai faimoasa lucrare despre *Balaurul și calul în epica sanscrită*.

— Tovarășe director, am...

— Pociovălăștene, n-ai adus lucrarea, ca de obicei.

— Aș mai fi avut cîteva detalii.

— Pociovălăștene, ești un impostor, pentru că uzezi de arma seducției, cel mai pernicios dintre impostori. Ești o sirenă, Pociovălăștene, dar urechile mele, ca și ale lui Odiseu, sînt astupate cu ceară. De ce m-ai purtat cu vorba atît timp, mistificator amabil ?

— Știți că am fost cam bolnav.

— Pociovăliștene, la 1 iunie 1956, cînd m-ai amăgit că-mi vei face revelații asupra epicii sanscrite, mi-ai declarat că te doare capul. Ți-am dat personal o pilulă adusă de la Pekin, preparată pe baza farmacopeei tradiționale, și te-am amînat la 15 iulie. La 15 iulie, mi-ai împărtășit că ai insomnii din cauza caniculei. Ți-am oferit, Pociovăliștene, două măciulii de mac.

— Care și-au făcut efectul.

— Perfect. Te-am amînat la 1 septembrie. Atunci m-ai rugat să-ți dau alt soroc, deoarece ai turburări de nutriție. Am contribuit, Pociovăliștene, la restabilirea ta, dîndu-ți sfaturi foarte salutare.

— Sfaturile dumneavoastră s-au dovedit prețioase.

— Se poate, dar studiul nu mi l-ai adus.

— Am suferit de bronșită.

— Să zicem. La 31 ianuarie 1957 nu mi-ai adus decît scuze, iar eu ți-am oferit floare de ceai culeasă de mine însumi la o întovărășire pentru cultura ceaiului în China.

— V-am exprimat recunoștința mea.

— La 1 februarie ai fost bolnav, la 15 martie indispus, la 1 iunie surmenat. Și toate astea din frica de răspundere, Pociovăliștene, boală eminamente burgheză. Ia seama, Pociovăliștene, popoarele Asiei se ridică, coreeni, chinezi, indonezieni, indieni, arabi vin la București, ca și cînd ar fi la o palmă de loc. Covorul fermecat, Pociovăliștene, nu mai e o născocire de basm. Românii merg în fiece an pînă la Pacific, am văzut Fluviul Galben și Fluviul Albastru. Și noi, care avem un institut de folclor comparat și sîntem datori a adînci cunoștințele despre civilizația și popoarele Asiei, stăm cu mîinile în sîn ? Ascultă aici, Pociovăliștene :

Jitendriyatvam vinayasya karanam
gunaprakarsho vinayad avapyate etc., etc.

(Paul Regnaud, *La Rhétorique sanskrite*, Paris, 1884, p. 166).

Adică : „Izbînda pe care o cîștigi asupra simțurilor este instrumentul moderației ; din moderație rezultă excelența calităților ; prin excelența calităților te faci iubit de alții ; a ocupa locul de frunte, făcîndu-te iubit de alții, iată fericirea." Ai înțeles, iubite Pociovăliștene ?

— Nu tocmai bine.

— Pociovăliștene, moderația în erudiție, izbînda asupra factologiei producătoare de bucurii senzuale, înțe-

legerea științei ca o îndeletnicire folositoare semenilor tăi, poporului, mă-nțelegi, așa încît să fii iubit de el, aceasta-i fericirea. Aș vrea, Pociovăliștene, să te frig cu un foc subtil și tonic, să te cobor în adîncul unei mine, să te țin în zgomotul a sute de motoare într-o uzină, să te așez cu obrazul în fața unui cuptor de topit oțelul, să te sui pe un tractor ca să mergi o zi în bătaia vîntului de primăvară cu ochii la liniile drepte trase de pluguri, să te expediez pe puntea unui vas de pescuit pe marea bătută de furtună, pentru ca toate acestea să-ți pună spiritul în mișcare. Îți trebuie o emoție sublimă, Pociovăliștene, ca să devii, dintr-un excelent erudit, un educator de suflete.

— O asemenea emoție...

— Taci din gură, Pociovăliștene. La 1 octombrie, în ședință plenară lărgită, te-am implorat să te ferești de boli și ți-am oferit o sumedenie de plante medicinale orientale.

— Iar eu mi-am permis să mă revanșez cu o ciupercă japoneză.

— Am băut, Pociovăliștene, de hatîrul tău, zeamă de ciupercă japoneză, conjurîndu-te ca pînă la 1 ianuarie 1958 să-mi încredințezi lucrarea. Unde este studiul, Pociovăliștene? De ce n-ai adus studiul, grațios bandit?

— L-am adus, tovarășe director. De cînd vreau să vă spun.

(Tăcere de surpriză. Foșnet de file răsfoite.)

— E bun, Pociovăliștene. Foarte bun. Nu-mi vine să cred ochilor.

— În sănătatea dumneavoastră, tovarășe director, și pentru un an spornic.

— Nu-ți spuneam eu? Îți trebuia o emoție sublimă.

„Contemporanul", nr. 1, 10 ianuarie 1958, p. 2, rubrica „Cronica optimistului".

A!

Vroiam să scriu ceva în proză despre viața rurală sub regimul nostru, să înfățișez pe țăranul nou folosindu-se, asociat cu semenii săi, de cele mai înaintate instrumente

de muncă agrară, informîndu-se despre progresele științei, începînd a se bucura de binefacerile civilizației (electricitate, radio etc.). Avînd în vedere că viața în roman ori nuvelă, deși creată de autor, are totuși toate aparențele vieții adevărate, întrucît oglindește, cum se zice, ceea ce se petrece sub ochii scriitorului, care ridică particularul la altitudinea universalului, fără a ieși din concret, nu m-am sfiit să descriu neted ceea ce am văzut cu ochii fanteziei, după ce am contemplat îndelungă vreme realitatea fenomenală. Așa au făcut toți scriitorii, mari și mărunți, înainte, așa vor face, fără îndoială, scriitorii viitorului. Arta caută, se zicea și altădată, verosimilul, adică iluzia adevărului, sentimentul de a ne afla în fața unei lumi posibile, coerente și inteligibile.

Am un prieten prozator, purist îndărătnic, care nu e de aceeași părere cu mine și cu toți oamenii de bun-simț. Fanatic slujitor al poeziei pure, el pretinde că și proza nu-i valabilă decît ca poezie și în măsura în care e „pură", adică expurgată de tot ce e tangibil, concret și nemuzical. Singura realitate pe care o tolerează e suprarealitatea, visarea cea mai absurdă și mai spontană, spunînd despre dezorganizarea totală a oricărui concept de univers. În fine, teoriile astea, atît de perimate azi, sînt destul de cunoscute, încît mă mulțumesc să vă spun în două cuvinte ce-am pățit cu amicul meu. Acesta a găsit pe masa mea de scris o filă, a străbătut-o cu ochii, apoi, zbîrcind din nas, a împins-o la o parte ca pe un lucru rizibil. Pagina (ce-i drept, o simplă stîngace exercitare) suna cam astfel :

„Pe șoseaua ce trece prin Pociovaliștea, satul de naștere al ilustrului orientalist Pociovălișteanu, se auziră în dimineața zilei de 11 mai, la ceasul cînd cocoșii salută mijirea zorilor, hîrîituri difuze și zdupăituri prelungi, ca de mari tancuri trecînd spre un front de luptă.

— Oare ce să fie ? zise Niculița lui Drăgan, ridicîndu-se în capul oaselor.

În loc să răspundă, Drăgan împinse ochiul ferestrei mici ce da înspre șosea. Un cocoș bătrîn, căscînd pliscul, îi cîntă ostentativ cucurigu, ca și cînd i-ar fi notificat personal iminența răsăririi soarelui.

— Unde porniți, bre ? întrebă Drăgan pe Surtuc, mecanizatorul, care venea în fruntea unui șir de monștri mecanici, conducînd o sapă rotativă.

— Nu pornim, ne-ntoarcem.
— Păi de unde acum, în revărsatul zorilor, cu mașinăriile astea ?
— Făcurăm prașila oarbă la porumb. Gata.
— Noaptea, mă ?
— Noaptea, pe electrică.
— A ! se miră Drăgan. Bre, tu glumești ?
— Du-te de vezi, îi strigă clipindu-i ștrengărește cu un ochi, Surtuc, în vreme ce se îndepărta cu mașina.
Un stol de vrăbii făceau o larmă teribilă într-un salcîm din marginea drumului, o vacă trecea agale mînată de o fetiță. Se luminase de-a binelea și cumpăna fîntînii scîrțîia" etc., etc.

— Ei, — zisei eu către amic — nu-ți place, este evident.
— Nu ! mărturisi amicul, fără pic de caritate. Întîi de toate, dialogul e cu desăvîrșire din ordinea celei mai lamentabile proze. Anecdotă joasă, lipsită de orice mesaj, simplă transcripție a evenimentului social.
Apucînd foaia, prietenul îmi hașură cu creionul tot ce era dialog, apoi reciti, mormăind, ceea ce rămăsese :
„Pe șoseaua ce trece prin Pociovaliștea, satul de naștere al ilustrului orientalist Pociovălișteanu, se auziră în dimineața zilei de 11 mai, la ceasul cînd cocoșii salută mijirea zorilor, hîrîituri difuze și zdupăituri prelungi" etc... etc.
Inima îmi sări din loc cînd amicul zbîrci iar din nas, agitînd în aer creionul.
— Este inadmisibil — sări el deodată — să păstrezi în Poezie determinațiile prozaice de timp și spațiu. Ce-mi pasă de Pociovaliștea și de ziua de 11 mai ? Totul trebuie ridicat în zona absolutului. Și cu creionul șterse alte cuvinte.
— *„Si j'écris quatre mots, j'en effacerai trois..."* recitai eu, resemnat, vestitul vers al lui Boileau. M-așteptam ca, după o așa de radicală operație, amicul meu să depună instrumentul său chirurgical. Însă, el căuta înverșunat cu ochii alte tumori de extirpat.

— Faci un abuz neiertat de descripție, unul din procedeele cele mai vulgare ale retoricei. În orice dimineață cîntă cocoșii, în toți pomii se ciorovăiesc vrăbiile, toate cumpenele scîrțîie, toate vacile sînt mînate de cîte o fetiță... Cîtă prolixitate în cîteva rînduri !

— *„Le secret d'être ennuyeux c'est de tout dire !"* enunţai eu autoironic un apoftegm al lui Voltaire.

Amicul nu dădu nici o importanţă iritaţiei mele.

— Nu găsesc — continuă el — nici o vibraţie profundă a coardei celeste şi deci necontingente din singura lume care mă interesează, aceea a Subiectului pur, sustras oricărei activităţi practice şi deci convenţionale. Un singur sunet, aci, răsună din empireul nostru, de la nivelul lui Sirius, înăbuşit din păcate şi acela de un tumult de zgomote mundane.

— Ce sunet ?

— A ! — vocaliză amicul — A ! de la începutul frazei : „A ! se miră Drăgan..." E un son exultant, o expansiune serafică a sufletului în faţa miracolului universului. Legenda franciscană ne vorbeşte despre această vocală mistică, Alpha oricărei cunoaşteri, în istorioara despre Sfîntul Francisc, care, ieşind dintr-o biserică, înflăcărat de duhul divin, n-a mai putut profera către fratele Masseo decît A.A.A.

Eu, la început, mă încruntai la ideea că din tot ce scrisesem nu rămînea în picioare decît o vocală, apoi deodată, invadat de o veselie interioară, îmi compusei o faţă îngerească şi cît mai naivă şi lăsai să-mi gîlgîie din gură din ce în ce mai impetuos valuri de A :

— A, AAAA ! A.A.A. ! A.A.A.A.A. !

Şi cîntai astfel, pînă ce amicul meu, pricepînd că-l iau peste picior, ridică din umeri ca în faţa unui obstinat cu care nu e nimic de făcut şi ieşi pe uşă afară, fără a-mi spune măcar : „La revedere !"

„Contemporanul", XIII, nr. 21, 30 mai 1958, p. 1—2, rubrica „Cronica optimistului".

RENTA SPAIMEI

Decorul reprezintă, adică este, de fapt, un interior de o mare fineţe în maniera secolului XVIII, în care toate mobilele par (şi sînt) autentice, restaurate cu grijă. În mijloc, splendid şi vast birou plat stil Louis XV, uşor sinuos, garnisit cu somptuoase bronzuri aurite. În stînga,

deasupra unui șemineu, gobelin reprezentînd curteni și doamne mergînd călare la vînătoare. Canapele, berjere, acoperite cu tapițerie Beauvais. Două imense lustre de cristal aprinse în dreapta și stînga. În fund, mare ușă-fereastră împărțită în carouri dă spre partea de sus a unui peristil formînd un peron larg în gustul epocii lui Washington. Deși e seară, se văd în fund arborii seculari ai unui parc. Salonul se află, de bună seamă, la etajul unui „hotel particular“ impunător, din timpul declarării independenței, pus discret la ultimul confort. În marginile laterale ale vitrajului, două portrete ovale ce par (și sînt) de Quentin de la Tour. Nici un bric-à-brac sau, cum s-ar zice, amestecătură. Voltaire ar putea să intre foarte bine pe ușă și să se așeze la biroul în mijlocul căruia tronează un vas ajurat în porțelană de Sèvres, cu tonuri dulci verde și roz, cu inițialele lui Ludovic al XV-lea (autentic). Dar lumina lustrelor și aplicelor pe pereți este egală, trădînd insinuarea firului electric. Într-adevăr, pe ușa din stînga intră, clătinîndu-se ușor, un tînăr cu perucă albă, în veșmînt sec. XVIII stacojiu stins în nuanța gobelinurilor. Pantofi cu cataramă, aer corect, sobru și rece. În mînă ține o sticlă cu whisky și un pahar. Caută prin salon și găsește sub vastul birou două persoane așezate pe pîntece pe un covor în stil persan corijat la policromia interiorului (piesă autentică) și privind spre noi. E o doamnă în vîrstă, uscățivă, îmbrăcată cu o modestie studiată de croitorii din Place Vendôme, și un bărbat cu părul alb, subțirel și el, nu mai puțin corect la înveșmîntare, cu privire naivă și blîndă, dacă nu inteligentă. În fața lui, pe covor, e un pahar cu lapte din care soarbe rar cîte o înghițitură, în vreme ce doamna, mai temperamentoasă, își scutură din cînd în cînd părul tuns scurt, bătînd în albastru, și răsfoiește o publicație. Tînărul gentilom intră și el sub masă cu capul spre public și la răstimpuri, plictisit, cu tîmpla rezemată pe o mînă, dă pe gît mari înghițituri de whisky. Pe cer, departe, se văd constelații în cadrilatură, acuzînd orașul-Sodomă, cu zgîrie-nori, întretăieri de reflectoare. În aer e o vibrație surdă, parchetul se scutură ca platforma unui tren, dintr-o parte a salonului răsună un glas precipitat : „Atențiune, atențiune, nu uitați să luați pilula !“ Nu se zărește nici un aparat de recepție, amintind acest

veac al tehnicii, doar un superb, și acesta, secrètaire cu marcheterie divizat în panouri. Aci trebuie să fie disimulat aparatul. Dialogul ce urmează e tot ce poate fi mai sobru și corect, formal cel puțin :

Doamna către tînăr : Oare nu bei prea mult alcool, Johny ? Balul costumat, oferit de tine, nici n-a început.

Tînărul : Vreau Neliniștea, vreau Spaima...

D. (nu suficient convinsă) : Totuși...

Bătrînul (calm) : Spaima... e un sentiment profitabil.

Aparatul : Atențiune... atențiune... O bombă nucleară fictivă a fost lansată. S-au îndeplinit toate condițiile ca un minim de primejdie să fie real, pentru ca cetățeanul să înțeleagă proporțiile catastrofei ce ne amenință. Nu părăsiți adăposturile ! (Alt glas, vizibil de reclamă.) Închiriați adăposturi la agenția Beard. Caverne de lux.

B. către D. : Am reținut pentru tine toate terenurile granitoase de lîngă oraș. Amenajate și revîndute, vor reprezenta pentru tine o frumoasă afacere.

D. : Ești foarte gentil.

Glasul oficial : Aerul este impregnat cu particule primejdioase sănătății.

Glasul-reclamă : Pilula Beard vă acordă o oră de viață.

Îndatoritor, bătrînul întinde soției o cutie mică în aur și smalț albastru (piesă autentică ce aparținuse doamnei de Pompadour), aceasta ia o pilulă, întinde cutia tînărului, care ia o pilulă, numai din respect filial, la sfîrșit bătrînul, recăpătîndu-și cutia, înghite și el o pastilă.

D. : Crezi că pilula este într-adevăr eficace ?

B. : În orice caz, dă încredere și, de altfel, face să renteze acțiunile noastre în Uzinele Farmaceutice.

T. : Tată, un inginer dintre prietenii mei mi-a arătat o cămașă ușoară care face un soldat invulnerabil la proiectile. Am încercat-o chiar asupra lui, trăgînd cu mitraliera.

B. (blînd filozofic) : Știu. Costă scump. O sută de soldați sînt mai ieftini. Și apoi ce facem cu puștile, cu gloanțele ? Cui le vindem ? O, Johny, toți murim. E necesar să moară cît mai mulți.

T. : Te aprob în aceea că fără eminența morții ar dispare Neliniștea !

B. : Neliniștea, motorul marilor afaceri. Florența, ce capital !

D. : Splendid oraş !

B. : A fost imposibil să-i turburăm pe florentini. Se cred invulnerabili. Graţie stăruitoarei noastre politici şi subtilei tale inteligenţe, Mary, vom izbuti poate o afacere măreaţă. Englezii au luat bucăţi întregi din Acropole, noi vom avea toată Elada. (Inspirat.) Nelinişte, Veşnică teamă de dispariţia leagănului civilizaţiei lumii libere ! Cumpărăm ţara lui Phidias şi Pericle şi o aducem aci în lumea nouă. Atunci, *ei* vor veni la noi să viziteze Grecia. (Bea o înghiţitură de lapte.)

D. : Tu, Johny, vei avea drept locuinţă un veritabil templu doric şi vei bea whisky îmbrăcat ca Ahile.

Glasul : Alarma a luat sfîrşit.

Cei trei se ridică de sub masă, părinţii se retrag spre a nu distona, pe uşile larg deschise de valeţi intră cu mari reverenţe invitaţii lui Johny, toţi îmbrăcaţi impecabil în stilul secolului luminilor. Dispariţie totală a prezentului.

„Contemporanul", XVII, nr. 16, 20 aprilie 1962, p. 1—2, rubrica „Cronica optimistului".

UNDE SE SEAMĂNĂ GRÎUL

Am un tînăr amic cu care mă întîlnesc adesea, ba chiar îl primesc acasă şi-l iau în plimbările mele. Amic, în domeniul spiritului. Vorbim împreună de una, de alta, îl văd preocupat de arte şi natură şi l-am auzit spunînd lucruri foarte delicate în materie de peisaj. Ei, şi pe urmă mi se pare inteligent şi cultivat şi pe lîngă asta foarte simţitor la progresele noastre din ultimul deceniu şi entuziast. Şi cum eu însumi sînt entuziast şi gust deşteptăciunea, nu-i de mirare că mi-a plăcut tînărul. Încolo, ştiu despre el cît ştiţi şi dumneavoastră. Nu l-am întrebat ce meserie are, unde locuieşte, de unde este de felul lui. Nu-i în obiceiul meu, în general. Am înţeles că are un post pe undeva prin centru, într-o instituţie importantă, rezumată în iniţiale greu de memorat şi l-am întîlnit nu rareori cu o servietă umflată de hîrtii.

Deunăzi a venit la mine, scuzaţi de expresie, cam bosumflat.

— Mă trimite — zice el — la țară.

Eu, ca să-l îmbărbătez, declam : „Locuința mea de vară / E la țară. / Acolo eu vroi să mor / Ca un fluture pe floare / Beat de soare, / De parfum și de amor."

— Vedeți că eu am apartament într-un bloc, pe bulevardul Ana Ipătescu.

— Ai făcut ceva care nu se cuvine, ești mutat disciplinar ?

— Nu.

— Iartă-mă că sînt indiscret. Ce meserie ai ?

— Sînt la o secție de documentare, la (și aci iar mi-a debitat inițialele), post foarte bun.

— Atunci de ce te trimite la țară ?

— Pentru că... pentru că... eu sînt inginer agronom. Acum mi-am explicat periția, adică (spre a da satisfacție dușmanilor neologismelor socotite de ei pernicioase, asta, vreau să spun, vătămătoare), competența, nu, că și asta e neologism, priceperea, da, a amicului în tot ce privește vegetația. Dacă ziceam eu : „Ce frumoase buruieni !" de departe tînărul pricepea ce sînt și adăuga că înăbușe culturile. Apoi avea un obicei. Cînd eram pe cîmp, rupea cîte un spic, îl scruta, îi strivea boabele încă lăptoase cu degetele-i late, rămînea o vreme gînditor. Mai obișnuia a lua din lan cîte un bulgăre de pămînt, îl fărîmița în palmă, îl freca încet ca și cînd ar fi voit să afle de este gras ori uscat, încrunta din sprîncene la cîte o gînganie surprinsă pe un teritoriu cald și zvîcnitor, pe urmă o zvîrlea cu o unghie și sufla din podul palmei fărîmiturile țărînii. Și iar cădea pe gînduri.

— De vreme ce ți-ai luat titlul de inginer agronom, — insinuez eu — înseamnă că-ți place agricultura.

— Foarte mult. Chiar și documentarea o fac în ramura respectivă.

— Pricep, ești născut la București, ai studiat agronomia din înflăcărare pentru o profesie anticitadină, așa cum marchizele din secolul lui Watteau se înnebuneau după viața pastorală. Azi însă, cînd ești chemat să dai o mînă de ajutor colectiviștilor, te verifici în fundul sufletului citadin.

— Sînt născut la țară, tata este țăran, un frate al meu e medic veterinar și am studiat agronomia, fiindcă mă trage inima din moși-strămoși spre glie.

— Atunci, bravo, visul tău s-a împlinit.

Însă fiindcă văd că norul de pe fruntea tînărului amic n-a dispărut cu totul, socotesc că puțină argumentație nu strică.

— Stai într-un bloc la etaj, dumneata obișnuit să te izbească vîntul în obraji. E frumos în regiunea dumneavoastră ?

— Minunat. Și avem și barză pe casă, și iaz cu pești, unde arunc undița. Vacanțele acolo le petrec.

— Și care va să zică, dumneata, care te-ai născut în aer liber, renunți a vedea sosirea și plecarea berzelor și la satisfacția de a simți crapul zvîcnind în undiță. Iar noi, din contră, aspirăm la plăcerile cîmpenești. Orice orășean trage, mai ales spre bătrînețe, la tihna rustică. Știi anecdota : vorbesc soțul și soția, rezemați cu coatele de glaful ferestrei deschise spre vîltoarea străzii și de la etajul al șaptelea. El, meditativ : „Mary, draga mea, cînd o fi ș-o fie ca unul din noi să moară, *eu* mă retrag la țară“.

Amicul rîde. Trec la atac.

— Horațiu, perorez, cultiva pămîntul la Tibur, Alecsandri adora Mirceștii. Ești agronom socialist, vrei să faci agricultura ca moșierii, din cazinoul de la Monte Carlo ? Poate ai să obiectezi că nu vei avea acolo confortul, distracțiile de aci ? Singur recunoști că satul s-a civilizat. Ai electrică, radio, televizor. Să-ți împărtășesc un secret. Eu cînd pierd un film bun la București, mă reped într-un oraș din provincie. Diferențele de civilizație dispar vertiginos la noi. Și hai să presupunem că, într-anume loc, mai este o relativă rămînere în urmă față de idealul nostru. Care e misiunea dumneavoastră, a tinerilor țărani cu titluri înalte ? Să desăvîrșiți cultura pămîntului, să faceți ca sătenii să devină bogați prin colective și în felul acesta orice urmă a bordeielor de altădată să dispară, să fii oriunde în această țară și să nu simți de te afli în capitală ori la țară, decît prin aceea că aruncînd ochii pe fereastra odăii bine mobilate și cu tablouri pe pereți, vei vedea în cazul din urmă, dincolo de șirul de ulmi flexibili, lanul nesfîrșit de grîu. Ori cum zice același Depărățeanu, care știa ce e un ogor : „Spicul blond cu paie de-aur, / Scump tezaur / Pentru mari și pentru mici, / Ondulează-n mii de valuri / Între maluri / De sulfină și d-aglici !....“

— Aveți dreptate, tovarășe profesor, și-mi voi face datoria, care este pentru mine și mulțumirea de a-mi îm-

plini o vocație. Orice deplasare produce o oarecare indispoziție trecătoare...

— Te-ai molipsit de estetica lui Baudelaire, care ura *„le mouvement qui déplace les lignes"*. El era, lucru curios, clasicist în plin romantism. Astfel de idei se pot discuta în artă, în materie de agricultură dă-mi voie să-ți spun și eu un modest apoftegm.

— Vă rog.

— Grîul nu se seamănă pe Calea Victoriei !

„Contemporanul", XVII, nr. 20, 18 mai 1962, p. 1, 7, rubrica „Cronica optimistului".

UN DIALOG

Ieri, fiind cald afară, am deschis fereastra. Două vrăbii smulgeau lacome mugurii unui caprifoi agățat pe o pergolă chiar sub ochii mei și vorbeau :

— Ce schimbări în cîțiva ani ! Pe aci erau maghernițe și cocioabe și acum privește : numai blocuri ! Credeam că n-o să pot zbura mai sus de firul de telegraf și azi mă urc în zbor pînă la etajul 12, unde un copil îmi pune într-un balcon fărîmituri de pîine. Mă simt vultur, mă simt avion.

— Ei, dragă, o să vină vremea cînd o să mergem și-n lună. Dar, fiindcă veni vorba de zboruri interplanetare, tot stînd pe brațele unei antene de televizor mi-am făcut o frumoasă cultură științifică, literară și muzicală. Să-ți cînt un cîntec pe care l-am auzit de curînd :

„Un fiu de-mpărat fugea
Noaptea-n lună și juca
Și în jurul ei zbura
Și mereu cînta !

Un dragon atunci i-a spus :
Du-te-n stele mai în sus,
Luna nu mi-o speria
Ca s-o pot mînca !"

Bineînțeles, e vorba de fiul împăratului vrăbiilor.

— Parcă mi l-ai mai spus altă dată, însă cu un pui de scatiu.

— Oare ? N-are de-a face, în folclor varianta e totul. Să nu uit ideea principală. Construcția, ridicarea de orașe noi, mă entuziasmează și între un așa-zis erou care culcă la pămînt marile monumente și un erou al muncii îl admir pe acesta din urmă. Ilustrul Voltaire, pe care am avut cinstea să-l cunosc, scria ducesei de Choiseul următoarele versuri cu privire la orășelul Versoi, ale cărui străzi fusese trase, amînîndu-se mereu ridicarea caselor din lipsă de bani :

„Madam, un erou distrugător
Nu-i, după mine, decît un criminal ;
Stimez pe fundator,
Acesta este zeu, celălalt demon.

Spuneți soțului d-voastră
Că va fi adevăratul favorit
Al celor două Muze
Dacă va avea gloria să construiască.

Didona, pentru care am mare slăbiciune
Și al cărei nume va trece din veac în veac,
Didona a clădit Cartagina :
Vezi că avea mulți bani.

Dacă cel care a cucerit Siria
Ar fi luat drept supraintendent
Un consilier al Parlamentului
N-am fi avut orașul Alexandria.

Trimiteți-ne Amphioni,
Fără de care toate silințele voastre sînt zadarnice.
La Versoi avem străzi
Și n-avem case."

— Ascultă, drăguță, ești nebună ? Cîți ani ai ?

— Cred că vreo trei sute. Știi vorba : „Vrabia-i pui, dar Dumnezeu știe de cîndu-i !"

— Ciudat mi se pare ca tocmai o vrabie să predice construcția. Știi, noi nu ne facem cuib, ciugulim de ici, de colo, și lumea ne consideră parazite.

— Este o concepție obscurantistă. Noi mîncăm viermi, larve, stîrpim ceea ce e păgubitor omului, colaborăm cu

el. Merităm un adăpost pe undeva și la nevoie cîteva boabe.

— Fiindcă ești așa de învățată, spune-mi cine era Amphion ?

— Era fiul lui Jupiter, și vestit cîntăreț și poet, și se zice că la sunetele lirei lui pietrele se așezau singure una peste alta. În chipul acesta s-a ridicat cetatea Theba.

— Că poezia dă voioșie, odihnind spiritul muncitorului, admit. Mă tem totuși să nu intre în cap unor poeți că uzinele, blocurile-turn și orașele muncitorești se ridică *din cauza* cîntecului lor.

— Și eu.

Făcînd zgomot la fereastră, am speriat cele două vrăbii, care au zburat îndată, așa încît n-am prins toată convorbirea lor.

„Contemporanul", XVIII, nr. 16, 19 aprilie 1963, p. 1, 7, rubrica „Cronica optimistului".

ANONIMELE

O, Caragiale, tu aveai geniu și știai să intri în mecanica adîncă a sufletelor omenești cu aer de cronicar vesel. Pe lumea asta sînt mulți demenți și farsori care, neavînd ce face sau împinși de un demon pervers, se îndeletnicesc cu anonimele. Am o colecție fantastică, din care am să-mi permit odată să vă dau unele specimene de interes patologic, căci ele provin de la nebuni care se ignoră. Farsorii propriu-zis sînt în condițiile societății socialiste educabili, dar mai există. Iată un model de corespondență neomiticească :

„Tovarăşe redactor,

Consternat citesc în *Cosmosul literar* la Poşta redacției o poezie intitulată *Încercare de zbor* sub semnătura unui oarecare V. Miniata din Călăraşi. Această poezie îmi aparține, am citit-o în numeroase cercuri literare, printre care acela al F.S.C. (Fabrica de siringi Călăraşi), renunțînd a o publica dintr-o mare conștiință artistică, întrucît creația mea, încă anonimă, a depășit această fază nesemnificativă. Tov. V. Miniata și-a însușit poezia, în-

găduindu-şi a o publica sub numele său. Vă rog să-i atrageţi atenţia asupra grosolanei încălcări a celei mai elementare etici socialiste.

Ion Dimpra
Călăraşi"

Redacţia către cititori, în nr. următor :

„Sîntem profund mîhniţi că în rîndurile tineretului se mai practică asemenea plagiate, întrutotul condamnabile, şi cerem scuze publicului cititor şi tov. Ion Dimpra".

„Tovarăşe redactor,

Cu nu mai puţină consternaţie constat slaba dv. perspicacitate. Poezia în chestiune îmi aparţine, iar Ion Dimpra din Călăraşi nu există. De altfel, e foarte uşor să vă informaţi că în acel oraş nu se află nici o Fabrică de Siringi (F.S.C.) Impostorul e obsedat de termeni medicali şi chiar numele nu e decît o anagramă a medicamentului Piramidon (Ion Dimpra). Cu multe regrete,

V. Miniata"

Redacţia către publicul cititor :

„Veştejim cu toată energia asemenea detestabile farse, incompatibile cu înalta misiune a artei şi mulţumim tov. V. Miniata de a ne fi atras atenţia, spre a fi în viitor şi mai vigilenţi".

Un cititor către redacţia *Cosmosului literar :*

„Din păcate n-aţi fost cu ochii în patru nici acum şi sînteţi victima unei farse colosale. Cum de n-aţi observat că V. Miniata nu-i decît anagrama termenului farmaceutic *Vitamina*, de unde şi-un copil putea deduce că Ion Dimpra şi V. Miniata sînt una şi aceeaşi persoană ? Şi culmea, poezia *Încercare de zbor* aţi publicat-o acum două luni în pag. I-a a *Cosmosului literar*. Ea aparţine unui poet notoriu, de unde se vede că nu citiţi nici măcar propria dv. publicaţie.

Un cititor

Epilog.

Redactorul-adjunct, pus în perpetuă alarmă, cu un repertoriu de medicamente înainte, suspectînd anagrame în toate numele proprii : *Arghezi*, Hm ! Iese : *Rhiz*-a (adică Rhizoma) *Gei*. Suspect !

Redactorul șef : C-ești copil ? Ce Rhizoma, ce Gei ? Am fost personal la maestru și am luat poezia.

Redactorul-adjunct (posedat de o idee fixă) : Piramidon, Vitamina ! F.S.C.

„Contemporanul", XVIII, nr. 50, 13 decembrie 1963, p. 1, rubrica „Cronica optimistului".

LINGVISTICE

Cînd citesc prin revistele literare și chiar prin gazete că cutare operă e de „o certă valoare", adică de o valoare sigură, am un zîmbet mefistofelic. Multe se pun pe socoteala mea, pe drept ori pe nedrept, în materie de invenție verbală, dar aci paternitatea mea e sigură, sigurisimă, cu observarea că eu am renunțat la ea, în vreme ce alții o continuă, alterînd-o, fără să bănuiască. Pentru că eu cînd am zis „de o certă valoare", am înțeles „de o oarecare valoare", folosind nedeterminativul italian *certo* cu sensul de „anume" : *„certi giorni", „certa somma"* (anumite zile, o anume sumă), iar nu cu înțelesul de „indubitabil", cînd, firește, aș fi pus adjectivul după substantiv : valoare certă, indiscutabilă. Mult regretatul Pompiliu Constantinescu a înțeles pe *certo* al meu drept *cert* „sigur", păstrînd mereu ordinea : „o certă valoare". Eu, care mi-am dat seama curînd că sînt victima unei suprapuneri, am repudiat îndată abuzul, și azi nu va găsi nimeni în scrisul meu această formă bizară. Dar ea face pui mereu, iar eu rîd satanic.

Mă dusei la un grajd de vaci, într-o gospodărie agricolă. O vacă mi se păru cam tumefiată. Știam că uneori se umflă de gaze, în care împrejurare veterinarul e nevoit să le împungă cu o sulă.

— Ce are vaca asta ? întreb eu.

— E *gestantă !* răspunse omul, satisfăcut.

Mă prefăcui a nu înțelege.

— E în poziție ! îmi explică altul mai pe înțelesul meu.

Continuai jocul de-a uimirea.

— E borţoasă, tovarăşe, are viţel! izbucni cel dintii, uimit de nepregătirea mea. ştiinţifică.

Eu, în cele din urmă, dînd semne de pricepere, întrebai de ce şchioapătă vaca.

— Are o *defecţiune* !

Nu ! nu sînt pentru legiferarea cu sancţiuni împotriva stricătorilor de limbă, însă *defecţiune,* în loc de *defect, cusur,* mă scoate din sărite. Dumnezeu ştie ce ignar a făcut această confuzie şi acum toţi, cu voluptate, se iau după el. Însă *defect* e una şi *defecţiune* e alta. Deşi etimonul verbal îndepărtat e acelaşi *(deficere),* defecţiune (lat. *defectionem)* înseamnă *dezertare* din rîndurile unui partid ori de pe cîmpul de luptă, părăsirea postului (sp. *defección,* fr. *faire défection en pleine bataille).* Poţi avea o deficienţă şi totuşi să nu făptuieşti o *defecţiune.* Lucrurile sînt limpezi. Aci nu e vorba de lărgirea spontană a sensului unui cuvînt, ci de un fenomen de semidoctism.

O drăcie care a devenit alarmantă este conjuncţia *or* (după fr. *or* ; it. *ora,* de la lat. *hora,* cu înţelesul *acum).* Pe vremuri făcea furori adv. *déjà* („ţi-am zis *déjà* să fii cuminte !"), pe urmă, franţuzismul a dispărut sub înrîurirea culturii. Şi italienii, care au pe *già* (de la *iam),* începuse a spune *di già.* Alfredo Panzini i-a ridiculizat şi au rămas la *già.* N-am găsit broşură ştiinţifică, culegere de basme în care *or* să nu fie folosit cu ostentaţie. În mod fatal introducem neologisme necesare comunicării noţionale între popoare. Conjuncţiile, adverbele, acestea sînt specific naţionale. Şi ce mai vorbă, nici prin gînd nu-mi trece să pun stavilă evoluţiei normale a limbii, aci e la mijloc un proces de caricatură caragialesc. Cineva a citat din mine şi s-a strecurat o greşeală de tipar : *ampotrofag* în loc de *antropofag* (mîncător de oameni). Oricine ar populariza forma *ampotrofag* ar fi un Jupîn Dumitrache. Închipuiţi-vă că Sadoveanu ar fi scris astfel : „Ştefan cel Mare avînd o defecţiune la mînă a plecat dejà la Hîrlău, mînios ca un ampotrofag" etc., etc. În *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor,* XI, 1962, nr. 1 s-au publicat nişte basme înregistrate la magnetofon, care, sociologic vorbind, sînt interesante, arătînd degradarea artei de a povesti în anume medii („n-am plecat cu intenţie să fac biserici", „s-au aranjat de plecare"). Franţuzescul *or* tronează şi aci : („*Or,* el spune..."). M-am gîndit să compun

Cu această metodă, „muzica ușoară“ devine o școală de trivialitate. Tinerele generații, ascultînd asemenea producеri, se pervertesc și pierd înaltul instinct al iubirii ce înnobilează pe om. Ciripitul vrăbiilor e mult mai aproape de poezie decît mieunatul absurd și cvasipermanent al bandelor de „muzică ușoară“. De cîte ori întorc butonul aparatului de radio ori de televiziune, mă cutremur la gîndul că din repertoriu nu va lipsi

„Tra-la-la-la-la !
Auzi ? Să nu zici ba !“

Cînd furnalele șuieră de flăcări și apele torentelor gîlgîie, îi cred pe muncitori mai sensibili la muzica gravă, fără absconzități. Pentru voioșie, muzica populară bine selectată și o producție de *chansons* și muzică de dans moderată și aleasă cu mult simț critic e ceea ce ne trebuie, cu înlăturarea pletorei de muzică trivială, greșit numită muzică ușoară.

„Contemporanul“, XIX, nr. 40, 2 octombrie 1964, p. 1, rubrica „Cronica optimistului“.

POSTFAȚĂ

„Activitatea critică este, în ultimă analiză, judecarea operei cu sentimentul de a fi contribuit la adevăr.“ [1]

Deschid *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*: atrăgînd atenția asupra noutății lucrării, G. Călinescu declanșează — încă din pagina inaugurală! — o polemică simultană cu... toți cei care abordaseră, din perspectivă istorică, literatura română. Grupîndu-i în trei categorii, le subliniază, fără ocolișuri, limitele. În critică, metoda călinesciană presupunea, de altfel, indicarea erorilor săvîrșite de comentatori. Una dintre paginile cele mai spumoase ieșite de sub pana marelui critic deschide a doua secțiune *(Cultura. Eminescu în timp și spațiu)* a exegezei dedicate Poetului Național:

„Lipsit de prieteni în timpul vieții și batjocorit, Eminescu devine după moarte, printr-o exagerare de cult tot atît de violentă, prototipul tuturor însușirilor și virtuților umane.

Istoria? Eminescu.

Economia politică? Eminescu.

Pedagogia? Eminescu.

Eminescu e cel mai mare filozof, cel mai de seamă filolog, cel mai învățat individ. El a formulat cu mult înaintea fizicii moderne teoria relativității, a cunoscut pe clasici ca nimeni altul, a revelat omenirii filozofia asiatică. El este un profet. A prevestit prăbușirea sistemului monetar și reîntregirea patriei. Cel mai inocent cuvînt al paginilor lui e umflat de simboluri ca o rodie coaptă. [...] Dar cunoștințele lui? Pentru el, literatura engleză ori lituană nu aveau taine. Manuscrisele lui sînt presărate cu calcule și ecuații care așteaptă numai un mare matematician spre

---

[1] G. Călinescu, *Criza criticii*, în *Vremea*, an. III, nr. 109, 10 aprilie 1930, p. 4.

a scoate la iveală şi această neştiută periţie a poetului. Precum Dante devenise în Italia cripta tuturor înţelepciunilor omeneşti, Eminescu a ajuns şi el a fi, *în lipsa unei critici adevărate (s.n.)*, începutul şi sfîrşitul oricărei discipline, autoritatea supremă"[1], G. Bogdan-Duică neezitînd să-l decreteze cu exaltare: „atoateştiutorul". Mai mult decît acest calificativ, îl amuză pe G. Călinescu episodul relatat în amintirile lui Ion Petrovici. Pe cînd era ministru al instrucţiunii, acesta hotărîse să dea numele Titu Maiorescu unei şcoli normale din Transilvania; aducînd drept argument suprem versurile eminesciene din *Epigonii*, o delegaţie locală protesta împotriva hotărîrii ministrului, insistînd ca numele lui Maiorescu să fie înlocuit prin... Ţichindeal.

Concluzia călinesciană („a venit, credem, vremea să cercetăm pe Eminescu în spiritul adevărului şi cu o pietate care să nu degenereze în caricatură"[2]) indică tocmai modul său preferat de abordare a problemelor tratate şi de alţii înaintea sa: prin caricaturizarea erorilor şi prin evidenţierea denaturărilor conştiente ori involuntare[3]. În concepţia lui, critica adevărată avea în vedere deopotrivă opera analizată şi opiniile exprimate despre ea. Pagina critică devine, prin aceasta, mai atrăgătoare, iar demonstraţia, mai convingătoare.

Exemplele s-ar putea înmulţi, dar un lucru este, cred, acceptat: *resortul polemic* poate fi descoperit în întreaga creaţie critică a lui G. Călinescu. Destul de frecvent, îl întîlnim şi în beletristica autorului (proză, dramaturgie şi chiar poezie), uneori însuşi actul creaţiei bazîndu-se pe un, mărturisit ori nu, impuls polemic. Folosind terminologia barbiană[4], putem afirma că polemica a reprezentat, în numeroase cazuri, „sentimentul motor", care a declanşat actul scrierii la G. Călinescu.

Tocmai din acest motiv este salutară ideea eminentului editor Andrei Rusu de a reuni, într-o carte, articolele de atitudine pronunţat polemică. Ceea ce-l singularizează pe cel mai important istoric al literaturii noastre este lipsa morgăi profesorale. Umorul l-a ajutat să evite principalul defect al studiilor (unele

---

[1] G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu (1)*, în *Opere*, vol 12, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969, p. 337—338.

[2] *Ibidem*, p. 338.

[3] Grăitor este articolul *Octav Minar, necrofor eminescian*, apărut în *Viaţa românească*, an. XXIV, nr. 3—4, 1932, p. 361—363.

[4] Ion Barbu, *Poezia leneşe*, în *Pagini de proză*, ediţie de Dinu Pillat, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968, p. 84.

extrem de serioase) literare, făcînd, dintr-o disciplină aridă, o lectură plăcută. Lucrul se explică, înainte de toate, prin vocația scriitoricească ieșită din comun ; ea face atît de jalnic peisajul creat de epigonii călinescieni. Căci lipsa morgăi academice n-o presupune, în cazul maestrului, pe cea a culturii sistematice și a coerenței demersurilor culturale...

Antologia oferă prilejul discutării statutului de polemist al marelui critic. Deși *toată* opera călinesciană are un caracter polemic netăgăduit, vom insista numai asupra gazetăriei, fără de care nu este posibilă înțelegerea complexă a creației scriitorului. Apărută sub îngrijirea lui Geo Șerban, cea mai amplă selecție din publicistica lui G. Călinescu sugera, la rîndu-i, prin însuși titlul cantemirian ales [1], preponderența articolelor de atitudine. Ceea ce selecția oferă acum, în colecția de mare tiraj „Arcade", este o *antologie tematică*, menită a face accesibile unui public larg cele mai reușite pagini polemice din publicistica autorului. Voi semnala, în continuare, cîteva din „restituirile" bine venite, antologia cuprinzînd o serie de articole nereproduse de nimeni, pînă astăzi, din presa timpului.

„Sper că din lupta de idei se poate naște
o orientare mai bună." [2]

În repetate rînduri, G. Călinescu a subliniat necesitatea luptei literare, a înfruntării emulatoare. „Cine nu crede și *nu înfruntă (s.n.)*, nu creează", decreta în finalul articolului *Cei opt critici de azi* (1932). În același spirit este finalul articolului *Caracter și prudență* (1946) : „Caracter nu este a te sustrage. Caracter înseamnă a înfrunta." Referirea disprețuitoare la „cumințenia iritantă" *(Din carnetul unui critic*, 1928) spune mult în privința temperamentului literatului nostru. Acceptînd ca normale furia și enervarea [3], el a militat pentru atitudinea francă, ridicîndu-se exclusiv împotriva vehemenței fără fond, ce ascunde de regulă ambiții extraliterare. Polemica este datoare să contribuie

---

[1] G. Călinescu, *Gîlceava înțeleptului cu lumea* (1927—1949), București, Editura Minerva ; vol. I (1973), vol. II (1974).

[2] Idem, *Critica și justiția sau polemică cu pistoale*, în *Adevărul literar și artistic*, an. X, seria II, nr. 574, 5 decembrie 1931, p. 1.

[3] „Mă feresc de oamenii egali, măsurați, fără spontaneitate. Un om care nu bate niciodată cu pumnul în masă și nu se irită are firea reptilei și poate mușca." *(Note mizantropice*, în *Vremea*, an XVI, nr. 746, 23 aprilie 1944, p. 1.)

la impunerea adevărului, nu la vehicularea unor nume, intrate pe această cale în atenția publicului cititor.

Nu avem de ce să ne speriem de polemici, sugerează G. Călinescu, de vreme ce ele *nu pot* știrbi valoarea unor opere de valoare. Mult mai periculoasă decît spiritul polemic este, în critică, evlavia. Căci există, în fiecare epocă, elemente care poluează literatura, și criticul care n-a purtat în viața lui o polemică nu se justifică. Un comentator literar care mulțumește pe toată lumea e dubios. Numai biciuind evlavia ce amorțise spiritele după 1848, a putut Titu Maiorescu să imprime o nouă direcție culturii românești.

Convins că „iubirea nu e propice efectelor literare", G. Călinescu vedea în „răutate" o calitate „folositoare inciziei" *(Un sărbătorit : Ramiro Ortiz*, 1930). „Dacă obligația criticului ar fi să laude ce i se trimite, atunci critica ar deveni un ce inutil", afirma el *(Generație vindicativă*, 1934), după ce, cu puțini ani înainte, blamase „tendința fanatică" a lui Nichifor Crainic de „a transforma istoria literaturii române într-un fel de *Viețile sfinților" (Nufărul negru sau micul chip îngeresc*, 1931).

Exprimarea clară a opiniei personale era, în viziunea sa, principala datorie a criticului : „în critica literară, cel mai frumos omagiu e de a-ți spune opinia în toată violența, chiar dacă este defavorabilă" *(Eminescu examinat de un medic*, 1932). Numai expuse tranșant, ideile se impun. Cînd cineva face o afirmație șocantă, poate fi bănuit de ținerea în rezervă a unor argumente suplimentare, pregătite pentru posibilul răspuns. Atitudinea evlavioasă te scutește de griji. Criticii lipsiți de idei, de gust și de curaj recurg la ea ca armă de apărare, ori scriu o „știință a literaturii". Evlavia este o mască a incapacității, o mască destul de comodă, neimpunîndu-ți responsabilități. Puțini te judecă atunci cînd lauzi, aproape toți îți sar în cap cînd critici violent. Uneori ți se răspunde în scris și trebuie să replici la rîndu-ți, expunîndu-ți alte argumente ; să lupți, deci, cu cărțile pe față, în văzul tuturor, fără putința de a trișa. Cînd recurge la evlavie, critica literară se abate de la menirea ei. Vrînd să nu supere pe nimeni, criticul își trădează meseria. „Prin însăși natura ei, critica nu poate avea decît dușmani", notează G. Călinescu în articolul *Criza criticii* (1930), exprimîndu-și, cu acel prilej, încrederea tonifiantă în utilitatea majoră a disciplinei care te expune atîtor riscuri.

Ca și la Titu Maiorescu, polemica implica, în cazul lui G. Călinescu, hotărîre și program. Articolul *Fronda copiilor* este edi-

ficator: „Polemica pe care sîntem hotărîţi s-o ducem cu toată hotărîrea nu se îndreaptă împotriva tinereţii ca atare, ci numai contra unei părţi maladive din ea". Şi mai departe: „Oricine poate să-şi dea părerea. Însă părerea nu are o valoare obiectivă, deci culturală, decît dacă e însoţită de argumentare. Cine emite opinii este obligat să le justifice pe orice cale, fie şi impresionistă, dovedind că noul punct de vedere este probabil cel puţin pentru anume conştiinţe." Se va observa, parcurgînd textele reunite în prezenta antologie, coerenţa adîncă a lor şi se va descoperi programul subiacent.

G. Călinescu avea nu numai toate atributele luptătorului redutabil (forţă argumentativă, percutanţă expresivă, elasticitate, tenacitate, rezistenţă ş.a.m.d.), dar şi o vizibilă *plăcere a confruntării*. Lupta nu-l înspăimînta deloc (de aceea n-a ocolit-o niciodată), graţie intuirii naturii ei inerente disciplinei pentru care optase. Ceea ce-l indigna nu era atacul la adresa unei scrieri ori a unei atitudini, ci *nerespectarea codului* duelului, prin alunecarea în vulgaritate, grosolănie, jigniri etc. Şi cum să nu se indigneze el, care credea în „violenţa abstractă a polemicii" (*Articol de fond pentru culegătorul meu*, 1928), cînd cineva pune mîna pe pistol după citirea unei opinii critice, iar altul, mai legalist, speră rezolvarea unui litigiu estetic în faţa... tribunalului?

Mai mult sau mai puţin explicit, G. Călinescu propune o adevărată *etică a polemicii literare*, idealul său fiind instaurarea unui climat prielnic dezbaterilor. Semnalez în mod special articolul *Critica şi justiţia sau polemică cu pistoale*, publicat în anul 1931 şi reprodus acum pentru întîia oară într-un volum. Pentru G. Călinescu, „lumea literelor este un parlament în care discuţiunea şi libera expresie a sentimentului critic sînt agenţii şi chiar raţiunea de a fi a scrisului, şi cîtă vreme păstrează nivelul vehemenţei intelectuale, polemica este o onoare şi pentru agresor, şi pentru cel atacat". În acelaşi articol, ce poate fi privit drept programatic, este exprimată credinţa în invincibilitatea lucidităţii, a discernămîntului („Există şi va exista întotdeauna într-o cultură un spirit critic care nu va putea fi înăbuşit niciodată"), deplîngîndu-se agresivitatea şi intoleranţa: „Dîndu-şi seama de primejdia pe care o reprezintă o asemenea libertate de opinie, o seamă de autori caută să compromită prin toate mijloacele spiritul critic şi să-l confunde cu ura şi răzbunarea" [1]. Prezenta an-

---

[1] În altă parte semnalează prejudecata potrivit căreia „atitudinea critică şi polemică e pornită din grandomanie" (*Eminescu examinat de un medic*, în *România literară*, an I, nr. 45, 24 decembrie 1932, p. 3).

tologie oferă nenumărate ecouri ale agresivității întîmpinate de autor în exercitarea magistraturii sale critice (după citirea foiletoanelor călinesciene, Nichifor Crainic, de pildă, amenințase cu darea în judecată).

Respingînd din principiu năstrușnica idee a chemării la duel cu... pistoalele pentru rezolvarea unui litigiu estetic, G. Călinescu cere, în repetate rînduri, menținerea confruntării în plan strict literar, armele de foc neputînd niciciînd înlocui argumentele și vocația scriitoricească. Definitoriu este articolul *Duelistul* (1932), îndreptat împotriva lui Ion I. Cantacuzino, belicosul publicist care, în *România literară*, contestase violent mari scriitori contemporani. Diatriba este adresată mai mult violenței în general decît impetuosului publicist :

„Vino-ncoace la luptă dreaptă, tinere imperial ! Să-ți frîng mijlocul cu un argument, să te dobor în țărînă cu o imagină, să te-mpung cu un spirit, să te sîngerez cu o analiză și să te vîr pînă la coapse în pămînt cu o definiție. Asta e lupta dreaptă a scriitorului. Nu să fugi după mine cu frigarea și să mă vîri în sperieți cu pistolul !" Este expus aici un întreg „arsenal" al criticului, care visează o „republică pașnică a literelor", unde duelul să existe, dar purtat, cavalerește, „cu armele profesiunii" *(ibidem)*. Care sînt acestea, le-am văzut.

Disprețuirea *violenței* nu duce la eliminarea acesteia, chiar în propriile pagini. Căci pașnica „republică" trebuie apărată, ceea ce-l obligă pe G. Călinescu să iasă adesea la atac. Diatriba citată nu este singulară. Memorabile sînt săgețile trimise spre echipa redacțională de la *Gîndirea*. O adevărată capodoperă pamfletară este textul intitulat *De disparitione angelorum* (1930), și el inclus acum pentru prima oară într-un volum. Pornind de la convingerea că „securea cu care se poate încerca trăinicia pădurii mistice este punctul de vedere estetic", G. Călinescu analizează creațiile literare, dar și plastice din revistă. „D. Damian ne înfățișează de la o vreme o speță de liliputani ai paradisului, cu ochi de muscă mărită și aripi zgribulite", notează criticul, recunoscînd că „e o imagine de arbitrarietate cu totul picturală". Dar elogiul este și premisa reproșului adus viziunii obiectivate în literatura promovată de redacție. Cu mult umor este reliefată „suprapopulația angelică" din scrierile publicate ; citatele sînt

de-a dreptul senzaționale, colajul oferind literatură umoristică de cea mai aleasă speță.

La fel de spumoase sînt cele două pamflete (publicate în 1932 și 1933, cel din urmă reeditat abia acum) îndreptate împotriva cărții doctorului C. Vlad : *Mihail Eminescu din punct de vedere psihanalitic*. Bun cunoscător (*Viața lui Mihai Eminescu* apăruse chiar în 1932) al vieții și operei marelui poet, G. Călinescu nu ezită să califice drept „baliverne" concluziile imprudentului și fantezistului psihanalist. Avea, de altfel, toate motivele s-o facă : „Eminescu degenerat, impotent, homosexual, incestuos cu mama și cu sora, făcînd... filozofie, grandoman, zănatic și scrîntit, iată frumoasa contribuție pe care o aduce d. dr. Vlad și care nu mă indignează pentru că ar murdări o imagine ideală ce mi-am făcut despre poet, ci fiindcă înrădăcinează și mai mult și fără vreun folos științific concepția populară că poeții sînt niște nebuni, fără măcar să poată dovedi cîtuși de puțin că are dreptate, chiar dacă lucrurile ar fi fost întocmai așa" (*Eminescu examinat de un medic*). Mucalit, finalul articolului nu este mai puțin tăios : „Îmi pare rău că mă văd nevoit să constat lipsa de spirit științific și de finețe a d-lui dr. Vlad, dar îl sfătuiesc să-și facă de aci înainte observațiile numai pe bolnavii vii, nu pe spiritele îndurerate ale acelora care nu pot să se prezinte în cabinetul său medical spre a se disculpa".

În cel de-al doilea articol despre cartea incriminată (1933), criticul își exprimă încă o dată indignarea în fața vulgarității interpretărilor abuzive ale unor opere cărora li se ignoră cu inocență caracterul *fictiv* : „Grandomanie nu e asta a lui Eminescu, ci aceea a d-lui dr. Vlad de a îndrăzni fără suficientă sau probabil fără nici o cultură filozofică, să interpreteze pe Eminescu". Este denunțată, deplin convingător, confuzia între simptomele omului concret Eminescu și cele ale eroilor literaturii pe care a creat-o (*Dr. C. Vlad : „Mihail Eminescu din punct de vedere psihanalitic"*).

De altă factură este articolul *Capacitatea de ură* (1939), unde este exprimat idealul unei polemici leale, în care violența să nu fie generată de ură. Înregistrînd simptome ale degradării moravurilor în pașnica republică a literelor („sporirea capacității de ură", „un egoism, un exclusivism teribil" ; „capacitatea de antipatie care stă larvară, uscată în orice om normal, a înfrunzit și iese ca acele de pin prin ochi"), cronicarul face portretul generic al individului care „nu mai poate suferi nici o critică, oricît de

blîndă, nu poate suporta sfatul, nu poate accepta lauda altuia sau elogiu numai moderat pentru el, uneori nu poate suporta buna ta stare, reală ori închipuită, mai adesea presupusă, nu poate suferi foarte adesea prezența ta". Simptomele prezentate nu puteau duce decît la consecințe regretabile, consemnate cu vădită durere : „Am urmărit foarte multe reviste literare și am observat că sînt aproape inexistente cercetarea adevărului, polemica leală, deschisă, violentă, admit, dar sănătoasă și jovială, semnele de simpatie umană și spirituală între scriitori. Toate sînt pline de elogii absurde, anarhice, îndreptate împotriva cuiva, de injurii fără căutare formală, din plăcerea inimiciției, de teribile insulte adesea, de familiarități imposibile, de o lipsă grobiană de respect pentru individualitate."

Asupra lealității luptei revenea, după război, reafirmîndu-și hotărîrea de a conferi disputei „formele celei mai înalte cuviințe, cuprinzînd respectul de oameni și grija de ținută" (*Libertate apăsătoare*, 1946). Convins că „viața democratică e o luptă, nici vorbă, decentă, însă o luptă în care avem dreptul și datoria să folosim, în interesul adevărului, spiritul critic" (*Hieratismul d-lui Maniu*, 1946), G. Călinescu milita, în continuare, pentru respectarea codului nescris al înfruntării de opinii. El credea, încă, în capacitatea simțului estetic de a fi „moderatorul în luptă" și domolitorul „fiarei din om" (*Furia de cuvinte*, 1946). Cerea, în acest ultim articol, menținerea luptei „în marginile convențiilor", reamintind contemporanilor frumoasele idealuri de altădată :

„Războiul civilizațiilor noastre europene se bizuie pe anume convenții cavalerești, pe ideea unei frumuseți epice. O tabără vrea izbînda, însă totdeodată ține să desfășure pentru atingerea ei toate mijloacele sale intelectuale și plastice. Combatantul e și o conștiință contemplativă care știe să se ridice în planul abstract spre a caracteriza și chiar admira ingeniul adversarului."

Este aici o doză de idealism, se poate obiecta. Însă marele critic a găsit o argumentație convingătoare în sprijinul teoriei expuse : „Orice război (afară de acela de tip zoologic, unde inamicul e mîncat) se termină cu pacea. Dar cum vei întinde mîna aceluia pe care l-ai împroșcat cu noroi ? Cum vei îmbrățișa pe acela pe ai cărui obraji se scurge saliva ta ?" Scriitorul visa, în timpul oricărei înfruntări de idei, temperarea emoțiilor prin intelect și păstrarea unei ordini superioare, care să se bazeze pe respectul omenescului. Netăgăduind faptul că el însuși nu putea evita enervările, își atribuia o iritație „cordială", nepătimașă :

„Mi se întîmplă să mă supăr. Am iritația impetuoasă și, pot să zic, cordială. Ea vine după îndelungi răbdări și e urmată apoi de o lungă toleranță și poate că singura mea vină este că în loc de a reacționa tăcut și cu fapta, mă mărginesc la simpla protestare verbală. Dar sînt lipsit de răutate." *(Breviar de psihologie*, 1946.)

Diatriba este numai unul dintre mijloacele polemicii și trebuie notat că nu toți pamfletarii sînt, automat, buni polemiști. Unul din articole, *A vorbi despre tine* (1946), susține distincția pe care am făcut-o. Spre deosebire de pamfletar, polemistul este un constructor. Fascinat, ca și Ioanide, de arhitectură, G. Călinescu a fost mereu preocupat de noțiunea frumosului de construcție, amintită în articolul din 1946 : „Majoritatea indivizilor n-au noțiunea frumosului de construcție", citim acolo, reamintindu-ne idealul cavaleresc din articolul publicat în 1946. Există pamfletari plini de vervă, incapabili a susține o polemică. Puțini dintre condeierii dotați cu talent caricatural și cu sarcasm au reușit să se ridice de la pamflet la polemică. G. Călinescu se numără, fără îndoială, printre cei aleși. Cînd vrea să combată o prejudecată curentă ori să dovedească falsitatea unei interpretări, înscenează o mică piesă de teatru, un dialog fictiv ori construiește o fabulă. Idealul său estetic l-a făcut, în 1927, să admire frumusețea atacului barbian contra lui Arghezi, cu toate că îl credea nedrept : „Poetul cel de valoare scrie însă frumos, are mintea nedreaptă, dar ascuțită, stilul îi e poleit și încordat într-un cuvînt, se servește de mijloace de luptă, care, dacă nu fac cauza mai dreaptă, fac însă procesul cu putință. E de prisos să dovedim că poetul cel mare nu pierde nimic prin săgeata poetului celui de valoare." *(Păreri și resentimente*, 1927.) După numai o săptămînă, G. Călinescu publica un alt articol referitor la modalitatea polemică a lui Ion Barbu, opinînd că „o cauză bine apărată e aproape o cauză dreaptă" *(Elogii pentru libertate)*. Neacceptînd integral obiecțiile aduse de Ion Barbu volumului lovinescian *Evoluția poeziei lirice*, G. Călinescu nu ezită să prețuiască frumusețea atacului : „Pentru această demonstrație de cugetare, accidentală, în genere, la criticii noștri, fără să ne solidarizăm, dar fără să ne speriem de o haită ce-și apără un os amenințat, aducem elogii domnului Barbu, nu pentru conținutul, ci pentru forma spiritului său, care e Libertate" *(ibidem)*.

Frumusețea construcției sare în ochi și în textele antologiei de față, probă concludentă a faptului că avem în G. Călinescu pe unul din marii polemiști ai literaturii române.

Am insistat asupra textelor cu implicații programatice și, în genere, asupra celor conținînd autodefiniri, spre a reliefa substratul unitar al articolelor selectate. Să urmărim acum o parte din realizările pur literare. Dovada cea mai convingătoare în privința vocației creatoare constă în faptul că multe din manifestările gazetărești, determinate de implicarea directă a autorului în prezent, rezistă la lectură și astăzi, cînd contextul generator a dispărut. Pentru cititorul din 1927 sau din 1935, să zicem, aluziile erau foarte evidente, publicistul nefăcînd, de altfel, eforturi spre a le estompa. Pentru noi, cei de astăzi, sfera de semnificație a crescut, dat fiind că G. Călinescu are, pe de o parte, vocația generalizării plastice și, pe de altă parte, pe aceea a obiectivării depline. Au rezultat mici texte de proză, de dramaturgie, de eseu, nu simplă consemnare reportericească. Articolele oferă cititorului mostre convingătoare în privința vocației dramatice, satirice, caracterologice, dar și în privința capacității analitice și a forței polemice. Există fragmente de curată literatură, capabile a oferi o lectură încîntătoare.

> „O, Caragiale, tu aveai geniu și știai să intri în mecanica adîncă a sufletelor omenești cu aer de cronicar vesel." [1]

Prin ce poate să încînte un cronicar „mizantrop", cum s-a autodefinit G. Călinescu ? Cuvîntul dintre ghilimele desemnează o persoană ursuză, nesociabilă, înclinată spre izolare. Dar cronicile călinesciene sînt tocmai rezultatul raporturilor cu oamenii. Relativizată într-un rînd de autor [2], mizantropia a fost aproape negată într-o autodefinire din 1946 : „Foarte mulți cred serios că sînt mizantrop, fiindcă fac o cronică a mizantropului ! Nici nu mai țin minte cum mi-a venit această idee, nu mai țin minte, în nici un caz însă n-a primat umoarea antropofobă, ci o pură socoteală redacțională. Ce înseamnă aceea mizantrop ? A urî oamenii ? Dar ar însemna a mă urî pe mine însumi, întîi de toate ! Un lucru e adevărat : nu-mi plac oamenii vii, mă simt bine în tovărășia cărților." Mai departe se face, iată, o precizare esen-

[1] G. Călinescu, *Anonimele*, în *Contemporanul*, an XVIII, nr. 50, 13 decembrie 1963, p. 1.

[2] „Fără a fi chiar așa de mizantrop cum își închipuie unii..." (*N-ai carte, ai parte*, în *Adevărul literar și artistic*, an. XV, seria a II-a, nr. 796, 8 martie 1936, p. 8).

ţială : „În fond, niciodată n-am văzut în carte litera tipărită, am citit cum aş fi privit pe o fereastră, cu ochii înfipţi în viaţă“ (*Extemporal*).

Remediul dozei de mizantropie de care, totuşi, a suferit a fost umorul. Sînt înclinat să văd în G. Călinescu un cronicar coroziv din stirpea lui I. L. Caragiale, avînd un strămoş îndepărtat în persoana lui Cezar Bolliac, autorul extraordinarului pamflet *Mozaicul social*. Neaşteptată este asemănarea între tehnica burlescă din unele articole călinesciene şi cea utilizată de Anton Holban în *Parada dascălilor* (1932). Opiniile exprimate în şarja călinesciană *Patriotism* din 1936 [1] amintesc îndeaproape părerile literare ale eroilor lui Anton Holban :

„Pauză.

Directorul. Dar despre ce discutaţi cînd am intrat ?

Boiu. De artă. Spuneam că Franţa e în decădere artistică.

Lungeanu (profesor de română). Şi la noi e la fel. Unde e veselul Alecsandri ? Acum nu mai e nimeni.

Intervin iarăşi aprins. Fiindcă nu sunteţi în curent. Hortensia Papadat-Bengescu.

Biju. Am încercat să citesc. Nu-mi place. Scrie încîlcit.

— Ion Barbu.

Biju. Nu cunosc !

Borş. Nu cunoaştem !

— Arghezi.

Maoca. L-am auzit la Radio, vorbeşte binişor.

Biju. Eu l-am citit, numai porcării.

— N-are importanţă : Rabelais...

Biju. Asta o fi fost pe atunci, dar acum sunt alte timpuri.“ [2]
Nu este, desigur, vorba de influenţa prozatorului asupra lui Călinescu (în *Istoria* din 1941, *Parada dascălilor* este menţionată doar la bibliografie), ci de utilizarea independentă a şarjei în vederea satirizării aceleiaşi obtuzităţi agresive.

Şarja este, de altfel, un mijloc predilect în gazetăria călinesciană. O proză umoristică de foarte bună calitate este articolul

---

[1] „— Nu există Rebreanu. Rebreanu e un vîndut !
— Bine, dar atunci cine mai rămîne ? Sadoveanu...
— Sadoveanu e un francmason. Nu există.
— Dacă o iei aşa, te pomeneşti că nici Arghezi nu există pentru tine.
Prietenul se face vînăt.
— Arghezi nu există ! Porcării, pornografii care pervertesc sufletul naţiei.“

[2] Anton Holban, *Parada dascălilor*, Bucureşti, Editura Cugetarea, 1932, p. 55—56.

Un ales al cerului (1937). În descendența schițelor lui Caragiale[1] este scris articolul *În tren* (1939), avînd în centru o replică feminină la *D-l Goe.* Mai reușită este șarja din *Conversația* (1939), superbă imitare a vorbirii în cascadă.

Simțul ludic al scriitorului se manifestă liber în publicistica dedicată cotidianului. Memorabil este „serialul" despre concediul petrecut la mare, în vara anului 1932. Mimînd stilul cronicarului care se mulțumește să *consemneze* faptele, fără a le comenta, G. Călinescu evidențiază comicul involuntar al celor deciși să profite din plin de binefacerile razelor ultra-violete :

„Iată cum se face cura de soare : pacienții pornesc dis-de-dimineață de acasă, îmbrăcați în costum de baie, peste care se aruncă în grabă un halat de prosop ornat cu flori foarte vii și prevăzut cu un șnur gros cu ciucure. De preferință însă, lumea îmbracă pijamaua, care este de felurite forme și culori. Foarte multe sînt alcătuite din două fuste largi, una de fiece picior, unite apoi sus într-un singur corp și legate de umeri printr-un sistem de bretele și bandaje, menite să oprească surparea sînilor și să descopere spatele pînă acolo unde, divizîndu-se, încetează de a se mai numi astfel." *(Pe plajă)* Relatarea continuă pe același ton aparent neutru : „Necesitatea ca și părțile procreatoare să fie bronzate pare tuturor convingătoare. Se întîmplă adesea ca vreo domnișoară din toate punctele de vedere nubilă să apară nudă, declarîndu-se *proprio motu* copil, ceea ce provoacă un mare interes pentru copilărie în toată asistența virilă." *(Ibidem)*

Dacă atari „reportaje" malițioase sînt, la propriu, *literatură de vacanță,* menite a descreți frunțile cititorilor în lunile de caniculă, cu totul altfel stau lucrurile în pamfletele politice. Disprețul ia locul malițiozității, tonul devine grav, spiritul ludic dispare. Exemplară este seria de articole despre războiul abisinian ; este vizată nu numai Italia lui Mussolini, ci fascismul în genere. Implicarea politică a gazetarului este fermă, plină de curaj și responsabilitate. Caracterul de fabulă al articolelor despre războiul dus de italieni împotriva Abisiniei este evident la o lectură oricît de grăbită. „Eu nu fac politică și nu mă amestec în conflictele dintre popoare", afirmă G. Călinescu, deși textul din care am citat este pură fabulă politică. Arătînd netemeinicia logică, dar și istorică, a argumentului că un popor civilizat are dreptul să desființeze unul barbar, criticul se adresează cititorilor :

[1] La marele scriitor se fac trimiteri în alte articole : *Furia de cuvinte* (1946), *Feudalism burlesc* (1947), *O sută de ani* (1947).

„V-ar place ca mîine vreun vecin de înaltă Kultur să zică : ce ați dat voi românii ? Eminescu, zero. Noi avem pe Kant, ergo, avem dreptul de expansiune.“ (*Cultură și picioare desculțe*, 1935.) Articolele despre Abisinia sînt scrise pentru a prilejui aluzii directe la ambițiile expansioniste ale Germaniei hitleriste (*Cazul Abisinia* ; *Abisinia, țară barbară* ; *Știri de pe frontul abisinian* ; *Barbarii abisinieni* ; *Chestia abisiniană*).

Aluziile devin mult mai transparente după invadarea Cehoslovaciei de către hitleriști, în 1939. G. Călinescu scrie acum o fabulă curată (*Frigmania și Bovenia*), folosind trucul știut al descoperirii întîmplătoare a unui vechi manuscript. Același prăfuit „manuscript“ este utilizat, cu sarcasm, în articolul *Frigmania*, publicat în același an. Ura împotriva absurdelor pretenții expansioniste transpare și din fabula intitulată *Cerc vițios* (1939), unde caricaturizarea ideologiei hitleriste atinge, poate, punctul culminant.

În aceeași serie de subtile pamflete politice (e de subliniat faptul că ele au fost publicate în epoca de ascensiune a fascismului în Europa !) se înscrie și „nevinovatul“ articol intitulat *Întunecatul ev mediu* (1939). În fapt, aparenta prelegere de istorie este un rechizitoriu făcut unor forțe nocive din prezent. Cine, oare, n-a înțeles, în 1939, scopul unei informații precum : „Cînd un prinț străin căpăta prin zestre ori prin cucerire un oraș italian, să zicem, el, ca un obscur medieval ce era, n-avea nici o idee de spațiu vital, de puritate a rasei, de naționalitate“.

Prezentarea șăgalnică a cotidianului și diatriba politică sînt cele două extreme ale gazetăriei călinesciene. Între ele se deschide un larg evantai de procedee, a căror diversitate este, practic, imposibil de „acoperit“ într-o postfață. Nu ne rămîne, deci, decît spicuirea celor mai reprezentative. Să notăm că, în toate cazurile, scriitorul *a urmărit* obținerea unor efecte literare : „Dacă n-aș urmări efecte, pentru ce aș mai scrie ? Cine a scris vreodată o piesă de teatru fără a avea imaginea unui imens public contimporan ori postum ?“ (*Stenograme*, 1946.)

Procedeele predilecte sînt relatarea malițioasă, citarea („perlele“ de tot soiul sînt vînate cu atenție și reliefate fără milă), înscenarea burlescă, mimarea absurdului, caricaturizarea, încadrarea într-o tipologie. Mijloacele polemicii fiind pur literare, au asigurat autonomizarea artistică a textelor ; mulți dintre cei atacați s-au topit în uitare, dar tipologia a rămas. Verva corozivă (excepțională, în cazul lui G. Călinescu) l-a condus numai rareori

la diatribă, autorul preferînd ironia. Pamfletele denotă, în majoritate, un spirit de moralist care crede în preceptul horațian : „ridentem dicere verum" (să spui adevărul rîzînd).

Conținutul prezentei antologii tematice pune în evidență aspectul ludic (prezent, de altfel, în întreaga creație călinesciană). În unele cazuri, propensiunea spre ludic se manifestă aproape gratuit, fără finalitate corozivă. Mă gîndesc, de pildă, la această mirare ironică : „Pentru ce oare această nedreptate în univers ca un prost să iasă la lumină și altul nu ?" *(Fine de an școlar,* 1933). Alteori, criticul literar reliefează, spre amuzamentul cititorilor, stupizenia unui text intitulat *Boul, Vaca și Taurul (Schiță în aparență trăsnită)*, scoțîndu-l, practic, din anonimat ! Paranteza din titlu este mucalit comentată în finalul articolului : „E o modestie lăudabilă, pentru că bucata este trăsnită de la început și pînă la sfîrșit și autorul trăsnit de Dumnezeu" *(Literatură nouă,* 1933 ; nereeditat pînă acum).

G. Călinescu avea sentimentul (justificat) că este bănuit mereu de caricaturizare[1]. De aceea ține să precizeze într-un rînd : „Nici umbră de caricaturizare nu este în aceste notații în care orice român inteligent va recunoaște imaginea compatrioților săi" *(Orientalul,* 1939). Asupra ultimei afirmații sîntem nevoiți să ne oprim, ea atrăgînd atenția asupra înclinării criticului către surprinderea tipologiilor. „Sînt latin, și setea de a cunoaște și deci de a clasifica oamenii mă devoră", afirma în preambul la *Fata răpită* (1946). Efortul de a prezenta tipologii este vizibil în foarte multe articole încă din titlu : *Orientalul, Occidentalul, Eminescologi, Specialiștii, Amatorul literar* etc.

O tehnică predilectă este și imaginarea unor situații imposibile ca, de pildă, modul în care ar fi fost tratat Eminescu în perioada interbelică, de către literați, presă și instituțiile culturale *(Ce ar fi dacă ar trăi azi Eminescu ?,* 1934). La fel de îndrăgită de critic era afirmarea contrariului dezideratelor sale, care trebuiesc citite „în oglindă" *(Premiul Național. Proiect de regulament,* 1928).

Un mijloc mai blînd era „înțelegerea" menită a-l absolvi pe autorul unei cărți lamentabile *(Viața și opera lui M. Eminescu,* de N. Zaharia) de orice vină : „N. Zaharia nu era însă vinovat decît de o bună-credință neajutată de minte, în vreme ce alții,

---

[1] În paranteză fie spus, a practicat-o în mod constant, realizînd, de regulă, efecte artistice memorabile. Mai puțin reușite sînt facilele caricaturizări din *Program minimal* (1933) și *Examenele de bacalaureat* (1933).

printr-o purtare reprobabilă, pun în primejdie înseşi documentele referitoare la viaţa lui Eminescu" *(Octav Minar, necrofor eminescian*, 1932). Bietul Zaharia putea dormi liniştit : nu era cel mai periculos necrofor...

Una dintre „deformările profesionale" ale criticului (cea majoră, se pare) a fost reliefarea prejudecăţilor şi a clişeelor. Iată o mărturisire relevantă : „Petrec adesea cu cunoscuţii mei supunînd evenimentele vieţii unui examen logic atent, ferit de orice prejudecată. Propriu-zis, încerc a-i face să raţioneze, fiindcă sînt departe de a crede judecata mea infailibilă. Perseverez în acest joc, fiindcă majoritatea indivizilor are oroare de raţionament şi acceptă propoziţii făcute." *(Note mizantropice*, 1944.) Îşi mărturiseşte, în aceleaşi *Note*..., tendinţa de a clasifica oamenii „după capacitatea lor de a participa independent la căutarea adevărului".

Foarte atrăgătoare sînt înscenările călinesciene unde efectul comic este produs prin aglomerarea absurdă de clişee. Reprezentativ este articolul *Examene* (1945), unde este închipuit un dialog amuzant între profesorul examinator şi elevul care vehiculează mecanic clişeele preluate dintr-un rigid manual de literatură română. De factură specială este articolul (nereeditat pînă astăzi) *Lingvistice* (1964), unde criticul denunţă un clişeu pus în circulaţie de... el însuşi. Fără voie, se înţelege. Mărturiseşte că are „un zîmbet mefistofelic" cînd citeşte, în textele criticilor contemporani, calificarea unei opere drept de „o certă valoare". Greşeala se datorează preluării cu alt sens (cert = indubitabil) a expresiei călinesciene. Dar criticul înţelegea prin expresia cu pricina o scriere „de o oarecare valoare", folosind nedeterminativul italienesc „certo" cu sensul de „anume". În final, găsim o savuroasă parodie a limbajului sofisticat, neologistic.

O tehnică frecventă în gazetăria călinesciană este „uciderea" prin citare. Ideea este, probabil, flaubertiană, *„Sottisier"*-ul marelui scriitor francez sugerîndu-i titlul rubricii „Prostologhicon", ţinută în *Jurnalul literar* (1939). În episodul reprodus în antologia de faţă este reliefată sarcastic lamentabila folosire a limbii române de către traducătorii industrioşi de romane anglo-americane. „Condiţia primordială este de a şti româneşte la un nivel superior şi cu o perfecţiune congenitală care să-ţi îngăduie să siluieşti limba şi totuşi să rămîi autentic. Mai degrabă tălmăceşte bine un om de înaltă cultură română, cunoscînd superficial o limbă străină, decît poliglotul mediocru." Şi într-un articol pu-

blicat în 1956 ridiculiza traducerile grăbite din literatura universală ; autorul mimează aici gravitatea imperturbabilă, pentru ca partenerul de dialog să emită cele mai absurde deducţii „logice".

O temă frecventă este şi prezenţa agresivă a *kitsch*-ului, în faţa căruia marele critic literar nu putea rămîne, se înţelege, indiferent. „Oile negre" în gazetăria lui erau Vasile Militaru (la a cărui popularitate se fac referiri în *Ce facem de Paşti ?*, din 1933) şi Moscopol (ironizat şi el în articolul citat, dar şi în multe altele). În 1934 se întreba indignat, după ce relatase condamnarea la moarte a unui austriac ce, „într-un moment de mînie şi ebrietate, dăduse foc şurii unui ţăran" : „Dacă o şură arsă necesită pedeapsa cu moartea, de ce n-am solicita aceeaşi pedeapsă pentru delicte mai supărătoare ? De ce n-am arde pe rug pe Moscopol sau pe Titi Botez, care ne sfîşie urechile aproape zilnic la radio ? Pentru ce n-am executa prin împuşcare pe d. Papadopol, criticul autorizat al ziarului *Universul*, pentru cronicile sale infernale şi neoneste ? Pentru ce n-am electrocuta pe poetul Mircea Rădulescu pentru inscripţiile în versuri pe care le face sub fotografiile în culori ale aceleiaşi gazete ? Nu sînt acestea acţiuni dureroase pentru buna ţinută a unei societăţi înaintate, nu sînt ele mai păgubitoare pentru noi decît incendierea unei şuri de paie ?" *(Pedepse)*

Cruntele răzbunări imaginate de G. Călinescu merită o clipă de atenţie, ele denotînd verva pamfletară a scriitorului. Iată cum se încheie articolul *Techirghiol-Eforie*, scris în anul 1932 : „Dar teroarea maximă a Techirghiolului o formează cîteva plăci de patefon difuzate prin doză electromagnetică şi reproducînd glasul graseiat, edulcorat şi antipatic al antipaticului Moscopol,

> Dă-mi guriţa s-o sărut
> Căci pentru sărut e dată !

producţie muzicală infamă, infernală, pentru care cîntăreţul ar trebui împuşcat, spînzurat, electrocutat şi apoi înecat". Cum vedem, crimele cele mai impardonabile erau cele care lezau gustul artistic. Dintre răzbunările privite, în clipe de mînie, drept binevenite, merită semnalate cele din finalul altor articole : *Conştiinţa profesională* (1933), *Despre uşieri, impiegaţi şi birouri publice* (1933), *Farmacista mea* (1933).

În clipele de maximă detaşare, G. Călinescu este ispitit de construcţia obiectivă de tărîmuri şi fizionomii generice. Este de amintit articolul *Academia* (1945), unde se apelează la un truc literar vechi, utilizat pe vremuri şi de Ion Ghica în *Insula Prosta*. Aluzia ia locul diatribei, fără ca incisivitatea polemică să scadă.

Nu putem încheia observațiile despre textele antologate înainte de a semnala că unele fragmente ori numai idei au fost „absorbite" în marile construcții exegetice ulterioare. Edificatoare sînt două articole publicate în anul 1939 *(Occidentalul* și *Orientalul)*, neincluse, pînă astăzi, în edițiile de publicistică. Ideile din ele au fost anticipate de un articol din 1927 *(Propaganda)*, și el ignorat, pînă acum, în edițiile călinesciene. Marele critic ridiculiza acolo prejudecățile occidentale despre români, arătînd cum făcuse, cu discreție, dar eficient, propagandă (în cel mai nobil sens al cuvîntului) țării sale. Atitudinea, profund patriotică, o reîntîlnim în amintitele articole din 1939. „Încredințarea nestrămutată a occidentalului este că tot ce stă dincolo de granițele civilizației sale este cu totul inferior, barbar", notează, cu nestăpînită indignare, G. Călinescu. Dar, observă el, „ceea ce uimește pe orientalul care călătorește în Occident este, și acum ca și în trecut, completa ignoranță a apusenilor în materie de istorie și de geografie" *(Occidentalul)*.

În celălalt articol, complementar, este criticat vehement snobismul românilor care întrețineau, din motive stupide, inerțiile de gîndire ale apusenilor în privința noastră : „Dacă occidentalul dă dovezi de suficiență, orientalul îndreptățește adesea această atitudine prin umilință" *(Orientalul)*. Prejudecățile apusenilor despre români l-au obsedat pe G. Călinescu ; formularea cea mai pregnantă a atitudinii sale în această privință o găsim în finalul *Istoriei...* din 1941 (capitolul *Specificul național)*. Spre a se urmări modul cum au fost integrate în marea sinteză idei din gazetărie, să cităm în paralel un fragment de articol și un altul din monumentala *Istorie :*

„Cine n-a observat, cu zîmbet și cu părere de rău pentru simplitatea occidentalului, sforțările pe care le face conferențiarul străin spre a se coborî la înțelegerea noastră. Numai un lung bizantinism ne dă finețea de a trăda o clipă mirarea noastră și a lăsa pe conferențiar să plece încîntat de găunoșeniile debitate cu suficiență." *(Occidentalul)*

În 1941, ideea este reluată, conservîndu-se și unele formulări din articole :

„În bună măsură, neîncrederea în noi înșine este inculcată chiar de străini. Continuînd civilizația Orientului și perfecționînd-o, primind din toate părțile elogii și omagii, occidentalul, dintr-un înțeles amor propriu, a împins mîndria pînă la a tăgădui orice valoare restului lumii, pe care îl cunoaște cîteodată cu o

aproximaţie scandaloasă. [...] Pentru el, *occidental* este egal cu civilizat, *oriental* cu barbar. [...] Ne va trebui multă stăruinţă spre a modifica noţiunile geografice greşite, datele istorice fanteziste, de a dovedi occidentalului că suferim de prea multă instrucţie, că intelectualul român e blazat şi priveşte cu un zîmbet de îngăduinţă sforţările conferenţiarului străin neintuitiv de a fi plat, că noi stăm pe o tradiţie culturală neîntreruptă." [1]

Adversar consecvent al „colonialismului" cultural, G. Călinescu militase de timpuriu pentru promovarea culturii autohtone şi pentru recunoaşterea specificităţii acesteia. Ideile prezentate mai sus fuseseră susţinute, în 1927, nu numai în deja amintitul articol *Propaganda,* ci şi în cel intitulat *Alături de d. Rădulescu-Motru.* „Atîta lumină furăm din afară cîtă putem exprima în graiul nostru", scrie G. Călinescu, opunîndu-se iniţiativei înfiinţării unei universităţi franceze în România. Finalul articolului este cît se poate de categoric : „Multe urmări supărătoare, dacă nu grave, ar putea avea o astfel de instituţie, de n-am simţi că drumurile noastre bat în alte părţi, că între noi şi francezi e tot atîta apropiere cîtă e între cuvintele *duh* şi *spirit,* de n-am fi, în sfîrşit, hotărîţi ca ţara noastră să rămînă o prietenă a Franţei, iar nu o colonie a ei." Nu este exclus ca, în formularea citată, să fi fost avută în vedere mult comentata prefaţă a lui B. Fundoianu la volumul *Imagini şi cărţi din Franţa* (1922).

Nu doar anticipări ale marilor sinteze *(Opera lui Mihai Eminescu* şi, îndeosebi, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent)* găsim în gazetăria călinesciană, dar şi ale beletristicii sale. Edificarea, cu intenţii netăgăduite de fabulist politic, a unor tărîmuri fictive de tipul „Frigmaniei" anticipă clar tehnica din *Şun sau Calea neturburată, mit mongol* (1943). Cînd publicistica nu mai putea masca eficient intenţiile fabulistice, marele scriitor a optat pentru tehnica aparent apolitică a mitului, fără a renunţa la săgeţile otrăvite îndreptate împotriva unor tragice realităţi contemporane.

La rîndul ei, publicistica este anticipată de corespondenţa călinesciană (dată publicităţii în ultimii ani), unde întîlnim idei, aversiuni, motive, idiosincrazii şi chiar unele formulări reluate în presă.

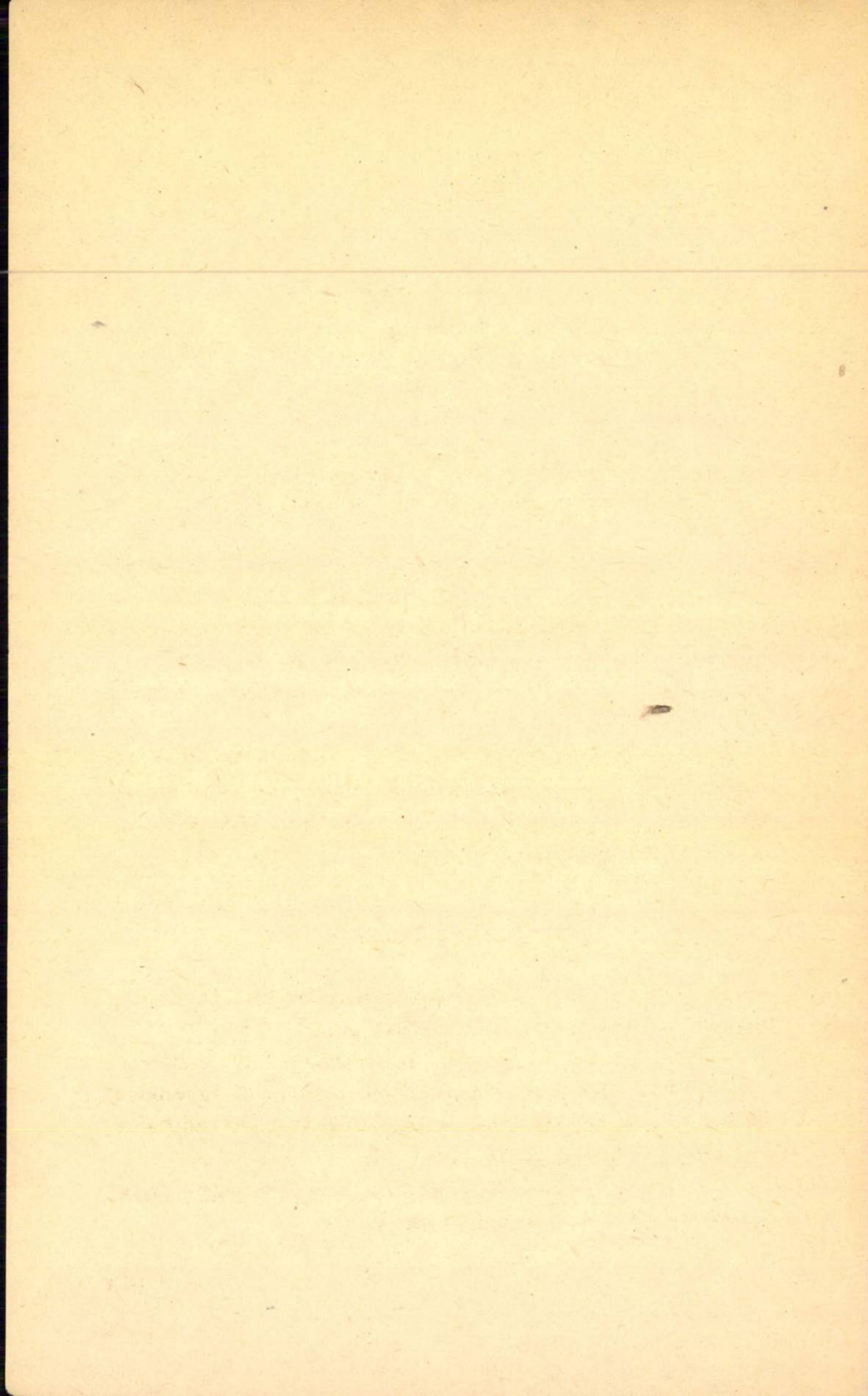
Învăţînd de la Caragiale arta de a intra „în mecanica adîncă a sufletelor omeneşti cu aer de cronicar vesel" şi fiind capabil să creeze, atunci cînd persiflarea ironică n-ar fi fost suficientă,

---

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent,* Bucureşti, F.R.P.L.A., 1941, p. 885—886.

diatribe memorabile, G. Călinescu se înscrie într-o veche tradiție autohtonă, înnobilată prin opere remarcabile încă din suta a șaptesprezecea, cînd autori prestigioși cultivaseră pamfletul religios (Varlaam, *Răspunsul împotriva „Catehismului calvinesc"*) și laic (Miron Costin, *De neamul moldovenilor*). Cîteva din paginile oferite, acum, publicului, pot figura în orice antologie, oricît de restrînsă, a pamfletului românesc. Prin ele, G. Călinescu se înscrie între reprezentanții fundamentali ai celei mai vechi tradiții literare românești : cea a prozei nefictive.

MIRCEA SCARLAT

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. *EDIŢII*

CRONICILE OPTIMISTULUI. Cu un cuvînt înainte al autorului. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964, 446 (448) p. + 1 f. portret.

ULYSSE. Ediţie şi cuvînt introductiv de Geo Şerban. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967, 516 (520) p.

SCRIERI DESPRE ARTĂ. Ediţie alcătuită de George Muntean. Bucureşti, Editura Meridiane, 1968, vol. I : 317 (320) p. + 1 f. autoportret + 1 f. portret ; vol. II : 234 (236) p. + XV f. ilustraţii.

GÎLCEAVA ÎNŢELEPTULUI CU LUMEA. PSEUDOJURNAL DE MORALIST. Selecţia şi îngrijirea textelor de Geo Şerban. Bucureşti, Editura Minerva ; vol. I : 1973, 613 (624) p. ; vol. II : 1974, 873 (884) p.

II. *REFERINŢE CRITICE*

George Ivaşcu: *Un umanist contemporan*, în „Contemporanul", an. XIX, nr. 25, 19 iunie 1964, p. 1—2.

Valeriu Râpeanu: *Prezenţa umanistului*, în „Scînteia", an. XXXIV, nr. 6363, 3 septembrie 1964, p. 2. Republicat în vol. *Noi şi cei dinaintea noastră*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1966, p. 100—103.

George Ivaşcu: *Cronicile optimistului*, în „Contemporanul", an. XIX, nr. 37, 11 septembrie 1964, p. 3.

Paul Georgescu: *G. Călinescu: „Cronicile optimistului"*, în „România liberă", an. XXII, nr 6195, 16 septembrie 1964, p. 2.

Ion Dodu Bălan: *Elogiul publicisticii*, în „Luceafărul", an. VII, nr. 20, 26 septembrie 1964, p. 2.

Vladimir Streinu: *Pe o pagină albă din „Cronicile optimistului"*, în „Gazeta literară", an. XI, nr. 41, 8 octombrie 1964, p. 1, 7.

Victor Felea: *Cronicile optimistului*, în „Steaua", an. XV, nr. 10, octombrie 1964, p. 72—74. Republicat cu titlul *G. Călinescu și prestigiul publicisticii* în vol. *Reflexii critice*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 44—49.

Al. Andriescu: *G. Călinescu: „Cronicile optimistului"*, în „Iașul literar", an. XVI, nr. 3, martie 1965, p. 65—68.

Eugenia Tudor: *Publicistul*, în „Viața românească", an. XVIII, nr. 6, iunie 1965, p. 129—139.

Marcel Duță: *Cronica mizantropului*, în „Revista de istorie și teorie literară", tom. 14, nr. 3—4, 1965, p. 701—713.

Rodica Florea: *Cronica optimistului*, în „Revista de istorie și teorie literară", tom. 14, 1965, p. 715—726.

George Ivașcu: *Călinescu*, în vol. *Confruntări critice*, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 405—435.

Mircea Zaciu: *Cronicile optimistului*, în vol. *Masca geniului*, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. 239—244.

Mihai Ungheanu: *„Ulysse" sau înțelepciunea vocației*, în „Ramuri", an. V, nr. 2, 15 februarie 1968, p. 9.

Alexandru Piru: *O nouă carte de G. Călinescu*, în „Luceafărul", an. XI, nr. 7, 17 februarie 1968, p. 3.

Teodor Vârgolici: *Peregrin prin Itaca*, în „România liberă", an. XXVI, nr. 7265, 28 februarie 1968, p. 3.

Al. Andriescu: *G. Călinescu: „Ulysse"*, în „Cronica", an. III, nr. 10, 9 martie 1968, p. 8.

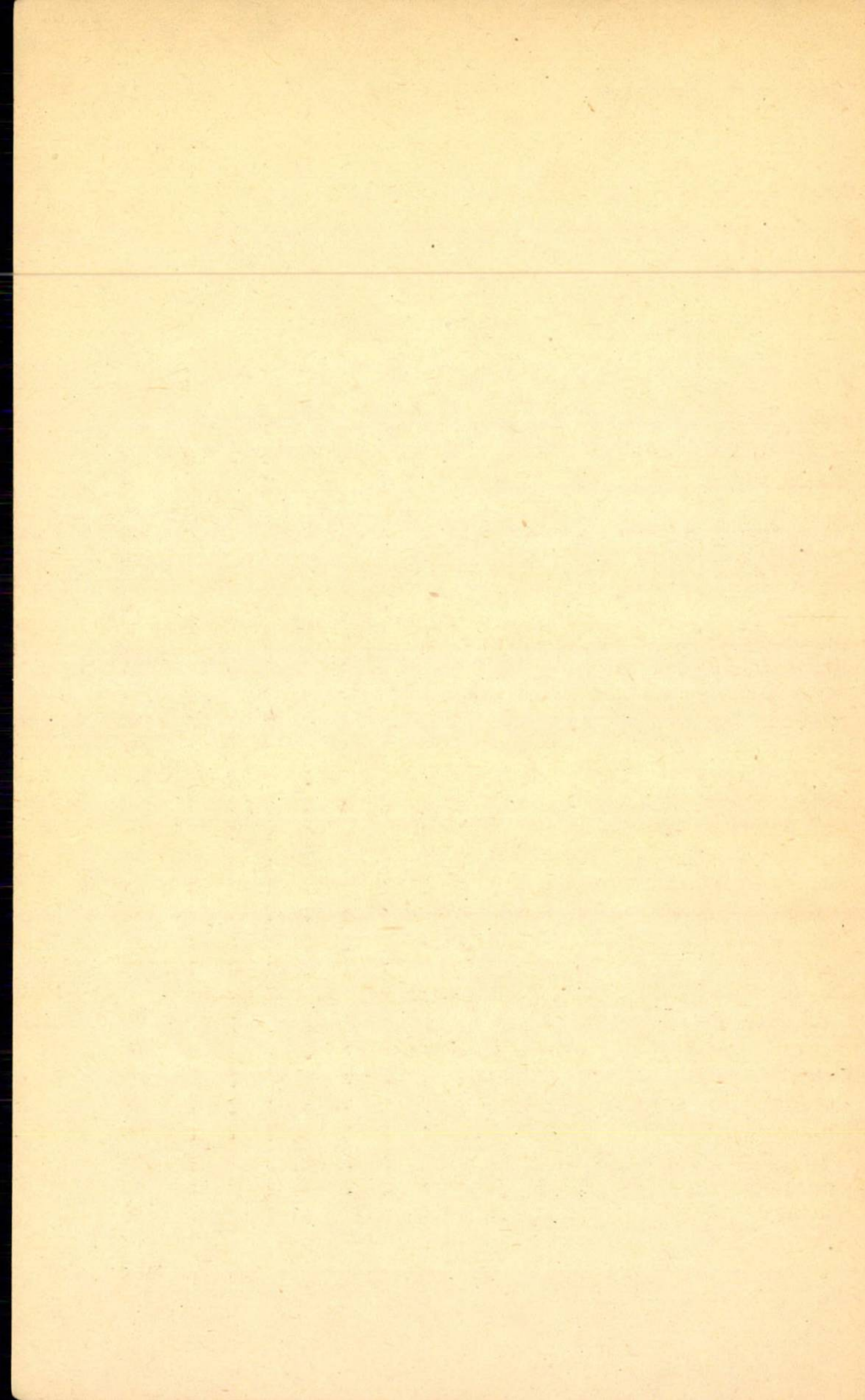
Dumitru Micu: *Pasiunea ideilor*, în „Scînteia", an. XXXVII, nr. 7658, 30 martie 1968, p. 4.

Nicolae Manolescu: *Pașii pe nisip ai lui G. Călinescu*, în „Amfiteatru", an. III, nr. 28, aprilie 1968, p. 460.

Gheorghe Grigurcu: *G. Călinescu: „Ulysse"*, în „Familia", an. IV, nr. 5, mai 1968, p. 2.

Domițian Cesereanu: *Călinescianism*, în „Tribuna", an. XII, nr. 39, 26 septembrie 1968, p. 3.
Ion Bălu: *G. Călinescu. Bibliografie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975.
Dumitru Micu: *G. Călinescu între Apollo și Dyonisos*, București, Editura Minerva, 1979.

M.S.

CUPRINS

Lector : MIHAI DASCĂLU
Tehnoredactor : ELENA CĂLUGĂRU

Bun de tipar : 16.XII.1987
Coli ed. 17,15. Coli tipar 20

Com. nr. 70 379
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1 — București
Republica Socialistă România

ARCADE

EDITURA
MINERVA

Lei 14.5[illegible]